

AGJ

Academic Graduate Journal

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ

Academic Graduate Journal

ISSN 3027-8643 (Online)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. +6691-9691539, E-mail: journal.agj@mcu.ac.th

AGJ

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ Academic Graduate Journal

ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2568
Vol. 3 No. 4 October - December 2025

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ

Academic Graduate Journal

ISSN 3027-8643 (Online)

ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2568
Vol. 3 No. 4 October - December 2025

เกี่ยวกับวารสาร

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN 3027-8643 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

วารสารฯ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ด้านพระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือคณาจารย์ นักศึกษา และนักวิจัยทั้งในและนอกสถาบัน

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

วารสารรับตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความทวิภาคหนึ่งข้อ

-บทความวิชาการ คือ บทความที่นำเสนอบทวิเคราะห์ วิจัย รวมถึงการรวบรวมความรู้ ระบุถึงภูมิหลัง วัตถุประสงค์ และแนวทางการแก้ปัญหาที่บ่งชี้ถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ บทความจะต้องนำเสนอทฤษฎีที่มีอยู่หรือทฤษฎีใหม่ที่อ้างอิงความเห็นจากนักวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ มีความเป็นกลาง และมีส่วนช่วยในการพัฒนาความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์ จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิชาการต้องไม่เกิน 8,000 คำ

-บทความวิจัย คือ บทความที่นำเสนองานวิจัยที่แสดงถึงความคิดริเริ่มและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์ บทความวิจัยต้องมีเนื้อหาที่ชัดเจน กระชับ มีความแปลกใหม่ มีโครงสร้างที่ดี รวมถึงการอภิปรายผลงานวิจัยโดยสรุป จำนวนคำเฉลี่ยในบทความวิจัย ไม่เกิน 8,000 คำ

-บทวิจารณ์หนังสือ คือ การเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ให้ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ เช่น ภาพประกอบ ดรรชนี มีการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน ผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์ เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ:

ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจาก

กองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

การใช้ภาษา:

วารสารเปิดรับบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยมุ่งเน้นให้บทความมีการใช้ภาษาที่ให้ความหมายที่ชัดเจนและมีความกระชับรัดกุม

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์:

วารสารมีนโยบายในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ หลังจาก accepted (ยอมรับการตีพิมพ์แล้วเท่านั้น เก็บเพียงครั้งเดียว) ทั้งนี้ทางวารสารจะดำเนินการออกใบเสร็จรับเงินกับทางมหาวิทยาลัยให้แก่ผู้ส่งบทความทุกบทความ โดยมีอัตราค่าธรรมเนียมดังนี้

-บทความวิชาการหรือบทความทวิทัศน์หนังสือ จำนวน 3,000 บาท (สามพันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ

-บทความวิจัย จำนวน 4,000 บาท (สี่พันบาทถ้วน) ต่อ 1 บทความ

กรุณาชำระค่าธรรมเนียม หลังจากได้รับอีเมลให้ชำระเงินจากวารสารแล้วเท่านั้น วารสารจะไม่คืนค่าธรรมเนียมให้ทุกกรณี

นโยบายการเข้าถึงบทความอย่างเสรี:

วารสารนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถเข้าถึงบทความทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการ และนิติศาสตร์และเผยแพร่งานวิจัยแก่ผู้ชมในวงกว้าง ผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงได้แบบเปิด ซึ่งหมายความว่าบทความที่ตีพิมพ์ทั้งหมดสามารถเปิดออนไลน์สำหรับทุกคนจากทุกที่ในโลกโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ความเป็นเจ้าของและการจัดการ:

หลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นเจ้าของวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ วารสารได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กระบวนการและการกำกับดูแลของวารสารสามารถทำได้ผ่านแหล่งเงินทุนที่หลากหลาย การสนับสนุนทางการเงินทั้งหมดทำให้วารสารสามารถรักษามาตรฐานการตีพิมพ์ในระดับสูง โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้มงวด

ผู้จัดพิมพ์:

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ เป็นวารสาร peer-reviewed อย่างเป็นทางการและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

ลิขสิทธิ์และการอนุญาต:

วารสารให้ความสำคัญกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์และการอนุญาตลิขสิทธิ์ เพื่อปกป้องสิทธิของผู้แต่งและเผยแพร่ได้อย่างเหมาะสม นโยบายขึ้นอยู่กับความเปิดกว้าง การเข้าถึง และการระบุแหล่งที่มา ผู้เขียนเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของตน และบทความต่างๆ ได้รับการตีพิมพ์ภายใต้ Creative Commons Attribution License (CC BY) ซึ่งอนุญาตให้มีการแบ่งปัน ดัดแปลง และแสดงที่มาที่สมเหตุสมผล ผู้เขียนสมควรที่จะ

เผยแพร่ภายใต้ใบอนุญาต CC BY ซึ่งอนุญาตให้ใช้ซ้ำและแจกจ่ายในวงกว้าง วารสารสนับสนุนการโพสต์บทความเกี่ยวกับแหล่งเก็บข้อมูลของบุคคลที่สาม โดยแนบกับข้อจำกัดด้านสถาบันและเงินทุน หลักเกณฑ์ของผู้เขียนอธิบายถึงข้อกำหนดด้านลิขสิทธิ์และใบอนุญาต โดยมอบหมายให้ผู้เขียนมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิและภาระผูกพันของตน นโยบายดังกล่าวกำหนดขอบเขตของการทำงานร่วมกัน การเปิดกว้าง และการแบ่งปันที่รับผิดชอบ ผู้เขียนที่ทำการและชุมชนการวิจัย ในขณะเดียวกันก็รักษาสีในทรัพย์สินทางปัญญา

แหล่งรายได้:

วารสารได้รับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์จากผู้ส่งบทความ

นโยบายการโฆษณา:

วารสารได้พยายามเข้าถึงนักวิชาการและประชาชนทั่วไปอย่างแข็งขันเพื่อเพิ่มชื่อเสียงและการยอมรับอย่างต่อเนื่อง วารสารรักษาความโปร่งใสตลอดทั้งนโยบายการโฆษณา มีการดำเนินกิจกรรมการโฆษณาที่เกี่ยวข้องและเหมาะสม เช่น การเข้าร่วมการประชุมวิชาการ กิจกรรมทางการศึกษา สถาบันวิจัย และสถาบันการศึกษา อีกทั้ง วารสารยังเสนอตัวเองเป็นวารสารพันธมิตรของการประชุมที่เกี่ยวข้อง และไม่มีพันธมิตรโฆษณาของเรารายใดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกองบรรณาธิการ เพื่อรับประกันคุณภาพของบทความโดยบรรณาธิการของวารสารจะตรวจสอบให้แน่ใจเสมอว่าการส่งผลงานทุกครั้งจะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นมาตรฐานและยุติธรรม วารสารให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อจริยธรรมและความเป็นมืออาชีพ โดยรักษามาตรฐานการตีพิมพ์สูงสุด

กลยุทธ์การตลาด:

วารสารใช้แนวทางการตลาดทางตรง เช่น อีเมล หน้า Facebook อย่างเป็นทางการ และเว็บไซต์ ThaiJo เพื่ออำนวยความสะดวกในวารสารในขณะที่ยังคงรักษามาตรฐานทางจริยธรรม มีการติดต่อกับนักวิจัยและนักวิชาการในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้มั่นใจว่ามีการสื่อสารที่ถูกต้องและให้ข้อมูลเกี่ยวกับพันธกิจและคุณลักษณะของวารสาร วารสารจัดลำดับความสำคัญของกฎหมายความโปร่งใส ความยินยอม และความเป็นส่วนตัวของข้อมูล แนวทางที่รอบคอบของวารสารมุ่งมั่นที่จะให้ข้อมูลที่เพียงพอและเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ วารสารคำนึงถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องและทบทวนแนวทางการปฏิบัติตามกฎระเบียบของเราอย่างต่อเนื่อง วารสารมุ่งทำการตลาดทางตรงด้วยจริยธรรมและความรับผิดชอบ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการทำให้เกิดความร่วมมือ และเผยแพร่ผลงานวิจัยอันทรงเกียรติอย่างโปร่งใส

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการอำนวยการ

สุรพล สุยะพรหม

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

บรรณาธิการ:

พระครูสุธีภิตติบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

krisada.sae@mcu.ac.th

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

พระครูสังฆวิริยกิจ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

journal.bim@mcu.ac.th

กองบรรณาธิการ:

พระเมธาวิเชียร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

psbud@hotmail.com

พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสุตโต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

maghavin9@gmail.com

พระปลัดระพีพันธุ์ พุทธิสาร

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

raphind@yahoo.com

ธีรโชติ เกิดแก้ว

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ประเทศไทย

tongin2000@gmail.com

บุษกร วัฒนบุตร

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย

busaaiey2516@gmail.com

ปริมปรัชญ์ คณินพศุทธิ์

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

jpkhaninphasut@gmail.com

วันชัย สุขตาม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย

wanchai2526@srru.ac.th

วันทนา เนาว์วัน

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

wanthana_nt@hotmail.com

สายชล ปัญุชิต

saicholpa@swu.ac.th

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

อนันต์ อุปสอด

ananupsod9541@gmail.com

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย

กองจัดการวารสาร:

ฝ่ายเลขานุการ:

สุภัทรชัย สีสะไบ

พระมหาสมชาย ขนติสรโน

พระมหาสมิคร อติภุโท

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายศิลปกรรม:

สุริยา รักษาเมือง

พระพลวัฒน์ สพล

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายการเงิน:

สุมาลี บุญเรือง

กชพรรณ บุญเทียน

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายพิสูจน์อักษร:

พระปลัดสมนึก อีรปญโญ

นเรศ ฤทธิเดช

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายกฎหมาย:

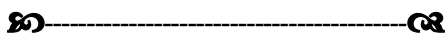
ธัชชนันท์ อิศรเดช

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

บทบรรณาธิการ

วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนตุลาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2568 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Reviewer) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด คัดค้านการตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

คณะกองบรรณาธิการขอขอบคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

พระครูสุธีรัตติบัณฑิต

บรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	(1)
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	(4)
บทบรรณาธิการ	(6)
สารบัญ	(7)

บทความวิจัย:

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมือง อุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	1-14
๘ ปฐมา ภู่น้อย, บุญทัน ดอกไธสง, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	
การเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	15-26
๘ พระปลัดสมนึก ธีรปัญญา, ประเสริฐ ธิลา	
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	27-38
๘ พระครูปฐมวาสิธน์ (ไพฑูรย์ พนมสวย), พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก อุทัย), พระมหาวิเชียร สุธีโร	
รูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา	39-47
๘ พระครูพิศิษฐ์พัชรบัณฑิต (เอกลักษณ์ อชีโต), พระครูสุตธันบัณฑิต (ประยูร โชติวโร), พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท	
การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตระดับปริญญา ตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	48-61
๘ พิชญะ แสงชาญชัย, สุริยา รักษาเมือง, อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า	
รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต: กรณีศึกษา พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ)	62-70
๘ พระมหาศักดิ์สุรัตน์ อาภาธโร, พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท, พระมหาวิเชียร สุธีโร	
แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี	71-80
๘ พระครูวิโรจน์กาญจนเขต (นันทกฤต ทีปภักโร), พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท, พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก อุทัย)	
แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต วัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา	81-91
๘ พระปลัดประจักษ์ มหาปัญญา (เมฆหมอก), พระครูสุตธันบัณฑิต (ประยูร โชติวโร), พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท	

บทความวิชาการ:

เปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล : อนาคตการบริการภาครัฐของไทย 92-100
 อรพินทร์ พญาพิทักษ์สกุล

การบริหารความเสี่ยงในภาครัฐ : การเตรียมพร้อมต่อวิกฤต 101-112
 พระปราโมทย์ พุทธธมโม (แช่ลี)

กรอบแนวคิดเชิงพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการอากาศสะอาดในสังคมไทย: มิตรรัฐ
 ประศาสนศาสตร์และธรรมาภิบาล 113-123
 พระสมพร คุณสมปนโน (ผลงาม)

พลิกโฉมท้องถิ่นไทย : พลเมืองกับรัฐประศาสนศาสตร์ 124-131
 ธนารัตน์ จิตต์พ่าย

การท่องเที่ยวในวัด : สมดุลระหว่างศรัทธาและเศรษฐกิจ 132-141
 ธนภัทร บัวพนัส, ปฐมา ภูน้อย

ยุทธศาสตร์ชาติในยุคดิจิทัล : ภาครัฐไทยกับการปรับตัว 142-150
 กฤตพงศ์ ปานผา

การพัฒนาท้องถิ่น : นวัตกรรมและกลยุทธ์ใหม่ 151-161
 พระปราโมทย์ พุทธธมโม (แช่ลี)

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ
 ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย
 Sample of Original Research Article Preparation
 ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ
 Sample of Original Academic Article Preparation

ภาคผนวก 1

ภาคผนวก 1

ภาคผนวก 5

ภาคผนวก 10

ภาคผนวก 16

ภาคผนวก 19

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมือง อุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* BUDDHADHAMMA INTEGRATION FOR MANAGING FACTORIES TOWARDS AN ECO-INDUSTRIAL TOWN OF PHRA NAKHON SRI AYUTTHAYA PROVINCIAL INDUSTRIAL OFFICE

ปัทมา ภูน้อย, บุญตัน ดอกโธสง, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

Pattama Poonoy, Boonton Dockthaisong, Kiattisak Suklueang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: kempromwan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 297 คน ใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.979 และการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูปหรือคน หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยนำมาสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อยืนยันผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) ดังนั้น ด้านการบริหารงาน ด้านการตรวจสอบ ด้านการวางแผน และด้านการตรวจสอบ 2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1. ด้านการบริหารงาน ประกอบด้วย การตรวจสอบ การประเมินผล การวางแผน การบริหารงาน ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 2. หลักพละ 4 คือ ปัญญาพละ พลังปัญญา วิริยะพละ พลังความเพียร อดวิชชพละ พลังความซื่อตรง และสังคหพละ พลังเกื้อกูล ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มี 5 ด้าน คือ มิติกายภาพ มิติเศรษฐกิจ มิติสังแวดล้อม มิติสังคม และมิติบริหารจัดการ

คำสำคัญ: พุทธธรรม; การบริหารจัดการ; เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the management of factories towards an eco-industrial city of the Ayutthaya Provincial Industrial Office, 2. To study factors

*Received July 17, 2025; Revised August 21, 2025; Accepted August 26, 2025

affecting the management of factories towards an eco-industrial city of the Ayutthaya Provincial Industrial Office, 3. To present the integration of Buddhist principles for the management of factory towards an eco-industrial city of the Ayutthaya Provincial Industrial Office. The research was conducted using mixed methods. The quantitative research and data were collected from 297 samples using a questionnaire with an overall reliability value of 0.979. The qualitative research data were collected by in-depth interviewing 18 key informants. After that, the data obtained from synthesizing the research results were used for a focus group discussion of 10 participants to confirm the research results.

Research findings were found that: 1. The management of factories towards an eco-industrial city by the Ayutthaya Provincial Industrial Office was, overall, at a high level ($\bar{X}=3.75$), as follows: administrative, monitoring, planning, and evaluation aspects. 2. Factors affecting the management of factories towards an eco-industrial city by the Ayutthaya Provincial Industrial Office were included: 1. the administrative aspect, consisting of monitoring, evaluation, planning, and administration, had a statistically significant effect on the 0.01 level. and 2. the Bala 4 principles namely Panyabala, power of wisdom, Viriyabala, power of diligence, Anavajjabala, power of blamelessness, and Sangahabala, power of benevolence, had a statistically significant effect at the 0.01 level. 3. The integration of Buddhist principles for the management of factories towards an eco-industrial city by the Ayutthaya Provincial Industrial Office was found to have 5 aspects: physical, economic, environmental, social dimension, and management dimensions.

Keywords: Buddhadhamma; Management; Eco-industrial City

บทนำ

แนวคิด เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (EIT) ในประเทศไทยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 7 ซึ่งมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการผลิตและเทคโนโลยี จนถึงฉบับที่ 11 ที่เน้นการเป็นเศรษฐกิจและสังคมสีเขียวเพื่อลดมลพิษ (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ม.ป.ป.) แนวคิดนี้สอดคล้องกับ อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Industrial Ecology) ซึ่งเป็นเครื่องมือพัฒนาความยั่งยืนตาม Agenda 21 โดยออกแบบระบบอุตสาหกรรมให้พึ่งพากันเสมือนระบบนิเวศธรรมชาติ เพื่อรักษาทรัพยากรไว้ให้คนรุ่นหลัง (สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) กระทรวงอุตสาหกรรมจึงได้รับมอบหมายให้ผลักดัน EIT โดยร่วมกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม (กรอ.) สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (สอท.) และการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) จัดทำแผนที่นำทางยุทธศาสตร์ 2 ระยะ (พ.ศ. 2555–2562) ครอบคลุม 5 มิติ ทั้งกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการ โดยมี กรอ. และ กนอ. เป็นหน่วยงานหลัก

แม้จะมีแนวคิดและนโยบายการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่ชัดเจน แต่ภาคอุตสาหกรรมไทยยังคงเผชิญความท้าทายจากผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน โดยเฉพาะปัญหา มลพิษทางอากาศ เช่น ฝุ่นละอองในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานจำนวนมาก (ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ม.ป.ป.) ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและก่อให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชน สะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนาที่เน้นความสมดุลและยั่งยืนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตาม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะและเมืองอุตสาหกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนผ่านสู่ “อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” ยังคงมีอุปสรรคหลายประการ เช่น การขาดองค์ความรู้ แรงจูงใจ ความร่วมมือระหว่างองค์กร รวมถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง อาทิ การขาดการเชื่อมโยงข้อมูลและทรัพยากรบุคคล (Fichtner et al., 2005) ความท้าทายเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีกรอบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่น โปร่งใส และมีคุณค่าทางจริยธรรม

ในบริบทของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศและมีโรงงานอุตสาหกรรมกว่า 2,000 แห่ง ปัญหาเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการจัดการกากอุตสาหกรรมที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน และการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนในชุมชนรอบข้าง ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องทางเทคนิค แต่ยังสะท้อนถึงความจำเป็นในการสร้างสำนึกด้านจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืนระหว่างสถานประกอบการและชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่การบริหารจัดการในเชิงกฎหมายและเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถแก้ไขได้อย่างครอบคลุม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำแนวคิดการบริหารจัดการที่เน้นด้านคุณธรรมและธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน จากความจำเป็นดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงได้นำหลักการ 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการ ซึ่งหลักการ 4 ถือเป็นหลักการ 4 ประการที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตประสบความสำเร็จด้วยความมั่นใจและปลอดภัย (อง.จตุกก. (ไทย) 21/154/215) (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2539) หลักการนี้เป็นกำลังสำคัญที่ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย ความฉลาด (เป็นคนฉลาด) ความขยัน (เป็นคนขยัน) การเป็นสุจริตชน (ซื่อสัตย์) และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (เป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์) ซึ่งทั้งสี่ประการนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นในการทำงาน โดยขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ การนำหลักการ 4 มาเป็นกรอบแนวคิดในการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานจึงมีเหตุผลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและคุณธรรมในการดำเนินงาน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่มีความยั่งยืนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างองค์กรและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวที่ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการบริหารจัดการเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ โดยเฉพาะในด้านการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาและวิเคราะห์การบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ รวมถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการดังกล่าว และเพื่อ นำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) โดยผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสนับสนุนผลจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ภายใต้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวที่ศึกษาสภาพการณ์โดยไม่มีการทดลอง

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสุ่มกลุ่มเฉพาะ ดังนี้

2.1. ประชากร ได้แก่ บุคลากรในสถานประกอบการโรงงานในอำเภอนครหลวง ประกอบด้วย บริษัท พระนคร คอฟฟี่ โรสเตอร์ จำกัด, บริษัท ไอ ซี พี อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, บริษัท อีสเทอร์น เฟล จำกัด, บริษัท ไอ ซี พี เฟอติไลเซอร์ จำกัด, บริษัท อายิโนะโมะโต๊ะ (ประเทศไทย) จำกัด, บริษัท เทอรากอร์ เฟอติไลเซอร์ จำกัด, บริษัท ไทยเซ็นทรัลเคมี จำกัด (มหาชน), บริษัท เอจีอี เทอร์มินอล จำกัด, บริษัท ไรซ์ แลนด์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, บริษัท เปรม ไทย เอ็นเนอร์ยี จำกัด, บริษัท ชิงเฮงเส็ง จำกัด, บริษัท เอเชีย กรีน เอนเนอจี จำกัด (มหาชน), บริษัท ทรัพย์เกษตรสยาม จำกัด, บริษัท สุวรรณเกลียวทอง จำกัด จำนวน ทั้งหมด 1,145 คน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2566-2567)

2.2 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างคำนวณโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 297 คน ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) บุคลากรในสถานประกอบการ โรงงานในอำเภอนครหลวง ประกอบด้วย บริษัท พระนคร คอฟฟี่ โรสเตอร์ จำกัด, บริษัท ไอ ซี พี อินเตอร์ เนชั่นแนล จำกัด, บริษัท อีสเทอร์น เฟล จำกัด, บริษัท ไอ ซี พี เฟอติไลเซอร์ จำกัด, บริษัท อายิโนะโมะโต๊ะ (ประเทศไทย) จำกัด, บริษัท เทอรากอร์ เฟอติไลเซอร์ จำกัด, บริษัท ไทยเซ็นทรัลเคมี จำกัด (มหาชน), บริษัท เอจีอี เทอร์มินอล จำกัด, บริษัท ไรซ์แลนด์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, บริษัท เปรมไทย เอ็นเนอร์ยี จำกัด, บริษัท ชิงเฮงเส็ง จำกัด, บริษัท เอเชีย กรีน เอนเนอจี จำกัด (มหาชน), บริษัท ทรัพย์เกษตรสยาม จำกัด, บริษัท สุวรรณเกลียวทอง จำกัด ตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละกลุ่ม

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยกำหนดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางวิชาการและมีประสบการณ์โดยตรง ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารของสถานประกอบการโรงงานในอำเภอนครหลวง จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 2 ข้าราชการจังหวัด พระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 3 ตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 4 ผู้บริหารองค์กรท้องถิ่น ในอำเภอนครหลวง จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 5 นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 6 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป

2.4 การสุ่มกลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูปหรือคน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทาง วิชาการและมีประสบการณ์โดยตรง ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน ได้แก่ นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงาน ด้านรัฐประศาสนศาสตร์และด้านพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 6 รูป หรือคน และผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก จำนวน 4 คน ได้แก่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด จำนวน 2 คน วิศวกรชำนาญการพิเศษ จำนวน 1 คน และนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ จำนวน 1 คน

3. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามโดยแบ่งเป็น 4 ตอน จำนวน 40 ข้อ ดังนี้ ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล (จำนวน 4 ข้อ) ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารจัดการ (จำนวน 12 ข้อ) ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับหลักผล 4 (จำนวน 12 ข้อ) ตอนที่ 4 การบริหารจัดการสถานประกอบการ

โรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (จำนวน 15 ข้อ) โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หรือมาตราวัดแบบ Likert Scale (Likert, 1967) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จากนั้นนำมาหาคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นในภาพรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.979

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็น 4 ตอน จำนวน 13 ข้อ ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 คำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการ (จำนวน 4 ข้อ) ตอนที่ 3 คำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักผล 4 (จำนวน 4 ข้อ) ตอนที่ 4 คำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (จำนวน 5 ข้อ)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลจากบุคลากรในสถานประกอบการโรงงานในอำเภอนครหลวง จำนวน 297 ตัวอย่าง และสัมภาษณ์ จำนวน 18 รูปหรือคน และสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 รูปหรือคน

4.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1. ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบเจาะจง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ เชี่ยวชาญ รวมทั้งมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นอย่างดี ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) กับผู้บริหารของสถานประกอบการโรงงานในอำเภอนครหลวง ข้าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตัวแทนผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์กรท้องถิ่นในอำเภอนครหลวง นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา รวมจำนวน 18 รูปหรือคน

4.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) หลังจากได้องค์ความรู้จากการวิจัยแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการระดมความคิดเห็นและการอภิปรายในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา เป็นวิธีการเสริมในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนาต้องมีพื้นฐานประสบการณ์ที่ใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกัน มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้ 1. ผู้วิจัยจะขอคำปรึกษาประธานกรรมการควบคุมเล่มดุษฎีนิพนธ์ เพื่อคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง (Purposefully Selected) โดยเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้ และเชี่ยวชาญในงานวิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จำนวน 10 รูปหรือคน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) ตามเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้ 1. วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อคำหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (Categories) เพื่อให้การวิเคราะห์มีความสม่ำเสมอ และสามารถตัดสินใจได้ว่า จะดึงคำหรือข้อความใดออกมาจากเอกสารหรือตัวบท (Text) และจะทิ้งคำหรือข้อความใดออกไป 2. คำนึงถึงบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์โดยมีการโยงเข้ากับกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความกว้างขึ้น และนำไปสู่การอ้างอิงกับข้อมูลอื่น ๆ ได้ 3. วิเคราะห์เนื้อหาตามที่ปรากฏ (Content Analysis) ในเอกสารโดยวัดความถี่ของคำหรือข้อความในเอกสารเท่านั้น ไม่ใช้การตีความหมายของข้อความ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ (Content Descriptive Interpretation)

ผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การบริหารจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.74$, S.D.=0.59) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการในภาพรวม

(n=297)

ข้อ	วงจรคุณภาพ	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านการวางแผน	3.74	0.70	มาก
2	ด้านการบริหารงาน	3.76	0.52	มาก
3	ด้านการตรวจสอบ	3.69	0.57	มาก
4	ด้านการประเมินผล	3.75	0.58	มาก
ภาพรวมการบริหารจัดการ		3.74	0.59	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.74$, S.D.=0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงาน ($\bar{X}=3.76$, S.D.=0.52) รองลงมาคือ ด้านการประเมินผล ($\bar{X}=3.75$, S.D.=0.58) อันดับสามคือ ด้านการวางแผน ($\bar{X}=3.74$, S.D.=0.70) และด้านการตรวจสอบ ($\bar{X}=3.69$, S.D.=0.57)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 การบริหารงาน ประกอบด้วย การวางแผน การบริหารงาน การตรวจสอบ และการประเมินผล อย่างน้อย 1 ด้านส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 2 การบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วงจรคุณภาพ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	12.990	2.876		4.276**	.000
การตรวจสอบ (P3)	.670	.216	.163	3.103**	.002
การประเมินผล (P4)	.550	.233	.193	2.364**	.019
การวางแผน (P1)	.358	.207	.087	1.727**	.085
การบริหารงาน (P2)	-.068	.235	-.015	-.288**	.773

Multiple R = .709^d R² = .502 Adjusted R² = .489 Std. Error = 4.528 F=42.206 Sig= .000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับ

ตามสมการดังนี้คือ การตรวจสอบ การประเมินผล การวางแผน การบริหารงาน ผลการวิเคราะห์แสดงค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R²) เท่ากับ .489 สะท้อนว่า ตัวแปรทั้ง 4 ด้านสามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้คิดเป็นร้อยละ 48.9 ซึ่งสามารถแสดงผลในรูปของสมการได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 12.990 + .670P_3 + .550P_4 + .358P_1 + -.068P_2$$

$$Z_Y = .163Z_{P3} + .193Z_{P4} + .087Z_{P1} + -.015Z_{P2}$$

สมมติฐานที่ 2 หลักผล 4 ประกอบด้วย ปัญญาพละ พลังปัญญา วิริยะพละ พลังความเพียร อดทน พละ พลังความซื่อตรง สังคหพละ พลังความเกื้อกูล อย่างน้อย 1 ด้านส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 3 หลักผล 4 ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หลักผล 4	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	17.917	2.501		7.165**	.000
สังคหพละ พลังความเกื้อกูล (Pa4)	.898	.197	.250	4.555**	.000
ปัญญาพละ พลังปัญญา (Pa1)	.847	.212	.208	3.991**	.000
อดทนพละ พลังความซื่อตรง (Pa3)	.813	.191	.231	4.265**	.000
วิริยะพละ พลังความเพียร (Pa2)	.809	.211	.196	3.838**	.000

Multiple R=.675^d R²=.455 Adjusted R²=.448 Std. Error=4.705 F=61.053 Sig=.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า หลักผล 4 ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้คือ สังคหพละ พลังความเกื้อกูล ปัญญาพละ พลังปัญญา อดทนพละ พลังความซื่อตรง วิริยะพละ พลังความเพียร ผลการวิเคราะห์แสดงค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R²) เท่ากับ .448 แสดงว่า ตัวแปรทั้ง 4 สามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ในสัดส่วนร้อยละ 44.8 ซึ่งสามารถนำเสนอในรูปสมการได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 17.917 + .898P_{a4} + .847P_{a1} + .813P_{a3} + .809P_{a2}$$

$$Z_Y = .250Z_{Pa4} + .208Z_{Pa3} + .231Z_{Pa1} + .196Z_{Pa2}$$

3. การบริหารจัดการนำมาเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ 1. ด้านการวางแผน มีความชัดเจน มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ครอบคลุมทุกมิติ 2. ด้านการบริหาร บูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ด้านการตรวจสอบ โดยใช้มาตรฐานและเปิดโอกาสให้

ชุมชนมีส่วนร่วม 4. ด้านการประเมินผล ครอบคลุมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาแนวทางอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน โดยการนำหลักพละ 4 เข้ามาบูรณาการเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 1. ปัญญาพละ ส่งเสริมการเรียนรู้ การฝึกอบรม และการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ 2. วิริยะพละ มุ่งมั่น อดทน พร้อมเผชิญปัญหาและรับผิดชอบต่อนหน้าที่ 3. อนุวัชพละ ยึดมั่นจริยธรรม ซื่อสัตย์ เปิดเผย ตรวจสอบได้ และปฏิบัติตามกฎหมาย 4. สังคพละ เกื้อกูลกันภายในองค์กรและต่อชุมชน สร้างความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคม ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1. มิติกายภาพ เน้นการวางผังเมืองและผังโรงงานให้เหมาะสมกับพื้นที่ สอดคล้องกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมพื้นที่สีเขียวและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ 2. มิติเศรษฐกิจ มุ่งเชื่อมโยงภาคเกษตร ประมง ท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 3. มิติสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการควบคุมมลพิษ การใช้พลังงานสะอาด การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ 4. มิติสังคม เน้นยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมสวัสดิการ และสร้างความร่วมมือระหว่างโรงงานกับชุมชนอย่างยั่งยืน 5. มิติบริหารจัดการ มุ่งเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ การบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงตามลำดับดังนี้ มิติกายภาพ เน้นการวางผังเมืองและผังโรงงานให้เหมาะสมกับพื้นที่ สอดคล้องกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมพื้นที่สีเขียวและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ มิติเศรษฐกิจ มุ่งเชื่อมโยงภาคเกษตร ประมง ท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มิติสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการควบคุมมลพิษ การใช้พลังงานสะอาด การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ มิติสังคม เน้นยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมสวัสดิการ และสร้างความร่วมมือระหว่างโรงงานกับชุมชนอย่างยั่งยืน มิติบริหารจัดการ มุ่งเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของมาลินี กลีบทอง และคณะ (2565) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและบริการแห่งอนาคตเพื่อความเป็นเลิศของกลุ่มอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ของไทย พบว่า โมเดล 4S โดยเฉพาะส่วนของ Smart Eco Industry ซึ่งประกอบด้วยด้าน กายภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และการบริหารจัดการ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชยันต์ ต้นติวสตาการ (2560) เรื่อง การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือสู่รูปแบบเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พบว่า แนวคิดเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศเน้นหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ ของเสีย หรือพลังงาน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตชุมชน รวมถึงการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติคุณ แสงนิล (2561) เรื่อง ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมบางปู พบว่า ปัจจัยสำคัญ 12 องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จ เช่น

การมีนวัตกรรม การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน กลไกการกำกับดูแลด้วยเทคโนโลยี การจัดการองค์ความรู้ และกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่อุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการ ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่อุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงาน ด้านการประเมินผล ด้านการวางแผน และด้านการตรวจสอบ ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .489 แสดงว่า การบริหารจัดการทุกด้านสามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่อุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 48.9 สอดคล้องกับงานวิจัยของสาธิต ทิพย์มณี และคณะ (2563) เรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุประสิทธิผลการบริหารงานของกรมแพทยทหารบก พบว่า การบริหารงานมีการวางแผน ที่ครอบคลุมทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีการจัดหน่วยงานโดยแตกแผนงานออกเป็นกิจกรรมที่ทำให้บรรลุเป้าหมาย มีโครงสร้างการทำงานที่สอดคล้องกับภารกิจ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริกัสนกร ปิยนันทวารินทร์ และคณะ (2566) เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการการฝึกอบรมเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า กระบวนการบริหารจัดการช่วยให้มีกระบวนการวิจัยและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยมี “Plan (การวางแผน)” เป็นขั้นตอนแรกในการวางแผนเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวนารถ เล็กเลสินธุ์ (2561) เรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดนนทบุรี พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการจัดบุคคลเข้าทำงาน ด้านการประสานงาน ด้านการวางแผน ด้านการรายงานผลการปฏิบัติงาน และด้านการจัดองค์การ ซึ่งรวมถึงข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานในด้านต่าง ๆ

2.2 ด้านหลักผล 4 ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่อุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.75$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านวิริยะพละ พลังความเพียร ด้านสังคหะ พลังเกื้อกูล ด้านอนวัชชพละ พลังความซื่อตรง และด้านปัญญาพละ พลังปัญญา ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .448 แสดงว่า หลักผล 4 สามารถร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่อุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ร้อยละ 44.8 สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริกัสนกร และคณะ (2565) เรื่อง การส่งเสริมสมรรถนะบุคลากรของธุรกิจประกันวินาศภัยตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การส่งเสริมสมรรถนะบุคลากรด้านความร่วมมือร่วมใจนั้น ต้องใช้สังคหะเป็นสำคัญ โดยส่งเสริมให้บุคลากรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีทักษะในการทำงานเป็นทีม มีระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีน้ำใจต่อกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ให้คำแนะนำและคำปรึกษาซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอวยชัย รางชัยกุล และคณะ (2566) เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี พบว่า ในการส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรนั้น ได้บูรณาการหลักผล 4 โดยเฉพาะ ด้านปัญญาพละ (กำลังความรู้) ซึ่งหมายถึงการนำนวัตกรรมมาใช้ในการปฏิบัติงาน การฝึกอบรมตามระเบียบราชการ และการนำองค์ความรู้ที่ได้มาปฏิบัติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของคณิตดา กรณสูตร (2565) เรื่อง

พุทธวิธีการบริหารจัดการองค์คุณภาพของบริษัทมหาชนจำกัด พบว่า การบริหารจัดการองค์คุณภาพจะเกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยหลักผล 4 โดยมี อนุวัชขพละ (กำลังงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต) เป็นหนึ่งในหลักสำคัญที่ค้ำยันให้องค์กรพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ ซึ่งสะท้อนถึงการดำเนินงานที่ปราศจากข้อบกพร่อง การยึดมั่นในความถูกต้อง และความสุจริตอันเป็นรากฐานของการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้การบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1. มิติกายภาพ เน้นการวางผังเมืองและผังโรงงานให้เหมาะสมกับพื้นที่ สอดคล้องกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมพื้นที่สีเขียวและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพ 2. มิติเศรษฐกิจ มุ่งเชื่อมโยงภาคเกษตร ประมง ท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 3. มิติสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการควบคุมมลพิษ การใช้พลังงานสะอาด การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ 4. มิติสังคม เน้นยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมสวัสดิการ และสร้างความร่วมมือระหว่างโรงงานกับชุมชนอย่างยั่งยืน 5. มิติบริหารจัดการ มุ่งเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำหลักผล 4 เข้ามาบูรณาการเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 1. ปัญญาพละ ส่งเสริมการเรียนรู้ การฝึกอบรม และการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ 2. วิริยะพละ มุ่งมั่น อดทน พร้อมเผชิญปัญหาและรับผิดชอบต่อหน้าที่ 3. อนุวัชขพละ ยึดมั่นจริยธรรม ซื่อสัตย์ เปิดเผย ตรวจสอบได้ และปฏิบัติตามกฎหมาย 4. สังคหพละ เกื้อกูลกันภายในองค์กรและต่อชุมชน สร้างความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคม นอกจากนี้ยังนำการบริหารจัดการมาเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ 1. ด้านการวางแผน มีความชัดเจน มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนครอบคลุมทุกมิติ 2. ด้านการบริหาร บูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ด้านการตรวจสอบ โดยใช้มาตรฐานและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม 4. ด้านการประเมินผล ครอบคลุมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาแนวทางอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งสู่มืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐ์ รุ่งวงศ์ (2564) เรื่อง การบริหารจัดการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามหลักธรรมาภิบาลของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า การบริหารจัดการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านนิติธรรม ซึ่งการบริหารจัดการต้องมีการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง และมีการบูรณาการกับหลักพุทธสื่อสารเพื่อนำไปสู่การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง โปร่งใส มีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อ งานวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพรธิดา เทพประสิทธิ์ (2562) เรื่อง มหาวิทยาลัยเมืองนิเวศที่มีความยั่งยืนในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม พบว่า การพัฒนามหาวิทยาลัยเมืองนิเวศเป็นการนำแนวคิดเมืองสีเขียวมาพัฒนาเป็นนโยบาย โดยมีแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติทางสังคม มิติเศรษฐกิจ และมิติสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมการมีเป้าหมายร่วมกัน การจัดกิจกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจที่ควบคุมการบริโภคทรัพยากรและการปล่อยของเสีย และการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และงานวิจัยของจิรรัตน์ ธีระวราพฤกษ์ และธรรพร พชรจิตติกุล (2560) เรื่อง แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนกับการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในประเทศไทย พบว่า แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน การพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ และการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน โดยเน้นการอยู่ร่วมกันของอุตสาหกรรม

ชุมชน และสังคม และชี้ว่าความสำเร็จของการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับกฎระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายของภาครัฐ งานวิจัยนี้ให้ภาพรวมของ แนวคิดการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ และเน้นย้ำถึงบทบาทของกฎระเบียบและการบริหารจัดการจากภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารจัดการที่มุ่งสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของคุณ

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหาร จัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่ เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบาย องค์ความรู้ ที่ถูกสังเคราะห์ขึ้นมาได้อย่างชัดเจน องค์ความรู้นี้มีแก่นสำคัญอยู่ที่การหลอมรวมพุทธธรรม เข้ากับ หลักการบริหารจัดการ เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนา “เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” ที่ยั่งยืนและมีคุณธรรม โดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์ความรู้แรกที่ปรากฏคือ การผสมผสานหลัก PDCA กับหลักพละ 4 นี้ไม่ใช่เพียงการนำสองสิ่งมาวางเคียงกัน แต่เป็นการสร้างโมเดลการบริหารจัดการแบบองค์รวม ที่หลัก PDCA (การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ การปรับปรุง) ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างเชิงกระบวนการ ขณะที่หลักพละ 4 (ปัญญาพละ พลังปัญญา วิริยพละ พลังความเพียร อนุวัชพละ พลังความซื่อตรง สังคหพละ พลังเกื้อกูล) ทำหน้าที่เป็นแกนทางจริยธรรมและจิตสำนึกที่ขับเคลื่อนและให้ทิศทางแก่ทุกขั้นตอนของ PDCA ทำให้การบริหารจัดการไม่ได้มุ่งเพียงประสิทธิภาพ แต่ยังคำนึงถึงความถูกต้อง คุณธรรม และผลประโยชน์ส่วนรวมด้วย นำไปสู่องค์ความรู้ที่สองคือ การกำหนดมิติการพัฒนาที่ครอบคลุม 5 ด้าน ซึ่งเป็นผลลัพธ์โดยตรงจากการประยุกต์ใช้โมเดลข้างต้น องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศต้องมองในมุมมองที่กว้างขวาง ไม่ใช่แค่เรื่องเศรษฐกิจหรือสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องผนวกรวม 1. มิติกายภาพ เน้นการวางผังที่เหมาะสมและโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว 2. มิติเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการเชื่อมโยงกับท้องถิ่นและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน 3. มิติสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการจัดการมลพิษและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน 4. มิติสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน 5. มิติบริหารจัดการ สร้างความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการดำเนินงานองค์ความรู้ทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเชิงบูรณาการที่มีความเป็นนวัตกรรม โดยนำหลักคิดที่แตกต่างกันมาสังเคราะห์เป็นแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางอุตสาหกรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทอื่น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรเสริมกลไกการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการกำกับตามมาตรฐานทางเทคนิคและกฎหมายอย่างเข้มงวด พร้อมติดตามผลและให้คำแนะนำเชิงสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศอย่างโปร่งใส สร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างรัฐ โรงงาน และชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล
2. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรยกระดับการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมแก่ผู้ประกอบการ บุคลากร และชุมชน ผ่านการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการใช้ข้อมูลจริงประกอบการตัดสินใจ ควบคู่กับการสนับสนุนเทคโนโลยีสะอาด เพื่อขับเคลื่อนโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่ยั่งยืนและมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรมีการพัฒนาพื้นที่และสิ่งปลูกสร้างที่ปลอดภัยและมี ประสิทธิภาพ
2. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรมีการเกื้อกูลการใช้ประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ร่วมกัน เพื่อเพิ่มรายได้กับชุมชน
3. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรมีการยกระดับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของภาคอุตสาหกรรมเป็นที่ยอมรับของประชาชน

4. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

5. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรสร้างความเข้าใจและความรู้ให้กับชุมชนในพื้นที่ในเรื่องของการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรพิจารณาศึกษาในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีลักษณะอุตสาหกรรมแตกต่างกัน หรือเจาะจงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสถานประกอบการโรงงานเฉพาะประเภท เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุมยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานประกอบการโรงงานสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เช่น นโยบายภาครัฐ เทคโนโลยีที่ใช้ หรือปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กร รวมถึงการพิจารณาหลักพุทธธรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากหลักพละ 4

3. สามารถปรับเปลี่ยนวิธีวิจัยได้ โดยเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านกรณีศึกษา (Case Study) ในโรงงานต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ หรือใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การใช้การวิเคราะห์ทางสถิติขั้นสูงจะช่วยให้ตรวจสอบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างตัวแปรได้

เอกสารอ้างอิง

- กิตติคุณ แสงนิล. (2561). ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมบางปู. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 12(3), 463-481.
- คณิตดา กรณสุต. (2565). พุทธวิธีการบริหารจัดการองค์กรคุณภาพของบริษัทมหาชน จำกัด. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 12(3), 276-289.
- จิรรัตน์ ธีระวราพุกษ์ และธราธร พชรฐิติกุล. (2560). แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนกับการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในประเทศไทย. วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม, 13(3), 120-131.
- ชญณา ศิริภิรมย์ และคณะ. (2565). การส่งเสริมสมรรถนะบุคลากรของธุรกิจประกันวินาศภัย ตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 5(2), 1-11.
- ชยันต์ ต้นติวิศาการ. (2560). การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือสู่รูปแบบเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศจังหวัดลำพูน. (รายงานวิจัย). [ม.ป.ท.]: สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.
- ณัฐ รุ่งวงศ์. (2564). การบริหารจัดการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามหลักธรรมาภิบาลของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (ดุสิตนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พริดา เทพประสิทธิ์. (2562). มหาวิทยาลัยเมืองนิเวศที่มีความยั่งยืนในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม. Veridian E-Journal, Silpakorn University Humanities, Social Sciences and Arts, 12(1), 371-386.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาลินี กลีบทอง และคณะ. (2565). รูปแบบการพัฒนาระบบนิเวศอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตเพื่อความเป็นเลิศของกลุ่มอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะของไทย. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 6(1), 102-115.

- ศิริภัสสร ปิยนันทวารินทร์ และคณะ. (2566). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการการฝึกอบรมเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรปราการ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(3), 214–227.
- ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). สรุปปัญหาและแนวทางแก้ไขร้องเรียนผู้ลงทะเบียนจากถ่านหินและแป้งมันสำปะหลังในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สืบค้น 10 กันยายน 2567, จาก <https://thaipublica.org>
- สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). ข้อกำหนดมาตรฐานโรงงานอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ. สืบค้น 10 กันยายน 2567, จาก <https://ecofactory.fti.or.th>
- สาธิต ทิพย์มณี และคณะ. (2563). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุประสิทธิผลการบริหารงานของกรมแพทยทหารบก. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 9(4), 40-52.
- สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). แผนปฏิบัติการการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) อำเภอนครหลวง. สืบค้น 10 กันยายน 2567, จาก <https://ayutthaya.industry.go.th/th/opoj>
- เสาวนารถ เล็กเลอสินธุ์. (2561). ประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดนนทบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 12(2), 187–196.
- อวยชัย ราชชัยกุล และคณะ. (2566). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดชลบุรี. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6(5), 39–51.
- Fichtner, W., et al. (2005). Barriers of inter-organisational environmental management: two case studies on industrial symbiosis. Progress in Industrial Ecology – an International Journal, 2(1), 73–88.
- Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale in Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley & Son.
- Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis (3rd ed.). New York: Harper and Row.

การเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

ENHANCING KNOWLEDGE AND MANAGING SOCIAL NETWORKS FOR DEVELOPMENT OF WAT PRACHA RATH SANG SUK PROJECT BY SANGHA ORDER OF PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พระปลัดสมนึก ชีรปัญญา, ประเสริฐ ธิลา

Phrapalad Somnuek Dhīrapañño, Prasert Thilao

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: oot1980@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้เพื่อ 1. ศึกษาการบริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. ศึกษาองค์ความรู้และเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 3. นำเสนอแนวทางในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยเป็นแบบคุณภาพเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูปหรือคนแบ่งกลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้แทนหน่วยงานราชการ กลุ่มภาคีเครือข่ายและตัวแทนประชาชน กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 รูปหรือคน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ ประชุมกลุ่มเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลตรงตามที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. บริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางตามแนวทางกิจกรรม 5 ส อย่างเข้มแข็ง วัดที่ไม่สำเร็จไปตามวัตถุประสงค์เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความชำนาญติดข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ 2. องค์ความรู้และเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการบรรลุจุดหมาย จัดกิจกรรมทางตรงและทางอ้อมมีส่วนร่วมการตัดสินใจร่วมเสียสละในการทำงานแบ่งปันผลประโยชน์ติดตามการประเมินผล ช่วยเหลือแลกเปลี่ยนข้อมูลใช้ทรัพยากรร่วมกัน และ 3. แนวทางในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างสภาพแวดล้อมให้นาเร็นธรรมจัดระเบียบสิ่งจำเป็นให้เป็นหมวดหมู่ ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมภายในวัดมีส่วนร่วมการฟื้นฟู รักษาศิลปวัฒนธรรม ร่วมจัดกิจกรรมวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ จัดการพื้นที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย

คำสำคัญ: การพัฒนา; เครือข่ายทางสังคม; วัด ประชา รัฐ สร้างสุข

Abstract

Objectives of this research article were to: 1. Study the current state of project management of the “Wat Pracha Rath Sang Suk” initiated by Sangha Order in Phra Nakhon Si

*Received September 24, 2025; Revised October 14, 2025; Accepted October 24, 2025

Ayutthaya Province. 2. Investigate the knowledge and social networks involved in the development of the “Wat Pracha Rath Sang Suk” project by the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. 3. Present the enhancement guidelines of knowledge and management of social networks in the development of the “Wat Pracha Rath Sang Suk” project by the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, conducted by the participatory action qualitative research. Key informants included 25 individuals or groups and 10 participants in focus groups discussion divided into four groups, namely, Sangha Order, Government official representatives, Networks Partners and People Representatives, Community Leaders and local leaders, Network partners and community representatives, Academician and Buddhist Scholars and 10 participants in focus group discussion, collected data by In-depth-interviews, focus group discussions, and group meetings were utilized to gather factual information and data as specified. Data was analyzed and synthesized using descriptive interpretation.

The research findings indicated that: 1. The current state of project management for the “Wat Pracha Rath Sangsuk” initiated by the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province was being conducted with the monasteries as the centers in accordance with the 5’s activity framework. Monasteries that did not achieve their objectives faced challenges, due to a lack of skilled personnel and legal issues related to the preservation of historical sites, artifacts, and art objects. 2. The knowledge base and social networks for developing the “Wat Pracha Rath Sangsuk” project by the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province have reached their goals by organizing direct and indirect activities with people’s participation in joint decision-making, sharing sacrifices in work, benefiting from feedback and evaluating, and exchanging information to utilize resources collaboratively. 3. The enhancement guidelines of knowledge and management of social networks in developing the “Wat Pracha Rath Sangsuk” project by the Sangha Order in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, by creating a pleasant environment, organizing necessary things into categories, promoting the internal environment of the monasteries, and contributing to the restoration and preservation of arts and culture, as well as organizing cultural lifestyle activities that reflected identity while managing operational areas in accordance with the law.

Keywords: Development; Social Networks; Wat Praja Rath Project

บทนำ

วัดเป็นสถานที่ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยวัดมีบทบาทในการเชื่อมโยงกับสถาบันทางสังคมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาร่วมกันหรือที่เราเรียกกันว่า “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ใช้ในการอบรม เรียนรู้ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง เป็นจุดศูนย์รวมจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (ยุรนันท์ ตามกาล, 2557) พระสงฆ์อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ตลอดจนศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางการบริหารงานปกครอง เป็นสถานที่สงเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน วัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่งเป็นสถานที่พักผ่อนกาย วาจา ใจของประชาชน (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2545) ในอดีตวัดเป็นสถานที่ศึกษาธรรมะของชาวบ้าน เข้าวัดอุปฐากพระสงฆ์ รับการฝึกฝน

อบรมทางศีลธรรม ศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้นเป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ (พระราชวรานู (ประยูร ปยุตโต), 2527) วัดจัดเป็นสถานที่สาธารณะมีสาธุชนเข้ามาใช้ประโยชน์ วัดในปัจจุบันบางวัดยังไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ขาดการบริหารจัดการและไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเท่าที่ควรแต่ในขณะเดียวกันก็มีวัดจำนวนไม่น้อยมีความพร้อมได้รับการพัฒนาที่ดี บริหารจัดการวัดให้มีความพร้อมทุกมิติพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนเกื้อหนุนช่วยเหลืออุปการะซึ่งกันและกัน

การบริหารจัดการวัดจะต้องเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม บริหารจัดการดูแลวัดอย่างมีเทคนิคทำงานร่วมกันเป็นทีมเป็นเครือข่ายระหว่างคณะสงฆ์และชุมชนจึงจะประสบผลสำเร็จการบริหารจัดการโดยใช้กิจกรรม 5 ส (สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ สร้างนิสัย) เพื่อเป็นแนวทางการจัดทำ และพัฒนาระบบมาตรฐานสากลของประเทศไทยด้านการ จัดการและสัมฤทธิ์ผลของงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมการเมืองต่อไป การปรับปรุงระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเน้นเรื่องการดูแลรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ทำงานปัจจัยพื้นฐานของการปรับปรุง การดำเนินกิจกรรม 5 ส จะเป็นก้าวแรกของการบริหารที่จะนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติงาน การเพิ่มประสิทธิภาพในงาน พัฒนาจิตสำนึกในมาตรฐานการปฏิบัติงานไปสู่ระบบบริหารคุณภาพตามมาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2568) การดำเนินการตามหลักการ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย มีการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม การติดตามผลงานเป็นระยะ ๆ การจัดการในเรื่องของวัสดุสิ่งของเครื่องใช้และสถานที่จัดการเรื่องบุคลากร ร่วมมือจัดการทำความสะอาดที่พักอาศัยที่ทำงานให้เป็นระเบียบ คุณภาพชีวิตการทำงานจะได้มีประสิทธิภาพดีงาม ทำเป็นกิจกรรมจนเกิดเป็นวินัย งานมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงานดีขึ้น จากการศึกษาข้อมูลเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยส่วนมากจะเน้นไปทางการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา 6 ด้าน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สืบสานวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด อารยสถาปัตยกรรม เป็นต้น ในส่วนการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นมีการเจาะลึกศึกษาวิจัยของแต่ละด้านบางด้านถือว่าข้อมูลมากเพียงพอต่อการศึกษาและนำไปศึกษาได้ แต่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ยังมีช่องว่างที่ควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลนำมาเติมเต็มในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาคืองานสาธารณูปการ ศึกษาเจาะลึกลงไปเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วมระหว่างคณะสงฆ์และชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลแล้ว คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการบริหารงานคณะสงฆ์โดยเฉพาะงานด้านสาธารณูปการเป็นอย่างดีแล้ว แต่ยังขาดการจัดการความรู้เกี่ยวกับโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ขาดบุคลากรสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่เพียงพอ ระบบการบริหารจัดการยังไม่ดีพอ ขาดความเป็นสปีดสาย สภาพแวดล้อมในวัดไม่ร่มรื่นก็จะส่งผลต่อสภาพจิตใจทั้งพระสงฆ์ภายในวัด และประชาชนที่มาทำบุญ รวมถึงมีการทำงานที่ยังไม่มีการเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายสังคมเท่าที่ควร

ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมุ่งศึกษาการพัฒนางานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามนโยบายของคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม เพื่อ พัฒนาวัดให้เป็นสถานที่สปีดสาย เป็นสถานที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้เป็นที่พักผ่อนเป็นสถานที่สร้างความสุขทั้งทางกายและทางใจทั้งแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป และสามารถนำผลการวิจัยที่ได้ดำเนินการแล้วเสร็จไปเติมเต็มในการพัฒนางานสาธารณูปการของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมไปถึงคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการบริหารโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร เพื่อค้นหาข้อมูลการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Study) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการถอดบทเรียนวัดที่มีการดำเนินการในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะที่ 2 เป็นการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะที่ 3 เป็นการขยายกิจกรรมไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัด การเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) คณะผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยในเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน และผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 รูปหรือคน รวมทั้งสิ้น 35 รูปหรือคน ไว้ดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้แทนหน่วยงานราชการ กลุ่มภาคีเครือข่ายและตัวแทนประชาชน กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับงานวิจัย

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

3.1 แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ จะเป็นไปในลักษณะของการประชุมกลุ่มการสนทนาประเด็นปัญหาที่เจาะจงกับกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ กลุ่มหน่วยงานราชการ กลุ่มพระสังฆาธิการ และกลุ่มผู้นำชุมชน

3.2 แบบสำรวจความคิดเห็น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัย ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและทดลองการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการถอดบทเรียนวัดต้นแบบ และการจัดกิจกรรมของวัดต้นแบบ คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และการจดบันทึกการวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ระยะที่ 2 เป็นจัดกิจกรรมของวัดเครือข่าย คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และการจดบันทึก โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ Google Forms

ระยะที่ 3 เป็นการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการบันทึกเสียง บันทึกภาพ

การสัมภาษณ์ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด 1. ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์บันทึกเสียงให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ 2. ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาร่วมกันกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้มีการศึกษาในเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์สรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์โดยอาศัยเกณฑ์วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา
2. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เป็นผู้ทรงวุฒิ

3. หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะถึงรูปแบบเบื้องต้นในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก่อนที่จะพัฒนาไปเป็นคำถามหลักสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

4. สรุปข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ก่อนที่จะมีการประมวลสรุปผลสังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีเพื่อเป็นองค์ความรู้

การวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด
ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัย

1. บริบทการบริหารโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

1.1 จุดแข็ง มีบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินโครงการของคณะสงฆ์ตามแนวทาง
กิจกรรม 5 ส ให้ความรู้กับประชาชนและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน เจ้าอาวาสให้ความสำคัญกับการ
พัฒนาวัด วัดเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจของประชาชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจประชาชน
การบริหารวัดสร้างสุขการพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองมีศาสนสถานที่ยั่งยืน ปฏิบัติตามลักษณะของงานมีการ
ขับเคลื่อนร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน ทุกภาคส่วนโดยเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติสุขในสังคมมีการประชุมปรึกษาหารือวางแผนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ความร่วมมือของ
ชุมชนแต่ละท้องถิ่น ผู้นำแต่ละท้องถิ่นให้ความสนใจร่วมจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

1.2 จุดอ่อน งานสาธารณูปการควรคำนึงมากที่สุดถ้าได้คนมาทำงานคนไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต
ก็จะทำให้งานเกิดความเสียหาย ความล่าช้าแต่ถ้าซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน การก่อสร้างไม่ประสบ
ความสำเร็จ ผู้บริหารไม่มีความกล้าในการคิดการตัดสินใจ การพัฒนาวัดที่ไม่สำเร็จไปตามวัตถุประสงค์เป็น
เพราะปัญหาเรื่องคน ใช้คนให้ถูกกับงานก็จะทำให้งานออกมามีประสิทธิภาพ การควบคุมการก่อสร้างขาด
บุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ จึงทำให้การทำงานเกิดความล่าช้า หรือไม่ตรงตามเป้าประสงค์ที่วางเอาไว้

1.3 โอกาส การปฏิบัติตามนโยบายของคณะสงฆ์และวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ
ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทำให้การดำเนินงานนั้นเป็นขั้นเป็นตอนและมีรูปแบบที่เป็นทางการ
เป้าหมายของการทำโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเพื่อประชาชนโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนได้รับประโยชน์
จากการที่วัดเข้าร่วมโครงการ มีการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ พัฒนาวัด
เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะส่งเสริมกิจกรรมในชุมชนให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจ รู้รัก สามัคคี การส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ด้วยการจัดการที่สะอาดและเป็นระเบียบ วัดสามารถเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับ
นักท่องเที่ยวที่สนใจเรื่องพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย

1.4 อุปสรรค หลักการดำเนินการนั้นเป็นเรื่องยากในภาคปฏิบัติหน่วยงานภาครัฐควรแก้ไขข้อ
กฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุจากแนวทางที่เน้นการบูรณะ ให้เป็นไป
เพื่อการป้องกันการชำรุดเสียหายที่เกิดขึ้น บางวัดยังไม่มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการก็มีแต่เนื่องจากว่าต้องใช้
งบประมาณในการใช้จ่ายสูง หากมีงบประมาณสนับสนุนสำหรับวัดที่มีความพร้อมน้อยก็จะเป็นเรื่องที่ดี การ
ดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเป็นไปตามแนวทาง 5 ส สัมฤทธิ์ผลตามเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ การ
เสริมคนในชุมชนบริเวณวัด ช่วยกันเข้ามามีช่วยร่วมจัดการภายในวัด และองค์กรภาคีเครือข่าย การสนทนา
การสื่อสารกับภาคประชาชนจะต้องเป็นไปเพื่อแลกเปลี่ยนเพิ่มเติมซึ่งกันและกัน

2. องค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะ
สงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กระบวนการทำงานร่วมกัน ภาคีเครือข่ายต้องร่วมการดำเนินการ และ
ร่วมรับผลประโยชน์โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดหมายร่วมกันของกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความ
สามัคคี คณะสงฆ์รวมถึงหน่วยงานต้องเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมโครงการหรือกลุ่มชุมชน ดำเนินการบรรลุจุดหมาย
ร่วมจัดกิจกรรมทางตรงและทางอ้อม มีส่วนร่วมการตัดสินใจ ร่วมเสียสละในการทำงานร่วมกัน ร่วมแบ่งปัน
ผลประโยชน์ และร่วมในสรุปผลการประเมินผล ความสัมพันธ์ความร่วมมือของเครือข่าย การดำเนินการสร้าง
ความสัมพันธ์ระบบงานร่วมกันตามที่วางเอาไว้โดยการประชุมร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน ส่วนราชการและภาคี

เครือข่าย ชี้แจงความสำคัญของโครงการลงมือปฏิบัติในการดำเนินการโครงการมีการอบรมให้ความรู้ จัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ ชุมชน ภาควิชาเครือข่ายและบุคลากรในการสนับสนุนความรับผิดชอบต่อสังคม การมีจิตอาสา จัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และบุคลากรในการสนับสนุนการปฏิบัติ มีการตรวจเยี่ยมให้กำลังใจโครงการ มีการประสานและเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และชุมชน มีการพัฒนาชุดความรู้ด้าน 5 ส รักษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคมผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน การประสานงานกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเครือข่าย การส่งเสริมสนับสนุน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนประชาชน จัดสถานที่วัดให้เป็นสัดส่วนมีความสะอาดร่มรื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการทำความสะอาดห้องสุขาห้องน้ำเป็นประจำปรับปรุงให้ถูกสุขลักษณะโดยความร่วมมือของคณะสงฆ์ ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ทีมงานภาควิชาเครือข่ายมีการติดต่อสื่อสารกันทางโทรศัพท์ สื่อสังคมออนไลน์โซเชียลมีเดีย เฟซบุ๊ก ไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันจากฝ่ายหนึ่ง การทำงานด้านสังคมหน่วยงานราชการเป็นเรื่องเกี่ยวกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาวัด บ้าน ชุมชน มีความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายแบบเป็นกันเอง มีการตรวจสอบการปฏิบัติกิจกรรม 5 ส ร่วมปฏิบัติงานร่วมกัน และช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน บรรลุข้อตกลงร่วมกันในการใช้ทรัพยากร ร่วมสร้างแรงจูงใจสร้างกลไกการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

3. แนวทางในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

3.1 การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการ 5 ส เป้าหมายที่แท้จริงของมันเป็นคือการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานให้น่ารื่นรมย์และน่าทำงาน จัดหมวดหมู่แยกสิ่งที่ต้องการจัดระเบียบให้ชัดเจนระหว่าง “สิ่งจำเป็น” และ “สิ่งไม่จำเป็น” หรือแยกสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่เป็นหมวดหมู่ ให้วัดเป็นสถานที่สบายเหมาะสมกับการเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นที่พึ่งทางกายจิตใจและปัญญาสมตามบทบาทด้วยความร่วมมือระหว่างสามประสาน คือวัด ชุมชน และบริษัทเอกชนที่มีองค์ความรู้ด้านการจัดการแบบ 5 ส มาใช้เพื่อสร้างความสบายะ สร้างสภาพแวดล้อมให้น่ารื่นรมย์ จัดระเบียบสิ่งจำเป็น สิ่งไม่จำเป็น ให้เป็นหมวดหมู่ จัดกิจกรรมการส่งเสริมอนามัย สิ่งแวดล้อมภายในวัดเป็นสถานที่ปราศจากฝุ่นละอองสิ่งปฏิกูล สิ่งของรกรุงรัง มีระบบจัดการขยะน้ำเสีย และพลังงาน

3.2 การจัดการมรดกวัฒนธรรม พระสงฆ์ที่มีบทบาททางสังคมสามารถช่วยเหลือดูแลชุมชนรอบวัดหรือสังคมส่วนรวมได้เป็นอย่างดี มีส่วนร่วมในเรื่องศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ที่มีบทบาททางสังคมสามารถช่วยเหลือดูแลชุมชนรอบวัดหรือสังคมส่วนรวม มีส่วนร่วมในเรื่องศิลปวัฒนธรรม การสร้างความต่อเนื่องในการบริหารจัดการอารยสถาปัตย์ การสืบทอดความรู้ และประสบการณ์จากอดีตคือกระบวนการที่ช่วยให้วัดสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความ อริรักษ์ของชุมชนในอดีตได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสืบทอดความรู้สามารถทำได้ผ่านการศึกษา การสืบทอดความรู้และประสบการณ์จากอดีตคือกระบวนการที่ช่วยให้วัดสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในอดีตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การพัฒนาเชิงพื้นที่ การจัดบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและ สามารถอธิบายข้อมูลได้อย่างชัดเจนแบ่งพื้นที่ใช้สอยได้อย่างเหมาะสม สะอาดร่มรื่นสวยงาม มีความเป็นสากลสูงมีความเป็นอารยสถาปัตย์ สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นสูง สามารถมองเห็นข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน ผ่านระบบออนไลน์ได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวครบครัน จัดสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ปรับปรุงให้ถูกสุขลักษณะ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบสร้างสรรค์ เรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้ เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน ดำเนินทุกกิจกรรมร่วมกันทำงานของภาควิชาเครือข่ายในการจัดการ พื้นที่ในการควบคุมดูแล รักษา และอนุรักษ์โบราณสถาน สนับสนุนให้ความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดการสุขภาวะวิถีพุทธ พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของประชาชนและชุมชน ประชาชนและ

ชุมชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดี มีกระบวนการคิดการวิเคราะห์ที่สร้างสรรค์ จัดตั้งวัดส่งเสริมสุขภาพ และมีการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทางด้านสุขภาพในการจัดกิจกรรมทางด้าน สุขภาพแก่พระสงฆ์ การจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพพระสงฆ์การเข้ารับการรักษาสภาพผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการสุขภาพของพระสงฆ์ดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพร่วมกับองค์กรสุขภาพชุมชนอย่างเข้มแข็งตามหลัก บวร มีการวางแผนเพื่อจัดหางบประมาณต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และ ชาวบ้านในชุมชน ปรับปรุงสภาพแวดล้อมส่งเสริมสุขภาพร่วมกับองค์กร สุขภาพชุมชนอย่างเข้มแข็งการส่งเสริมสุขภาพะด้านกาย จิต สังคม และปัญญาของพระสงฆ์การสร้างเครือข่าย โรงพยาบาล วัดชุมชนเพื่อดูแลสุขภาพพระสงฆ์การจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพเชิงรุก

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทการบริหารโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มีบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางให้ความรู้กับประชาชนและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนอาจจะเนื่องจากการอบรมจากทางคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการโดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจประชาชน การบริหารวัดสร้างสุขด้วยกิจกรรม 5 ส นับเป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเพ็ญจันทร์ บัวขาว (2558) เรื่อง การปฏิบัติกิจกรรม 5 ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพิวเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด พบว่า พนักงานส่วนใหญ่มีการปฏิบัติตามกิจกรรม 5 ส โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเสริมสร้างความปลอดภัยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบกิจกรรม 5 ส พบว่า พนักงานที่มีเพศต่างกันมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ส่วนพนักงานที่มีอายุ สถานภาพ การสมรส ระดับการศึกษา อายุการทำงาน และสังกัดแผนกต่างกันมีการปฏิบัติแตกต่างกัน และผลการเปรียบเทียบระดับการเสริมสร้างความปลอดภัยพบว่า พนักงานที่มีเพศและอายุการทำงานต่างกัน มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ส่วนพนักงานที่มีอายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา และสังกัดแผนกต่างกัน มีระดับการเสริมสร้างความปลอดภัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2. องค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กระบวนการทำงานร่วมกันมีความสัมพันธ์ความร่วมมือของเครือข่าย และมีการส่งเสริมสนับสนุน ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่าภาคีเครือข่ายต้องร่วมการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคี คณะสงฆ์รวมถึงหน่วยงานต้องเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมโครงการหรือกลุ่มชุมชน ตัวแทนหน่วยงานราชการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน (2564) เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดปทุมธานี พบว่า 1. การวางแผนพัฒนาสาธารณูปการของวัดตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2. การลงมือปฏิบัติสามารถลงมือปฏิบัติโดยการทำความสะอาดครั้งใหญ่และบริหารจัดการการพัฒนาลงมือปฏิบัติ 3. การประเมินผลมีการประเมินผลตามแผนที่กำหนดวิเคราะห์ปัญหาการตรวจสอบทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่ เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผน และ 4. การปรับปรุงแก้ไขมีการตรวจประเมินการจัดทำระบบ 5 ส เป็นประจำสม่ำเสมอ

3. แนวทางในการเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การจัดการ 5 ส ไม่ใช่แค่เรื่องของการทำความสะอาด ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่าเป้าหมายที่แท้จริงของมันคือการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ให้เกิด

ประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานให้น่าเรียนรู้และน่าทำงาน จัดหมวดหมู่แยกสิ่งที่ต้องการจัดระเบียบให้ชัดเจนระหว่าง “สิ่งจำเป็น” และ “สิ่งไม่จำเป็น” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูอดุลสัจจคณาทร (แสงจันทร์ เจริญคง) (2563) เรื่อง บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดใน สังคมไทยปัจจุบัน พบว่า สภาพการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่ ปกครอง ดูแลวัด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสจึงต้องประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการ วัดในมิติที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน การจัดการ มรดกวัฒนธรรม พบว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาททางสังคมสามารถช่วยเหลือดูแลชุมชนรอบวัดหรือสังคมส่วนรวมได้ เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในเรื่องศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ที่มีบทบาททางสังคม สามารถช่วยเหลือดูแลชุมชนรอบวัดหรือสังคมส่วนรวม มีส่วนร่วมในเรื่องศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของพระครูวัชรสุวรรณนารถ ธมฺมโชโต (ลูกซุบ เกตุเขียว) (2558) เรื่อง การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ธรรมเพื่อส่งเสริมกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 ผล การศึกษา พบว่า ยิ่งขาดแคลนงบประมาณและขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน สำหรับประชาชน ยิ่งขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์โบราณสถาน และการวางแผนพระสังฆาธิการต้องวางแผนให้ ชัดเจน องค์กรจะต้องรวบรวมข้อมูลของปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่เหมาะสมกับโครงสร้างองค์กรในการดำเนิน กิจกรรมให้มีความคล่องตัว การพัฒนาเชิงพื้นที่ พบว่าการจัดบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและ สามารถอธิบาย ข้อมูลได้อย่างชัดเจนแบ่งพื้นที่ใช้สอยได้อย่างเหมาะสม สะอาดร่มรื่นสวยงาม ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่ามีความ เป็นสากลสูงมีความเป็นอารยสถาปัตย์สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นสูง สามารถมองเห็นข้อมูลของแหล่ง ท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของทวีชัย พลอามาตย์ (2564) เรื่อง การพัฒนาสปีปายะ สถานเพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพ อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาต้องมีการจัดการที่ดีอยู่ที่สภาย เป็นรมณีสถาน รื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลาง ของชุมชนด้านจิตใจ ไม่ไกลจากชุมชนเกินไป มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจน การจัดการสุขภาวะวิถี พุทธ พบว่า การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดี มีกระบวนการคิดการวิเคราะห์ที่ สร้างสรรค์ จัดตั้งวัดส่งเสริมสุขภาพ และมีการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ อาจจะ เนื่องจากว่าทางด้านสุขภาพในการจัดกิจกรรมทางด้าน สุขภาพแก่พระสงฆ์ การจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพ พระสงฆ์การเข้ารับการรักษาสุขภาพ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการสุขภาวะของ พระสงฆ์ดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพร่วมกับองค์กรสุขภาพชุมชนอย่างเข้มแข็งตามหลัก บวร ซึ่งสอดคล้องกับ การวิจัยของนิรมล ศรีธงชัย และคณะ (2552) เรื่อง การเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนอีสาน พบว่า การเปรียบเทียบจากสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุข ภาวะผู้สูงอายุที่มีบทบาทสังคม เศรษฐกิจ และวิถีวัฒนธรรมในการดูแลผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ในชุมชนชนบทโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มที่จะมีอายุยืนยาวกว่าผู้สูงอายุในชุมชนเมือง ด้านสุขภาพจิต ผู้สูงอายุใน ชนบทจะมีสุขภาพจิตที่ดีกว่าผู้สูงอายุในเมือง เพราะไม่มีความเครียด เนื่องจากไม่เหงา มีลูกหลานอาศัยอยู่ ใกล้ชิด ด้านการดำเนินชีวิตผู้สูงอายุมีกิจกรรมส่วนตัวที่จำเป็นประจำของผู้สูงอายุที่คล้ายกันทั้ง ด้านความ มั่นคงของชีวิต เรื่องรายได้และการทำมาหากินของชุมชน ค่อนข้างแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุในชุมชน ชนบทจะมีกิจกรรมให้ทำค่อนข้างหลากหลายและเป็นวิถีชีวิตที่ไม่เครียด ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทมีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนมากถึงร้อยละ 96 มากกว่าผู้สูงอายุในชุมชนเมืองที่มี เพียงร้อยละ 50

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

สามารถสังเคราะห์ผลการวิจัยเกี่ยวกับ การเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัยเกี่ยวกับ การเสริมสร้างองค์ความรู้และการบริหารเครือข่ายสังคมในการพัฒนาโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอธิบายได้ดังนี้ ภาคีเครือข่ายคณะสงฆ์ ประชาชน ภาคีรัฐ ภาคเอกชนมีกระบวนการทำงานร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ความ

ร่วมมือของเครือข่าย การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรม ร่วมดำเนินการให้บรรลุจุดหมาย ร่วมกันจัดกิจกรรมทางตรง และทางอ้อมรวมถึงร่วมการตัดสินใจร่วมเสียสละในการทำงานร่วมกัน สร้างสภาพแวดล้อมให้น่าเรียนรู้ จัดระเบียบสิ่งจำเป็นสิ่งไม่จำเป็น เป็นหมวดหมู่ร่วมจัดกิจกรรมการส่งเสริมอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในวัดสถานที่ปราศจากฝุ่นละอองสิ่งปฏิกูล การจัดการมรดกวัฒนธรรม ให้มีส่วนร่วมการฟื้นฟู รักษาศิลปวัฒนธรรม ร่วมจัดกิจกรรมวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ส่งเสริมเข้าถึงทุนทางวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำวัฒนธรรม การพัฒนาเชิงพื้นที่ร่วมกันทำงานจัดการพื้นที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย แลกเปลี่ยนความรู้ความร่วมมือแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน สร้างแรงจูงใจให้แก่คนในชุมชนพัฒนาชุมชนของตนเอง ร่วมกันทำงานของภาคีเครือข่ายในการจัดการควบคุมดูแลรักษา และอนุรักษ์โบราณสถาน การจัดการสุขภาวะวิถีพุทธ ส่งเสริมสุขภาพร่วมกับองค์กร สุขภาพชุมชนอย่างเข้มแข็งปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพะด้านกาย จิต สังคม และปัญญาของพระสงฆ์ สร้างเครือข่ายโรงพยาบาลวัดชุมชนเพื่อดูแลสุขภาพพระสงฆ์การจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพเชิงรุก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์ควรที่จะมีนโยบายในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกิจกรรม 5 ส ให้เป็นต้นแบบมาตรฐานของการพัฒนาวัดตัวอย่างดีเด่น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

คณะสงฆ์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐดำเนินการพัฒนาปรับปรุงต่อยอดงานสาธารณูปการให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชนและสามารถมีส่วนร่วมดูแลรักษา และเข้ามาใช้ประโยชน์จากการพัฒนาสาธารณูปการของวัดได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรที่จะมีการวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการดำเนินการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อให้เกิดพุทธนวัตกรรมและได้แนวทางในการดำเนินการโครงการต้นแบบ

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. (2545). คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัดลานวัด ลานใจ ลานกีฬา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ทวีชัย พลอามาตย์. (2564). การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 9(3), 1028-1039.
- นิรมล ศรีธงชัย และคณะ. (2552). การเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนอีสาน (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระครูวัชรสุวรรณนารถ ธรรมโชโต (ลูกซูป เกตุเขียว). (2558). การประยุกต์ใช้อธิปไตยธรรมเพื่อส่งเสริมกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15 (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10(1), 171-182.

- พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์ เจริญคง). (2563). บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬานาครทอรรจน์, 7(5), 102-116.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- เพ็ญจันทร์ บัวขาว. (2558). การปฏิบัติกิจกรรม 5 ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพิวเตอร์ พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 9(1), 75-81.
- ยุรนันท์ ตามกาล. (2557). บ้าน วัด โรงเรียน กับการใช้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว. วารสาร HR intelligence, 9(1), 12-31.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2568). คู่มือการประเมินสถานะของหน่วยงานภาครัฐในการเป็นระบบราชการ 4.0 ตามกรอบการประเมินผลการปฏิบัติราชการ ประจำปี พ.ศ. 2568. กองนวัตกรรมบริการภาครัฐ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม^{*} DISSEMINATION OF BUDDHISM BY DHAMMADUTA BHIKKHUS IN KAMPHAENG SAEN DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE

พระครูปฐมวชิราวุฒันัน (ไพฑูรย์ พนมสวय), พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก อุทัย), พระมหาวิเชียร สุธีโร

Phrakhru Pathomwachiranuwat (Phaithoon Phanomsuay),

Phrakru Sanghakijwiriya (Prabsuek Udayo), Phramaha Wichian Suthiro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: phrakhrupathomwachiranuwat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต 2. เพื่อศึกษากระบวนการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้กำหนดนโยบาย กลุ่มเจ้าคณะผู้ปกครอง กลุ่มตัวแทนพระธรรมทูต กลุ่มตัวแทนข้าราชการ และกลุ่มตัวแทนประชาชน ด้วยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 18 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่มีค่าดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) เท่ากับ 1.00 เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไป การวิเคราะห์ SWOT แสดงให้เห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีจุดแข็งด้านทำเลที่ตั้งเหมาะสม เครือข่ายวัดแข็งแกร่ง และพระธรรมทูตมีความรู้ลึกซึ้ง จุดอ่อนคือขาดแคลนพระธรรมทูต ช่องว่างระหว่างวัย และจำกัดด้านเทคโนโลยี โอกาสจากการเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัล ความสนใจการปฏิบัติสมาธิ และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา อุปสรรคคือภาวะเศรษฐกิจถดถอย การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำบุญ และจำนวนพระสงฆ์ลดลง 2. กระบวนการเผยแผ่ ใช้ระบบ PDCA ในการบริหารจัดการ ครอบคลุมการวางแผน (วิเคราะห์สภาพแวดล้อม กำหนดวิสัยทัศน์ ระบุกลุ่มเป้าหมาย) การปฏิบัติ (เตรียมทรัพยากร บริหารทีม สร้างความร่วมมือ พัฒนาสื่อดิจิทัล) การตรวจสอบ (เก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล ประเมินความพึงพอใจ) และการปรับปรุง (วิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ กำหนดมาตรการแก้ไข) 3. แนวทางเผยแผ่ ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (ความรู้ลึกซึ้งในธรรม ทักษะสื่อสารใช้เทคโนโลยี) สาร (หลักธรรมพื้นฐานเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ภาษาเข้าใจง่าย) ช่องทางสื่อสาร (เทศน์ สื่อออนไลน์ กิจกรรมวัฒนธรรม) และผู้รับสาร (เข้าใจความหลากหลาย สร้างการมีส่วนร่วม) การบูรณาการทั้งสี่องค์ประกอบจะทำให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูงสุดและยั่งยืน

คำสำคัญ: การเผยแผ่; พระพุทธศาสนา; พระธรรมทูต

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study and analyze the general conditions of Buddhism dissemination by Dhammaduta Bhikkhus, 2. To study the process of Buddhism

^{*}Received August 6, 2025; Revised August 6, 2025; Accepted September 2, 2025

dissemination by Dhammaduta Bhikkhus, 3. To propose approaches for Buddhism dissemination by Dhammaduta Bhikkhus at Kamphaeng Saen District, Nakhon Pathom Province. The research methodology was qualitative research, collecting field data from policy makers, groups of Sangha administrators, groups of Dhammaduta representatives, groups of government official representatives, and groups of citizen representatives through purposefully selection based on the characteristics of being appropriate group representatives, totaling 18 monks or persons. A structured interview script was used with a content validity index for the entire scale (S-CVI) equal to 1.00 as a tool for data collection, with data analyzed using contextual content analysis techniques.

The research findings by SWOT analysis revealed three main aspects: 1. regarding general conditions, SWOT analysis demonstrated that Buddhist dissemination has strengths in strategic location, strong monastery networks, and profound Dhamma knowledge Dhammatuta. Weaknesses included shortage of Dhammaduta bhikkhus, generational gaps, and technological limitations. Opportunities arose from digital technology growth, increased interest in meditation practice, and religious tourism development. Threats encompassed economic recession, changing merit-making behaviors, and declining numbers of monks. 2. Concerning dissemination processes, the PDCA management system was employed: covering Plan (environmental analysis, vision setting, and target group identification), Do (implementation, resource preparation, team management, partnership building, and digital media development), Check (monitoring, data collection, result analysis, and satisfaction assessment), and Act (improvement, problem analysis, priority setting, and corrective measure establishment). 3. Regarding dissemination approaches, four components were integrated: message sender; (profound Dhamma knowledge, communication skills, technology utilization), Message; content (fundamental Buddhist principles, target group appropriateness, accessible language), Channel; communication channels (sermons, online media, cultural activities), and message Receivers (diversity understanding, participation creation). The integration of all four components ensured maximum effectiveness and sustainability in Buddhism dissemination efforts.

Keywords: Dissemination; Buddhism; Dhammaduta Bhikkhus

บทนำ

การดำเนินงานของพระธรรมทูตในยุคพุทธกาลมีจุดเริ่มต้นภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์ได้เริ่มพระราชกรณียกิจในการเผยแผ่พระศาสนา โดยในระหว่างฤดูฝนแรกได้ทรงรวบรวมและปลูกฝังความรู้ความเข้าใจแก่พุทธสาวกจำนวน 60 องค์ พระองค์ได้ทรงให้การศึกษาอบรมและปฏิบัติธรรมแก่พระสาวกเหล่านั้นจนเพียงพอที่จะสามารถออกไปขยายพระพุทธศาสนาได้ เมื่อสิ้นสุดพรรษาแรก พระองค์ทรงเรียกประชุมพระสาวกทั้งหมดเพื่อมอบหมายภารกิจให้แยกย้ายไปเผยแผ่พระธรรมในดินแดนต่าง ๆ การประชุมครั้งนั้นถือเป็นการปฐมนิเทศสำหรับกลุ่มพระธรรมทูตรุ่นแรก ซึ่งเป็นต้นแบบสำคัญสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ในปัจจุบัน “คูกริกษุ

เหล่านี้ เราได้หลุดพ้นแล้วจากข้อผูกมัดทั้งปวง ทั้งของเทพและของมนุษย์ พวกเธอทั้งหลายก็ได้หลุดพ้นแล้วจากข้อผูกมัดทั้งปวงทั้งของเทพและของมนุษย์เช่นเดียวกัน จงเดินทางไปตามทิศทางต่าง ๆ เพื่อคุณประโยชน์และความผาสุกแก่ประชาชนมากมาย เพื่อการเมตตาต่อสรรพโลก เพื่อผลดีและความสุขสวัสดิ์แก่ทั้งเทพดาและมนุษยชาติ ขออย่าให้สองคนเดินไปในทิศทางเดียวกัน จงประกาศธรรมที่ดั่งงามตั้งแต่เริ่มต้น งามในระหว่างและงามในอวสาน จงเผยแผ่พรหมจรรย์อันครบถ้วนทั้งความหมายและถ้อยคำ บริสุทธิสมบูรณ์ ในหมู่ชนมีสัตว์ที่มีกิเลสผูกพันเพียงเล็กน้อยอยู่ แต่หากไม่ได้ฟังธรรมแล้ว ย่อมเสื่อมไป ส่วนผู้ที่เข้าใจธรรมอย่างถ่องแท้จะปรากฏขึ้น ดูกฤกษุทั้งหลาย ส่วนเราจะเดินทางไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคม เพื่อประกาศธรรม” (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวทางและวิธีการสำหรับพระสาวกในการประกาศธรรม ประกอบด้วยหลักการสำคัญดังนี้ ผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นบุคคลที่มีศีลธรรมความประพฤติดี นำเสนอเนื้อหาด้วยเหตุผลที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องและเป็นลำดับขั้นตอน อธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างชัดเจนในแต่ละหัวข้อ การแสดงธรรมต้องเกิดจากจิตใจแห่งเมตตาและมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของผู้รับฟัง ไม่ประกาศธรรมเพราะต้องการลาภยศหรือการเคารพนับถือและไม่แสดงธรรมในลักษณะที่ยกย่องตนเองและดูถูกผู้อื่น หรือข่มขู่คุกคามบุคคลอื่น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/263) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสันติสุขให้แก่มหาชนเป็นสำคัญ พระพุทธองค์ทรงวางหลักการและวิธีการให้เป็นรูปธรรมขึ้นมารองรับ หลักการสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมารองรับคือพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสาวกได้ประพฤติและปฏิบัติตนได้ถูกต้องในฐานะพระธรรมทูตหรือทูตแห่งธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงมหาชนมากที่สุด ประเทศไทยได้จัดตั้งโครงการพระธรรมทูตเพื่อสนับสนุนงานคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพันธกิจหลักของพระธรรมทูตที่ไม่ควรแสวงหาลาภสักการะ แต่มุ่งเน้นการขยายธรรมะให้เป็นแสงสว่างทางปัญญาและอนุเคราะห์ชาวโลกการขับเคลื่อนธรรมจักรให้เจริญรุ่งเรืองต้องอาศัยคุณสมบัติห้าประการสำคัญ คือ ัมมัญญูตาหรือความรู้ในหลักธรรมและความจริง อัธยัญญูตา คือ ความเข้าใจในความหมายและประโยชน์ของธรรมะ มัตตัญญูตา คือ ความรู้จักประมาณและความพอดี กาลัญญูตา คือ ความรู้จักเวลาและโอกาสที่เหมาะสม และปริสัณญูตา คือ ความเข้าใจในชุมชนและการปฏิบัติตัวที่เหมาะสม

พระธรรมทูตอำเภอกำแพงแสนมีการจัดโครงสร้าง กระบวนการ และพัฒนาการที่เป็นระบบ โดยพระธรรมทูตที่มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งห้าประการจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ในปัจจุบันอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม มีการจัดโครงสร้างองค์กรพระธรรมทูตที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยมีพระครูอมรบุญญารักษ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอกำแพงแสนและเจ้าอาวาสวัดบ่อน้ำจืด เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ ส่วนพระครูโกศลธรรมรัตน์จากวัดวังน้ำเขียว ทำหน้าที่เป็นรองหัวหน้าพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ พร้อมด้วยพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการจำนวนสามรูป กระบวนการทำงานของหน่วยปฏิบัติงานพระธรรมทูตมีระบบที่เป็นขั้นตอน เริ่มจากการออกปฏิบัติงานตามตารางที่กำหนดไว้ล่วงหน้า จากนั้นจึงจัดทำรายงานสรุปกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเสนอต่อกองงานพระธรรมทูตประจำอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม การรายงานผลนี้เป็นส่วนสำคัญในการติดตาม ประเมิน และพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น บทบาทหลักของพระธรรมทูตคือการแสดงธรรมเพื่อวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่และขยายผลไปยังทวีปและประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในประเทศไทย การปฏิบัติงานของพระธรรมทูตได้เริ่มต้นขึ้นใหม่เมื่อกรมการศาสนาได้ฟื้นฟูและจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2507-2508 โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มีศีลธรรมเป็นหลักในการดำเนิน

ชีวิต รวมทั้งมีความเคารพต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังมุ่งส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ที่มีนับถือศาสนาต่าง ๆ

การริเริ่มงานพระธรรมทูตในช่วงแรกเป็นการทดลองปฏิบัติงานโดยอาราธนาพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหัวหน้าคณะอำนวยการ และจัดส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาตามพื้นที่ต่าง ๆ เมื่อผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ มหาเถรสมาคมจึงมีมติรับรองให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบพระธรรมทูตเป็นกิจกรรมประจำและได้จัดตั้งกองงานพระธรรมทูตอย่างเป็นทางการ ซึ่งกลายเป็นรากฐานสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน แต่เมื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูตในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เริ่มจากความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ เนื่องจากพระธรรมทูตบางองค์ยังขาดความเข้าใจในภารกิจหลักของตน ทำให้การปฏิบัติงานไม่มีทิศทางที่ชัดเจน ปัญหาการขาดความรู้เชิงลึกเป็นอีกประเด็นสำคัญ โดยการบรรพชาในยุคปัจจุบันมักเป็นเพียงการทำหน้าที่ต่อผู้มีพระคุณ โดยขาดการศึกษาพระธรรมคำสอนอย่างจริงจัง พระสงฆ์ในปัจจุบันต้องแบกรับภาระงานทางโลกมากขึ้น จนไม่สามารถอุทิศเวลาเพื่อการปฏิบัติธรรมได้เต็มที่ ด้านการเงินพบปัญหาการสนับสนุนงบประมาณไม่เพียงพอ ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่อย่างค่าเดินทางและค่าครองชีพสูงกว่าเงินสนับสนุนที่ได้รับ ประกอบกับกระบวนการเบิกจ่ายที่ล่าช้า จึงต้องใช้เงินส่วนตัวล่วงหน้า การขาดแคลนเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัยเป็นปัญหาสำคัญ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องฉายภาพ และอุปกรณ์วีดิทัศน์ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีระบบการสื่อสารไร้สายและอินเทอร์เน็ตแพร่หลายทำให้จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแผ่พระธรรมให้สอดคล้องกับยุคสมัยและตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จึงต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบและการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

การสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวและเป็นประโยชน์แก่อุบัติและมีความสุขแก่ชาวโลกเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรทุกรูปที่จะต้องปฏิบัติตามกำลังความสามารถโดยฐานานุกรม เพราะภิกษุสามเณรมีความสำนึกและปฏิบัติกันมาโดยลำดับ พระพุทธศาสนาจึงเป็นมรดกสืบมาถึงทุกวันนี้ เมื่อโลกมีวิวัฒนาการมากขึ้น การปฏิบัติหน้าที่สืบต่อพระพุทธศาสนาจึงมีวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมโดยไม่ทิ้งหลักการคือพระธรรมวินัย เป็นที่นาชื่นชมยินดีที่พระสงฆ์แห่งสังฆมณฑลไทยที่ออกไปประกาศพระศาสนาในประเทศต่าง ๆ มีความรู้ความสามารถสูง จึงปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกาศพระศาสนา (พระธรรมทูต) ได้ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วโลก (สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2551) ดังนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม พระธรรมทูตจึงมีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่เพื่อให้การเผยแผ่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้วิจัยต้องการศึกษารอบแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต โดยจะศึกษาการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นกรณีต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงในบริบทที่แตกต่างกัน การศึกษานี้จะช่วยให้บทบาทของพระธรรมทูตเด่นชัดเป็นรูปธรรมและเป็นต้นแบบที่ดีของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

3. เพื่อนำเสนอผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งค้นหาต้นแบบแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ หรือ Best Practice

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 18 รูปหรือคน ประกอบด้วย 1. กลุ่มเจ้าคณะผู้ปกครอง จำนวน 5 รูป 2. กลุ่มตัวแทนพระธรรมทูต จำนวน 5 รูป 3. กลุ่มตัวแทนหน่วยงานราชการ จำนวน 5 คน 4. กลุ่มตัวแทนนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 3 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In-Depth Interview) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมพบว่า การวิเคราะห์ SWOT การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 1. จุดแข็ง ทำเลดี เครือข่ายวัดแข็งแกร่ง พระธรรมทูตมีความรู้และทักษะสื่อสารหลากหลาย เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน มีประสบการณ์เผยแผ่กว้างขวาง 2. จุดอ่อน พระธรรมทูตไม่เพียงพอ ช่องว่างระหว่างวัย ล้าหลังเทคโนโลยี ขาดแผนระยะยาว ประสานงานไม่ดี งบประมาณจำกัด เข้าถึงเยาวชนยาก 3. โอกาส เทคโนโลยีดิจิทัลเติบโต ความนิยมสมาธิ-มายด์ฟูลเนสเพิ่มขึ้น ท่องเที่ยวเชิงศาสนาขยายตัว ค้นหาความหมายชีวิต นโยบายการศึกษาสนับสนุน ชาวตะวันตกสนใจปรัชญาตะวันออก ระบบขนส่งพัฒนา 4. อุปสรรค เศรษฐกิจถดถอย พฤติกรรมทำบุญเปลี่ยน พระสงฆ์ลดลง ที่ดินวัดถูกรุกล้ำ ความเชื่อมั่นในความโปร่งใสลดลง ภัยไซเบอร์ ภัยธรรมชาติและสภาพอากาศแปรปรวน

2. กระบวนการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า 1. ด้านการวางแผน วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและบริบท กำหนดวิสัยทัศน์-พันธกิจ ศึกษาระบุกลุ่มเป้าหมาย กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ 2. ด้านการปฏิบัติตามแผน จัดเตรียมทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างและบริหารทีมงาน สร้างความร่วมมือทางการเงินกับชุมชน พัฒนาและใช้สื่อดิจิทัล 3. ด้านการตรวจสอบ เก็บข้อมูลผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ผลลัพธ์เทียบกับเป้าหมาย ประเมินความพึงพอใจผู้เข้าร่วม ติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 4. ด้านการปรับปรุงแก้ไข วิเคราะห์สาเหตุปัญหาและจุดอ่อน จัดลำดับความสำคัญการแก้ไข กำหนดมาตรการและแผนปรับปรุง ปรับปรุงกระบวนการและวิธีการทำงาน

3. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า องค์ประกอบการสื่อสารการเผยแพร่พระพุทธศาสนา 1. ด้านผู้ส่งสาร มีความรู้ลึกพระไตรปิฎกและหลักธรรมเข้าใจจิตวิทยาและพฤติกรรมมนุษย์ มีทักษะการสื่อสารและนำเสนอ ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ รู้จักวัฒนธรรมและสังคมร่วมสมัย มีบุคลิกภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี 2. ด้านสาร นำเสนอหลักธรรมที่ถูกต้องแท้จริง ศึกษากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ใช้ภาษาเข้าใจง่าย ยกตัวอย่างและเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้อง ตอบสนองปัญหาสังคมปัจจุบัน 3. ด้านช่องทางการสื่อสาร เทคนิควิธีการในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใช้สื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัล จัดกิจกรรมและงานวัฒนธรรม พัฒนาเว็บไซต์และแอปพลิเคชันผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และของที่ระลึก ทำรายการวิทยุและพอดแคสต์ 4. ด้านผู้รับสาร เข้าใจความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย สร้างความสนใจและสนใจ เลือกเวลาที่เหมาะสม ใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสม สร้างการมีส่วนร่วม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง”การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม” สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอำเภอกำแพงแสนมีจุดแข็งจากทำเลที่ตั้งเหมาะสม เครือข่ายวัดเข้มแข็ง พระธรรมทูตมีความรู้ลึกด้านพระพุทธศาสนา ทักษะการสื่อสารหลากหลาย และความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมรับการสนับสนุนจากชุมชน จุดอ่อนประกอบด้วย จำนวนพระธรรมทูตไม่เพียงพอ ช่องว่างระหว่างวัยและประสบการณ์ ขาดทักษะเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่มีแผนงานระยะยาวที่ชัดเจน การประสานงานระหว่างวัดไม่มีประสิทธิภาพ และงบประมาณจำกัด ส่งผลให้เข้าถึงเยาวชนได้จำกัด โอกาสสำคัญคือการเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัล ความนิยมการปฏิบัติสมาธิและมายด์ฟูลเนส การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ความต้องการหาความหมายชีวิต นโยบายการศึกษาสนับสนุน ความสนใจปรัชญาตะวันออกของชาวจีนและระบบขนส่งที่พัฒนา อุปสรรคหลักได้แก่ เศรษฐกิจถดถอย การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำบุญ จำนวนพระสงฆ์ลดลง การรุกรานที่ดินวัด ความเชื่อมั่นในความโปร่งใสลดลง ภัยไซเบอร์ และภัยธรรมชาติ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในพื้นที่จึงต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยใช้จุดแข็งเป็นฐาน แก้ไขจุดอ่อนใช้ประโยชน์จากโอกาส และเตรียมรับมือกับอุปสรรคอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุธรรมธวัชชัย ธมฺมขโย (มะที) (2565) เรื่อง กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ของพระธรรมทูตไทย พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นพันธกิจสำคัญที่ดำเนินการต่อเนื่องตั้งแต่พุทธกาลเพื่อช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากทุกข์ รูปแบบการเผยแพร่วิวัฒนาการตามยุคสมัย จากการสอนด้วยคำพูด การจาริกบิณฑบาต การพิมพ์หนังสือ จนถึงยุคปัจจุบันที่มีพระไตรปิฎกและเว็บไซต์ธรรมะออนไลน์ การศึกษาในประเทศนอร์เวย์เผยให้เห็นปัญหาสองมิติ คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ผู้นำขาดความสามัคคี บุคลากรอาสาไม่เพียงพอ

นโยบายไม่เหมาะสม และการต่อต้านจากกลุ่มวัตถุนิยม ส่วนปัจจัยภายใน คือ ผู้เผยแพร่ขาดความรู้ในธรรมชาติทักษะการสอน และไม่เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น แนวทางแก้ไขมีสี่ประการ คือ พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้ความชำนาญ จัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ ปรับปรุงการบริหารจัดการให้เข้ากับนโยบายและสังคม และจัดหาเครื่องมือทันสมัยพร้อมสร้างฐานข้อมูลที่ต้องการ การเผยแพร่ในปัจจุบันจึงต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี โดยยึดมั่นในหลักธรรมเป็นแกนหลักแต่ปรับวิธีการให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดในการนำมนุษยชาติไปสู่การปลดปล่อยจากทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอัสภรณ์ อคฺคณฺณชโย (สืบทเล่านร) (2566) เรื่อง แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทย วัดพระธรรมกายเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ธรรมทูตไทยในวัดพระธรรมกายเท็กซัส ประสบปัญหาสำคัญห้าด้าน ได้แก่ ขาดแคลนบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรม ไม่มีผู้นำศาสนากิจ ช่องทางสื่อสารไม่เพียงพอ ไร้เอกลักษณ์เฉพาะ และขาดทุนสนับสนุน ซึ่งสะท้อนถึงข้อบกพร่องในการวางแผน การบริหารจัดการ และการประสานงาน ยุทธศาสตร์แก้ไขมีสี่แนวทางหลัก คือ เผยแผ่ผ่านบุคคลทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านที่มีความรู้ ใช้ประโยชน์จากวัดและสัญลักษณ์ศาสนาเพื่อหล่อเลี้ยงความเชื่อ ประยุกต์สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลาย และสร้างความผูกพันในชุมชนไทยและชาวอเมริกัน การปฏิบัติต้องอาศัยหลักสามอุดมการณ์ สี่วิธีการ และหกแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพสังคมอเมริกัน เพื่อให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาบรรลุผลสำเร็จสูงสุดและมีความยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดสังวาลย์ เทวสโร (ศรีสุข) (2563) เรื่อง รูปแบบการบริหารงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า การศึกษาการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดในกรุงเทพฯ โดยใช้หลักพุทธบริหารและการวิเคราะห์ SWOT พบว่ามีความเป็นระบบและครอบคลุม ประกอบด้วยสี่หลักการหลัก คือ การพัฒนารูปแบบการบริหาร การวางแผน การจัดองค์กร และการเผยแพร่ตามแนวพุทธบริหาร

2. กระบวนการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า กระบวนการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ กระบวนการงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามวงจร PDCA มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการเผยแพร่ที่มีกระบวนการตามหลักของวงจรคุณภาพ ซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบตามทฤษฎีของการบริหารจัดการ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิเทศกัลยาณธรรม (ฐิติกร กลยาณธโม) และคณะ (2564) เรื่อง การพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า วัดไทยในแคลิฟอร์เนียมีจุดแข็งในด้านพระธรรมทูตที่มีความรู้ บรรยายภาษาเหมาะสม การได้รับการสนับสนุนจากสงฆ์ไทยและชาวพุทธอเมริกันที่มีศรัทธา แต่มีจุดอ่อนในการสื่อสาร การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมตะวันตก และข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี โอกาสที่สำคัญคือความนิยมในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและเสรีภาพทางศาสนา ขณะที่อุปสรรคได้แก่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัญหาการคมนาคม และข้อจำกัดทางกฎหมาย กระบวนการเผยแพร่ประยุกต์หลัก PDCA (วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ ปรับปรุง) ร่วมกับพุทธวิธี 4 ส ได้แก่ สันทัดสนา (อธิบายชัดเจน) สมาทพนา (จงใจ) สมุตเตชนา (ปลุกใจ) และสัมปหังสนา (ปลอบชโลม) การพัฒนาเผยแผ่เน้นสี่องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสารที่สามารถผลิตสื่อธรรมะและใช้เทคโนโลยีออนไลน์ ข้อมูลที่หลากหลาย ช่องทางสื่อสารครอบคลุม และผู้รับสารได้รับการเตรียมพื้นฐานและประเมินผลเพื่อนำธรรมะไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ (2556) เรื่อง การศึกษาแนวคิดและหลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า หลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกาต้องอาศัยแนวคิดและวิธีการตามหลักพุทธโอวาท การแสดงธรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และการกำหนดเป้าหมายการเผยแผ่อย่างชัดเจน จุดประสงค์หลักคือเพื่อประโยชน์และความสุขของบุคคลทั้งที่เป็นชาวพุทธและไม่ใช่ว่าพุทธ โดยพัฒนาศักยภาพบุคคลให้สามารถ

ดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และนำบุคคลให้มีชีวิตอยู่ในความไม่ประมาท ในส่วนของการปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข เป็นกระบวนการสำคัญที่แสดงถึง ประสิทธิภาพของการวางแผน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานตามแผนอย่างเคร่งครัดและการติดตาม ตรวจสอบเพื่อแก้ไข เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาการเผยแพร่ตามกระบวนการ PDCA และสอดคล้อง กับงานวิจัยของบัญชายุทธ นาคมูลสินธ์ (2557) เรื่อง แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ใน พระพุทธศาสนา พบว่า การบริหารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทฤษฎีและหลักการบริหารที่ประยุกต์ให้เข้ากับ สถานการณ์ พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารการเผยแผ่โดยอาศัยกระบวนการและ ทรัพยากรต่าง ๆ ปัจจุบันมีทฤษฎีสมัยใหม่หลายแขนง อาทิ ทฤษฎีองค์การ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ คณะ สงฆ์ได้จัดโครงสร้างองค์กรโดยให้ฝ่ายปกครองสนับสนุน มหาเถรสมาคมออกระเบียบการเผยแผ่ พ.ศ. 2550 ให้จัดตั้งศูนย์การเผยแผ่แห่งชาติและระดับจังหวัด ศูนย์การเผยแผ่จังหวัดอุทัยธานีได้นำทฤษฎีพุทธบริหารและ ทฤษฎีสมัยใหม่ของ Gulick, Urwick และเดมมิงมาประยุกต์ใช้ กฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า 5 ประการ มี ความเชื่อมโยงกับวิทยาการสมัยใหม่ ควรนำมาเป็นส่วนประกอบในการบริหาร การบริหารไม่มีแบบแผนคงที่ แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ หากมีแนวคิดและการบูรณาการเชิงบริหารที่เหมาะสม จะทำให้การบริหารองค์กร ได้ผลเหนือความคาดหมายและเผยแผ่คำสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

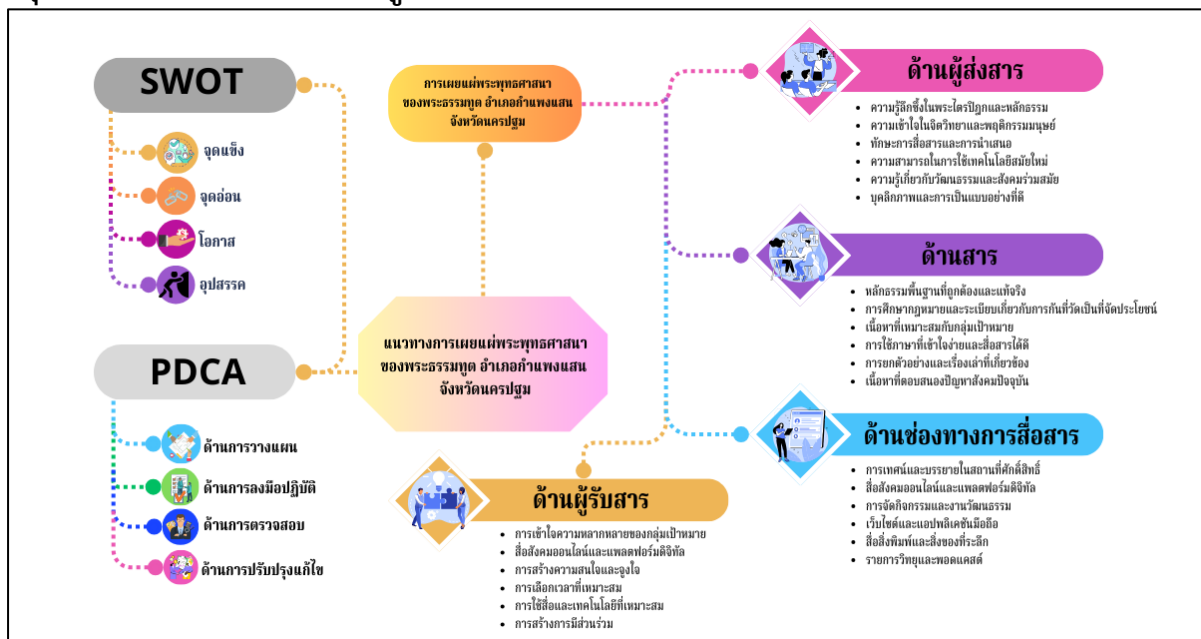
3. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม การ เผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้โมเดลการสื่อสาร 4 องค์ประกอบ ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ด้านผู้ส่งสาร พระธรรมทูตต้องมีความรู้ลึกในพระไตรปิฎก เข้าใจจิตวิทยามนุษย์ มีทักษะการ สื่อสารและการใช้เทคโนโลยี รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านสาร เนื้อหาต้องถูกต้องตามหลักธรรม เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย ใช้ภาษาเข้าใจง่าย มีตัวอย่างประกอบ และตอบสนองปัญหาสังคมปัจจุบัน ช่องทางการสื่อสาร ครอบคลุมการเทศน์ในวัด สื่อออนไลน์ กิจกรรมวัฒนธรรม แอปพลิเคชัน สื่อสิ่งพิมพ์ และรายการวิทยุ ด้านผู้รับสารต้องเข้าใจความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย เลือกเวลาเหมาะสม ใช้สื่อที่ตรงความต้องการ และ สร้างการมีส่วนร่วม การบูรณาการทั้งสี่องค์ประกอบอย่างสมดุลจะทำให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูง เข้าถึง ประชาชนได้กว้างขวาง และสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิเทศวิสุทธิคุณ (สมศรี สมคโค) และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท (2565) เรื่อง กระบวนการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทย ในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธี พบว่า ปัญหาหลักของการเผยแผ่ ประกอบด้วย พระธรรมทูตไม่เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ขาดทักษะสื่อสารและการใช้ภาษา สื่อล้าสมัย การให้ความรู้ ไม่ตรงความต้องการ ขัดจำกัดทางกฎหมาย และขาดความเข้าใจวัฒนธรรมต่างชาติ แนวทางแก้ไขต้องศึกษา จริตผู้รับสาร ใช้วิธีการหลากหลาย ร่วมมือกับวัดนานาชาติ จัดบริการหนังสือธรรมะ วิทยุ การบรรยาย ออนไลน์ และกลุ่มปฏิบัติธรรม ตามนโยบาย “ตกปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาริกाप้อนเหยื่อ” หลักโอวาทปาฏิโมกข์เป็นพื้นฐานสำคัญ ประกอบด้วย หลักการ 3 (ไม่ทำบาป ทำความดี ทำใจบริสุทธิ์) อุดมการณ์ 4 (ความอดทน ไม่ทำร้าย ความสงบ นิพพาน) วิธีการ 6 (ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย รักษาประเพณี เคารพระเบียบ ความประมาณ พัฒนาจิตใจ) กระบวนการเผยแผ่ใช้โมเดล RPCCC ได้แก่ วิเคราะห์ผู้รับสาร (Receiver) วางแผน (Planning) กำหนดแนวคิด (Concept) จัดเนื้อหา (Content) และ สื่อสาร (Communication) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ส่งผลต่อภารกิจพระธรรมทูตต่างประเทศและสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระพุฒิพันธุ์ จันทวิโส (จุลคนานุกิจ) (2564) เรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี พบว่า นักเรียนมีทัศนคติตอบทบาทของพระ ธรรมทูตในระดับสูงทุกด้าน การทดสอบสมมติฐานแสดงว่า นักเรียนที่แตกต่างกันในเพศ อายุ และระดับ การศึกษา มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ต่างกัน ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่

เนื้อหาไม่เหมาะสมและขาดความเป็นเอกภาพ เวลาพบนักเรียนจำกัด เทคนิคการสอนแบบเก่าทำให้น่าเบื่อ และขาดความต่อเนื่องในการติดตามประเมินผล ข้อเสนอแนะ ควรพัฒนาเนื้อหามาตรฐานที่เหมาะสม เพิ่มเวลาเรียนการสอน พัฒนาเทคนิคการสอนใหม่ และจัดให้มีหน่วยงานกำกับติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ การวิจัยนี้เปิดเผยแนวทางการพัฒนาบทบาทพระธรรมทูตให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพื่อประโยชน์ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนอย่างมั่นคงยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม) (2562) เรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากสูงสุดคือ ด้านผู้รับสาร ด้านข้อมูล ด้านช่องทางสื่อสาร และด้านผู้ส่งสาร ตามลำดับ การเปรียบเทียบความคิดเห็นตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกันมีความคิดเห็นไม่ต่างกัน แต่พระสงฆ์ที่มีอายุ ตำแหน่ง คุณวุฒิการศึกษาสามัญ นกธรรม และเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ไม่มีหลักสูตรสนับสนุนการเผยแผ่ในแต่ละพื้นที่ ขาดความแข็งแกร่งขององค์กรดูแลพระนักเผยแผ่ ขาดการสนับสนุนพัฒนาบุคลากร และพระนักเผยแผ่ขาดความรู้ด้านภาษาอังกฤษ วัฒนธรรม และสื่อการเผยแผ่ ข้อเสนอแนะ ควรจัดทำหลักสูตรเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ สร้างความมั่นคงองค์กรและระบบเครือข่าย สถาปนาสถาบันพระนักเผยแผ่ พัฒนาทักษะภาษาและวัฒนธรรม และสร้างเครือข่ายเผยแผ่ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงยั่งยืน

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสาร และลงพื้นที่ซึ่งสรุปใจความสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยใช้ทฤษฎีหลักการบริหาร PDCA คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข เข้ามา

ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ด้านผู้ส่งสารนั้น พระธรรมทูตต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งความรู้ลึกซึ้งในพระไตรปิฎกและหลักธรรม ความเข้าใจในจิตวิทยา และพฤติกรรมมนุษย์ รวมถึงทักษะการสื่อสารที่หลากหลาย นอกจากนี้ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านบุคลิกภาพ และจริยธรรม สามารถปรับตัวและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

ด้านสารต้องมีความถูกต้องตามหลักพระไตรปิฎก เหมาะสมกับยุคสมัย และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก เนื้อหาควรครอบคลุมหลักธรรมพื้นฐานและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง และตอบสนองปัญหาของสังคมปัจจุบัน ด้านช่องทางการสื่อสารต้องมีความหลากหลาย ผสมผสานช่องทางดั้งเดิมเช่นการเทศน์ในวัดกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างสื่อออนไลน์และแอปพลิเคชัน การบูรณาการช่องทางต่าง ๆ จะช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านผู้รับสารจำเป็นต้องเข้าใจความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายและปรับวิธีการให้เหมาะสม โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เลือกเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม สร้างการมีส่วนร่วม และใช้เครือข่ายชุมชนในการเผยแผ่ การเข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งการเป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรจัดทำหลักสูตรการพัฒนาพระธรรมทูตที่เป็นมาตรฐาน โดยบูรณาการความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ทักษะการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการเข้าใจสังคมร่วมสมัย เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเผยแผ่ธรรมให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและตอบสนองความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่อย่างเป็นระบบ

2. คณะสงฆ์สร้างระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา ในการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการจัดสรรงบประมาณ จัดหาสื่อการเรียนรู้อันทันสมัย และพัฒนาช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อขยายผลการเผยแผ่ธรรมให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ

3. สำนักงานพระพุทธศาสนาควรจัดตั้งศูนย์ติดตามและประเมินผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด เพื่อกำกับดูแล วัดผลสำเร็จ และพัฒนาแนวปฏิบัติที่ดีอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดทำฐานข้อมูลกิจกรรมการเผยแผ่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปรับปรุงวิธีการทำงานของพระธรรมทูตให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดี ส่งผลให้การเผยแผ่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระธรรมทูตควรพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยการศึกษาจิตวิทยาการเรียนรู้และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ผูกอบรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การสร้างคอนเทนต์ออนไลน์ การใช้โซเชียลมีเดีย และการจัดกิจกรรมแบบโต้ตอบ เพื่อให้การเผยแผ่ธรรมมีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย และสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

2. พระธรรมทูตควรจัดทำแผนการเผยแผ่ธรรมเป็นรายเดือนที่มีความหลากหลายในรูปแบบและเนื้อหา โดยประสานงานกับผู้นำชุมชน โรงเรียน และองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ กำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับ

วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การบรรยายธรรมในงานประเพณี การจัดค่ายธรรมะเยาวชน และการให้คำปรึกษาทางจิตใจแก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

3. พระธรรมทูตควรสร้างระบบติดตามและประเมินผลการเผยแผ่ธรรมะโดยการเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมกิจกรรม สำรวจความพึงพอใจ และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนเป็นประจำ เพื่อปรับปรุงวิธีการและรูปแบบการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุมพระธรรมทูตในหลายอำเภอและจังหวัด เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน รวมถึงการศึกษาปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่มีผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

2. ศึกษาผลกระทบระยะยาวของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณแบบผสมผสาน ติดตามผลเป็นระยะเวลาหลายปี เพื่อประเมินความยั่งยืนของการเผยแผ่ธรรมะและการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง

3. พัฒนาและทดสอบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสมัยใหม่ เช่น แอปพลิเคชันมือถือ เสมือนจริง หรือปัญญาประดิษฐ์ โดยศึกษาประสิทธิภาพ ความเหมาะสม และการยอมรับของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างนวัตกรรมการเผยแผ่ธรรมะที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัลและสังคมสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- บัญชายุทธ นาคมุจลินท์. (2557). แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา. วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 3(1), 137-156.
- พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม). (2562). ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร กรุงเทพมหานคร. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 3(1), 20-33.
- พระครูปลัดสังวาลย์ เทวโสโร (ศรีสุข). (2563). รูปแบบการบริหารงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับวัดในกรุงเทพมหานคร (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิเทศกัลยาณธรรม (ฐิติกร กลยาณธมโม) และคณะ. (2564). การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(3), 239-251.
- พระครูสุธรรมธวัชชัย ธมมชโย (มะที). (2565). กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ของพระธรรมทูตไทย (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธพันธ์ จันทวิโส (จุลคณานุกิจ). (2564). บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ. (2556). ศึกษาแนวคิดและหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอัสน์ อัครคุณชัย (สืบทอด). (2566). แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทย วัดพระธรรมกายแห่งประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิเทศวิสุทธิคุณ (สมัคร สมคโค) และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท. (2565). กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 13(2), 666–679.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2551). พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ 14. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

รูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา*

MODEL OF MONASTERIES DEVELOPMENT OF OVERSEAS DHAMMADUTA BHIKKHUS IN THE UNITED STATES OF AMERICA

พระครูพิศิษฐ์พัชรบัณฑิต (เอกลักษณ์ อชีโต), พระครูสุตธรรมาธิบดี (ประยูร โชติวโร),

พระมหาไพฑูรย์ ปนตณนโท

Phrakhru Phisitphatcharabhandit (Ekkalak Achito), Phrakhru Suttaratbandit (Prayoon Chotiwaro),

Phramaha Paitoon Pantanando

วัดอินทาราม, จังหวัดสมุทรสงคราม

Wat Intharam, Samut Songkhram Province

Corresponding Author E-mail: 6401104008@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา 2. ศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาวัด และ 3. เสนอรูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระธรรมทูตในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 18 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัด มีความเข้มแข็งในด้านบุคลากรพระธรรมทูตที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะ การบริหารจัดการวัด และการสื่อสารภาษาอังกฤษ มีการสนับสนุนงบประมาณจากพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ การบริหารจัดการการเงินที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ สถานที่ตั้งเหมาะสม มีการคมนาคมสะดวก และได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของคณะสงฆ์ 2. องค์ประกอบในการพัฒนาวัด ประกอบด้วย 1. บุคลากรพระธรรมทูตที่มีความพร้อมด้านความรู้และทักษะเฉพาะทาง 2. งบประมาณและการจัดการทรัพยากรที่มีระบบโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ 3. สถานที่และโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมและสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย 4. วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่สนับสนุนการดำเนินงาน และ 5. นโยบายของคณะสงฆ์ที่กำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3. รูปแบบการพัฒนาวัด มีลักษณะครอบคลุมในทุกมิติ ได้แก่ 1. การปกครองและการบริหารจัดการที่เน้นความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม 2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการประยุกต์ธรรมะให้เข้ากับวิถีชีวิตชาวตะวันตกและการใช้สื่อดิจิทัล 3. การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ที่พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ 4. การสาธารณูปการในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และ 5. การสาธารณสงเคราะห์ผ่านกิจกรรมช่วยเหลือชุมชน

คำสำคัญ: รูปแบบ; การพัฒนาวัด; พระธรรมทูตสายต่างประเทศ

Abstract

The objectives of this research paper were: 1. To study the general conditions in the development of monasteries of overseas Dhammaduta monks. 2. To study the elements of monastery development, and 3. To propose a model of monastery development of overseas Dhammaduta monks . The research was qualitative research using in-depth interviews as a

*Received August 5, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted September 2, 2025

tool to collect data from the Dhammaduta monks in the United States by purposive selection of 18 monks as key informants, analyzed data with contextual content analysis techniques.

The results showed that: 1. General conditions in the development of monasteries had strength in the field of Dharma Ambassador personnel who have the knowledge and ability to spread the Dhamma. Monasteries Management and English Communication. There were budget support from Buddhists, both Thais and foreigners, transparent and efficient financial management, suitable, convenient transportation. and supported by the policies of the monastic community. 2. Elements of the monastery development included: 1. Dhamma Duta personnel were ready with specialized knowledge and skills. 2. Budget and resource management with a transparent and efficient system 3. Appropriate locations and infrastructure that reflected Thai cultural identity, 4. Materials, equipment and technology that supported the implementation of activities, and 5. Policies of the Sangha Order determining the direction of sustainable development. 3. The monastery development model was comprehensive in all dimensions, including: 1. Governance and management that emphasized transparency and participation, 2. Spreading Buddhism by applying the Dharma to the Western lifestyle and the use of digital media. 3. Education and welfare education that developed curriculum and learning activities, 4. Public utilities in infrastructure development, and 5. Public work through community assistance activities.

Keywords: Model; Monasteries Development; Overseas Dhammaduta Monks

บทนำ

การบริหารคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบบริหารดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม มติ ข้อบังคับหรือระเบียบมหาเถรสมาคม และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช (กรมการศาสนา, 2540) การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุตามพระธรรมวินัย สามารถสร้างความศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะชาวพุทธอีกด้วย เมื่อเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระธรรมวินัยขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็มีวิธีแสดงออก

หลายอย่างที่เราแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวพุทธ โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยพุทธกาลกุลบุตรชาวพุทธ จะต้องหาโอกาสบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย ดังนั้น เมื่อมีการบรรพชาอุปสมบทกันอย่างแพร่หลาย ทำให้มีพระภิกษุสามเณรเพิ่มมากขึ้น การที่มีพระภิกษุสามเณรเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวางระบบการบริหารจัดการเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ 9 ตามกฎหมายเถรสมาคม เจ้าอาวาสเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 45 กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ดังที่พระพุทธวรญาณ (2548) กล่าวว่า พระสังฆาธิการ คือ ผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งตามกฎหมายเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน 11 อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ 1 มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ 11 นั้น พระสังฆาธิการอันดับที่ 9 คือ เจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล 1. เจ้าอาวาสเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็กเล็ก รู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใคร ๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้ายย่อมเข้าใจปัญหาต่าง ๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย 2. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่ง เป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี

การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น มีประสิทธิภาพแตกต่างกันไปตามความรู้ ความสามารถของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เนื่องจากสภาพการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ระบบการบริหารงานได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อระบบการบริหารภายในวัดที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในปัจจุบัน และการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งได้ระบุภารกิจไว้ 6 ด้าน คือ งานด้านการปกครอง งานด้านศาสนศึกษา งานด้านศึกษาสงเคราะห์ งานด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม งานด้านสาธารณสงเคราะห์ และงานด้านสาธารณูปการ ซึ่งอาจมีปัญหา หรืออุปสรรคในการบริหารจัดการวัดที่ดีของเจ้าอาวาสได้

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา ตามภารกิจของพระสังฆาธิการทั้ง 6 ด้าน ว่ามีรูปแบบและวิธีการในการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสในแต่ละวัดมีปัญหา และอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้มาปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา
3. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยบุคคลจำนวน 18 รูปหรือคน ซึ่งมาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จดบันทึก บันทึกภาพ และบันทึกเสียง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมโดยผู้วิจัยเอง ผ่านการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารทางวิชาการ ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคสนาม

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวบรวมจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งครอบคลุมหนังสือ ตำรา บทความ ข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่ได้จากทั้งการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา พบว่า การพัฒนาวัดของพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกาได้รับการส่งเสริมจากหลายปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของสังคมตะวันตก ปัจจัยสำคัญประการแรกคือ บุคลากรพระธรรมทูต ที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่ธรรมะ การบริหารจัดการวัด และการสื่อสารภาษาอังกฤษ พระธรรมทูตส่วนใหญ่ได้รับการอบรมจากหลักสูตรพระธรรมทูต มีความเชี่ยวชาญในการประยุกต์ธรรมะให้เข้ากับวิถีชีวิตของชาวตะวันตก ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจและเชื่อมโยงพุทธศาสนากับบริบททางสังคมได้อย่างเหมาะสม ด้านที่สองคือ งบประมาณและทรัพยากร การสนับสนุนงบประมาณจากพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีความศรัทธา เป็นแหล่งทุนสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการบริหารจัดการการเงินที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ วัดส่วนใหญ่ยังตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม มีการคมนาคมสะดวก และสามารถรองรับกิจกรรมทางศาสนาได้หลากหลาย ทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของชุมชนไทยและชาวต่างชาติในพื้นที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในวัดก็มีความพร้อม เช่น อาคารสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะออนไลน์ และอุปกรณ์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ การพัฒนาดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนจาก นโยบายของคณะสงฆ์ ที่มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมอเมริกัน นโยบายเหล่านี้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาดำเนินไปเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในภาพรวม สภาพทั่วไปในการ

พัฒนาวัดของพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งในด้านบุคลากร การบริหารจัดการ งบประมาณ และการสนับสนุนจากชุมชน รวมถึงการประยุกต์ใช้นโยบายที่สอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของชาวตะวันตก ทำให้วัดในต่างประเทศกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธและชุมชนต่างชาติได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

2. องค์ประกอบในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา พบว่า การพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในสหรัฐอเมริกามีองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนพุทธศาสนิกชนในต่างประเทศ องค์ประกอบแรกที่โดดเด่นคือ บุคลากรพระธรรมทูต ที่มีความพร้อมในด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะเฉพาะทาง พระธรรมทูตเหล่านี้ได้รับการอบรมในหลักสูตรที่ครอบคลุมทั้งด้านพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการองค์กร และการเผยแผ่ธรรมะในบริบทต่างวัฒนธรรม พระธรรมทูตหลายรูปมีความเชี่ยวชาญในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ รวมถึงสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดี ทำให้สามารถเชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของชาวตะวันตกได้อย่างเหมาะสม องค์ประกอบถัดมาคือ งบประมาณและการจัดการทรัพยากร การได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาช่วยให้วัดสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง วัดในต่างประเทศส่วนใหญ่มีระบบการบริหารจัดการงบประมาณที่โปร่งใสและมีการวางแผนการใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ วัดยังมีการระดมทุนเพิ่มเติมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดงานเทศกาลวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างแหล่งรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน องค์ประกอบสำคัญอีกประการคือ สถานที่และโครงสร้างพื้นฐาน วัดในต่างประเทศมักตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม มีการคมนาคมสะดวกและสามารถรองรับชุมชนพุทธศาสนิกชนได้อย่างเพียงพอ สิ่งปลูกสร้าง เช่น อุโบสถ ศาลา และพื้นที่ปฏิบัติธรรม ได้รับการออกแบบให้สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมไทยและสอดคล้องกับบริบทของสังคมตะวันตก นอกจากนี้ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ยังเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของวัดให้มีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ระบบเสียงที่เหมาะสมสำหรับการบรรยายธรรม การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะออนไลน์ และการจัดสรรอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมทางศาสนา สุดท้ายคือ นโยบายของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาวัดในต่างประเทศ นโยบายเหล่านี้มุ่งเน้นให้วัดในต่างประเทศสามารถเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไทยและชาวต่างชาติ นโยบายยังครอบคลุมถึงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของวัด เพื่อให้การพัฒนาวัดดำเนินไปอย่างยั่งยืน ในภาพรวม องค์ประกอบในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในสหรัฐอเมริกามีองค์ประกอบทั้งบุคลากร งบประมาณ โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และนโยบาย ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนให้กับวัดในต่างประเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสนับสนุนชุมชนในบริบทที่หลากหลาย

3. รูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา พบว่า การพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในสหรัฐอเมริกามีรูปแบบที่ตอบสนองต่อความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรมตะวันตก โดยมีรูปแบบที่ครอบคลุมในทุกมิติสำคัญของการบริหารจัดการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประการแรกคือ การปกครองและการบริหารจัดการวัด ซึ่งเน้นการสร้างระบบที่โปร่งใส มีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน และใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่างพระธรรมทูต คณะกรรมการวัด และชุมชนในพื้นที่ การวางแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวสำหรับการพัฒนาวัดและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพยังเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รูปแบบที่นำมาใช้คือการประยุกต์ธรรมะให้เข้ากับวิถีชีวิตของชาวตะวันตก เช่น การจัดกิจกรรมวิปัสสนากรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมหลากหลายวัฒนธรรม การเผยแผ่ธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์ และการใช้สื่อดิจิทัลที่ทันสมัยเพื่อ

ขยายการเข้าถึงพุทธศาสนิกชนในวงกว้าง นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การเสวนาธรรม การบรรยายธรรมะ และงานเทศกาลทางวัฒนธรรม ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ วัดเน้นการพัฒนาหลักสูตรพระพุทธศาสนาที่เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ รวมถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน เช่น การสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยให้กับเด็กที่เกิดในต่างประเทศ การเปิดชั้นเรียนสำหรับศึกษาธรรมะในรูปแบบที่สร้างแรงบันดาลใจ และการมอบทุนการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์แก่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ การสาธารณูปการ เป็นอีกมิติหนึ่งที่ได้รับการพัฒนา เช่น การสร้างและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของวัดให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมทางศาสนา การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการปฏิบัติธรรมและการพบปะชุมชน การออกแบบอาคารสถานที่ให้สะท้อนเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการบริหารจัดการทรัพยากร ในส่วนของ การสาธารณสงเคราะห์ วัดยังมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือชุมชนผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น การให้คำปรึกษาด้านจิตวิญญาณ การแจกจ่ายอาหารและสิ่งของจำเป็นแก่ผู้ด้อยโอกาส และการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่สร้างความสามัคคีในชุมชน นอกจากนี้ยังสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรท้องถิ่นเพื่อขยายผลประโยชน์สู่สังคมในวงกว้าง โดยรวมแล้วรูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในสหรัฐอเมริกาเน้นการบูรณาการทุกมิติ ทั้ง การบริหาร การเผยแผ่ธรรมะ การศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการช่วยเหลือสังคม ซึ่งล้วนมุ่งหวังให้วัดเป็นศูนย์กลางที่มั่นคงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนในบริบทที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา พบว่า สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกา แสดงถึงการปรับตัวและการสร้างความมั่นคงในหลายมิติ เช่น การมีบุคลากรที่ได้รับการอบรมเฉพาะทางและสามารถปรับตัวเข้ากับบริบทของสังคมตะวันตก การสนับสนุนทางทรัพยากรจากชุมชนพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่น และความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและสถานที่ปฏิบัติธรรม อย่างไรก็ตาม วัดในต่างประเทศยังเผชิญกับความท้าทาย เช่น การขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและทรัพยากรในระยะยาว สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานนท์) (2557) เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย พบว่าการบริหารจัดการวัดในประเทศไทยขาดสภาพคล่องตัวเนื่องจากการขาดบุคลากรและทรัพยากรที่เพียงพอ อีกทั้งยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านกฎหมายในพื้นที่ การสนับสนุนจากชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงให้กับวัดในต่างประเทศ

2. องค์ประกอบในการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยชี้ว่า องค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาวัดในสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ การบริหารงบประมาณที่โปร่งใส ความพร้อมของสถานที่และอุปกรณ์ รวมถึงการสนับสนุนนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมตะวันตก การบริหารจัดการที่ดีช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจกรรมของวัด สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชปรีดี (สฤณี ประธาตุ) (2551) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า การบริหารงานในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการจัดการที่คล้ายกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศแต่มีจุดเด่นด้านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรและระบบการบริหารที่มีส่วนร่วม ในทำนองเดียวกันกับพระมหาอำนาจ ปวตฺตโน (2557) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้ระบุว่า การพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน

จำเป็นต้องบูรณาการการจัดการด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผน การจัดองค์การ และการบริหารบุคคล เพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

3. รูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาวัดในสหรัฐอเมริกาเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ธรรมะ การจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงคนไทยและชาวต่างชาติ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสมกับกิจกรรมของชุมชน และการสนับสนุนกิจกรรมการศึกษา เช่น การเรียนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยศีลขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน) (2557) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กล่าวถึงการพัฒนาทุนมนุษย์โดยใช้หลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ในการสร้างความเข้าใจและความยั่งยืนในองค์กร รวมถึงงานวิจัยของบุญชายุทธ นาคมุจลินท์ (2556) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศาสนาทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา ที่เน้นการพัฒนาทายาทโดยใช้กระบวนการแบบ PTCC Model เพื่อบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่และหลักธรรมทางพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและการจัดการแบบมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างรูปแบบการพัฒนาวัดให้ตอบสนองต่อสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย
ที่มา: นักวิจัย

จากภาพที่ 1 ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา” พบว่า การพัฒนาวัดในต่างประเทศมีความสำคัญในการเสริมสร้างศูนย์กลางพระพุทธศาสนาในชุมชนต่างวัฒนธรรม โดยพระธรรมทูตได้ปรับตัวเพื่อปฏิบัติงานในบริบทสังคมอเมริกัน ทั้งด้านการปกครอง

การบริหารจัดการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงวัดกับชุมชน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการที่โปร่งใสและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับพุทธศาสนิกชน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะ

การพัฒนาวัดในต่างประเทศยังคงเผชิญกับความท้าทายในหลายด้าน เช่น การขาดแคลนบุคลากรที่มีความพร้อม งบประมาณที่ไม่เพียงพอในระยะยาว และข้อจำกัดทางกฎหมายและวัฒนธรรมในพื้นที่ แต่พระธรรมทูตสามารถเอาชนะอุปสรรคเหล่านี้ได้ด้วยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การใช้วิธีการเผยแผ่ธรรมะที่สร้างสรรค์ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาวัดอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนระยะยาวและการพัฒนารูปแบบการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น นอกจากนี้ การพัฒนาความสามารถของพระธรรมทูต การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ และการสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะช่วยยกระดับบทบาทของวัดในต่างประเทศให้เป็นศูนย์กลางที่เข้มแข็งสำหรับการปฏิบัติธรรมและการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนที่หลากหลายต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการสนับสนุนและจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับพระธรรมทูตในด้านภาษา วัฒนธรรม และเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมตะวันตกได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น
2. ควรมีการวางแผนและกำหนดนโยบายด้านการบริหารจัดการที่ชัดเจน ซึ่งครอบคลุมทั้งการบริหารบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรในระยะยาว เพื่อเพิ่มความยั่งยืนในการดำเนินงานของวัดในต่างประเทศ
3. ควรส่งเสริมการสร้างความร่วมมือกับองค์กรทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น องค์กรพุทธศาสนาและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและกิจกรรมทางศาสนาในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมสำหรับพระธรรมทูตในต่างประเทศที่เน้นการฝึกทักษะด้านภาษา วัฒนธรรม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน
2. ควรปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรมทางศาสนาให้เหมาะสมกับความต้องการของชาวต่างชาติ เช่น การฝึกฝนวิปัสสนากรรมฐาน หรือการสอนธรรมะในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้ากับวิถีชีวิตของชาวตะวันตก
3. ควรมีการจัดการงบประมาณที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ โดยการใช้เทคโนโลยีเพื่อความสะดวกในการบริหารและการติดตามผลการใช้จ่าย เพื่อให้สามารถสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมตะวันตกที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของศาสนวิธี การใช้สื่อดิจิทัล และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมทางศาสนาให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. การวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เช่น ผลกระทบทางสังคมและทางจิตใจต่อชุมชนพุทธศาสนิกชนในต่างประเทศ
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับปริญญาโทและเอก เพื่อเสริมสร้างการศึกษาทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและความต้องการของผู้เรียนในต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2540). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ปัญญายุทธ นามจุลินท์. (2556). รูปแบบการพัฒนาศาสนาที่ยั่งยืนที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูนิวาสิตพินธุ (ณรงค์ ฐิตะวฑฺฒโน). (2557). รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูศรีรัตนธรรมวิเทศ (ปกานนท์ พิลานันท์). (2557). รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). (2548). ธรรมญาณนิพนธ์: 100 ปีพระพุทธวรญาณ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาอำนาจ ปวฑฺฒโน. (2557). การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชปริยัติ (สฤณี ประธาตุ). (2551). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตระดับ
ปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*
THE INTEGRATION OF THE PRINCIPLES OF IDDHIPADA (PATH OF
ACCOMPLISHMENT) TO ENHANCE THE POTENTIAL DEVELOPMENT
OF UNDERGRADUATE STUDENTS IN THE FACULTY OF SOCIAL SCIENCES,
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

พิชญะ แสงชาญชัย, สุริยา รักษาเมือง, อภิญญา ฉัตรช่อฟ้า

Pichaya Saengcharnchai, Suriya Raksamueng, Apinyar Chatchorfa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: pichayamind@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับศักยภาพของนิสิตปริญญาตรี 2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรี และ 3. นำเสนอการบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 197 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามจำนวน 35 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นในภาพรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.967 และการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อยืนยันผลการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมาน ใช้สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ วัดระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร และใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน เพื่อทดสอบสมมติฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิด ทฤษฎี พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลเป็นองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า 1.ระดับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58$) ตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการคิด และความสามารถในการสื่อสาร 2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก ($R=.922^{**}$) ตามลำดับดังนี้ ด้านวิริยะ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา 3. การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรี พบว่า 1. ด้านฉันทะ (ความพึงพอใจในงาน) 2. ด้านวิริยะ (ความขยันหมั่นเพียร) 3. ด้านจิตตะ (ความมีใจฝักใฝ่) 4. ด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาหาเหตุผล) เมื่อนำมาบูรณาการจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีความสามารถทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านความสามารถในการสื่อสาร 2. ด้านความสามารถในการคิด 3. ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา 4. ด้านความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต 5. ด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

คำสำคัญ: การบูรณาการ; หลักอิทธิบาทธรรม; การพัฒนาศักยภาพ

*Received July 7, 2025; Revised August 11, 2025; Accepted August 14, 2025

Abstract

The objectives of this research paper are 1. to study the potential level of undergraduate students, 2. to study the relationship between the principles of influence and the development of the potential of undergraduate students, and 3. to present the integration of the principles of influence to promote the development of the potential of undergraduate students at Maha Chulalongkorn University. Quantitative research based on data from a sample of 197 people, 35 questionnaires, a confidence value of 0.967 for the whole image, and qualitative research based on in-depth interviews with key informants. 10 photos or people to confirm the results of the study and analyze the data with a ready-made statistical program. The statistics used were frequency, percentage, mean, and standard deviation, and inference statistics. It is used for correlation analysis and hypothesis testing, using federated coefficients. It measures the degree of correlation of variables and uses Pearson-based correlation coefficients. To test hypotheses, qualitative research, and analyze data relationships. Linked to the conceptual framework Theory and presentation of information as a body of knowledge synthesized from research to be more complete.

The results of the research revealed that 1. The level of potential development of undergraduate students of Maha Chulalongkorn University was at a high level ($\bar{X}=3.58$) in the following average order: ability to use technology, ability to solve problems, 2. The relationship between the principle of Dharma and the development of the potential of undergraduate students of Maha Chulalongkorn University was positively correlated to a large extent ($R=.922^{**}$) in the following order: 3. Integration of the principles of Dharma influence to promote the development of the potential of undergraduate students. Diligence 3. Chitta (Passion) 4. Vimansa (the use of wisdom to reason) When integrated, it will help promote the development of students' potential. Maha Chulalongkorn University, which has a total of 5 abilities as follows: 1. Communication ability, 2. Thinking ability, 3. Problem solving ability, 4. Life skills, 5. Ability to use technology.

Keywords: Integration; Iddhipadadhamma; Potential Development

บทนำ

เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้การเลือก “อาชีพในฝัน” และ “ชีวิตในฝัน” เปลี่ยนไปจากการสำรวจ “10 อาชีพเด่น อาชีพในฝันของเด็กรุ่นใหม่ และสถานภาพของเด็ก Gen Z ปี 2567” พบว่าเด็ก Gen Z (เกิดปี 1997-2012) แยกออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มเด็ก ม.ต้น กลุ่มเด็ก ม.ปลาย/ปวช. และกลุ่มระดับปริญญาตรี ทั้งนี้ “อาชีพในฝัน” (My Dream Job) ของเด็ก Gen Z ได้แก่ 1. ครูอาจารย์ ดิวเตอร์ 2. ประกอบธุรกิจส่วนตัว 3. หมอ พยาบาล 4. อินฟลูเอนเซอร์ สตรีมเมอร์ ยูทูบเบอร์ 5. นักออกแบบกราฟิก 6. ทนายความ อัยการ 7. งานด้านต่างประเทศ 8. ศิลปินและนักตัดต่อ Editor 9. นักบิน แอร์โฮสเตส 10. ข้าราชการ (ทหาร ตำรวจ ข้าราชการทั่วไป) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ ได้แก่ ความมั่นคงของอาชีพและความก้าวหน้า ความน่าเชื่อถือของกิจการ การมีโอกาสเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น เติบโตหน้าที่การงาน และสิทธิประโยชน์สวัสดิการและผลตอบแทน สภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี มีวัฒนธรรม

องค์กรที่ยืดหยุ่น มีอิสระในการทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและเจ้านายที่ดี ทำให้ที่ตั้งสะดวกในการเดินทาง เป็นต้น (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2567)

ปัจจุบันการจะสอบเข้าไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษานั้นไม่ง่าย ต้องผ่านระบบการคัดเลือกกลางบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (TCAS หรือ Thai University Central Admission System) เพื่อการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เมื่อสอบผ่านด่านแรกและมีโอกาสได้เข้าไปเรียนแล้ว การเรียนก็ไม่ง่าย บางสาขาต้องเรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีหลายคนเลือก “อาชีพที่ใช่แต่ไม่ชอบ” เลือกเรียนตามเพื่อน หรือเลือกเรียนเพราะคุณพ่อคุณแม่ (บังคับ) เลือกให้ เมื่อไม่ชอบ ไม่อยากเรียน เรียนไม่ไหว ก็ส่งผลกระทบต่อการเรียน เมื่อผลการเรียนไม่ดีก็ต้องลาออก หรือถูกเชิญออกกลางคัน ในขณะที่หลายคนเลือกเรียน “อาชีพที่ชอบแต่ไม่ใช่” เพราะไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน เมื่อจบออกมาก็ไม่มีความหมาย กลายเป็นคนว่างงาน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม เมื่อเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ คือ ยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตทั้งการเรียน การทำงาน ฯลฯ ดังนั้น คนที่สามารถยอมรับ ปรับตัว และเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ดีก็จะอยู่รอดปลอดภัย ซึ่งผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ในไตรมาส 1 ปี 2567 พบสถานการณ์การว่างงานประมาณ 4.1 แสนคน โดยกลุ่มผู้ที่เรียนจบในระดับอุดมศึกษาเป็นผู้ที่ว่างงานมากที่สุด โดยมีอัตรา 1.67% (ไทย พีบีเอส, 2567)

ในอดีตองค์กรส่วนใหญ่จะพิจารณารับคนเข้าทำงานจากวุฒิการศึกษา (Degree-Based) แต่ปัจจุบันหลายองค์กรมีการพิจารณาโดยยึดความสามารถ (Competency-Based) ดังนั้น คนที่มีงานทำนอกจากจะเรียนรู้ “วิชาการ” (Hard Skills: Knowledge) แล้วจำเป็นต้องเรียนรู้ “วิชาชีพ” (Life Skills or Soft skills: know how) ที่เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งถือเป็นต้นแบบการเรียนรู้แห่งอนาคตเพื่อการ “อยู่รอด” (Learn to Earn) จนสำเร็จการศึกษา และ “อยู่รู้” (Learn to Be) สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จ มีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ เพราะความรู้ทางวิชาการที่ได้เรียนจากรั้วมหาวิทยาลัยเพียงอย่างเดียวอาจ “ไม่พอ” ที่จะช่วยเตรียม “ความพร้อม” ในการรับมือกับการทำงานในโลกยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทุกคนจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพ มี “การเพิ่มทักษะ” (Upskill) ที่เน้นการเพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญภายในขอบเขตงานปัจจุบันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน รวมทั้งมี “การเรียนรู้ทักษะใหม่” (Reskill) เพื่อเตรียมพร้อมรับหน้าที่หรือบทบาทงานใหม่ ทั้งนี้ World Economic Forum (WEF) มีการรายงาน 10 ทักษะที่องค์กรมองว่าพนักงานต้องมี ถูกจัดอันดับและให้ความสำคัญสูงสุด เป็น Future of Work 2023 – 2027 ได้แก่ 1. ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) 2. ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) 3. ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Skill) 4. ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) 5. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 6. ทักษะของผู้นำ (Leadership Skills) 7. ทักษะการแก้ปัญหา (Problem Solving) 8. ทักษะการปรับตัว (Adaptability) 9. การทำงานเป็นทีม (Teamwork) 10. ทักษะในการรับมือกับความไม่แน่นอนด้วยความยืดหยุ่น (Resilience) (สาธิตา, 2567)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับชาติและระดับนานาชาติ ปัจจุบันเปิดการเรียนการสอนครอบคลุมทั้งระดับปริญญาตรีถึง ปริญญาเอก มีหลักสูตรภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และนานาชาติ เพื่อมุ่งผลิตคนดีและเก่งอย่างมีสมรรถภาพผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิภาณดีงามใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม (วิกิพีเดีย, 2567) จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวและวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เน้น

ทั้ง “หลักการ และ หลักธรรม” ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เพื่อเตรียมความพร้อมให้นิสิตที่สำเร็จการศึกษาเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในโลกยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปเป็นต้นแบบและแนวทางในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อให้เห็นแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและช่วยพัฒนาด้านจิตใจของนิสิตปริญญาตรีให้มั่นคงและเข้มแข็ง ซึ่งได้แก่ หลักอิทธิบาทธรรมหรือหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จมี 4 ประการ คือ 1. ฉันทะ ทำในสิ่งที่รักและรักในสิ่งที่ทำอย่างมีเป้าหมาย 2. วิริยะ ความเพียรพยายาม 3. จิตตะ ความใส่ใจจดจ่อให้งานสำเร็จ 4. วิมังสา ความไตร่ตรองโดยใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้มีความมั่นใจในการเผชิญหน้ากับปัญหาและเอาชนะกับอุปสรรคต่าง ๆ ช่วยให้ “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” สามารถพัฒนาศักยภาพในการทำงานอย่างมี “คุณค่า” ยึดหลัก “คุณธรรม” สร้าง “คุณประโยชน์” ต่อสังคมและประเทศชาติ ทำงานอย่างมีความสุขทุกวัน ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในทุก ๆ ด้านทั้งทางโลกและทางธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี มีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ นิสิตปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 คณะสังคมศาสตร์ (ส่วนกลาง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 388 คน (สำนักงานทะเบียนและวัดผล, 2567)

2.2 ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) ใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำแนกตามชั้นปีตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละชั้นปี ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 197 คน

3. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 197 รูปหรือคน ซึ่งเป็นขนาดที่เหมาะสมในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือขึ้นเองโดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (จำนวน 3 ข้อ) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (จำนวน 15 ข้อ) ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 (จำนวน 12 ข้อ) และตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ (จำนวน 5 ข้อ) โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หรือมาตราวัดแบบ Likert Scale

(Likert, 1967) มี 5 ระดับ จากนั้นนำมาหาคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นในภาพรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.967

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและจำแนกข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ตอน จำนวน 10 ข้อ ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (จำนวน 1 ข้อ) ตอนที่ 2 คำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (จำนวน 5 ข้อ) ตอนที่ 3 คำถามสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบูรณาการหลักจริยธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (จำนวน 4 ข้อ)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 197 รูปหรือคน มีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น โดยการจัดแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยจำแนกตามระดับชั้นปี และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่ายตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละชั้นปี

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางวิชาการและมีประสบการณ์โดยตรงจำนวน 10 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มอาจารย์ของคณะสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) จำนวน 3 คน กลุ่มผู้บริหารภาครัฐหรือเอกชน จำนวน 3 คน กลุ่มนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 คน กลุ่มนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูปหรือคน นำมาสรุปผลจากการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอแนะข้อมูลเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนาด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ (Correlation Coefficient) วัดระดับความสัมพันธ์ของตัวแปร และใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบสมมติฐาน

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 10 รูปหรือคน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิด ทฤษฎี พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลเป็นองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพ ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน 106 รูปหรือคน คิดเป็นร้อยละ 53.81 รองลงมาคือสามเณร จำนวน 54 รูปหรือคน คิดเป็นร้อยละ 27.41 ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 21-23 ปี จำนวน 71 รูปหรือคน คิดเป็น

ร้อยละ 36.04 ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับชั้นปี ส่วนใหญ่อยู่ชั้นปีที่ 1 จำนวน 70 รูปหรือคน คิดเป็นร้อยละ 35.53 ตามลำดับ

1. ระดับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า การพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับศักยภาพของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวม

ศักยภาพของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความสามารถในการสื่อสาร	3.51	0.99	มาก
2. ความสามารถในการคิด	3.54	0.92	มาก
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา	3.61	1.00	มาก
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต	3.58	0.97	มาก
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	3.68	0.97	มาก
ภาพรวม	3.58	0.89	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อโดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ($\bar{X}=3.68$) รองลงมา คือ ความสามารถในการแก้ปัญหา ($\bar{X}=3.61$) อันดับสาม คือ ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ($\bar{X}=3.58$) อันดับสี่ คือ ความสามารถในการคิด ($\bar{X}=3.54$) และอันดับห้า คือ ความสามารถในการสื่อสาร ($\bar{X}=3.51$) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า หลักอิทธิบาทธรรม โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระดับมาก ($R=.922^{**}$)

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ศักยภาพของนิสิตปริญญาตรี	ตัวแปรตาม				
		การสื่อสาร	การคิด	การแก้ปัญหา	การใช้ทักษะชีวิต	การใช้เทคโนโลยี
หลักอิทธิบาทธรรม	.922**	.792**	.869**	.853**	.878**	.861**
ฉันทะ รักงาน	.851**	.780**	.785**	.749**	.820**	.792**
วิริยะ สู้งาน	.886**	.750**	.823**	.818**	.850**	.847**
จิตตะ ใส่ใจงาน	.830**	.969**	.813**	.782**	.793**	.746**
วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา	.827**	.688**	.779**	.793**	.768**	.786**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบผลการศึกษา ดังนี้ หลักอิทธิบาทธรรม โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระดับมาก ($R=.922^{**}$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านวิริยะ สู้งาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก ($R=.886^{**}$) รองลงมาคือ ด้านฉันทะ รักงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก ($R=.851^{**}$) ด้านจิตตะ ใส่ใจงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับ

มาก ($R=.830^{**}$) และ ด้านวิมังสา ทำงานด้วยปัญญา มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก ($R=.827^{**}$) ตามลำดับ

3. การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

3.1 หลักอิทธิบาทธรรม เป็นหลักธรรมที่นำมาประยุกต์เข้ากับการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1. ด้านฉันทะ (ความพึงพอใจในงาน) มีความพอใจ เต็มใจ เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานนอกเหนือหน้าที่ พยายามที่จะปฏิบัติงานร่วมกับเพื่อน มีแรงจูงใจจากภายใน มุ่งมั่น ตั้งเป้าหมายชัดเจน ไม่ย่อท้อ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง และพัฒนาศักยภาพได้อย่างต่อเนื่อง 2. ด้านวิริยะ (ความขยันหมั่นเพียร) มุ่งมั่น ทุ่มเททั้งกายและใจ ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความขยันหมั่นเพียรกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ ลงมือทำอย่างสม่ำเสมอ ฝ่าฟันอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 3. ด้านจิตตะ (ความมีใจฝักใฝ่) เอาใจใส่ หาวิธีการป้องกัน แก้ไขปัญหาและอุปสรรคเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ จดจ่อ มีสมาธิอยู่กับงานตลอดเวลา วางแผนเป็นระบบ และปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ สามารถพัฒนาตนเองได้แม้มีอุปสรรค 4. ด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาหาเหตุผล) รับฟังและพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบก่อนลงมือปฏิบัติงาน ทบทวนข้อผิดพลาดและนำมาปรับแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป ประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจและการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.2 การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีความสามารถทั้งหมด 5 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้ 1. ด้านความสามารถในการสื่อสาร มีการพัฒนาการสื่อสารจากการเรียนรู้ เลือกใช้ภาษาที่ง่าย สื่อสารที่มีประสิทธิภาพคำนึงถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคม สามารถพูด ฟัง อ่าน เขียน ได้อย่างชัดเจน ตรงประเด็น เหมาะสมกับบริบท โดยเน้นความเข้าใจทั้งผู้ส่งและผู้รับสาร 2. ด้านความสามารถในการคิด มีการส่งเสริมทักษะการคิดและวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบ การคิดมีหลากหลายมิติสามารถวางแผนแก้ปัญหาได้ ฝึกคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์โดยเชื่อมโยงความรู้เข้ากับสถานการณ์จริง 3. ด้านความสามารถในการแก้ปัญหา มีการระดมความคิดเห็นของผู้อื่นก่อนนำไปตัดสินใจ ใช้หลักเหตุผลและศึกษาข้อมูลประกอบเพื่อแก้ปัญหา วิเคราะห์สถานการณ์อย่างมีระบบ ใช้หลักเหตุผลและแนวคิดจากหลักพุทธธรรม ฝึกตัดสินใจโดยไม่ใช้อารมณ์ เพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 4. ด้านความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต มีการสร้างมนุษยสัมพันธ์โดยส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกัน พัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมั่นใจ มีคุณค่า และยั่งยืน 5. ด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยี สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง เหมาะสม มีพัฒนาการการเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เข้าใจศักยภาพของเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพและยืดหยุ่นในการดำเนินชีวิต ฝึกฝนผ่านการปฏิบัติจริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี รองลงมา คือ ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการคิด ความสามารถในการสื่อสาร ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของมะณู บุญศรีมณีชัย (2559) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขไทย

พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขไทย ประกอบด้วย 6 ปัจจัย เรียงตามลำดับ ได้แก่ 1. ด้านการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร 2. ด้านบรรยากาศองค์กร 3. ด้านการทำงานเป็นทีม 4. ด้านความฉลาดทางอารมณ์ 5. ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง และ 6. ด้านการรับรู้บทบาท และสอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา ม่วงแนม (2560) เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ 1. การรับรู้คุณค่า ศรัทธา 2. การมีบทบาท 3. การมอบหมายหรือการกระจายงาน 4. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี 5. การสร้างวัฒนธรรมการปฏิบัติงาน 6. การส่งเสริมและการพัฒนาบุคลากร 7. การนิเทศบุคลากรอย่างมีขั้นตอน 8. การประเมินผลการปฏิบัติงาน 9. การเสริมสร้างแรงจูงใจ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบผลการศึกษาดังนี้ หลักอิทธิบาทธรรม โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระดับมาก ($R=.922^{**}$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านวิริยะ สู้งาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านฉันทะ รักงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก ด้านจิตตะ ใส่ใจงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก และ ด้านวิมังสา ทำงานด้วยปัญญา มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมาก ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาศุภกิจ สุกกิจใจ (ภักดีแสน) (2557) เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร พบว่า กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร ซึ่งกลยุทธ์ในการพัฒนาปัญญาต้อง “คิดเป็น ทำเป็น” เรียนรู้โดยการปฏิบัติงาน สร้างความเข้าใจว่ามีทิศทางในการดำเนินงานอย่างไร แล้วมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กรเป็นปรัชญาที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ มีการเพิ่มศักยภาพการทำงานคิดเป็นขบวนการปฏิบัติหน้าที่โดยความละเอียดรอบคอบสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปริชา เขมนนโท (2562) เรื่อง การประยุกต์หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การประยุกต์หลักอิทธิบาทธรรมช่วยเสริมสร้างคุณภาพการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผน การบริหารคน การจัดการกิจกรรมธรรมะ และการติดตามประเมินผล โดยสามารถยกระดับการบริหารจากรูปแบบตามอัตภาพไปสู่การบริหารจัดการเชิงพุทธอย่างเป็นระบบ

3. การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบผลการศึกษาดังนี้ หลักอิทธิบาทธรรม เป็นหลักธรรมที่นำมาประยุกต์เข้ากับการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1. ด้านฉันทะ (ความพึงพอใจในงาน) มีความพอใจ เต็มใจ เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานนอกเหนือหน้าที่ พอใจที่จะปฏิบัติงานร่วมกับเพื่อน มีแรงจูงใจจากภายใน มุ่งมั่น ตั้งเป้าหมายชัดเจน ไม่ย่อท้อ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง และพัฒนาศักยภาพได้อย่างต่อเนื่อง 2. ด้านวิริยะ (ความขยันหมั่นเพียร) มุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความขยันหมั่นเพียรกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ ลงมือทำอย่างสม่ำเสมอ ฝ่าฟันอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 3. ด้านจิตตะ (ความมีใจฝักใฝ่) เอาใจใส่ หาวีธีการป้องกัน แก้ไขปัญหาและอุปสรรคเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ จดจ่อ มีสมาธิอยู่กับงานตลอดเวลา วางแผนเป็นระบบ และปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ สามารถพัฒนาตนเองได้แม้มีอุปสรรค 4. ด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาหาเหตุผล) รับฟังและพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบก่อนลงมือปฏิบัติงาน ทบทวนข้อผิดพลาดและนำมาปรับแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป ประยุกต์ใช้ใน

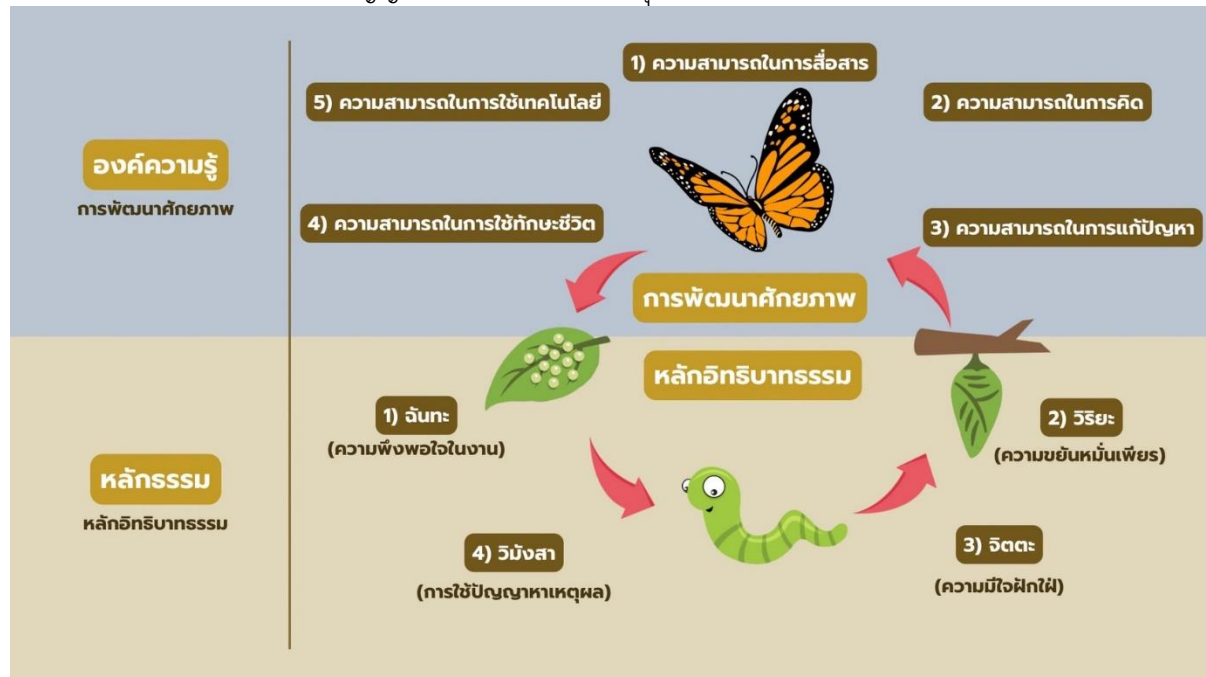
การตัดสินใจและการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีความสามารถทั้งหมด 5 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้ 1. ด้านความสามารถในการสื่อสาร มีการพัฒนาการสื่อสารจากการเรียนรู้ เลือกใช้ภาษาที่ง่าย สื่อสารที่มีประสิทธิภาพคำนึงถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคม สามารถพูด ฟัง อ่าน เขียน ได้อย่างชัดเจน ตรงประเด็น เหมาะสมกับบริบท โดยเน้นความเข้าใจทั้งผู้ส่งและผู้รับสาร 2. ด้านความสามารถในการคิด มีการส่งเสริมทักษะการคิดและวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบ การคิดมีหลากหลายมิติสามารถวางแผน แก้ปัญหาได้ ผึกคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์โดยเชื่อมโยงความรู้เข้ากับสถานการณ์จริง 3. ด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา มีการระดมความคิดเห็นของผู้อื่นก่อนนำไปตัดสินใจ ใช้หลักเหตุผลและศึกษาข้อมูลประกอบเพื่อแก้ไขปัญหา วิเคราะห์สถานการณ์อย่างมีระบบ ใช้หลักเหตุผลและแนวคิดจากหลักพุทธธรรม ผึกตัดสินใจโดยไม่ใช้อารมณ์ เพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 4. ด้านความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต มีการสร้างมนุษยสัมพันธ์โดยส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกัน พัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมั่นใจ มีคุณค่า และยั่งยืน 5. ด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยี สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง เหมาะสม มีพัฒนาการการเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เข้าใจศักยภาพของเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพและยืดหยุ่นในการดำเนินชีวิต ผึกผ่านการปฏิบัติจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุชัยพัชรมงคล (วิชญ์ ตปสมปโน) (2563) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติงานพบว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถส่งเสริมให้บุคลากรมีความพึงพอใจและรักในงาน (ฉันทะ) มีความพากเพียรและมุ่งมั่น (วิริยะ) มีสมาธิในการทำงาน (จิตตะ) และรู้จักใคร่ครวญ ปรับปรุงวิธีการทำงานอยู่เสมอ (วิมังสา) ซึ่งส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานสูงขึ้น อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งในองค์กร และส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในทีมงาน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้นี้จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาศักยภาพบุคลากรได้ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมการทำงาน โดยสอดคล้องกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์แนวจริยธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของสัญญา พงษ์ศรีดา (2562) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 1 ตามหลักพุทธธรรม พบว่า การพัฒนาศักยภาพที่มีประสิทธิผลต้องสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สติ สมาธิ อิทธิบาท 4 และโยนิโสมนสิการ เมื่อผสมผสานกับหลักการบริหารสมัยใหม่ จะสามารถยกระดับศักยภาพของเจ้าหน้าที่ทั้งด้านกาย วาจา ใจ และปัญญาได้อย่างรอบด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุปัญญา สุนทรนนท์ (2557) เรื่องอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) และความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง (Readiness for Change) ของบุคลากร ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ 1. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2. การสร้างแรงบันดาลใจ 3. การกระตุ้นการใช้ปัญญา และ 4. การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร ทั้งนี้ กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้ง 5 กิจกรรมประกอบย่อย คือ 1. การฝึกอบรม 2. การศึกษา 3. การพัฒนาส่วนบุคคล 4. การพัฒนาอาชีพ และ 5. การพัฒนาองค์การมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรผ่านทางกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิตปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพดังกล่าวสามารถอธิบายองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดังนี้ หากเปรียบนิสิตเป็นดั่ง “ผีเสื้อ” ซึ่งผีเสื้อเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาตนเอง และยังเป็นสัญลักษณ์ของอิสรภาพ การโบยบินของผีเสื้อเป็นเครื่องหมายของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาตนเอง เป้าหมายคือความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่เป็นอิสระ มีความสุข และประสบความสำเร็จ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

หลักสูตร (คุณธรรม) หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาและสัญลักษณ์ของผีเสื้อมีความเชื่อมโยงกันในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตจากภายใน มีการพัฒนาตนเองและมีอิสรภาพ ซึ่งจุดกำเนิดจากไข่กลายเป็นหนอนผีเสื้อต้องผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างมากกว่าจะกลายเป็นผีเสื้อที่สวยงามที่ไม่ใช่แค่การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก แต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใน หนอนดักด้ต้องใช้เวลาในการบ่มเพาะตัวเองเพื่อให้ปีกแข็งแรงและพร้อมที่จะดันคราบดักด้ทะลุเปลือกขึ้นจากด้านบน ปีกที่พับเป็นจีบแข็งแรงจะดันออกเบื้องหลัง ค่อย ๆ คลี่คลายปีกงามออกช้า ๆ เมื่อผีเสื้อสละคราบหนอนออกจากดักด้ก็จะเกิดเป็นสิ่งที่ใหม่ที่สวยงามและมีคุณค่า เป็นผีเสื้อที่โฉบเฉี่ยวได้อย่างอิสระ และ “อยู่รอด” ได้ในทุกสถานการณ์ เปรียบเสมือนนิสิตซึ่งการเปลี่ยนแปลงชีวิตจะต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงจากภายในที่มีจิตใจมุ่งมั่น ต้องอาศัยเวลา ความเพียรพยายาม ความอดทน และการเผชิญหน้ากับความยากลำบากด้วยสติปัญญา จากนิสิตที่มีการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชีวิตที่จะสำเร็จการศึกษา เมื่อถึงจุดที่จะต้องก้าวข้ามไปสู่สิ่งที่ควรทำ สิ่งที่ดีควรเป็น และทางเลือกอันเกิดจากคุณค่าของชีวิต ดังนั้นแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จึงต้องมีหลักสูตร คือ หลักอิทธิบาทธรรม เป็นหลักสูตรประจำใจในการพัฒนาศักยภาพที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ได้แก่ 1. ฉันทะ (ความพึงพอใจในงาน) คือ ทำในสิ่งที่รัก และรักในสิ่งที่ทำ มีความสุขกับการเรียนรู้ มีเป้าหมายชัดเจนและเห็นคุณค่าในงานนั้นอย่างแท้จริง 2. วิริยะ (ความ

ขยันหมั่นเพียร) คือ มุ่งมั่น พยายาม ทั้งกายและใจเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด 3. จิตตะ (ความมีใจฝักใฝ่) คือ ตั้งใจจดจ่อ มีสมาธิอยู่กับงานตลอดเวลา วางแผนและลงมือทำอย่างมีระบบ เอาใจใส่ในการหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ 4. วิมังสา (การใช้ปัญญาหาเหตุผล) คือ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานก่อนลงมือปฏิบัติงานนั้น มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน และทบทวนหาเหตุผลในข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย (การพัฒนาศักยภาพ) เปรียบเสมือนหนอนผีเสื้อที่ไม่มีวันเห็นปีกสวยงามของตนเอง หากไม่ยอมรับความจริงและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงก็จะมีวันเปลี่ยนจากหนอนเป็นผีเสื้อที่มีปีกสวยงาม สามารถ “อยู่รอดและอยู่รุ่ง” มีอิสระที่จะโยกย้ายไปคูดน้ำหวาน ช่วยผสมเกสร ให้พืชออกดอก ช่วยให้ธรรมชาติมีความสวยงาม เช่นเดียวกับนิสิตที่ไม่หยุดที่จะเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความพร้อมทั้ง “วิชาการ วิชาชีพ วิชาชีพ” ซึ่งเป็นความสามารถทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการสื่อสาร สามารถพูด ฟัง อ่าน เขียน ได้อย่างชัดเจน ตรงประเด็น เน้นความเข้าใจทั้งผู้ส่งและผู้รับสาร 2. ด้านการคิด มุ่งส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง และเปิดรับมุมมองรอบด้าน โดยอาศัยการไตร่ตรองและสะท้อนตนเอง 3. ด้านการแก้ไขปัญหา ใช้ทั้งหลักเหตุผล เทคโนโลยี และแนวคิดจากหลักธรรมในการวิเคราะห์ปัญหาอย่างรอบคอบและยืดหยุ่น 4. ด้านทักษะชีวิต พัฒนาการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม สมดุล ปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมั่นใจผ่านกิจกรรมจริงและการอยู่ร่วมกัน 5. ด้านเทคโนโลยี เน้นการรู้เท่าทันและพัฒนาการเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง นำเทคโนโลยีไปใช้ในการสื่อสารอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ถูกต้องและเหมาะสม พร้อมต่อยอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สรุป การบูรณาการหลักอิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการนำหลักธรรมคือหลักอิทธิบาทธรรม หรือ หลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการกับการศึกษาก็จะช่วยให้บัณฑิตเรียนรู้อย่างมีความสุข มีเป้าหมาย มีความมุ่งมั่นอดทน มีสติปัญญา เพื่อพัฒนาศักยภาพและทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานให้ทันต่อโลกยุคใหม่ ช่วยให้มีความมั่นใจ ทำงานอย่างมี “คุณค่า” ยึดหลัก “คุณธรรม” สร้าง “คุณประโยชน์” ให้สังคมและประเทศชาติ มีความสงบ และความสุขทุกวัน ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในทุก ๆ ด้านทั้งทางโลกและทางธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “การปฐมนิเทศเส้นทางอาชีพสู่ความสำเร็จ (Career Path or Career Growth)” ให้ “อาชีพในฝัน” ตอบโจทย์ “ชีวิตในฝัน” โดยจัดให้มีอาจารย์แนะแนวให้ข้อมูลเพื่อกำหนดเป้าหมายเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพที่ชัดเจน เพราะนิสิตที่มีด้านฉันทะ (รักงาน) หากมีเป้าหมายจะมีแรงจูงใจในการเรียนและการทำงาน มีความมุ่งมั่น มีความพึงพอใจในความรู้ความสามารถของตนเองและตำแหน่งหรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

2. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “โครงการปฏิบัติสติเพื่อปัญญา (Mindfulness-Wisdom Practices)” คือ การบูรณาการทั้งหลักการและหลักธรรมด้านวิมังสา (ทำงานด้วยปัญญา) ผ่านการฝึกปฏิบัติ นิสิตมีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น พิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานก่อนลงมือปฏิบัติงานนั้น เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในตนเองและโลกรอบตัวอย่างลึกซึ้ง ช่วยพัฒนาศักยภาพนิสิตให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและดำรงชีวิตอย่างสมดุล

3. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “โครงการพัฒนาทักษะการสื่อสารในยุคดิจิทัล (Digital Age Communication Skills Development Project)” นิสิตสามารถรับและสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและชัดเจน มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการเรียนรู้และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานให้ทันต่อโลกยุคดิจิทัล ช่วยให้มีเชื่อมั่น สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

4. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แบบสหสาขาวิชา (Interdisciplinary Learning and Teaching)” เพื่อส่งเสริมศักยภาพของนิสิตในการสร้างองค์ความรู้ คิดแยกแยะเนื้อหาการเรียนการสอน มีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ตลอดเวลา การเชื่อมโยงข้อมูลหรือความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการต่อยอดการทำงานและการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “ศูนย์พัฒนาทักษะการสื่อสาร” เพื่อส่งเสริมความสามารถในการสื่อสารและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะผ่านประสบการณ์จริง เช่น การโต้วาที การสัมมนา การเขียนคอนเทนต์ผ่านสื่อดิจิทัล เป็นต้น

2. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “กิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL)” เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิด มุ่งสร้างประสบการณ์ตรง เผชิญสถานการณ์จริง มีการวางแผน ลงมือปฏิบัติ ตรวจสอบกำกับ และดำเนินการปรับปรุงแนวทางแก้ไขปัญหาย่อยอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

3. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “โครงการเปลี่ยนความท้าทายเพื่ออนาคต (Challenge to Change for Future)” เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ด้วยการเข้าร่วมในโครงการที่มอบหมายภาระงานที่ท้าทาย ช่วยสร้างทักษะการคิดและแก้ปัญหา ทำให้เกิดปัญญาในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เพื่อนำไปใช้วางแผนป้องกันก่อนเกิดปัญหา ช่วยลดความเสี่ยงและความสูญเสีย สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “โครงการจิตอาสาพัฒนาชุมชน” เพื่อส่งเสริมความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต นิสิตมีการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยทักษะจากการเรียนรู้วิชาชีวิต ช่วยปลูกจิตสำนึกที่ดีและความรับผิดชอบต่อสังคม

5. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรจัดให้มี “โครงการแข่งขันการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking for Tech Innovation)” เพื่อส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยี นิสิตมีการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคโนโลยีที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและส่งเสริมการเรียนรู้ในการออกแบบการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ให้เหมาะกับยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง (VUCA World: Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity)

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยแบบเปรียบเทียบ (Comparative Study) ระหว่างนิสิตที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพตามโปรแกรมที่ออกแบบไว้เปรียบเทียบกับนิสิตที่เรียนตามโปรแกรมปกติ ช่วยให้สามารถประเมินได้อย่างชัดเจนว่าโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนั้นมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพของนิสิตหรือไม่อย่างไร

2. ควรมีการศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพของนิสิตที่จบการศึกษา (post-intervention) มีการติดตามเสียงสะท้อนจากองค์กร ซึ่งช่วยให้ทราบว่าต้องปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานในยุคปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน

3. ควรมีการศึกษาวิจัยหลักธรรมอื่น ๆ โดยนำมาบูรณาการกับหลักการของศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเชิงลึกที่ช่วยผสมผสานหลักพุทธธรรมให้นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่เป็นองค์ความรู้ใหม่และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและประเทศอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ไทย พีบีเอส. (2567). คนไทยว่างงาน พุ่ง 4.1 แสนคน สสช. เผย 59.25 % ให้เหตุผล “ลาออก”. สืบค้น 16 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.thaibps.or.th>.
- พระครูสุชัยพัชรมงคล (วิษณุ ตปสมปนโน). (2563). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติงาน. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 8(2), 173-184.
- พระมหาปรีชา เขมนนโท. (2562). การประยุกต์หลักอิทธิบาทธรรมเพื่อการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาศุภกิจ สุภกิจใจ (ภักดีแสน). (2557). กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2567). 10 อาชีพเด่น อาชีพในฝันของเด็กรุ่นใหม่ และสถานภาพของเด็ก Gen Z ปี 2567. สืบค้น 5 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.utcc.ac.th/>.
- มะณู บุญศรีมณีชัย. (2559). รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ออมทรัพย์ สาธารณสุขไทย. วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น, 23(3), 12-22.
- วาสนา ม่วงแนม. (2560). รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- วิกิพีเดีย. (2567). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สืบค้น 18 สิงหาคม 2567, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>.
- สัญญา พงษ์ศรีดา. (2562). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 1 ตามหลักพุทธธรรม (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สาธิตา. (2567). WEF เปิด เทรนด์การบริหารบุคลากร ปี 2567 เผย “พนักงานขาดทักษะ” คือ ปัญหาอันดับหนึ่ง” ที่ทำให้องค์กรยุคใหม่ไปต่อไม่ได้. สืบค้น 18 กรกฎาคม 2567, จาก <https://www.salika.co/2024/01/27/wef-hr-trend-2567/>.
- สำนักงานทะเบียนและวัดผล. (2567). สถิตินิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยประจำปีการศึกษา 2567. สืบค้น 5 สิงหาคม 2567, จาก <https://reg.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2024/08/สถิตินิสิต>.

สุปัญญา สุนทรนนธ์. (2557). อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 7(2), 65-80.

Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. Reading in Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley & Son.

Yamane, T. (1973). Statistic : An Introductory Analysis. (3rd ed.). New York: Harper and Row.

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต:

กรณีศึกษา พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีลิงดำ)*

A MODEL OF DHAMMADUTA BHIKKHU'S DISSEMINATION OF BUDDHISM: A CASE STUDY OF PHRA RAJAPROMMAYAN (LUANGPOR RUESILINGDAM)

พระมหาศักดิ์สุรัตน์ อภาธโร, พระมหาไพฑูรย์ ปนตณนโท, พระมหาวิเชียร สุธีโร

Phramaha Saksurat Arpadharo, Phramaha Paatoon Pantanando, Phramaha Wichian Sudhiro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: 6601211014@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาชีวิตและผลงานของพระราชพรหมยาน 2. ศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน และ 3. ศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยสุ่มแบบเจาะจงตามลักษณะตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสมจำนวน 15 รูปหรือคน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ชีวิตและผลงานของพระราชพรหมยานเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งสะท้อนผ่านงานภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยมีการเผยแผ่เป็นหัวใจหลักที่ขับเคลื่อนภารกิจด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการสอนกรรมฐานภาคปฏิบัติ (มโนมยิทธิ) ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของท่าน ทำให้ผู้คนสามารถพิสูจน์เรื่องกฎแห่งกรรมได้ด้วยตนเอง อันเป็นรากฐานสำคัญที่สร้างพลังศรัทธา 2. รูปแบบการเผยแผ่มีลักษณะเด่น คือ การเปลี่ยนจากการสอนเน้นความเชื่อมาเป็นการให้พิสูจน์ด้วยการฝึกปฏิบัติ (มโนมยิทธิ) การสื่อสารที่เรียบง่ายด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและการใช้อุบายธรรม เช่น วัตถุมงคลและพุทธศิลป์ เพื่อนำเข้าสู่การปฏิบัติ ทั้งยังใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในยุคนี้แบบทันสมัยและวิทย์ช่วยเผยแพร่คำสอนไปสู่สาธารณชน และ 3. ผลการเผยแผ่เกิดผลกระทบเชิงบวกใน 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล ผู้ปฏิบัติเกิดความเชื่อในกฎแห่งกรรมจากการพิสูจน์ด้วยตนเอง เกิดหิริโอตตปปะ สามารถปฏิบัติธรรมไปพร้อมกับวิถีชีวิตประจำวันได้ และระดับสังคม เกิดกระแสการปฏิบัติกรรมฐานอย่างกว้างขวาง สร้างสังคมการให้ การสงเคราะห์ ปลุกฝังความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ องค์ความรู้สำคัญ คือ รูปแบบการเผยแผ่ที่ยั่งยืนเกิดจากการที่ผู้เผยแผ่เป็นผู้จริงจากการปฏิบัติและเป็นแบบอย่างที่ดีช่วยสร้างศรัทธา ความน่าเชื่อถือให้แก่พระพุทธศาสนาในโลกยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: การเผยแผ่; พระพุทธศาสนา; พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีลิงดำ); มโนมยิทธิ

Abstract

The objectives of this research paper were to: 1. Study the life and works of Phra Rajaprommayan; 2. To examine the patterns of Buddhism dissemination he employed; and 3. To study the effects of his dissemination, conducted by the qualitative research method collected data through in-depth interviews with 15 purposively selected key informants and analyzed data by content descriptive interpretation.

*Received August 7, 2025; Revised August 26, 2025; Accepted September 2, 2025

Findings were as follows: 1. Phra Rajaprommayan's life and work were profoundly interconnected, with dissemination serving as the central mission driving his six monastic duties. His teaching of practical meditation (Manomayiddhi), stemming from his direct experience, empowered individuals to personally verify the law of kamma, which served as a crucial foundation for building faith 2. His dissemination model was characterized by a shift from teaching belief to enabling proof through meditation practice. This was combined with clever communication in simple language, the use of Dhamma tactics like amulets and Buddhist art to engage the public, and the strategic use of contemporary technology like audio tapes and radio for widespread dissemination. 3. The effects of his dissemination were impactful on two levels. At the personal level, practitioners developed a firm belief in the law of kamma through direct experience, fostering moral integrity (hiri-ottappa) and integrating spiritual practice into daily life. At the societal level, it sparked a widespread meditation movement, creating a community of giving and reinforcing loyalty towards the nation's key institutions. The key knowledge gained was that sustainable dissemination depended on disseminators who were genuinely knowledgeable through practice and served as an exemplary role model, thereby building faith and credibility for Buddhism in today's world.

Keywords: Dissemination; Buddhism; Phra Rajaprommayan (Luangpor Ruesilingdam); Manomayiddhi

บทนำ

พระพุทธศาสนามีรากฐานอยู่บนหลักการแห่งเหตุผลและความสามารถของมนุษย์ในการพึ่งพาตนเองเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า อตตํ หิ อตตโน นาโถ หรือ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน (ขุ.ธ. (ไทย) 25/160/82) ภายหลังการตรัสรู้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงส่งคณะพระอรหันตสาวก 60 รูปแรกออกประกาศพระศาสนาด้วยพระบรมพุทโธวาทว่า จรณ ภิกขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การกิจการเผยแผ่ได้ขยายขอบเขตอย่างกว้างไกล ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงจัดทำตติยสังคายนา และส่งคณะสมณทูตออกไป 9 สายทั่วทวีป โดยสายที่ 9 ซึ่งนำโดยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้เดินทางมายังดินแดนสุวรรณภูมิ อันเป็นจุดเริ่มต้นของพระพุทธศาสนาในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า, 2545)

ในยุคปัจจุบัน สังคมไทยได้เผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมวัตถุนิยม ทำให้ผู้คนจำนวนมากแสวงหาที่พึ่งทางใจ ขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้ส่งเสริมกระบวนการคิดเชิงประจักษ์นิยม ทำให้คนรุ่นใหม่ต้องการการพิสูจน์ความเชื่อทางศาสนา มากกว่าเพียงแค่ศรัทธา ท่ามกลางบริบทดังกล่าว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องมีรูปแบบที่ร่วมสมัยและสามารถตอบสนองต่อความต้องการพิสูจน์ได้จริง พระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร) หรือหลวงพ่อดุสิตดำ ได้นำเสนอแนวทางการสอนกรรมฐานที่เรียกว่า มโนมยิทธิ (ฤทธิ์ทางใจ) เป็นวิธีการปฏิบัติที่สามารถพิสูจน์เรื่องกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ ได้ด้วยประสบการณ์ตรงของตนเอง (วัดจันทาราม (ท่าซุง), 2544) แนวทางนี้ทำให้คำสอนของท่านเข้าถึงหัวใจของคนทุกระดับชั้นและสร้างแรงศรัทธาได้อย่างมหาศาล

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลายประการ เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบของพระราชพรหมยาน โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระธรรมทูต ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการสืบทอดพระศาสนามาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะลีลาการสอน 4 ประการ คือ สันติสนทนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา ซึ่งเน้นการทำให้แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า และร่าเริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2564) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมยุทธศาสตร์และวิธีการนำเสนอหลักธรรมให้เข้ากับบริบทของสังคม (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตภาโณ), 2540) และสุดท้าย คือ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดสารให้เกิดความเข้าใจและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสาร (จินตวีร์ เกษมสุข, 2554)

จากความสำคัญดังกล่าว การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต: กรณีศึกษา พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ)” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จของท่าน เพื่อนำองค์ความรู้มาใช้เป็นรูปแบบที่พระธรรมทูตและนักเผยแผ่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดและดำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยและสังคมโลกสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ)
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ)
3. เพื่อศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิธีการวิจัยภาคสนาม (Field-Work Method) ซึ่งมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยบุคคลจำนวน 15 รูปหรือคน ซึ่งมาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) กลุ่มตัวอย่างนี้ประกอบด้วย 1. พระสงฆ์ในฐานะศิษยานุศิษย์ของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ) จำนวน 6 รูปหรือคน 2. บุคคลผู้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติและผลงานของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีสิงดำ) จำนวน 4 รูปหรือคน 3. ตัวแทนนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลัก คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured Interview Form) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยขอหนังสือจากวิทยาลัยพระธรรมทูตถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ นัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์

ตามที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมโดยผู้วิจัยเอง ผ่านการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคสนาม

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวบรวมจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งครอบคลุมหนังสือ วารสาร บทความ ข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่ได้จากทั้งการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Contextual Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ชีวิตและผลงานของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีสิงห์) พบว่า พระราชพรหมยาน หรือที่พุทธศาสนิกชนรู้จักกันในนาม หลวงพ่อกุชชีสิงห์ ท่านเป็นพระเถระผู้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เส้นทางชีวิตของท่านสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง ท่านถือกำเนิดเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2459 ณ ตำบลสาละ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี และในวัยเพียง 6 ขวบ โอกาสก็นำพาให้ท่านได้เข้าพำนัก ณ วัดบางนมโค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาเล่าเรียนและรับใช้อย่างใกล้ชิดกับหลวงพ่อบาน โสนนโท การได้ซึมซับหลักธรรมและปฏิบัติอันงดงามของครูบาอาจารย์ตั้งแต่วัยเยาว์ ได้บ่มเพาะหล่อหลอมแห่งศรัทธาในใจของท่าน จนกระทั่งธรรมเทศนาเรื่องนรก-สวรรค์ได้จุดประกายความสงสัยใคร่รู้ กลายเป็นแรงผลักดันอันแรงกล้าให้ท่านตัดสินใจเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2479 ภายหลังอุปสมบท ท่านได้ทุ่มเททั้งชีวิตและจิตใจให้กับการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเต็มกำลัง จนสามารถสอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม 4 ประโยค ควบคู่ไปกับการฝึกฝนด้านกรรมฐานอย่างเข้มข้น โดยได้ฝากตัวเป็นศิษย์กับครูบาอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิถึง 18 รูปหรือคน ซึ่งรวมถึงพระเถระองค์สำคัญอย่าง หลวงพ่อจง วัดหน้าต่างนอก และหลวงพ่อดล วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ จากการปฏิบัติและศึกษาอย่างลึกซึ้งนี้เอง ทำให้ท่านมีความเชี่ยวชาญและได้พัฒนาแนวทางการสอนอันเป็นเอกลักษณ์ที่เรียกว่า มโนมยิทธิ หรือฤทธิ์ทางใจ ซึ่งเป็นกุศโลบายอันแยบคายที่นำพาผู้ปฏิบัติให้สามารถสัมผัสสภาวะนามธรรมและพิสูจน์ผลแห่งกรรมได้ด้วยตนเอง ภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านนั้นแผ่ขยายไปในทุกมิติ ท่านได้พัฒนาวัดท่าซุงให้กลายเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาที่ยิ่งใหญ่ (ด้านการปกครอง) และสร้างถาวรวัตถุอันงดงามวิจิตร เช่น มหาวิหารแก้ว 100 เมตร (ด้านการสาธารณูปการ) ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยก่อตั้งโรงเรียนพระสุธรรมยานเถระวิทยาเพื่อมอบโอกาสแก่เยาวชน (ด้านการศึกษาสงเคราะห์) และสนองพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 จัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ผู้ยากจนและสร้างโรงพยาบาล (ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์) โดยหัวใจของงานทั้งหมดอยู่ที่การสอนกรรมฐานภาคปฏิบัติ (ด้านการศึกษาสงฆ์) และการใช้วิธีเผยแผ่ที่ทันสมัย ทั้งสื่อวิทยุ เทป และสิ่งพิมพ์ เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงผู้คนในวงกว้าง (ด้านการเผยแผ่) หลวงพ่อกุชชีสิงห์ได้ถึงแก่มรณภาพอย่างสงบเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2535 สิริอายุได้ 76 ปี 56 พรรษา แม้ร่างกายของท่านจะดับสลายไปตามกาลเวลา แต่คุณงามความดีและคำสอน โดยเฉพาะการเน้นย้ำให้ผู้คนพิสูจน์กฎแห่งกรรมด้วยประสบการณ์ตรง ยังคงเป็นประทีปส่องนำทางและสร้างศรัทธาที่ตั่งมั่นให้แก่ศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนสืบมาจนถึงปัจจุบัน

2. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีสิงห์) มีแกนหลัก คือ การสอนกรรมฐานภาคปฏิบัติที่ครบถ้วนซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ ทาน ศีล สมาธิ ไปจนถึงปัญญา โดยมีเป้าหมายสูงสุด

คือพระนิพพาน ลักษณะพิเศษที่ทำให้รูปแบบของท่านแตกต่างอย่างชัดเจน คือ การเปลี่ยนรูปแบบจากการสอนให้เชื่อ มาเป็นการทำให้พิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรงผ่านวิชามโนมยิทธิ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ในการเข้าถึงความจริงให้แก่ผู้ปฏิบัติโดยตรง ท่านใช้วิธีการสื่อสารที่ชาญฉลาดโดยอธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ผ่านการใช้ภาษาชาวบ้านที่ตรงไปตรงมา การเล่านิทานธรรมบท และการยกอุปมาอุปไมยที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ทำให้ผู้ฟังทุกระดับสามารถเข้าใจธรรมที่ลึกซึ้งได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ท่านยังใช้อุบายธรรมที่หลากหลาย เช่น การสร้างศาสนสถานทั้งดงามและวัดถ้ำมุงกลเพื่อเป็นเครื่องดึงดูดใจในเบื้องต้น แต่จะเน้นย้ำเสมอว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงอุบายหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่แก่นของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง คือ การปฏิบัติเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน โดยมีการใช้สื่อสมัยใหม่ในยุคนั้น คือ เทปบันทึกเสียงและวิทยุ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ที่ทำให้คำสอนของท่านสามารถแผ่กระจายไปได้ทั่วประเทศ

3. ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีลิ่งดำ) พบว่า การเผยแผ่ของท่านก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวก 2 ระดับ ได้แก่ 1. ระดับบุคคล คือ ทำให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมนั้นสามารถผสมผสานกันระหว่างเรื่องทางโลกและทางธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันได้ ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในวัดหรือต้องอยู่ในรูปแบบที่เป็นทางการเท่านั้น ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีกรอบการดำเนินชีวิตที่ชัดเจน และเกิดศรัทธาที่มั่นคงในกฎแห่งกรรมจากการพิสูจน์ด้วยตนเอง ทำให้เกิดหิริโอตตปปะ หรือความละอายและเกรงกลัวต่อบาปที่มาจากปัญญาภายในใจอย่างแท้จริง ไม่ใช่ความกลัวจากการถูกบังคับจากภายนอก ซึ่งถือเป็นรากฐานทางศีลธรรมที่แข็งแกร่งและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และ 2. ระดับสังคมและชุมชน คือ ช่วยสร้างแรงบันดาลใจจุดประกายให้เกิดกระแสการปฏิบัติกรรมฐานในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า คำสอนที่เน้นเรื่องทานบารมีและการสงเคราะห์ได้ก่อให้เกิดสังคมแห่งการให้ ลูกศิษย์ได้นำคำสอนไปปฏิบัติจนนำไปสู่กิจกรรมการทำสาธารณประโยชน์และพัฒนาชุมชนอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การบริจาคส่วนตัวไปจนถึงการสร้างวัดและโรงพยาบาล อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความมีศีลธรรมและเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับความรักเมตตาต่อส่วนรวม โดยปลูกฝังให้พุทธศาสนิกชนมีความกตัญญูและมุ่งมั่นที่จะปกป้องสถาบันหลักของชาติ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นการสร้างความสามัคคีและความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ชีวิตและผลงานของพระราชพรหมยาน พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง โดยมีปฏิปทาที่เน้นการปฏิบัติจริงเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งผลักดันให้เกิดผลงานในการกิจคณะสงฆ์ ๖ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทพระนักพัฒนาและนักสังคมสงเคราะห์ ที่เห็นได้ชัดจากการสร้างวัด โรงเรียน และศูนย์สงเคราะห์ต่าง ๆ ซึ่งบทบาทนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาศรีพยัคฆ์ สิริวิญญู (กนกพาน) (2562) เรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับสังคมไทย ที่พบว่าคุณค่าของการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีผลโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ กล่าวคือ งานเผยแผ่ของหลวงพ่อกุชชีลิ่งดำได้สร้างศรัทธาอันเป็นที่มาของพลังในการพัฒนาสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

2. การศึกษารูปแบบการเผยแผ่ของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีลิ่งดำ) พบว่า รูปแบบการเผยแผ่ของหลวงพ่อกุชชีลิ่งดำเป็นรูปแบบบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์คือการทำให้ผู้ฟังพิสูจน์คำสอนด้วยประสบการณ์ตรงผ่านการปฏิบัติกรรมฐาน (มโนมยิทธิ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระโสภณชิวราที (อาทิตย์ ของดี) (2566) เรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของพระพรหมบัณฑิต, ศ. ดร. (ประยูร ธมมจิตโต) ที่พบว่าการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยหลักพุทธจิตวิทยา คือ สันติสนทนา (ทำให้ชัดเจน) และสมาทปนา (จงใจให้ยอมรับ) โดยหลวงพ่อกุชชีลิ่งดำทำให้เรื่องนามธรรม ชัดเจนผ่าน

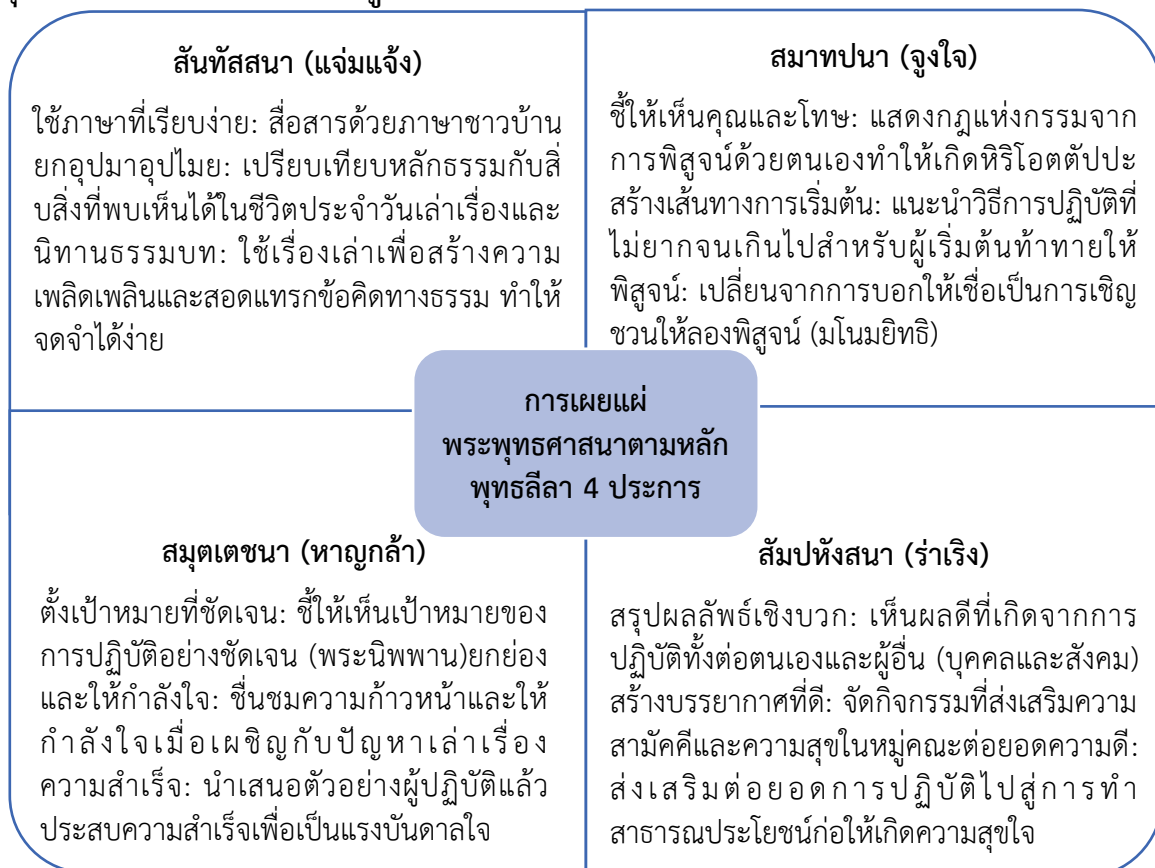

ประสบการณ์ตรงจนผู้ปฏิบัติยอมรับจากภายในใจ นอกจากนี้ รูปแบบของท่านยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศรีพยัคฆ์ สิริวิญญู (กงพาน) (2562) เรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ที่ สอดคล้องกับสังคมไทย ในแง่ของการประยุกต์ใช้ ทฤษฎีการสื่อสาร SMCR ผ่านการใช้ภาษาที่เรียบง่ายและ เข้าถึงง่าย และยังตรงกับกลยุทธ์ที่พระมหาสุเทพ สุวฑฒโน (เหลาทอง) (2561) เรื่อง กลยุทธ์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ค้นพบ คือ การมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ตั้งแต่คน ทั่วไปจนถึงชนชั้นนำในสังคม

3. การศึกษาผลการเผยแผ่ของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีสิงดำ) พบว่า ผลการวิจัยแสดงให้เห็น ผลเชิงบวกอย่างชัดเจนในระดับบุคคลและระดับสังคม ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ผลกระทบที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างหิริโอตตปเปที่มาจากปัญญาซึ่งเกิดจากการพิสูจน์กฎแห่งกรรมด้วยตนเอง ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความ เกรงกลัวต่อบาปจากภายในใจอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาสุเทพ สุวฑฒโน (เหลาทอง) (2561) เรื่อง กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ พบว่า ผู้ปฏิบัติ ย่อมได้รับทั้งประโยชน์ในปัจจุบัน (ทฤษฎีมิกัดลประโยชน์) คือ ความคล่องตัวในชีวิต ประโยชน์ในภพหน้า (สัมปรายิกัตถประโยชน์) คือ การเชื่อมั่นเรื่องนรก-สวรรค์ และประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน (ปรมาตถ ประโยชน์) ส่วนในระดับสังคม การเผยแผ่ของท่านได้สร้างสังคมแห่งการให้และการสงเคราะห์ขึ้นมา ซึ่งเป็น การยืนยันข้อค้นพบของพระมหาศรีพยัคฆ์ สิริวิญญู (กงพาน) (2562) เรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับสังคมไทย ที่ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการเผยแผ่ในการพัฒนาสังคมไทยอย่างเป็น รูปธรรม โดยเปลี่ยนผู้รับให้กลายเป็นผู้สร้างที่นำความเจริญไปสู่ชุมชน

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 พบว่า การศึกษาชีวิตและผลงานของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีสิงดำ) พบว่า มีผลงานสำคัญที่ส่งผลกระทบในวงกว้างได้แก่ การสอนกรรมฐาน (มโนมยิทธิ) งานสาธารณสงเคราะห์ การปลูกฝังความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ การเผยแผ่ผ่านสื่อสมัยใหม่ การพัฒนาศาสนสถาน และกิจกรรมพิเศษ (เป้ายันต์เกราะเพชร) โดยผลงานทั้งหมดมีหัวใจสำคัญคือการสอนกรรมฐานภาคปฏิบัติ ทำให้ศรัทธาที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความเชื่ออย่างมง่าย แต่เป็นความเข้าใจที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้ปฏิบัติ และการทำให้เห็นเป็นประจักษ์ในสิ่งที่ท่านสอน ได้สร้างแรงบันดาลใจและศรัทธาที่มั่นคงให้แก่พุทธศาสนิกชนอย่างมหาศาล รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีสิงดำ) มีแกนหลัก คือ การสอนกรรมฐานภาคปฏิบัติที่ครอบคลุมตั้งแต่ ทาน ศีล สมาธิ ไปจนถึงปัญญา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน โดยการเปลี่ยนรูปแบบจากการสอนให้เชื่อ มาเป็นการสอนให้พิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรงผ่านวิชามโนมยิทธิ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ในการเข้าถึงความจริงให้แก่ผู้ปฏิบัติโดยตรง ท่านใช้วิธีการสื่อสารที่ชาญฉลาดโดยอธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ผ่านการใช้ภาษาชาวบ้านที่ตรงไปตรงมา การเล่านิทานธรรมบท และการยกอุปมาอุปไมยที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ทำให้ผู้ฟังทุกระดับสามารถเข้าใจธรรมที่ลึกซึ้งได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ท่านยังใช้อุบายธรรมที่หลากหลาย เช่น การสร้างศาสนสถานทั้งดงามและวัดถ้ำมุงคลเพื่อเป็นเครื่องดึงดูดใจในเบื้องต้น แต่จะเน้นย้ำเสมอว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงอุบายหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่แก่นของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงคือพระนิพพาน โดยใช้สื่อสมัยใหม่ในยุคนั้นคือเทปบันทึกเสียงและวิทยุ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ที่ทำให้คำสอนของท่านสามารถแผ่กระจายไปได้ทั่วประเทศ

ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชชีสิงดำ) แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่ของท่านก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวก 2 ระดับ ได้แก่ 1. ระดับบุคคล คือ ทำให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมนั้นสามารถผสมผสานกันระหว่างเรื่องทางโลกและทางธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันได้ ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในวัดหรือต้องอยู่ในรูปแบบที่เป็นทางการเท่านั้น ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีกรอบการดำเนินชีวิตที่ชัดเจน และเกิดศรัทธาที่มั่นคงในกฎแห่งกรรมจากการพิสูจน์ด้วยตนเอง ทำให้เกิดหิริโอตตปเปที่มาจากปัญญาภายในใจอย่างแท้จริง ซึ่งถือเป็นรากฐานทางศีลธรรมที่แข็งแกร่งและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม 2. ระดับสังคม คือ ช่วยสร้างแรงบันดาลใจจุดประกายให้เกิดกระแสการปฏิบัติกรรมฐานในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง โดยคำสอนที่เน้นเรื่องทานบารมีและการสงเคราะห์ได้ก่อให้เกิดสังคมแห่งการให้ลูกศิษย์ได้นำคำสอนไปปฏิบัติจนนำไปสู่กิจกรรมการทำสาธารณประโยชน์และพัฒนาชุมชนอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การบริจาคส่วนตัวไปจนถึงการสร้างวัดและโรงพยาบาล และเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับความรักใคร่ปรองดองส่วนรวม โดยปลูกฝังให้พุทธศาสนิกชนมีความกตัญญูและมุ่งมั่นที่จะปกป้องสถาบันหลักของชาติ อันได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ องค์ความรู้สำคัญที่ได้จากการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ที่สุดสำหรับพระธรรมทูตในปัจจุบัน คือ การพัฒนาคุณภาพของผู้เผยแผ่ให้เป็นผู้รู้จริงจากการปฏิบัติและเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความยั่งยืนให้แก่พระพุทธศาสนาในโลกยุคใหม่ที่ต้องการความจริงแท้มากกว่าเพียงคำพูด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรต้องส่งเสริมนโยบายการเผยแผ่ที่เปิดกว้างและบูรณาการรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงแก่นธรรมได้จริง ทั้งนี้ คณะสงฆ์สามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในภารกิจ 6 ด้านได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. สถาบันการอบรมการเผยแผ่ควรต้องบรรจุเนื้อหาด้านทักษะการสื่อสารสมัยใหม่ จิตวิทยาการมุ่งใจ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เข้าไปในหลักสูตรการอบรมพระธรรมทูตและพระนักเผยแผ่

3. ควรต้องมีนโยบายจัดตั้งกองทุนหรือกลไกสนับสนุนภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์อย่างเป็นระบบ ช่วยให้งานช่วยเหลือสังคมสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ เพราะงานสังคมสงเคราะห์เป็นส่วนหนึ่งของงานเผยแผ่ที่สร้างศรัทธาและเป็นที่พึ่งแก่ชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระธรรมทูตควรต้องยึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน คือ ต้องมุ่งมั่นศึกษาและปฏิบัติธรรมให้เกิดความรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อการเผยแผ่คำสอนจากประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติจะช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือมากขึ้น รวมไปถึงประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นช่องทางในการเผยแผ่ธรรมะให้กว้างขวางและรวดเร็ว

2. วัดและศาสนสถานควรต้องจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อเปิดโอกาสให้คนทุกระดับเข้ามาสัมผัสกับพระพุทธศาสนาโดยอาจเริ่มจากกิจกรรมการเข้าคอร์สปฏิบัติธรรมระยะสั้น หรือการศึกษาพระธรรมอย่างจริงจัง นอกจากนี้ รวมถึงกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนและทำให้วัดเป็นที่พึ่งได้ของชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับอุดมการณ์ความมั่นคงของชาติในคำสอนของพระราชพรหมยาน

2. การวิเคราะห์ผลกระทบคำสอนของพระราชพรหมยานต่อการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของพุทธศาสนิกชน

3. ประสิทธิภาพของพุทธศิลป์และศาสนวัตถุในฐานะเป็นอุบายธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล: กรณีศึกษา วัดจันทาราม (ท่าซุง)

เอกสารอ้างอิง

- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า. (2545). สมัยแรกพระพุทธศาสนาเป็นประธานของประเทศในสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน ที่แผ่นดินสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- จินตวิทย์ เกษมสุข. (2554). การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). พุทธวิธีการสอน (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พระมหาศรีวิชัย สิริวิญญู (กงพาน). (2562). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับสังคมไทย (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระมหาสุเทพ สุวฑฒโน (เหลาทอง). (2561). กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาณ). (2540). พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาภูมิบาลราชวิทยาลัย.
- พระราชพรหมยาน. (2554). มโนมยิทธิและประวัติของฉันท (พิมพ์ครั้งที่ 20). อุทัยธานี: วัดท่าซุง.

พระโสภณวชิราภรณ์ (อาทิตย์ ชองดี). (2566). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธจิตวิทยาของ
พระพรหมบัณฑิต, ศ. ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
จิตวิทยา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
วัดจันทาราม (ท่าซุง). (2544). ประวัติหลวงพ่อพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อวัดท่าซุง) (พิมพ์ครั้งที่ 3).
อุทัยธานี: วัดท่าซุง.

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี* GUIDELINES FOR DHAMMADUTA BHIKKHUS DISSEMINATION OF BUDDHISM IN THE REPUBLIC OF KOREA

พระครูวิโรจน์กาญจนเขต (นัทฤต ทิปังโกโร), พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท,
พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก อุทัย)

Phrakhru Wirotkanchanakhet (Natthakrit Dīpaṅkaro), Phramaha Phaithoon Pantananto,
Phrakru Sanghakijwiriya (Prabsuek Udayo)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: 6401104008@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี 2. ศึกษาองค์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี และ 3. เสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 18 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการเผยแผ่ จุดแข็งคือ ความเข้าใจวัฒนธรรมและภาษาเกาหลี การประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล และเครือข่ายความร่วมมือ จุดอ่อนคือ ขาดแคลนทรัพยากร อุปสรรคด้านภาษา และบุคลากรไม่เพียงพอ โอกาสมาจากความสนใจสุขภาพจิตและสมาธิ ความสัมพันธ์ไทย-เกาหลี และเทคโนโลยีดิจิทัล อุปสรรคคือ การแข่งขันจากคริสต์ศาสนา และผลกระทบโควิด-19 2. องค์ประกอบตามอิทธิบาท 4 ฉันทะ ความพอใจในการศึกษาภาษาและเห็นผลลัพธ์ วิริยะ (ความเพียรศึกษาภาษาและปรับตัว จิตตะ การเอาใจใส่ผู้ฟังและประยุกต์หลักธรรม วิมังสา การตรึงตรองความต้องการและวางยุทธศาสตร์ 3. แนวทางที่มีประสิทธิภาพ พิจารณา 4 ด้าน ผู้ส่งสาร พัฒนาภาษาและความน่าเชื่อถือ สาร นำเสนอหลักธรรมเบื้องต้นและสอนสมาธิ ช่องทาง ใช้สื่อออนไลน์และจัดสัมมนา ผู้รับสาร แบ่งกลุ่มเป้าหมายชัดเจน โดยเฉพาะเยาวชน คนทำงาน และผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; พระธรรมทูตสายต่างประเทศ; อิทธิบาท

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To examine the general conditions of Buddhism dissemination by Dhammaduta monks in the Republic of Korea, 2. To study the components of Buddhism dissemination by Dhammaduta monks in the Republic of Korea, and 3. To propose effective approaches for Buddhist dissemination by Dhammaduta monks in the Republic of Korea, This qualitative research employed in-depth interviews as the primary data collection tool, gathering data from Dhammaduta monks working in the Republic of Korea.

*Received August 5, 2025; Revised August 5, 2025; Accepted September 2, 2025

The study used purposeful selection based on representative characteristics of appropriate groups, interviewing 18 monks and practitioners. The research findings revealed that 1. Dissemination conditions, the strengths included deep understanding of Korean culture and language, application of digital technology, and collaborative networks with local organizations. The weaknesses were insufficient resources, language and communication barriers, and inadequate personnel. Opportunities arose from growing interest in mental health and meditation practices, strong Thai - Korean relations, and digital technology development. Threats included intense competition from Christianity and COVID-19 impacts. 2. The components based on Iddhipada, consisted of Chanda, satisfaction in language study and seeing positive results, Viriya, diligent effort in language learning and adaptation, Citta attentiveness to audiences and Dharma application, and Vimamsa, consideration of needs and strategic planning. 3. Effective approaches required consideration of four aspects: Sender, developing language skills and credibility. Message, presenting basic dharma teachings and meditation instruction. Channels, utilizing online media and organizing seminars. Receivers, clearly targeting specific groups, particularly youth, working professionals, and elderly populations.

Keywords: Buddhism Dissemination; Overseas Dhammaduta Monks; Iddhipada

บทนำ

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีมีความสำคัญหลายประการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาในบริบทของสังคมเกาหลีสมัยใหม่ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและเกาหลี เช่น 1. การธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นเกาหลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมมีบทบาทสำคัญในการรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ โดยเฉพาะในยุคที่วัตถุนิยมและบริโภคนิยมมีอิทธิพลสูง การศึกษาหลักธรรมอย่างลึกซึ้งช่วยให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและเห็นคุณค่าของคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ ยังเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของพระพุทธศาสนาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานในเกาหลี 2. การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมช่วยให้ชาวเกาหลีเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและลึกซึ้ง ลดความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นจากการตีความหรือการรับรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่อาจไม่ถูกต้องครบถ้วน การเรียนรู้จากพระธรรมทูตไทยซึ่งมีความเชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ช่วยให้ผู้เรียนชาวเกาหลีได้เข้าถึงแก่นแท้ของคำสอนและสามารถแยกแยะระหว่างหลักธรรมที่แท้จริงกับความเชื่อหรือประเพณีที่อาจผสมผสานเข้ามาในภายหลัง 3. การศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เพียงแต่เป็นการเรียนรู้ทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจและปัญญาของผู้ศึกษา ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเครียดและความกดดันสูง หลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 และมรรค 8 เป็นต้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการกับปัญหาชีวิตประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมโดยพระธรรมทูตไทยในเกาหลีเป็นโอกาสอันดีในการแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมระหว่างไทยและเกาหลี นอกจากการเรียนรู้หลักธรรมแล้ว ผู้เรียนชาวเกาหลียังได้สัมผัสกับวัฒนธรรมไทยผ่านการปฏิสัมพันธ์กับพระธรรมทูต เช่น การทำสมาธิ การสวดมนต์ และประเพณีทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประชาชนของ

ทั้งสองประเทศ 5. สังคมเกาหลีในปัจจุบันเผชิญกับปัญหาสังคมหลายประการ เช่น อัตราการฆ่าตัวตายสูง ความเครียดจากการแข่งขันในการศึกษาและการทำงาน ปัญหาครอบครัว และความเหลื่อมล้ำทางสังคม 3 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ เช่น การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา การฝึกสมาธิเพื่อลดความเครียด และการใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม 6. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมมีส่วนสำคัญในการรักษาและสืบทอดภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า การเรียนรู้ภาษาบาลีทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาได้โดยตรง ซึ่งเป็นการรักษามรดกทางปัญญาที่สำคัญของมนุษยชาติ 4 นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักวิชาการชาวเกาหลีสามารถศึกษาค้นคว้าและตีความพระพุทธศาสนาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิได้อย่างลึกซึ้ง 7. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในบริบทของสังคมเกาหลีซึ่งมีความหลากหลายทางศาสนา เปิดโอกาสให้เกิดการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ เช่น ลัทธิขงจื้อ ศาสนาคริสต์ และความเชื่อดั้งเดิมของเกาหลี การศึกษาเปรียบเทียบนี้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างศาสนิกชนต่างความเชื่อในสังคมพหุวัฒนธรรม

การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในเกาหลียังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น 1. พระธรรมทูตไทยต้องเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี ในขณะที่ผู้เรียนชาวเกาหลีต้องคุ้นเคยกับศัพท์ธรรมะภาษาบาลีและวัฒนธรรมไทย (Dhammasami, 2012) 2. เนื้อหาและวิธีการสอนต้องได้รับการปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสนใจของชาวเกาหลีสมัยใหม่ 3. ในสังคมที่มีการแข่งขันสูงและมีทางเลือกทางความเชื่อที่หลากหลาย การดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่เป็นความท้าทายสำคัญ (Dhammasami, 2018) 4. การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพต้องการทรัพยากรและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งอาจมีจำกัดในบางพื้นที่ 5. การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการบิดเบือนหรือลดทอนคุณค่าของหลักธรรม การตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเหล่านี้จะช่วยให้แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศไทยสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยมีแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา เช่น การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม การส่งเสริมการศึกษาภาษาและวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศไทย สาธารณรัฐเกาหลี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบในแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในประเทศไทย สาธารณรัฐเกาหลี
3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศไทย สาธารณรัฐเกาหลี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยบุคคลจำนวน 18 รูปหรือคน ซึ่งมาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในประเทศเกาหลีใต้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือวิจัยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผลการตรวจสอบพบว่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) และรายข้อ (I-CVI) มีค่าเท่ากับ 1.00

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมโดยผู้วิจัยเอง ผ่านการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารทางวิชาการ ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคสนาม ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) รวบรวมจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งครอบคลุมหนังสือ ตำรา บทความ ข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีปัจจุบัน พบว่ามีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนที่โดดเด่น โดยพบว่าพระธรรมทูตไทยมีจุดแข็งหลายประการ อาทิ ความเข้าใจลึกซึ้งในวัฒนธรรมและภาษาเกาหลี การประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น ความยืดหยุ่นในการปรับวิธีการสอน และความเข้มแข็งทางด้านจิตใจและการปฏิบัติธรรม อีกทั้งยังมีความสามารถในการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย การมีวินัยและความเป็นระเบียบ การเข้าใจบริบททางสังคมและการเมืองของเกาหลี การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและเปิดกว้าง และความสามารถในการเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่ยังคงมีจุดอ่อนที่ต้องแก้ไข ได้แก่ การขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณ อุปสรรคด้านภาษาและการสื่อสาร การขาดแคลนบุคลากรที่เพียงพอ ความท้าทายในการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ การขาดเครือข่ายและการสนับสนุนจากท้องถิ่น ปัญหาการไม่เข้าใจความแตกต่างของกลุ่มเป้าหมาย การขาดระบบการติดตามและประเมินผล การขาดแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวที่ชัดเจน ความไม่เข้าใจในระบบสังคมและกฎหมายท้องถิ่น และความท้าทายในการแข่งขันกับศาสนาอื่น ๆ สำหรับโอกาสในการเผยแผ่ พบว่ามีหลายปัจจัยที่เอื้ออำนวย เช่น การเติบโตของความสนใจในสุขภาพจิตและการปฏิบัติสมาธิ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างไทยและเกาหลี การพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์ ความต้องการหาความหมายของชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ การขยายตัวของชุมชนไทยในเกาหลี ความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ การสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันการศึกษา ความต้องการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทย การเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมความบันเทิง และการพัฒนาเครือข่ายพระพุทธศาสนานานาชาติ ขณะเดียวกัน ยังมีอุปสรรคและภัยคุกคามที่สำคัญ ได้แก่ การแข่งขันที่รุนแรงจากศาสนาคริสต์ การเปลี่ยนแปลงของนโยบายรัฐบาลและกฎหมาย ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและค่านิยม ผลกระทบจากโควิด-19 และการระบาดของโรคอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสื่อใหม่อย่างรวดเร็ว ปัญหาการขาดแคลนผู้สืบทอด ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและการเงิน การเสื่อมสลายของ

ความสนใจในศาสนาของคนรุ่นใหม่ การแพร่กระจายของข้อมูลที่ผิด และความขัดแย้งทางภูมิศาสตร์การเมืองในภูมิภาค

2. การศึกษาองค์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามกรอบอิทธิบาท 4 พบว่า ผลลัพธ์ที่น่าสนใจในแต่ละด้าน 1. องค์ประกอบด้านฉันทะ ความพอใจ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแรงจูงใจภายในที่แท้จริง ประกอบด้วย ความพอใจในการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี การสร้างสรรค์วิธีการเผยแผ่ที่ทันสมัย การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การแก้ไขปัญหาและเผชิญความท้าทาย การทำงานเป็นทีม การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การให้ความช่วยเหลือสังคม และการเห็นผลลัพธ์เชิงบวกของการทำงาน 2. องค์ประกอบด้านวิริยะ ความเพียรพยายาม เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้การเผยแผ่บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งรวมถึง การเพียรศึกษาภาษาเกาหลี การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรม การพัฒนาเทคนิคการสอน การสร้างความสัมพันธ์ การศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาทักษะการสื่อสาร การแก้ไขปัญหา การสร้างเนื้อหาใหม่ การติดตามประเมินผล และการสร้างเครือข่าย 3. องค์ประกอบด้านจิตตะ การเอาใจใส่ไม่วางธุระ เป็นคุณภาพที่ทำให้การเผยแผ่มีความละเอียดรอบคอบและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การเอาใจใส่ในการทำความเข้าใจผู้ฟัง การเตรียมเนื้อหาและกิจกรรม การใช้ภาษาที่เหมาะสม การรักษาความสัมพันธ์ การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับบริบท การติดตามผลและประเมิน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย การพัฒนาตนเอง การสื่อสารข้อมูล และการบริหารจัดการ 4. องค์ประกอบด้านวิมังสา การตรិตรองพิจารณาเหตุผล เป็นปัญญาที่ใช้ในการวิเคราะห์และตัดสินใจอย่างรอบคอบ ครอบคลุม การตริตรองความต้องการของผู้ฟัง การพิจารณาเหตุผลในการเลือกวิธีการสอน การตริตรองผลกระทบของการดำเนินงาน การพิจารณาการตีความหลักธรรม การตริตรองการสร้างเครือข่าย การพิจารณาการใช้เทคโนโลยี การตริตรองการจัดการทรัพยากร การพิจารณาการแก้ไขปัญหา การตริตรองการพัฒนางาน และการพิจารณาแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว

3. แนวทางการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพต้องพิจารณาทั้งสี่ด้านของการสื่อสาร ด้านผู้ส่งสาร พระธรรมทูตต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี สร้างความน่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่าง พัฒนาทักษะการสื่อสาร มีความเข้าใจลึกซึ้งในหลักธรรม มีความยืดหยุ่นในการทำงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดี แสดงความมุ่งมั่นและความต่อเนื่อง มีวิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ แสดงความเป็นมืออาชีพ และมีจิตใจเปิดกว้างและความถ่อมตัว 1. ด้านสาร (หลักธรรม) ต้องมีการปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบทสมัยใหม่ โดยการนำเสนอหลักธรรมเบื้องต้นที่เข้าใจง่าย ประยุกต์เข้ากับปัญหาสังคมเกาหลี สอนสมาธิและสติในชีวิตประจำวัน ใช้เรื่องราวและอุปมาอุปไมย เชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ สอนจริยธรรมและคุณค่า ปรับให้เหมาะกับกลุ่มอายุและอาชีพ ใช้ศิลปะและวัฒนธรรม สร้างชุมชนการเรียนรู้ และสร้างสาระที่นำไปปฏิบัติได้จริง 2. ด้านช่องทางการสื่อสาร ต้องใช้ความหลากหลายและปรับตัวเข้ากับยุคดิจิทัล ผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การจัดรายการวิทยุและพอดแคสต์ การจัดสัมมนาออนไลน์ การผลิตวิดีโอ การใช้แอปพลิเคชัน การจัดนิทรรศการ การสร้างเครือข่ายกับสถาบันการศึกษา การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการใช้ช่องทางภายในองค์กร 3. ด้านผู้รับสาร ต้องมีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนและปรับแนวทางให้เหมาะสม ได้แก่ การเข้าถึงกลุ่มนักศึกษาและเยาวชน กลุ่มคนทำงานและผู้บริหาร กลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัว กลุ่มผู้หญิงและแม่บ้าน กลุ่มผู้ป่วยและผู้ประสบปัญหา กลุ่มนักเรียนและเด็ก กลุ่มชาวต่างชาติ กลุ่มศิลปินและนักวัฒนธรรม กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มผู้สนใจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างความเป็นแกนแท้ของพระพุทธศาสนากับการปรับตัวสู่บริบทสมัยใหม่อย่างสมดุล ความสำเร็จขึ้นอยู่กับการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตในทุกมิติ การสร้าง

เนื้อหาที่ตอบโจทย์ความต้องการ การใช้ช่องทางสื่อสารที่เหมาะสม และการเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้การเผยแพร่สร้างผลกระทบเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อสังคมเกาหลี

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีแสดงให้เห็นถึงภาพรวมที่มีทั้งจุดแข็งและความท้าทายที่สำคัญ การที่พระธรรมทูตมีความเข้าใจลึกซึ้งในวัฒนธรรมและภาษาเกาหลี และสามารถประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี (โอรุส) (2543) เรื่อง ศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อดุณ ปรีสุทโธ) พบว่า การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและการสื่อสารกับประชาชนทุกระดับเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนที่พบ เช่น การขาดแคลนทรัพยากรและบุคลากร สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายที่คล้ายคลึงกับการเผยแพร่ในบริบทอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดศิริวัฒน์ สดลจิตโต (วิชาผา) (2549) เรื่อง ความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า พระสงฆ์ยังขาดความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารและยึดติดกับรูปแบบเดิม การที่พระธรรมทูตในเกาหลีต้องเผชิญกับการแข่งขันจากศาสนาคริสต์และความเปลี่ยนแปลงของสังคม แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของบริบทการเผยแพร่ในสังคมพหุวัฒนธรรม โอกาสที่พบ เช่น ความสนใจในสุขภาพจิตและการปฏิบัติสมาธิ สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของความต้องการในสังคมสมัยใหม่ที่หันมาให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางจิตใจมากขึ้น ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาตอบสนองความต้องการเหล่านี้

2. การใช้กรอบอภิปรัชญา 4 ในการวิเคราะห์องค์ประกอบการเผยแพร่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาจิตและการปฏิบัติงานอย่างครบถ้วน ผลการวิจัยที่พบว่าทั้งสี่องค์ประกอบ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการเผยแพร่ สอดคล้องกับหลักการพัฒนาตนเองในพระพุทธศาสนาที่เน้นความสมดุลและครบถ้วนของคุณสมบัติต่าง ๆ องค์ประกอบด้านฉันทะที่แสดงถึงความพอใจในการเรียนรู้และพัฒนา สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแรงจูงใจภายในที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสัณญา ปณฺณาวิจิตโต (โปรงใจ) (2553) เรื่อง ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแพร่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺณโก. “หลวงตา”-“แพรวเยื่อไม้”) พบว่า การมีความพอใจและความสนใจในการนำเสนอธรรมะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเผยแพร่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบด้านวิริยะที่เน้นความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการของพระมหาโมคคัลลานเถระและพระมหากัจจายนเถระในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีความมุ่งมั่นและเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบด้านจิตตะที่เน้นการเอาใจใส่อย่างพิถีพิถัน สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของคุณภาพในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดศิริวัฒน์ สดลจิตโต (วิชาผา) (2549) เรื่อง ความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า พบว่าการใช้สื่อการสอนที่เป็นรูปธรรมและการเตรียมความพร้อมที่ดีทำให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจมากขึ้น องค์ประกอบด้านวิมังสาที่เน้นการไตร่ตรองและพิจารณาอย่างรอบคอบ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญญาในการวิเคราะห์และตัดสินใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ช่วยให้การเผยแพร่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบท

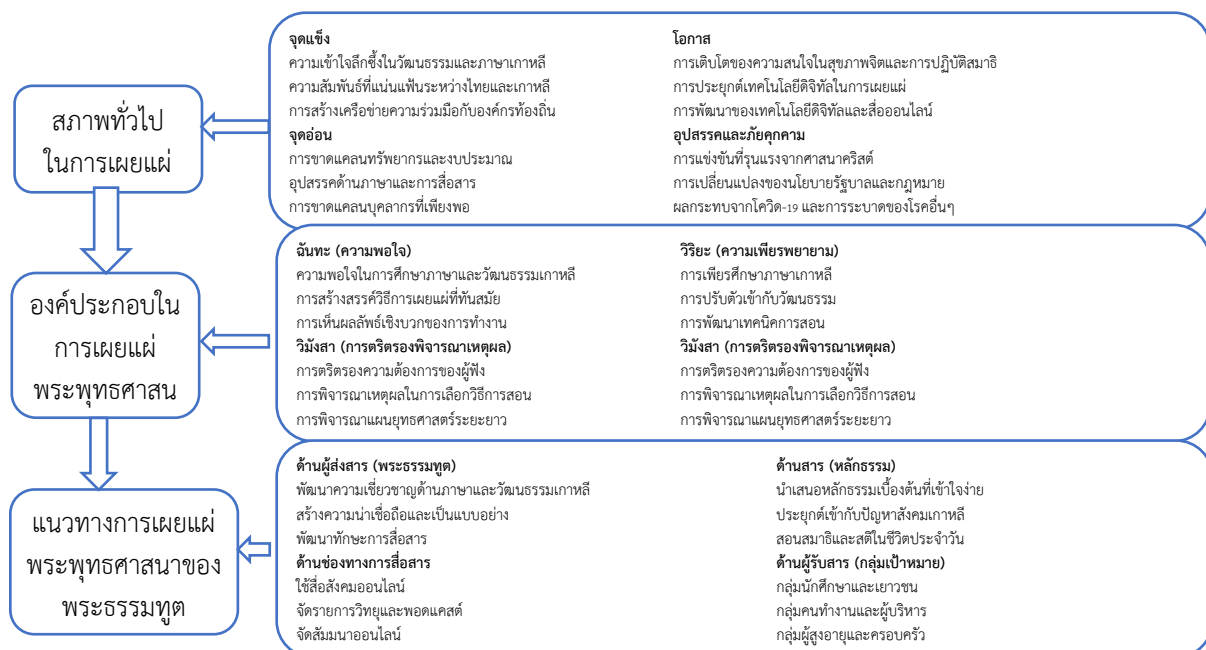
3. แนวทางการเผยแพร่ที่พบในการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและพัฒนาวิธีการที่สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ การที่พระธรรมทูตให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองในฐานะผู้ส่งสารอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสัณญา ปณฺณาวิจิตโต (โปรงใจ) (2553) เรื่อง ศึกษารูปแบบและแนวทางการ

เผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจินโก. “หลวงตา”-“แพรวเยื่อไม้”) พบว่า การมีทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการนำเสนอธรรมะเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ ด้านการปรับปรุงเนื้อหา (สาร) ให้เหมาะสมกับบริบทสมัยใหม่ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงหลักธรรมกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่และการแก้ไขปัญหาสังคม สะท้อนให้เห็นถึงการวิวัฒนาการของการเผยแผ่ที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดศิริวัฒน์ สมณวิจิตร (วิชาผา) (2549) เรื่อง ความพึงพอใจต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ที่เน้นความสำคัญของการปรับปรุงวิธีการสื่อสารให้เข้ากับยุคสมัย ด้านช่องทางการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์อย่างหลากหลาย แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเข้ากับพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อของคนสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการเผยแผ่ในยุคดิจิทัลที่พบในหลายบริบท ด้านการแบ่งกลุ่มผู้รับสาร การที่พระธรรมทูตสร้างแนวทางเฉพาะสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในหลักการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระสมุห์ศิริชัย จานุตโตโร (2554) เรื่อง ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ที่พบว่าการปรับบทบาทให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเป็นปัจจัยสำคัญต่อความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้รับ การผสมผสานระหว่างความเป็นแกนแท้ของพระพุทธศาสนากับการปรับตัวสู่บริบทสมัยใหม่ที่พบในการวิจัย สะท้อนให้เห็นถึงสมดุลที่สำคัญในการเผยแผ่ ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าและพระสาวกในอดีตที่สามารถปรับการสอนให้เหมาะสมกับผู้ฟังและบริบทที่แตกต่างกัน โดยไม่สูญเสียแก่นแท้ของคำสอน นอกจากนี้ แนวทางการเผยแผ่ที่พบยังสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมีระบบการติดตามและประเมินผล การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการปรับปรุงวิธีการอย่างสม่ำเสมอ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนายั่งยืนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทสากล

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 พบว่า การศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศไทยมีจุดแข็งที่โดดเด่นในการเข้าใจวัฒนธรรมเกาหลี การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายกับองค์กรท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และการยอมรับจากสังคมเกาหลี อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่ยังคงประสบปัญหาสำคัญ คือ การขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณ อุปสรรคด้านภาษาที่ซับซ้อน และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ในด้านโอกาส พบว่าสังคมเกาหลีให้ความสนใจในสุขภาพจิตและการปฏิบัติสมาธิเพิ่มมากขึ้น ความสัมพันธ์ไทย-เกาหลีที่แน่นแฟ้น และการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลที่เปิดช่องทางใหม่ในการเผยแผ่ ขณะที่อุปสรรคหลักมาจากการแข่งขันกับศาสนาคริสต์ การเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล และผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมและการเข้าถึงประชาชน

การวิเคราะห์องค์ประกอบของการเผยแผ่ตามกรอบอภิปรัชญา 4 เผยให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองอย่างสมดุลในทุกมิติ องค์ประกอบฉันทะ หรือความพอใจ ปรากฏในรูปของความพึงพอใจในการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี การสร้างสรรค์วิธีการเผยแผ่ใหม่ ๆ และความสนใจจากการเห็นผลดีของงาน ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนภายในที่ทำให้การทำงานมีความยั่งยืน องค์ประกอบวิริยะ หรือความเพียรพยายาม แสดงออกผ่านการมุ่งมั่นศึกษาภาษาเกาหลีอย่างจริงจัง การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ และการพัฒนาเทคนิคการสอนอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบจิตตะ หรือการเอาใจใส่ ปรากฏในการทำความเข้าใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้ง การเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมอย่างพิถีพิถัน และการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่ ส่วนองค์ประกอบวิมังสา หรือการพิจารณาด้วยปัญญา แสดงในการไตร่ตรองความต้องการของผู้ฟัง การเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม และการวางแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว การมีครบทั้งสี่องค์ประกอบนี้ทำให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพและสร้างผลกระทบเชิงบวกอย่างแท้จริง

แนวทางการเผยแผ่ที่ประสบความสำเร็จต้องพิจารณาทั้งสี่มิติของการสื่อสาร ในด้านผู้ส่งสาร พระธรรมทูตจำเป็นต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี สร้างความน่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่างที่ดี และพัฒนาทักษะการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ ในด้านสาร หรือเนื้อหา ต้องนำเสนอหลักธรรมเบื้องต้นที่เข้าใจง่าย ประยุกต์เข้ากับการแก้ไขปัญหาของสังคมเกาหลี และสอนการปฏิบัติสมาธิและสติที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ในด้านช่องทางการสื่อสาร ต้องใช้ความหลากหลายของสื่อ ตั้งแต่สื่อสังคมออนไลน์ รายการวิทยุและพอดแคสต์ ไปจนถึงการจัดสัมมนาออนไลน์ที่ตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อของคนยุคใหม่ ในด้านผู้รับสาร ต้องมีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน โดยเฉพาะการเข้าถึงกลุ่มนักศึกษาและเยาวชน กลุ่มคนทำงานและผู้บริหาร และกลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัว แต่ละกลุ่มมีความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกัน หลักการสำคัญที่สุดคือการผสมผสานระหว่างความเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนากับการปรับตัวสู่บริบทสมัยใหม่อย่างสมดุล การพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตในทุกมิติ และการเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้การเผยแผ่สร้างผลกระทบเชิงบวกที่ยั่งยืนต่อสังคมเกาหลีและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างสองประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรจัดทำนโยบายการสนับสนุนพระธรรมทูตอย่างเป็นระบบ โดยสร้างกลไกการประสานงานระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ และมหาเถรสมาคม เพื่อให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

2. ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีเป้าหมายชัดเจน ตัวชี้วัดที่วัดผลได้ และแผนการดำเนินงานระยะ 5-10 ปี พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ

3. ควรส่งเสริมให้เกิดการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างองค์กรพระพุทธศาสนาไทยกับสถาบันการศึกษาและองค์กรศาสนาในเกาหลี เพื่อสร้างความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การฝึกอบรม และการพัฒนากิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

4. ควรจัดทำหลักสูตรมาตรฐานสำหรับการเตรียมความพร้อมพระธรรมทูตที่จะไปปฏิบัติงานในต่างประเทศ โดยเน้นการพัฒนาทักษะภาษา วัฒนธรรม การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการบริหารจัดการ พร้อมทั้งจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง

5. ควรจัดตั้งศูนย์การติดตามและประเมินผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผลกระทบ และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระธรรมทูตควรได้รับการฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเข้มข้น เช่น การสร้างเนื้อหาสื่อออนไลน์ การจัดการเพจสื่อสังคม การผลิตพอดแคสต์ การจัดสัมมนาออนไลน์ และการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

2. ควรส่งเสริมให้พระธรรมทูตสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษา โรงพยาบาล องค์กรสวัสดิการสังคม และกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ในเกาหลี เพื่อขยายฐานการเผยแผ่และสร้างความเข้าใจอันดีต่อพระพุทธศาสนา

3. ควรมีการสำรวจความต้องการและความสนใจของชาวเกาหลีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาพัฒนาเนื้อหาการเผยแผ่ที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริง เช่น การจัดการความเครียด การแก้ปัญหาครอบครัว การพัฒนาบุคลิกภาพ และการสร้างความสุขในชีวิต

4. ควรออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมได้สัมผัสและปฏิบัติจริง เช่น การจัดค่ายปฏิบัติธรรม การทำสมาธิในธรรมชาติ การจัดนิทรรศการพระพุทธศาสนาแบบโต้ตอบ และการจัดงานเทศกาลพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานวัฒนธรรมไทยและเกาหลี

5. ควรพัฒนาช่องทางให้ผู้รับสารสามารถแสดงความคิดเห็น ถามข้อสงสัย และแบ่งปันประสบการณ์ได้ เช่น การจัดเวทีสนทนา การให้คำปรึกษาออนไลน์ และการสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม

6. ควรนำศิลปะ ดนตรี และการแสดงมาใช้ในการเผยแผ่ เช่น การสร้างเพลงธรรมะภาษาเกาหลี การจัดละครธรรมะ การแสดงศิลปะการต่อสู้แบบพุทธ และการจัดนิทรรศการศิลปะที่สื่อถึงหลักธรรม

7. ควรผลิตสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วิดีโอการ์ตูน เกมการศึกษา แอปพลิเคชันมือถือ และชุดกิจกรรมสำหรับครอบครัว เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

8. ควรจัดทำโปรแกรมการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง เช่น หลักสูตรพระพุทธรูประยะยาว การจัดกลุ่มศึกษาธรรมะ และการให้ใบประกาศนียบัตรสำหรับผู้ผ่านการอบรม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประเทศต่าง ๆ เช่น จีน ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และประเทศในยุโรป เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดและปัจจัยความสำเร็จที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้

2. ควรมีการศึกษาติดตามผลกระทบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อสังคมเกาหลีในระยะยาว เช่น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรม และคุณภาพชีวิตของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางการทูตและเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- พระครูปลัดศิโรตม์ สอนวิจิตร (วิชาผา). (2549). ความพึงพอใจต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี (โอสสุ). (2543). ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชมหาวิทยาคม (หลวงพ่อดุณ ปรีสุทโธ) (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสัณญา ปณฺญาวิจิตร (โปรงใจ). (2553). ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนโก. “หลวงตา”-“แพรเยื่อไม้”) (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์ศิริชัย ฐานุตตโร (เพ็ชรรัตน์). (2554). ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Dhammasami, K. (2012). Teaching Dhamma in a foreign land: A case study of a meditation center in the United Kingdom. *Buddhism and Australia*, 1(1), 43-52.
- Dhammasami, K. (2018). The encounter between Buddhism and modernity in modern Korea. *International Journal of Buddhist Thought and Culture*, 28(2), 121-141.

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต

วัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา*

THE APPROACH TO BUDDHISM DISSEMINATION BY DHAMMADUTA MONKS FROM WAT PHRA THAT DOI SUTHEP IN THE UNITED STATES OF AMERICA

พระปลัดประจักษ์ มหาปณฺโณ (เมฆหมอก), พระครูสุตฺตธรรมาภินิหาร (ประยูร โชติวโร),
และพระมหาไพฑูรย์ ปนฺตณฺโณ

Phrapalad Prajirak Mahapanno (Mekmok), Phrakhru Suttaratbandit (Prayoon Chotiwaro),
Phra Maha Phitoon Pantanando

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: prajirak.mak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัด 2. ศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต 3. เสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้กำหนดนโยบาย กลุ่มเจ้าคณะผู้ปกครอง กลุ่มตัวแทนพระธรรมทูต กลุ่มตัวแทนกรรมการวัดพระธาตุดอยสุเทพ และกลุ่มตัวแทนประชาชนวัดพระธาตุดอยสุเทพ ด้วยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 20 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่มีค่าดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) เท่ากับ 1.00 เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่า มีจุดแข็งคือการเผยแผ่ผ่านโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ความเข้าใจลึกซึ้งในวัฒนธรรมอเมริกัน และการปรับปรุงแบบการสอนให้ทันสมัย จุดอ่อนคือข้อจำกัดด้านทรัพยากรและงบประมาณ ภาระงานมากเกินไปสำหรับจำนวนพระธรรมทูตที่มีจำกัด และความท้าทายในการเข้าถึงกลุ่มคนอเมริกันพื้นเมือง โอกาสคือการเติบโตของความสนใจพระพุทธศาสนาในสังคมอเมริกัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล และการเพิ่มขึ้นของชุมชนเอเชียในอเมริกา อุปสรรคคือความแตกต่างของภาษาและการสื่อสาร ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อ และการแข่งขันกับศาสนาอื่น ๆ 2. กระบวนการในแนวทางการเผยแผ่ใช้ระบบการบริหารจัดการ PDCA ด้านการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข 3. แนวทางการเผยแผ่ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านผู้ส่งสาร ด้านสาร และด้านช่องทางการสื่อสาร โดยเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสาร การใช้สื่อที่หลากหลาย และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การเผยแผ่; พุทธศาสนา; พระธรรมทูต

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the general conditions of Buddhism dissemination by Dhammaduta monks 2. To study the process of Buddhism dissemination by

*Received August 6, 2025; Revised August 31, 2025; Accepted September 2, 2025

Dhammaduta monks 3. To propose guidelines for Buddhism dissemination by Dhammaduta monks at Wat Phra That Doi Suthep, United States of America. The research methodology was qualitative research, collecting field data from policy makers, groups of Sangha administrative Monks, groups of Dhammaduta monks' representatives, groups of committee representatives of Wat Phra That Doi Suthep, and groups of people's representatives of Wat Phra That Doi Suthep through purposive selection based on characteristics of appropriate group representation, totaling 20 monks or persons. A structured in-depth-interview script with a Scale Content Validity Index (S-CVI) equal to 1.00 was used as a tool for data collection and data were analyzed using contextual content descriptive interpretation techniques.

The research findings revealed that: 1. The general conditions of Buddhism dissemination showed strengths including dissemination through Sunday Buddhist schools, deep understanding of American culture, and modernizing teaching formats. Weaknesses included resource and budget limitations, excessive workload for the limited number of Dhammaduta monks, and challenges in reaching native American groups. Opportunities included the growing interest in Buddhism in American society, advancement of digital technology, and the increase of Asian communities in America. Obstacles included language and communication differences, cultural and belief differences, and competition with other religions. 2. The process of dissemination approaches utilize the PDCA management system covering Plan, planning, Do, implementation, Check, monitoring, and Act, improvement phases. 3. The mission approach consists of 4 aspects: messenger, message, and communication channel. The use of various media and the use of digital technology to spread the word effectively.

Keywords: Guidelines; Dissemination; Buddhism; Dhammaduta Monks

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจสำคัญที่ดำรงอยู่ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน แม้ในยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมเติบโตก้าวหน้ารวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติของสังคม ความเจริญทางวัตถุเหล่านี้กลับส่งผลกระทบต่อจิตใจ ทำให้คนแสวงหาความสงบสบายทางกาย ขาดเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ คนส่วนใหญ่มองข้ามหลักธรรมพระพุทธเจ้า จึงเกิดอกุศลกรรม เช่น ความโลภ หลง ริษยา ทิฐิมานะ เนื่องจากขาดการขัดเกลาจิตใจ พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการสอนหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตประจำวัน (พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539)

การเผยแผ่และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นภารกิจสำคัญของคณะสงฆ์ ที่ต้องทั้งปฏิบัติและประพฤติปฏิบัติชีวิตตามพระธรรมวินัย เพื่อสร้างความศรัทธา ความเลื่อมใส และความเชื่อมั่นแก่พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไป ในอดีตวิถีชีวิตคนไทยยึดถือหลักคำสอนพระพุทธศาสนา เคารพกฎกติกาสังคม มีความเป็นอยู่เรียบง่ายปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติมากกว่าเปลี่ยนธรรมชาติให้เข้ากับตน พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทยเป็นอย่างมาก เป็นความเชื่อจุดแสงเทียนส่องทางในการดำเนินชีวิต เพราะมีหลักธรรมคำสอนเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์อันมีคุณค่าความสุข และความเจริญต่อตนเองและครอบครัว กลุ่มบุตรชาวพุทธจึงต้องหาโอกาสบรรพชาอุปสมบทเป็น

พระภิกษุเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ในอดีตพระพุทธศาสนามีบทบาทในทุกชนชั้นสังคม ตั้งแต่ประชาชนธรรมดา ข้าราชการ จนถึงพระมหากษัตริย์ ที่นำหลักพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต การบริหารงาน และการปกครอง แต่ในสังคมปัจจุบันที่สลับซับซ้อน มีองค์กรและสถาบันสังคมต่างๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนพระสงฆ์และวัด ทำให้บทบาทพระสงฆ์และวัดลดน้อยลง แตกต่างจากอดีตที่วัดเป็นศูนย์กลางศาสนกิจ ขนบธรรมเนียม สถานศึกษา โรงพยาบาล การประกอบอาชีพ การพิจารณาคดี การให้คำแนะนำ และเป็นที่พักผ่อนปฏิบัติธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านลดบทบาทลงตามความเจริญพัฒนาการแบ่งความรับผิดชอบออกจากวัด และการรับอารยธรรมตะวันตกของพุทธศาสนิกชน ส่งผลให้โอกาสศึกษาหลักธรรมลดลง คุณธรรมจริยธรรมเสื่อม หากสถานการณ์ดำเนินต่อไป พระพุทธศาสนาอาจล้มหายจากประเทศไทยได้ (พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมโล (คงเมือง), 2561)

คณะสงฆ์ไทยเริ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกาปี พ.ศ. 2512 โดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) มินโยบายส่งคณะสงฆ์ไทยไปต่างประเทศเพื่อฉลองศรัทธาญาติโยม และเริ่มก่อสร้างวัดไทยแห่งแรกปี พ.ศ.2517 ในลอสแอนเจลิส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดอบรมหลักสูตรการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศใช้เวลา 3 เดือนต่อรุ่น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2567) เป็นรุ่นที่ 30 ปัจจุบันมีเครือข่ายเผยแผ่พระธรรมคำสอนอยู่ทั่วโลก (พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ และคณะ, 2552) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศประสบปัญหาหลายประการ ได้แก่ ขาดการวิจัยประเมินผลเพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพแต่ละพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรม ยาวชนไทยถูกครึ่งทางเหินจากพระพุทธศาสนา และผู้คนส่วนใหญ่ไม่ทราบวิธีการเผยแผ่ของพระสงฆ์ไทย (พระมหาบุญทิน บุญธโช, 2562) อีกประการสำคัญคือขาดงบประมาณจากภาครัฐ แต่ละวัดต้องอาศัยความสามารถเฉพาะบุคคล ขาดสวัสดิการและการประสานงานอย่างต่อเนื่อง (บุญร่วม คำเมืองแสน, 2560) นอกจากนี้พระธรรมทูตยังไม่เข้าใจภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นดีพอ การเผยแผ่ในรัฐแคลิฟอร์เนียมีความยากลำบากเนื่องจากความหลากหลายทางศาสนา เชื้อชาติ และวัฒนธรรม องค์กรสงฆ์ยังไม่เข้มแข็งพอ และมีปัญหาการขอวีซ่าที่ซับซ้อน (พระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ, 2556)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา” เพื่อหาคำตอบความรู้สำคัญสำหรับแก้ไขปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา
2. เพื่อศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา
3. เพื่อเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งค้นหาด้านแบบแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ หรือ Best Practice

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 รูปหรือคน ประกอบด้วย 1. กลุ่มเจ้าคณะผู้ปกครอง จำนวน 5 รูป 2. กลุ่มตัวแทนพระธรรมทูต จำนวน 5 รูป 3. กลุ่มตัวแทนกรรมการวัดพระธาตุดอยสุเทพ จำนวน 5 คน 4. กลุ่มตัวแทนประชาชนวัดพระธาตุดอยสุเทพ จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In-Depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตจากวัดพระธาตุดอยสุเทพ ประเทศสหรัฐอเมริกา พร้อมทั้งดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลตามหลักเกณฑ์ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ความสามารถในการถ่ายโยงข้อมูล (Transferability) ความมั่นคงของข้อมูล (Dependability) และความสามารถในการยืนยันผลการวิจัย (Confirmability)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา พบว่า 1. จุดแข็ง การเผยแผ่ผ่านโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่เป็นระบบ ความเข้าใจลึกซึ้งในวัฒนธรรมอเมริกัน การปรับรูปแบบการสอนให้ทันสมัย ความยืดหยุ่นในการประยุกต์หลักธรรม เครือข่ายสนับสนุนที่แข็งแกร่ง และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการปฏิบัติธรรม 2. จุดอ่อน ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและงบประมาณ ภาระงานหนักเกินไปของพระธรรมทูตที่มีจำนวนจำกัด ความยากลำบากในการเข้าถึงชาวอเมริกันพื้นเมือง การแข่งขันกับศาสนาและปรัชญาอื่น ข้อจำกัดการใช้เทคโนโลยีอย่างเต็มศักยภาพ และความยากในการรักษาความต่อเนื่องของผู้เรียน 3. โอกาส ความสนใจพระพุทธศาสนาที่เติบโตในสังคมอเมริกัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล การขยายตัวของชุมชนเอเชีย ความต้องการจัดการความเครียดและสุขภาพจิต การสนับสนุนจากรัฐบาลไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และความหลากหลายทางศาสนาในสังคม 4. อุปสรรค อุปสรรคด้านภาษาและการสื่อสาร ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อ การแข่งขันกับศาสนาและปรัชญาอื่น อคติและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ระบบกฎหมายและข้อบังคับที่ซับซ้อน และปัญหาด้านการเงินและการระดมทุนที่ยังไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน การวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นถึงสภาพการณ์ที่ท้าทายแต่เต็มไปด้วยโอกาสสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา

2. กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา พบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการตามวงจร PDCA ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก 1. การวางแผน (Plan)

เริ่มต้นด้วยการศึกษาบริบทท้องถิ่น กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ชัดเจน วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายเพื่อเข้าใจความต้องการ พัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสม ออกแบบโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้อง และจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ 2. การปฏิบัติตามแผน (Do) ดำเนินการจัดตั้งองค์กรและระบบบริหารสรรหาและพัฒนาบุคลากร เตรียมสถานที่และอุปกรณ์ สร้างความตระหนักในชุมชน พัฒนาหลักสูตรและเนื้อหาที่เหมาะสม และผลิตสื่อการเรียนรู้คุณภาพ 3. การตรวจสอบ (Check) ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผนงาน ความถูกต้องของข้อมูลและการรายงาน ระบบการบริหารงานและการจัดการทรัพยากร การใช้จ่ายงบประมาณ และสภาพทรัพยากรสินอุปกรณ์ 4. การปรับปรุงแก้ไข (Act) ระบุและวิเคราะห์ปัญหา สำรวจความต้องการจากผู้เกี่ยวข้อง จัดลำดับความสำคัญ ศึกษาแนวทางปฏิบัติที่ดี และสร้างทางเลือกแก้ไขที่เหมาะสม การดำเนินงานตามวงจรนี้ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา พบว่า 1. ด้านผู้ส่งสาร เน้นพัฒนาความเชี่ยวชาญการสื่อสารเฉพาะทาง พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และฝึกฝนเทคนิคการนำเสนอให้น่าสนใจเข้าใจง่าย เพื่อถ่ายทอดพระธรรมคำสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. ด้านสาร พัฒนาเนื้อหาที่มีความหลากหลายของสื่อธรรมะ สร้างความหลากหลายของเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ และผสมผสานระหว่างอรรถ (ความหมาย) และพยัญชนะ (ถ้อยคำ) ให้สอดคล้องกัน เพื่อให้การสื่อสารมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย 3. ด้านช่องทางการสื่อสาร ใช้เว็บไซต์วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลหลัก พัฒนาแอปพลิเคชันเผยแผ่ธรรมเพื่อเข้าถึงผู้ใช้สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต และใช้ You Tube สำหรับการเผยแผ่แบบสดเพื่อเข้าถึงผู้ชมในวงกว้างและสร้างการมีส่วนร่วมแบบเรียลไทม์ 4. ด้านผู้รับสาร ศึกษาและเข้าใจความต้องการของผู้รับสารที่หลากหลาย ปรับวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม สร้างการมีส่วนร่วมผ่านช่องทางดิจิทัลต่าง ๆ และติดตามประเมินผลเพื่อทราบประสิทธิผลของการสื่อสาร การบูรณาการทั้งสี่องค์ประกอบนี้จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลมีประสิทธิภาพและเข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา พบว่า การศึกษาสภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่มีทั้งจุดแข็งและความท้าทายที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของการเผยแผ่ธรรมะในต่างประเทศ จุดแข็งสำคัญประกอบด้วยการมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นฐานการเผยแผ่ที่มั่นคง ความเข้าใจวัฒนธรรมอเมริกันอันเป็นผลมาจากการปรับตัวระยะยาว การปรับรูปแบบการสอนให้ทันสมัยและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งเครือข่ายสนับสนุนจากชุมชนไทยและชาวพุทธอเมริกันที่แข็งแกร่ง ขณะที่จุดอ่อนที่เด่นชัดคือทรัพยากรที่จำกัดทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ ภาระงานที่มากเกินไปของพระธรรมทูตแต่ละรูป และการใช้เทคโนโลยีที่ยังไม่เต็มศักยภาพเมื่อเทียบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน โอกาสที่สำคัญและน่าสนใจคือความสนใจในพระพุทธศาสนาที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมอเมริกัน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่แสวงหาความสงบภายในและการฝึกสติ ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่เปิดโอกาสในการเข้าถึงผู้คนได้กว้างขวางมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีอุปสรรคสำคัญหลายประการ ได้แก่ ความท้าทายด้านภาษาและความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ยังคงเป็นปัญหาในการสื่อสาร การแข่งขันกับศาสนาอื่นๆ และกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย รวมถึงข้อจำกัดทางกฎหมายและระเบียบของรัฐบาลท้องถิ่นในบางประเด็น ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม) (2565) เรื่อง รูปแบบ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุควิถีใหม่ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบความขัดแย้งระหว่างศักยภาพกับการปฏิบัติจริงในลักษณะเดียวกัน แม้จะมีจุดแข็งหลักคือพระภิกษุสามเณรจำนวนมากที่มีความรู้ความสามารถและชำนาญเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่การนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ยังมีข้อจำกัด สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับยุคสมัย การศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุธรรมธวัชชัย ธรรมชโย (มะที) (2565) ที่วิจัยกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความท้าทายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมีลักษณะเป็นสากล ทั้งปัญหาด้านการขาดเอกภาพในการเป็นผู้นำ การขาดบุคลากรจิตอาสา นโยบายที่ไม่เหมาะสม และการถูกกีดกันจากกลุ่มวัตถุนิยม รวมถึงปัจจัยภายในที่สำคัญคือผู้เผยแผ่ที่ขาดความรู้ความเข้าใจในธรรมะอย่างลึกซึ้งและไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมท้องถิ่น ผลการวิจัยยังสะท้อนความสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูปลัดทราทิพย์ อาสโณ (อินทรกำเนต) (2565) ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่พบว่าแม้ในบริบทของประเทศไทย การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังคงเผชิญกับความท้าทายคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการมีภาระงานมาก การขาดบุคลากรศักยภาพ และการไม่สามารถบูรณาการเทคโนโลยีได้เต็มที่ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปรับตัวอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี

2. กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา

การศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพในสหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานตามวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูง โดยการนำหลักการบริหารสมัยใหม่มาผสมผสานกับภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาอย่างลงตัว ขั้นตอนการวางแผน (Plan) ในการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การศึกษาบริบทท้องถิ่น และการจัดเตรียมทรัพยากรที่จำเป็น ขั้นตอนการปฏิบัติ (Do) เน้นการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้อย่างเคร่งครัด โดยมีการปรับปรุงแก้ไขเล็กน้อยตามสถานการณ์จริง ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) มีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ วิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม และขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข (Act) มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแผนและกระบวนการสำหรับรอบต่อไป ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะงานวิจัยของพระครูวิเทศกัลยาณธรรม (ฐิติกร กุลยานธมฺโม) (2564) เรื่องการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงในหลายประเด็นสำคัญ ทั้งจุดแข็งเช่นพระธรรมทูตที่มีความรู้ความสามารถและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และจุดอ่อนที่พบร่วมกันเช่นความท้าทายด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและข้อจำกัดทางเทคโนโลยีการใช้วงจร PDCA ร่วมกับพุทธวิธี 4 ส (สันติสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา) เป็นการผสมผสานที่น่าสนใจระหว่างหลักการบริหารสมัยใหม่กับภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยของพระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ (2556) ให้การสนับสนุนแนวคิดที่สำคัญว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกาต้องใช้หลักพุทธโอวาทและการปรับตัวให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการวางแผนที่มีการศึกษาบริบทอย่างรอบด้านและการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่องตามขั้นตอนของวงจร PDCA การมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองตามหลักธรรมเป็นเป้าหมายสำคัญที่สอดคล้องกับปรัชญาการเผยแผ่แบบยั่งยืนในการศึกษาครั้งนี้ การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขตามระบบ PDCA ที่พบในการศึกษาครั้งนี้สะท้อนความสำคัญของการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องและมีระบบ ซึ่งมีความสอดคล้องอย่างชัดเจนกับผลการวิจัยของพระอธิการสุรภาส ปภาโต (เหล่าเขตกิจ) (2566) ที่เน้นการพัฒนาสมรรถนะการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การมีระบบบริหารงานที่ชัดเจนและการ

แบ่งงานที่เป็นระเบียบเป็นจุดแข็งสำคัญที่พบในทั้งสองการศึกษา แม้จะยังคงมีความท้าทายด้านเทคโนโลยีและงบประมาณที่ต้องหาทางแก้ไขต่อไป ความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะแบบองค์รวมที่ประกอบด้วยความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Attributes) ตามที่พบในงานวิจัยของพระอธิการสุรภาส นั้น สะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนของการพัฒนาพระธรรมทูตอย่างครบถ้วนทั้งด้านวิชาการและปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาที่พบในการศึกษานี้ที่เน้นการปรับปรุงทั้งผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสารอย่างเป็นระบบและครบวงจร การผสมผสานระหว่างแนวคิดการบริหารสมัยใหม่กับหลักการทางพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่ธรรมะเป็นจุดเด่นที่ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงและสอดคล้องกับบริบทของสังคมสมัยใหม่ ขณะเดียวกันยังคงรักษาหลักการสำคัญและแก่นแท้ของการเผยแผ่ตามแบบแผนที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ ทำให้เกิดสมดุลระหว่างการเป็นสมัยใหม่กับการรักษาประเพณี

3. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา การศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพในสหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการองค์ประกอบการสื่อสารทั้ง 4 ด้านอย่างครบถ้วนและสมดุล ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมในวงกว้างและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็นสำคัญ ด้านผู้ส่งสาร การศึกษาเน้นย้ำถึงความสำคัญของพระธรรมทูตที่ต้องมีคุณธรรมประจำใจเป็นพื้นฐาน มีความฉลาดทางอารมณ์และสังคม มีเทคนิควิธีการในการเผยแผ่ที่หลากหลาย และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง การศึกษาของพระมหาชาญชัย ขวนชโย (วรวงศ์, 2566) เกี่ยวกับการเผยแผ่มงคล 38 ประการในเยอรมนีสะท้อนความสำคัญของผู้ส่งสารที่มีคุณธรรมและดำเนินชีวิตตามหลักปาฏิโมกข์อย่างเคร่งครัด ตามแนวคิด “MAN OF THE RULE, LIFE OF THE MANGALA” ที่เน้นการประพฤติตนตามกฎระเบียบทางศาสนาและการสร้างความเป็นมงคลให้กับชีวิตของตนเองและผู้อื่น ด้านสาร การศึกษาพบว่าเนื้อหาธรรมะต้องมีความถูกต้องแม่นยำและน่าเชื่อถือเป็นหลัก มีความหลากหลายที่สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพจิตใจจริงและความแตกต่างในเชิงวัฒนธรรมของผู้รับสารแต่ละกลุ่ม การแบ่งเนื้อหาธรรมะเป็น 3 ชั้นตามช่วงวัย (ปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย) ในงานวิจัยของพระมหาชาญชัยแสดงถึงความสำคัญของการปรับสารให้เหมาะสมกับระดับความเข้าใจและความต้องการของผู้รับสารในแต่ละช่วงวัย ด้านช่องทางการสื่อสาร การศึกษาเน้นความจำเป็นในการใช้ช่องทางที่เข้าถึงผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นช่องทางที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและผู้คนคุ้นเคย ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการผสมผสานระหว่างการใช้พื้นที่ในวัดและช่องทางออนไลน์ตามสื่อสังคมต่าง ๆ อย่างสมดุล ความสำคัญของช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายนี้สอดคล้องกับการใช้ทั้งพื้นที่ในวัดและช่องทางออนไลน์ในงานวิจัยอื่นๆ ด้านผู้รับสาร การศึกษาพบว่าผู้รับสารต้องมีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอ ได้รับการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง และได้รับการคัดแยกระดับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพและความสนใจของแต่ละบุคคล งานวิจัยของพระครูศรีโพธิวิเทศ (จิตวิทย์ ภาณรสี) (2565) ในมาเลเซียสนับสนุนแนวคิดเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตที่ต้องยึดหลัก “ไม่ทำชั่ว ทำดี ทำจิตให้ผ่องใส” ซึ่งสอดคล้องกับความจำเป็นที่ผู้ส่งสารต้องมีคุณธรรมประจำใจและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้รับสาร การศึกษาของฉัตรสุดา ส่องแสงเจริญ (2566) เกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะสำหรับคนรุ่นใหม่ให้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องอย่างชัดเจนกับผลการศึกษานี้ โดยเฉพาะการระบุปัญหา 4 ด้านหลักที่เป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่ธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1. นักเผยแผ่ที่ขาดอุดมการณ์ ความรู้ และทักษะการสื่อสาร 2. เนื้อหาธรรมะที่ไม่น่าสนใจและใช้ภาษาที่ยากเข้าใจ 3. ช่องทางที่ไม่เข้าถึงพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ และ 4. คนรุ่นใหม่ที่ขาดความสนใจในธรรมะ รูปแบบ “Wisdom Room 4B-Model” ที่ประกอบด้วย Blended Sender (ผู้ส่งสารแบบผสมผสาน) Blended Message (ข้อความแบบผสมผสาน) Blended Channel (ช่องทางแบบ

ผสมผสาน) และ Blended Receiver (ผู้รับสารแบบผสมผสาน) สะท้อนความจำเป็นของการบูรณาการทุกองค์ประกอบการสื่อสารอย่างครบถ้วนและลงตัว ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับแนวทางที่พบในการศึกษานี้ การคัดแยกกระดัดการเรียนรู้ของผู้รับสารและการพัฒนาความรู้พื้นฐานให้เพียงพอตามที่พบในการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบสองทางและการออกแบบเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในงานวิจัยอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าใจผู้รับสารในเชิงลึกและการปรับเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการและความสามารถของพวกเขาอย่างแท้จริง บทบาทของผู้บริหารหรือพระธรรมทูตในการวางแผนและบริหารจัดการตามขั้นตอนที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญที่พบสอดคล้องกันในทุกการศึกษาที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต้องอาศัยการบริหารจัดการที่เป็นระบบและมีวิสัยทัศน์ การประสานงานระหว่างทุกองค์ประกอบอย่างลงตัวและต่อเนื่อง เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืนและกว้างขวาง

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุ ดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสาร และลงพื้นที่ซึ่งสรุปใจความสำคัญได้ ดังต่อไปนี้

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุ ดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา โดยใช้ทฤษฎีหลักการบริหาร PDCA คือการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข เข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุ ดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา

2. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุ ดอยสุเทพ สหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร เน้นการพัฒนาความชำนาญในการสื่อสารเฉพาะทาง โดยพัฒนา

ทักษะภาษาอังกฤษให้สามารถถ่ายทอดหลักธรรมได้อย่างเข้าใจง่าย ควบคู่กับการฝึกเทคนิคการนำเสนอที่น่าสนใจผ่านการใช้ท่าทาง น้ำเสียง และการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับชีวิตประจำวัน ในยุคดิจิทัล พระธรรมทูตต้องพัฒนาทักษะการผลิตสื่อและการใช้เทคโนโลยี เพื่อขยายการเผยแผ่ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องมีอากัปกิริยาที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธา พัฒนาทัศนคติการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และปรับตัวเข้ากับบริบทสังคมอเมริกัน เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม สร้างความมั่นใจในการเผยแผ่ด้วยจิตใจแห่งการบริการ พร้อมพัฒนาความรู้สหวิทยาการเพื่อสนับสนุนการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ด้านสาร ครอบคลุมการสร้าง ความหลากหลายของสื่อธรรมะและเนื้อหาสาระ ผสมผสานธรรมะและพหุวัฒนธรรม ปรับให้เหมาะสมกับบริบทและกลุ่มเป้าหมาย โดยคำนึงถึงความเข้าใจและความสนใจของผู้ฟัง ด้านช่องทางการสื่อสาร เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างครบวงจร โดยมีเว็บไซต์วัดเป็นศูนย์กลางรวมเนื้อหาทุกประเภท ควบคู่กับการพัฒนาแอปพลิเคชันที่มีฟีเจอร์ครบครัน ช่องทางหลักประกอบด้วย YouTube สำหรับการถ่ายทอดสด Facebook Live และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ วิทยุออนไลน์ธรรมะตลอด 24 ชั่วโมง และการสร้าง E-book สื่อดิจิทัล การเลือกช่องทางจะปรับตามกลุ่มเป้าหมาย เช่น TikTok สำหรับเยาวชน วิทยุและโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ ที่สำคัญคือการสร้างระบบสื่อสารสองทาง มีการให้คำปรึกษาออนไลน์ ระบบถามตอบแบบโต้ตอบ และการผสมผสานช่องทางออนไลน์กับออฟไลน์ ด้านผู้รับสาร เน้นการเตรียมความพร้อมของผู้ฟังอย่างเป็นระบบ เริ่มต้นด้วยการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจให้เกิดศรัทธาเป็นพื้นฐานสำคัญ กระบวนการครอบคลุมการประเมินความรู้เบื้องต้นของผู้รับสาร การปรับพื้นฐานความรู้ให้เหมาะสม และการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะเดียวกันตามช่วงวัยและอาชีพ การทำความเข้าใจแรงจูงใจของผู้ฟังจะช่วยปรับวิธีการนำเสนอให้ตรงจุด ที่สำคัญคือการใช้อารมณ์บทในการเกริ่นนำและปรับพื้นฐานก่อนเข้าสู่เนื้อหาหลัก พร้อมทั้งมีการประเมินผลก่อนและหลังการเผยแผ่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อวัดประสิทธิภาพและปรับปรุงวิธีการอย่างต่อเนื่อง การผสมผสานทั้ง 4 ด้านนี้จะช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพสูงสุดและเข้าถึงผู้คนได้อย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำนโยบายครอบคลุมการใช้เทคโนโลยีควบคู่วิธีดั้งเดิม พัฒนาทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม จัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น เพื่อให้การเผยแผ่มีทิศทางชัดเจนและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเฉพาะทาง เน้นทักษะการสื่อสารดิจิทัล การเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น และการประยุกต์ทฤษฎีการสื่อสารสมัยใหม่ หลักสูตรครอบคลุมเทคโนโลยีการสื่อสาร การผลิตสื่อดิจิทัล และการประเมินประสิทธิภาพ ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรทันสมัยและระบบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาตัวชี้วัดที่ชัดเจน เช่น จำนวนผู้เข้าถึง ระดับการมีส่วนร่วม คุณภาพการเรียนรู้ และการนำไปปฏิบัติ ใช้เทคโนโลยีในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เพื่อติดตามและปรับปรุงอย่างรวดเร็ว จัดทำรายงานประจำปี เพื่อให้วัดไทยในต่างประเทศสามารถเปรียบเทียบผลงานและเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดควร พัฒนาศูนย์กลางดิจิทัล สร้างเว็บไซต์หลักและแอปมือถือที่รวมเนื้อหาทุกรูปแบบ มีฟีเจอร์การฟังเทศน์สด การบริจาคออนไลน์ และการประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรมเทศนาและสตรีมสดผ่าน YouTube และ Facebook Live พร้อมสร้างห้องสมุดดิจิทัลและจัดพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

2) วัดควรจัดกิจกรรมตามกลุ่มเป้าหมายแบ่งกิจกรรมตามวัยและความสนใจ (เยาวชน วัยทำงาน ผู้สูงอายุ) ประเมินความรู้พื้นฐานก่อนเทศนา ปรับเนื้อหาให้เหมาะสม สร้างโปรแกรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง ใช้ภาษาและตัวอย่างที่เข้ากับแต่ละกลุ่ม และจัดเวลาการเผยแผ่ให้เหมาะสม

3) วัดควรจัดทำระบบประเมินก่อน-หลังการฟังเทศน์ด้วยแบบสอบถามออนไลน์และการสัมภาษณ์ ติดตามพฤติกรรมการใช้เว็บไซต์และแอป วิเคราะห์ข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรม รวบรวมข้อเสนอแนะ และสร้างฐานข้อมูลผู้เข้าร่วมเพื่อการวางแผนในอนาคตและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการวางแผนการเผยแผ่ในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตวัดพระธาตุดอยสุเทพในประเทศอื่นๆ เช่น แคนาดา ออสเตรเลีย หรือประเทศในยุโรป เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการปรับตัวตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อต่างๆ ในแต่ละภูมิภาค

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตจากวัดอื่นๆ ในไทยที่ไปประจำการต่างประเทศ เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย และแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ ที่สามารถนำมาพัฒนาและปรับปรุงการเผยแผ่ธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อชุมชนท้องถิ่น โดยติดตามพัฒนาการของผู้ที่เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ค่านิยม และการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการสืบทอดและขยายผลไปสู่รุ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรสุตา ส่องแสงเจริญ. (2566). รูปแบบการเผยแผ่ธรรมะสำหรับคนรุ่นใหม่เชิงพุทธบูรณาการ. วารสาร มจร บัณฑิตศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 10(2), 284–300.
- บุญร่วม คำเมืองแสน. (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดีย. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, 8(2), 23–32.
- พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร (แป้นกลม). (2565). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุควิถีใหม่ของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 6(1), 1–15.
- พระครูปลัดทราทิพย์ อาสโณ (อินทระกานันต์). (2565). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 7(1), 110–120.
- พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตร และคณะ. (2552). ศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย (รายงานวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิเทศกัลยาณธรรม (ฐิติกร กลยาณธมโม). (2564). การพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดไทยในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(3), 239–251.

- พระครูศรีโพธิวิเทศ (จิตวิทย์ ญาณรสี). (2565). วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุธรรมธวัชชัย ธมมชโย (มะที). (2565). กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนอร์เวย์ของพระธรรมทูตไทย (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2539). ไอ ที ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์) (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาชาญชัย ขวนชโย (วรวงค์). (2566). แนวทางการเผยแผ่มงคล 38 ประการตามหลักพระปาฏิโมกข์ของพระธรรมทูตไทยในวัดพระธรรมกายบาวาเรีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (ดุขฎิพนธ์พุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญทิน ปุญธโซ. (2562). กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ 4 สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(6), 31-54.
- พระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ. (2556). ศึกษาแนวคิดและหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. ใน พระธรรมเมธีธรรมภรณ์เทศนา เล่มที่ 11 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระอธิการสุรภาส ปภาโต (เหล่าเขตกิจ). (2566). การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 7(2), 120-131.
- พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมโล (คงเมือง). (2561). เทคนิควิธีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(2-2), 195-207.

เปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล : อนาคตการบริการภาครัฐของไทย*

TRANSFORMING TO DIGITAL GOVERNMENT:

THE FUTURE OF THAI PUBLIC SERVICE

อรพินทร์ พญาพิทักษ์สกุล

Oraphin Phayaphithaksakun

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: 6701104234@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งสำรวจการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของภาครัฐไทยสู่ยุคดิจิทัล โดยเน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อยกระดับการให้บริการประชาชน การเปลี่ยนผ่านนี้ได้สร้างโอกาสใหม่ในการพัฒนาบริการสาธารณะอย่างมหาศาล ผ่านการใช้ ปัญญาประดิษฐ์ บล็อกเชน และการประมวลผลแบบคลาวด์ ซึ่งมีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความสะดวกในการเข้าถึงบริการสำหรับประชาชนได้อย่างทั่วถึง การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในบริบทของไทยยังคงเผชิญกับความท้าทาย สำคัญหลายประการ ได้แก่ โครงสร้างระบบราชการที่ซับซ้อน ความล่าช้าในการปรับเปลี่ยนกฎหมาย ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชน และการขาดแคลนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านดิจิทัล บทความนี้วิเคราะห์ทั้งโอกาสและความท้าทายที่ภาครัฐต้องเผชิญ พร้อมนำเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากหน่วยงานภาครัฐในประเทศ และบทเรียนจากนโยบายดิจิทัลของต่างประเทศ การศึกษาเหล่านี้จะช่วยฉายภาพแนวทางการพัฒนาการบริการภาครัฐผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลในอนาคต เพื่อให้ภาครัฐสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และสร้างสรรค์คุณค่าที่ยั่งยืนให้กับสังคมไทย

คำสำคัญ: รัฐบาลดิจิทัล; การบริการ; ภาครัฐ

Abstract

This academic article explores the significant transformation of the Thai public sector into the digital age, focusing on the application of modern technologies to enhance public services. This transition creates enormous new opportunities for public service development using artificial intelligence (AI), blockchain, and cloud computing, which have the potential to significantly increase efficiency, transparency, and accessibility for citizens. However, the adoption of digital technologies in the Thai context continues to face several significant challenges, including a complex bureaucratic structure, delays in legislative amendments, inequality in citizen access to technology, and a shortage of digital professionals. This article analyzes both the opportunities and challenges facing the public sector and proposes concrete approaches to promote effective digital government transformation. Drawing on successful case studies from domestic government agencies and lessons learned from

*Received August 27, 2025; Revised November 21, 2025; Accepted November 27, 2025

international digital policies, these studies help envision future approaches to digital government services, ensuring that the government truly meets the needs of its citizens and creates sustainable value for Thai society.

Keywords: Digital Government; Services; Public Sector

บทนำ

การบริการสาธารณะเป็นภารกิจหลักของภาครัฐในการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณสุข การศึกษา ความมั่นคง หรือการบริหารจัดการทรัพยากร โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการให้บริการสาธารณะให้มีความรวดเร็ว โปร่งใส และเข้าถึงได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม สำหรับภาครัฐไทย การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งในเชิงโครงสร้าง ระบบราชการ และความพร้อมของบุคลากร การพัฒนาศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การบริการสาธารณะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (เพ็ญศิริ สมารักษ์ และคณะ, 2565)

การบริหารงานภาครัฐของไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายที่หลากหลาย ทั้งในด้านความคาดหวังที่เพิ่มขึ้นจากประชาชน ความจำเป็นในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และแรงกดดันจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีดิจิทัลจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับประสิทธิภาพของภาครัฐ โดยเฉพาะในการให้บริการสาธารณะที่ต้องการความรวดเร็ว ความโปร่งใส และการเข้าถึงที่ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ในการปรับใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารภาครัฐของไทยยังคงต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายด้าน เช่น ระบบราชการที่มีลักษณะรวมศูนย์และล่าช้า การขาดความเชื่อมโยงของข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ความไม่พร้อมของบุคลากร และข้อจำกัดทางกฎหมายและนโยบาย ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ชะลอการเปลี่ยนผ่านไปสู่การบริหารภาครัฐแบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ (ภัครธรณ์ เี่ยมอำภา, 2567) ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เข้ามามีบทบาทอย่างกว้างขวาง การบริหารงานภาครัฐของไทยก็ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ AI ได้เปิดโอกาสใหม่ในการเพิ่มประสิทธิภาพ ลดขั้นตอนการทำงาน และปรับปรุงการให้บริการสาธารณะให้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การนำ AI มาใช้ในภาครัฐไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านโครงสร้างระบบราชการที่ยังไม่ยืดหยุ่น ความไม่พร้อมด้านบุคลากรและข้อมูล ตลอดจนความท้าทายด้านจริยธรรมและความโปร่งใส (ไททัศน์ มาลา, 2561)

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการบริหารงานภาครัฐไทย ทั้งในแง่ของโอกาสที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และอุปสรรคที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การให้บริการสาธารณะของรัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง และนำเสนอวิธีการที่เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถปรับปรุงการให้บริการและการบริหารงานภาครัฐในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริการประชาชนในยุคดิจิทัล

การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะภาครัฐซึ่งเป็นกลไกหลักในการบริหารและให้บริการประชาชน เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), บิ๊กดาต้า, อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และแพลตฟอร์มบริการออนไลน์ ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพของ

บริการสาธารณะและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐ ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล จึงได้จัดทำนโยบายและแผนยุทธศาสตร์สำคัญหลายฉบับ เช่น แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย (Digital Government Development Plan) (สัญญา เคนาภูมิ, 2561)

1. โอกาส ภายใต้นโยบาย “รัฐบาลดิจิทัล” (Digital Government) การให้บริการประชาชนได้รับการปรับปรุงให้สะดวกและเข้าถึงง่ายมากขึ้น ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น แอปพลิเคชันภาครัฐ ระบบ e-Service และศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ซึ่งช่วยลดขั้นตอน ลดการเดินทาง และลดต้นทุนในการรับบริการ ตัวอย่างเช่น ระบบ หมอพร้อม D.DOPA บริการจองคิวทำบัตรประชาชนออนไลน์ รวมถึงแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับแนวทางใน Digital Government Development Plan ฉบับที่ 1 (2560–2564) และ ฉบับที่ 2 (2566–2570) นอกจากนี้ นโยบาย “Digital by Default” ยังผลักดันให้การบริการภาครัฐทุกประเภทควรมีช่องทางดิจิทัลเป็นหลัก และส่งเสริมให้มี Digital ID สำหรับประชาชนทุกคนเพื่อการยืนยันตัวตนที่ปลอดภัยและสะดวกในการเข้าถึงบริการ (ธนภูมิ ชาติดี และถิรวิทย์ แสงมณีเดช, 2567)

2. อุปสรรค แม้รัฐจะมีความพยายามผลักดันนโยบายดิจิทัล แต่ข้อจำกัดที่ยังคงมี อุปสรรคเหล่านี้รวมถึงความไม่เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลพลเมืองทางเลือกในกฎหมายที่มีอยู่ และการตีความที่ไม่สอดคล้องกับความหลากหลายทางเพศในสังคม (ฉัตรชัย เอมราช, 2567) ได้แก่

1. ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท การลดความเหลื่อมล้ำจำเป็นต้องมีการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและการศึกษาเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างเท่าเทียม

2. ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของประชาชนบางกลุ่มยังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

3. การไม่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานยังทำให้เกิดความซ้ำซ้อนและไม่สะดวก การพัฒนานโยบายที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมุ่งเน้นที่การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการเพิ่มความเข้าใจด้านเทคโนโลยีในทุกกลุ่มประชาชน (วุฒิชัย วงศ์ปัญญา และคณะ, 2567)

ข้อกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลและการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาเมื่อมีการนำ AI มาใช้ในการศึกษาและการพัฒนาทางสังคม การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมจะช่วยให้ประชาชนสามารถใช้เทคโนโลยีนี้ได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพในอนาคต

ดังนั้น การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัลกับภาครัฐไทย ในการการเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อภาครัฐในหลายด้าน โดยเฉพาะในการให้บริการประชาชนและการบริหารงาน โดยรัฐได้นำเทคโนโลยี เช่น AI, Big Data, IoT และแพลตฟอร์มออนไลน์มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของบริการสาธารณะ พร้อมจัดทำนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ เช่น แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล แม้การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้ภาครัฐพัฒนาและยกระดับการบริการ แต่ยังคงเผชิญกับอุปสรรคด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความเหลื่อมล้ำ และจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งต้องการการวางแผนและพัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนทุกกลุ่ม

การบริหารงานภาครัฐในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล

การบริหารงานภาครัฐในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ภายใต้บริบทของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและนวัตกรรม เทคโนโลยีดิจิทัลกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ภาครัฐสามารถเพิ่ม

ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (กนกพร จินมพันธ์, 2556)

รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารและให้บริการ โดยนโยบาย “รัฐบาลดิจิทัล” (Digital Government) มาใช้ ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของภาครัฐให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ผ่านการใช้ข้อมูลแบบเปิด การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน การใช้ระบบ e-Service และการพัฒนาแพลตฟอร์มบริการออนไลน์ ที่สามารถตอบโจทย์ประชาชนได้ทุกที่ทุกเวลา โดยเฉพาะแนวทาง “Digital by Default” ที่ผลักดันให้ทุกบริการภาครัฐมีช่องทางดิจิทัลเป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัยมากขึ้น (ขยัน วิพรหมชัย, 2550)

การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารภาครัฐช่วยให้เกิดประโยชน์ในหลายมิติ เช่น การลดภาระงานที่ซ้ำซ้อน ลดขั้นตอนในการดำเนินงาน และเพิ่มความโปร่งใสในการตรวจสอบ ทั้งยังสามารถใช้ Big Data และ AI ในการวิเคราะห์แนวโน้มและวางแผนนโยบายได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การใช้ข้อมูลสุขภาพจากแอปพลิเคชัน “หมอพร้อม” ในการจัดการวัคซีน การใช้ระบบจองคิวออนไลน์สำหรับทำบัตรประชาชน หรือการเชื่อมโยงฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อลดการใช้เอกสารและเพิ่มความสะดวกในการให้บริการ ในการขับเคลื่อนการบริหารภาครัฐด้วยเทคโนโลยียังเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชนในพื้นที่ห่างไกล ทักษะดิจิทัลของเจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชนที่ยังไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง และปัญหาเรื่องการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่ยังขาดความเป็นเอกภาพ นอกจากนี้ ความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูลและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี เช่น การใช้ AI ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ก็เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ (มนัส โนนุช, 2556)

เป้าหมายสูงสุดของการปฏิรูปคือการก้าวสู่ “รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government)” ตามกรอบของแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย ซึ่งเน้นการปรับปรุงบริการภาครัฐให้กลายเป็น บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One Stop Service) ที่ทำงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัล โดยมีประชาชนและภาคธุรกิจเป็นศูนย์กลาง (Customer-Centric) ที่เห็นผลชัดเจนคือการลดขั้นตอนการติดต่อราชการที่เคยยุ่งยากซับซ้อน ยกตัวอย่างเช่น แอปพลิเคชัน “ทางรัฐ” ที่รวบรวมบริการและข้อมูลส่วนบุคคลจากหลายหน่วยงานมาไว้ในที่เดียว ทำให้ประชาชนสามารถตรวจสอบสิทธิสวัสดิการ ชำระค่าบริการ หรือติดตามสถานะเอกสารได้โดยไม่ต้องเดินทางไปหน่วยงาน หรือในส่วนของภาคธุรกิจ ระบบ BizPortal ก็ช่วยอำนวยความสะดวกในการยื่นขอใบอนุญาต ประกอบธุรกิจได้ครบวงจรผ่านช่องทางออนไลน์ ลดภาระการต้องวิ่งรอกติดต่อหลายหน่วยงาน

องค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อน Digital Transformation ในระบบราชการไทยจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลักสามส่วน ได้แก่ การบูรณาการข้อมูล (Data Integration) นี่คือการเชื่อมโยงข้อมูลที่ให้บริการเบ็ดเสร็จเกิดขึ้นได้จริง ภาครัฐต้องเปลี่ยนจากการทำงานแบบ “ต่างคนต่างเก็บ” มาสู่การ เชื่อมโยงและใช้ข้อมูลร่วมกัน โดยมี สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (DGA) เป็นแกนกลางในการผลักดันให้เกิด ธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance) และการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Data บนเว็บไซต์ data.go.th) เพื่อสร้างความโปร่งใสและส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม การปรับปรุงกระบวนการทำงาน (Smart Operations) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยปรับปรุงการทำงานภายใน เช่น การใช้ระบบ e-Document และ e-Signature แทนเอกสารกระดาษ การนำ AI และระบบอัตโนมัติ (Automation) มาช่วยวิเคราะห์ข้อมูลและให้บริการเบื้องต้น ซึ่งไม่เพียงแต่เพิ่มความรวดเร็ว แต่ยังช่วยลดความเสี่ยงของการทุจริตคอร์รัปชันด้วย การพัฒนาบุคลากร (Digital Workforce) ความท้าทายที่สำคัญที่สุดคือการเปลี่ยน “คน” ภาครัฐจึงต้องเร่งพัฒนาและยกระดับข้าราชการให้เป็น “ข้าราชการพันธุ์ดิจิทัล” ที่มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือดิจิทัล และที่

สำคัญกว่านั้นคือการมี “ความคิดแบบดิจิทัล (Digital Mindset)” ที่พร้อมปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้ยืดหยุ่น และคล่องตัว การปฏิรูปสู่รัฐบาลดิจิทัลจึงไม่ใช่แค่โครงการที่จบลงในระยะเวลาอันสั้น แต่เป็น การเดินทางที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความมุ่งมั่นจากผู้นำสูงสุดในการผลักดัน และการสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรทุกระดับ เพื่อให้ระบบราชการไทยสามารถเป็น “ภาครัฐที่น่าเชื่อถือ” และสามารถให้บริการที่รวดเร็ว สะดวก และเท่าเทียมให้กับประชาชนทุกคนได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น การบริหารงานภาครัฐในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นทั้งโอกาสและความท้าทาย รัฐบาลจำเป็นต้องวางรากฐานด้านโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัล ส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีในทุกระดับ และสร้างกลไกกำกับดูแลที่โปร่งใสและมีจริยธรรม เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน และสร้างรัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

อุปสรรคในการบริหารงานภาครัฐและจัดการบริการสาธารณะของประเทศไทย

แม้ว่าเทคโนโลยีดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้ภาครัฐสามารถยกระดับคุณภาพการบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเข้าถึงง่ายขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ ประเทศไทยยังเผชิญกับอุปสรรคหลายประการในการบริหารงานภาครัฐและจัดการบริการสาธารณะในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ อาจเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลอย่างยั่งยืน

1. ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี แม้การพัฒนาบริการภาครัฐผ่านช่องทางดิจิทัลจะช่วยอำนวยความสะดวกให้ประชาชน แต่ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลหรือชนบท ยังคงประสบปัญหาในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตหรืออุปกรณ์ดิจิทัล ส่งผลให้ไม่สามารถใช้บริการออนไลน์ได้อย่างเท่าเทียม ปัญหานี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้บริการดิจิทัลยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด (อิสระพันธ์ สมัครคดี และณรงค์ เกียรติคุณวงศ์, 2567)

2. ช่องว่างด้านทักษะดิจิทัล ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนบางส่วนยังขาดความเข้าใจหรือทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การไม่เข้าใจวิธีใช้ระบบ e-Service การลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชัน หรือการยืนยันตัวตนผ่าน Digital ID ส่งผลให้การใช้งานบริการสาธารณะผ่านระบบดิจิทัลไม่ราบรื่น และอาจต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการอยู่เสมอ (ศิริพร กองแก้ว และวิชณ สุमितสุวรรณ, 2567)

3. การไม่เชื่อมโยงและบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ระบบข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐในหลายกรณียังทำงานแบบแยกส่วน ไม่สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประชาชนต้องกรอกข้อมูลซ้ำซ้อนเมื่อใช้บริการหลายหน่วยงาน หรือหน่วยงานต้องเสียเวลารวบรวมข้อมูลซ้ำ ทำให้เกิดความล่าช้าและลดประสิทธิภาพในการบริหารงานภาครัฐ (วัชรินทร์ อินทพรหม และคณะ, 2567)

4. ข้อจำกัดด้านนโยบายและการกำกับดูแล แม้ภาครัฐจะมีการจัดทำนโยบายและแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับรัฐบาลดิจิทัล เช่น แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลแห่งชาติ แต่การนำไปปฏิบัติในระดับพื้นที่หรือหน่วยงานย่อยกลับยังขาดความชัดเจน ขาดความต่อเนื่อง และมักติดขัดด้านงบประมาณ บุคลากร หรือความเข้าใจในตัวนโยบาย จึงทำให้ผลลัพธ์ไม่ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ (Klijn et al., 2010)

5. ความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูลและจริยธรรม การนำ AI, Big Data หรือระบบอัตโนมัติมาใช้งานภาครัฐ แม้จะช่วยเพิ่มความแม่นยำและรวดเร็ว แต่ก็สร้างข้อกังวลเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ความปลอดภัยของข้อมูล และการใช้ข้อมูลโดยไม่ได้รับความยินยอมอย่างเหมาะสม การขาดกฎหมายหรือกลไกคุ้มครองข้อมูลที่เข้มแข็งยังเป็นจุดอ่อนสำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน (วีรศักดิ์ หะติง และคณะ, 2567)

ดังนั้น อุปสรรคในการบริหารงานภาครัฐและการให้บริการสาธารณะในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลของไทย เป็นประเด็นที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การยกระดับทักษะดิจิทัลของประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ การบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และการกำหนดแนวทางการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม หากสามารถจัดการกับอุปสรรคเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและไว้วางใจได้อย่างแท้จริง

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานภาครัฐและจัดการบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล

การก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงบริบทของการบริหารภาครัฐและการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้การบริหารงานของรัฐบาลสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างกว้างขวาง ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านนโยบาย โครงสร้างพื้นฐาน และการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรและประชาชน โดยมีแนวทางสำคัญที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้ทั่วถึงและเท่าเทียม ภาครัฐควรลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล เช่น อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เครือข่าย 5G และศูนย์ข้อมูล (Data Centers) ให้ครอบคลุมทั้งในเมืองและชนบท เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัลได้อย่างเสมอภาค การลดความเหลื่อมล้ำด้านเทคโนโลยีจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลดิจิทัล

2. ส่งเสริมทักษะดิจิทัลให้กับเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน ภาครัฐควรจัดอบรมหรือสร้างหลักสูตรพัฒนาทักษะดิจิทัลที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น เจ้าหน้าที่รัฐระดับปฏิบัติการควรเข้าใจระบบ e-Government และการใช้ข้อมูลอย่างปลอดภัย ขณะที่ประชาชนทั่วไปควรได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันภาครัฐ การยืนยันตัวตนด้วย Digital ID และการรักษาความปลอดภัยข้อมูลส่วนบุคคล

3. ปรับปรุงระบบข้อมูลและการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน การสร้างฐานข้อมูลกลาง (Centralized Database) และระบบการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน (Interoperability) จะช่วยลดความซ้ำซ้อน เพิ่มความเร็วในการให้บริการ และลดภาระของประชาชนในการยื่นข้อมูลซ้ำซ้อน การใช้ Big Data อย่างมีประสิทธิภาพยังสามารถช่วยในการวางแผนเชิงนโยบายและตอบสนองปัญหาได้อย่างแม่นยำมากขึ้น

4. วางกรอบนโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีอย่างยั่งยืน ภาครัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้ AI อย่างมีจริยธรรม การจัดการข้อมูลส่วนบุคคลตามหลักความปลอดภัย และการออกกฎหมายที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานโดยไม่ละเมิดสิทธิของประชาชน ตลอดจนมีการกำกับดูแลผ่านองค์กรอิสระที่ประชาชนไว้วางใจได้

5. ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางของการออกแบบบริการ (Citizen-Centric Design) บริการภาครัฐในยุคดิจิทัลควรเริ่มต้นจากความต้องการของประชาชน ไม่ใช่จากความสะดวกของหน่วยงาน บริการควรเข้าใจง่าย ใช้งานได้สะดวก ไม่ซับซ้อน และสามารถเข้าถึงได้จากหลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน หรือศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service)

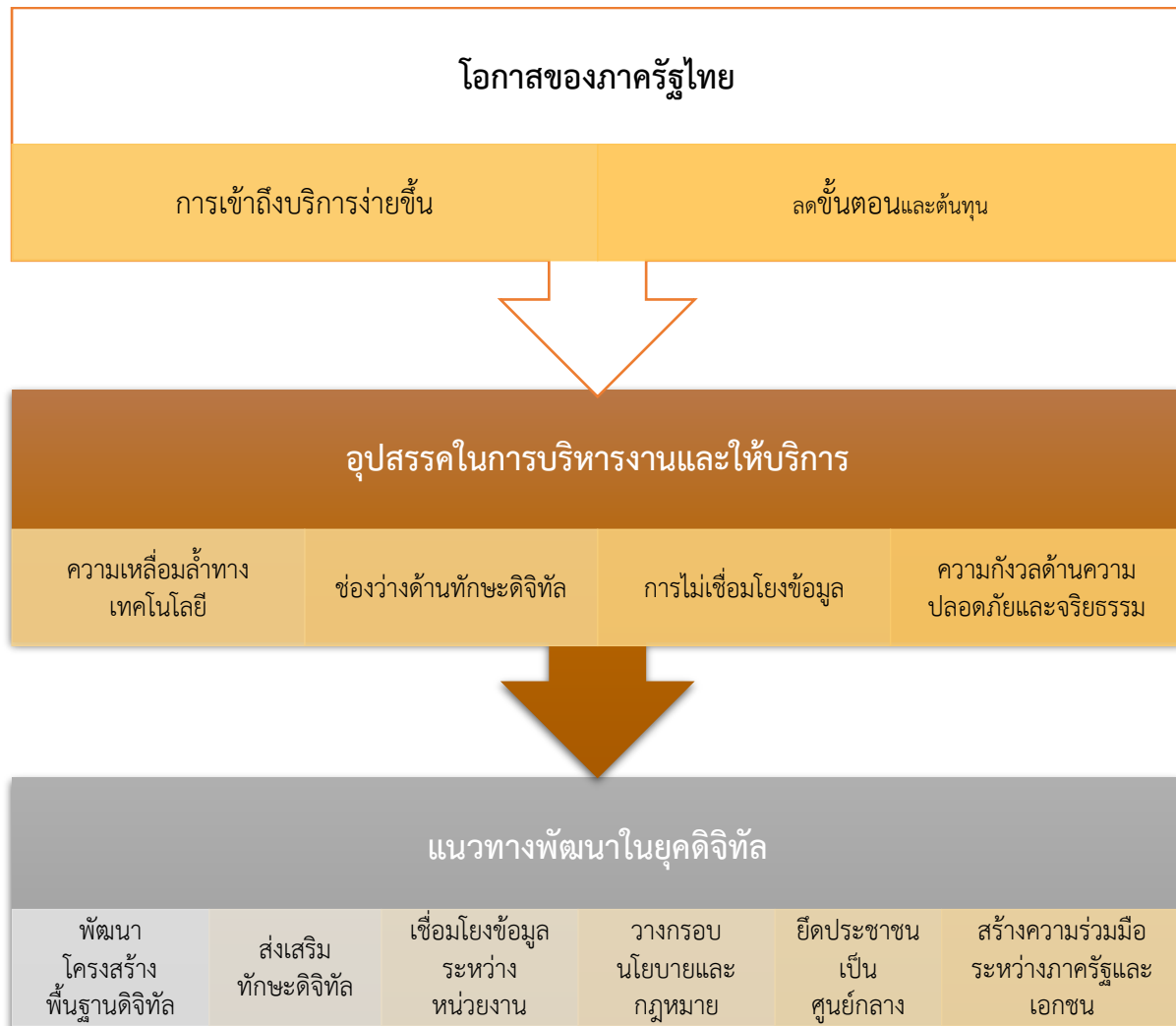
6. สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและภาคประชาสังคม การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลไม่สามารถทำได้โดยลำพัง ภาครัฐควรเปิดพื้นที่ให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเทคโนโลยีและระบบบริการ ตลอดจนฟังเสียงของภาคประชาชนเพื่อปรับปรุงบริการให้ตรงกับความต้องการจริงในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น การบริหารงานภาครัฐและการจัดการบริการสาธารณะในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิด วิธีการทำงาน และโครงสร้างการให้บริการ โดยต้องเน้นการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม การใช้เทคโนโลยี

อย่างปลอดภัย การออกแบบบริการที่ยืดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลของไทยสามารถสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส และความยั่งยืนในระยะยาว ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากบทความ

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของงานภาครัฐในยุคดิจิทัล โดยเริ่มจากโอกาสที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีในงานรัฐ ซึ่งประกอบด้วยการเข้าถึงบริการที่ง่ายขึ้นสำหรับประชาชน และการลดขั้นตอนและเวลาในการดำเนินการต่าง ๆ ทำให้บริการภาครัฐมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในการนำเทคโนโลยีมาใช้นั้นยังมีอุปสรรคสำคัญหลายประการที่ต้องเผชิญ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีระหว่างหน่วยงานกับกลุ่มประชาชน ข้อจำกัดด้านกฎหมายที่ยังไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง การที่ข้อมูลระหว่างหน่วยงานยังไม่เชื่อมโยงกัน และความกังวลด้านความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลที่ยังเป็นปัญหา เพื่อแก้ไขอุปสรรคเหล่านี้ แผนภาพได้เสนอแนวทางการพัฒนาในยุคดิจิทัลหลายประการ ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัลให้แข็งแกร่ง การส่งเสริมศักยภาพด้านดิจิทัลของบุคลากร การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานให้เป็นระบบเดียวกัน การกำหนดกรอบกฎหมายและกฎระเบียบที่ทันสมัย การยกระดับศูนย์ข้อมูลให้มีมาตรฐาน และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน แนวทางเหล่านี้จะช่วยให้ภาครัฐสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุด

สรุป

การบริการสาธารณะเป็นภารกิจหลักของภาครัฐที่มุ่งตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน เช่น สาธารณสุข การศึกษา และการบริหารจัดการทรัพยากร โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความเป็นธรรมในสังคม การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการบริการสาธารณะทำให้เกิดความรวดเร็ว โปร่งใส และเข้าถึงได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ภาครัฐไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้านในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเหล่านี้

โอกาสและอุปสรรคในยุคดิจิทัลภายใต้การนำนโยบาย “รัฐบาลดิจิทัล” การให้บริการประชาชนได้รับการปรับปรุงให้สะดวกและเข้าถึงง่ายมากขึ้นผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น แอปพลิเคชันภาครัฐและระบบ e-Service ซึ่งช่วยลดขั้นตอนและต้นทุนในการรับบริการ นอกจากนี้ นโยบาย “Digital by Default” ยังส่งเสริมให้บริการภาครัฐทุกประเภทมีช่องทางดิจิทัลเป็นหลัก แม้ว่าจะมีความพยายามในการผลักดันนโยบายดิจิทัล แต่ยังมีอุปสรรคหลายประการที่ต้องเผชิญ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี ความเข้าใจและทักษะดิจิทัลของประชาชนที่ต่ำ และการไม่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน

การบริหารงานภาครัฐในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการบริหารงานภาครัฐช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็วและ โปร่งใส รัฐบาลไทยได้จัดทำนโยบาย “รัฐบาลดิจิทัล” เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ

ประเทศไทยยังมีอุปสรรคในการบริหารงานภาครัฐและการจัดการบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีในพื้นที่ห่างไกล ช่องว่างด้านทักษะดิจิทัล และการไม่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้การบริหารงานภาครัฐตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน ภาครัฐควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้ทั่วถึง ส่งเสริมทักษะดิจิทัล และสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและประชาสังคม การออกแบบบริการภาครัฐควรยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้บริการมีความสะดวกและเข้าใจง่าย การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อให้ประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนทุกกลุ่ม

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร จินมหันต์. (2556). แนวทางการบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 10(50), 87-94.
- ขยัน วิพรหมชัย. (2550). ผลกระทบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับผู้บริหารท้องถิ่น (การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ฉัตรชัย เอมราช. (2567). หลักความเสมอภาคกับการคุ้มครองสิทธิการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลเพศทางเลือก ในบริบทกฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไททัศน์ มาลา. (2561). การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG): แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในการจัดการปกครองท้องถิ่น. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, 8(1), 179-194.
- ธนภูมิ ขาดดี และอิรวดี แสงมณีเดช. (2567). การจัดการบริการสาธารณะแนวใหม่ด้านการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของภาครัฐในระดับท้องถิ่นด้วยการวิเคราะห์กรณีศึกษา. วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 11(4), 142-152.

- เพ็ญศิริ สมารักษ์ และคณะ. (2565). ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางสระเก้า อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี. วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 16(1), 46-57.
- ภัครธรณ์ เี่ยมอำภา. (2567). ความร่วมมือภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์, 7(1), 33-47.
- มนัส โนนุช. (2556). รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสำนักงาน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, 3(1), 112-130.
- วัชรินทร์ อินทรหม และคณะ. (2567). การจัดการเครือข่ายนโยบายสาธารณะ. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 18(3), 309-322.
- วีรศักดิ์ หะติง และคณะ. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดนครพนม. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 4(3), 1070-1082.
- วุฒิชัย วงศ์ปัญญา และคณะ. (2567). กลยุทธ์การบริหารจัดการภาครัฐอัจฉริยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 14(2), 88-106.
- ศิริพร กองแก้ว และวิษณุ สุमितสุวรรณ. (2567). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 9(2), 308-322.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2561). กระบวนทัศน์การจัดการบริการสาธารณะแนวใหม่. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 9(1), 181-197.
- อิสระพันธ์ สมัครคดี และณรงค์ เกียรติคุณวงศ์. (2567). ความชอบด้วยกฎหมายของการทำสัญญาทางปกครองผ่านช่องทางดิจิทัลในกฎหมายปกครอง. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 16(2), 39-57.
- Klijn, E. H., Steijn, B., & Edelenbos, J. (2010). The impact of network management on outcomes in governance networks. Public administration, 88(4), 1063-1082.

การบริหารความเสี่ยงในภาครัฐ : การเตรียมพร้อมต่อวิกฤต*

PUBLIC SECTOR RISK MANAGEMENT: CRISIS PREPAREDNESS

พระปรามโทย์ พุทธิธรรมโม (แซ่ลี)

Phra Pramot Buddhadhammo (Saelee)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: pramot00009@gmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารความเสี่ยงและการเตรียมพร้อมต่อวิกฤตเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่อาจละเลยได้ในการดำเนินงานของภาครัฐยุคปัจจุบัน เนื่องจากความไม่แน่นอนจากปัจจัยภายในและภายนอกที่เพิ่มขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือเทคโนโลยี ทำให้องค์กรภาครัฐต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังนั้นบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิด หลักการ กระบวนการ และแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดในการบริหารความเสี่ยงและการเตรียมพร้อมต่อวิกฤตในภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า ความเสี่ยงคือความไม่แน่นอนที่อาจส่งผลกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ในขณะที่การบริหารความเสี่ยงคือกระบวนการจัดการความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินงานจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ องค์กรภาครัฐเผชิญกับความเสี่ยงหลากหลายประเภท เช่น ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ การปฏิบัติงาน การเงิน ชื่อเสียง การปฏิบัติตามกฎระเบียบ และความเสี่ยงด้านไซเบอร์ กระบวนการบริหารความเสี่ยงประกอบด้วย การระบุความเสี่ยง การวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยง การตอบสนองและจัดการความเสี่ยง การติดตามประเมินผลและการรายงานผล การทบทวนการบริหารความเสี่ยง และบทบาทของการสื่อสารที่เป็นหัวใจสำคัญในทุกขั้นตอน การเตรียมพร้อมต่อวิกฤตเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้รัฐบาลสามารถลดผลกระทบของวิกฤตและรับประกันการตอบสนองที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สำหรับแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐประกอบด้วย การเสริมสร้างกรอบการบริหารความเสี่ยงแบบบูรณาการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและวัฒนธรรมองค์กร การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ การส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงาน และการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การนำแนวปฏิบัติเหล่านี้ไปใช้อย่างจริงจังจะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และรักษาความเชื่อมั่นของประชาชนในการส่งมอบบริการที่จำเป็นได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารความเสี่ยง; ภาครัฐ; การเตรียมพร้อมต่อวิกฤต

Abstract

Risk management and crisis preparedness are indispensable components of contemporary public sector operations, given the increasing uncertainties from internal and external factors such as economic, political, or technological changes that lead to more complex challenges for government organizations. This article aimed to present concepts, principles, processes, and best practices in risk management and crisis preparedness within the public sector. The study results found that: Risk referred to uncertainties that may impact the achievement of organizational objectives, while risk management is the process of

*Received August 28, 2025; Revised October 9, 2025; Accepted October 14, 2025

managing risks to an acceptable level to ensure that operations achieve their defined objectives. Public sector organizations face various types of risks, including strategic, operational, financial, reputational, compliance, and cyber risks. The risk management process comprises risk identification, risk analysis and assessment, risk response and treatment, monitoring, evaluation and reporting, risk review and improvement, and the crucial role of communication throughout all stages. Crisis preparedness is a vital step that enables governments to mitigate the impact of crises and ensure a rapid and effective response. Best practices to enhance public sector capabilities include strengthening integrated risk management frameworks, developing personnel capabilities and organizational culture, utilizing digital technology and data for decision-making, promoting cooperation and coordination, and continuous learning and improvement. Implementing these practices diligently will enable public sector agencies to effectively confront various crises and maintain public trust in the sustainable delivery of essential services.

Keywords: Risk Management; Public Sector; Crisis Preparedness

บทนำ

การบริหารความเสี่ยงและการเตรียมพร้อมต่อวิกฤตเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่อาจละเลยได้ในการดำเนินงานของภาครัฐยุคปัจจุบัน ความไม่แน่นอนที่เพิ่มขึ้นจากปัจจัยภายในและภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือเทคโนโลยี ทำให้องค์กรภาครัฐต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น การบริหารความเสี่ยงจึงเป็นกลไกเชิงกลยุทธ์ที่จำเป็นเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินงานจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พุทธศักราช 2560 มาตรา 65 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนา ประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้อง และบูรณาการกัน (ยุทธศาสตร์ชาติ พุทธศักราช 2561-2580, 2561)

ในบริบทของภาครัฐ การบริหารความเสี่ยงถือเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบสาธารณะ (Public Accountability) ที่มีต่อประชาชนและทรัพย์สินของประเทศ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) การมีระบบบริหารความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงช่วยปกป้องทรัพยากรสาธารณะและรับประกันการส่งมอบบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังช่วยรักษาความเชื่อมั่นของประชาชนและส่งเสริมความโปร่งใสในองค์กรอีกด้วย องค์กรภาครัฐเผชิญกับความเสี่ยงหลากหลายประเภทที่อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการส่งมอบบริการและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การจัดการความเสี่ยงอย่างรอบด้านจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อลดโอกาสและผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์

การเตรียมพร้อมต่อวิกฤตเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งในการบริหารจัดการวิกฤตที่มีประสิทธิภาพ โดยการระบุความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นและพัฒนาแผนรับมือฉุกเฉินล่วงหน้า รัฐบาลสามารถลดผลกระทบของวิกฤตและรับประกันการตอบสนองที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สิ่งนี้หมายถึงการที่รัฐบาลต้องมีความสามารถในการคาดการณ์ภัยคุกคาม วางแผน และสร้างโครงสร้างที่แข็งแกร่งเพื่อจัดการกับความไม่แน่นอน เพื่อให้มั่นใจว่าบริการที่สำคัญต่อประชาชนสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่องแม้ในภาวะวิกฤต การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ถือเป็นความท้าทายอันดับต้น ๆ สำหรับผู้นำภาครัฐ หากหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถปรับกลยุทธ์การบริหารความเสี่ยงให้เข้ากับความเสี่ยงใหม่ ๆ ที่ซับซ้อนได้ ความ

เชื่อมั่นของประชาชนและความรับผิดชอบที่พึงมีก็จะลดลง ดังนั้น การบริหารความเสี่ยงในภาครัฐจึงไม่ใช่เพียงแค่การปฏิบัติตามข้อกำหนด แต่เป็นกระบวนการที่ต้องมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาเสถียรภาพและความชอบธรรมของสังคม แม้ว่าจะมีความไม่แน่นอนหลายประการที่อาจกระทบต่อการดำเนินงานและการปฏิบัติงานขององค์กร การบริหารความเสี่ยงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร ในการตัดสินใจกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารงาน ประสบการณ์ นอกจากนี้ระบบราชการก็อาจเป็นปัญหา ได้เช่นกัน เนื่องจากกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การกำหนดนโยบาย โครงสร้าง และกระบวนการที่ถือ ปฏิบัติต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของระบบราชการอย่างเคร่งครัด ซึ่งไม่เอื้อต่อการบริหารงานที่ต้องการความยืดหยุ่น คล่องตัว และฉับไวในการดำเนินการในภาวะวิกฤติ (คณะทำงานบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในกองทุนยุติธรรม, 2563)

จากการค้นคว้าพบปัญหาในหลายหน่วยงาน เช่น ระบบเตือนภัย ภัยพิบัติธรรมชาติ ซึ่งยังมีช่องว่างระหว่างหน่วยงานกลางกับท้องถิ่นในการเตือนภัย เช่น เมื่อหน่วยงานกลางประกาศเตือนภัย แต่การแจ้งไปยังประชาชนบางพื้นที่กลับไม่มีจริงหรือไม่ชัดเจน (ไทยพีบีเอส, 2568) ขาดหน่วยงานกลางเฉพาะทางที่รวบรวมและบริหารจัดการภัยพิบัติทั้งหมด ทำให้เกิดความสับสนในระดับการปฏิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2568) ขณะเดียวกันกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ต้องเตรียมเครื่องจักรกล และแจ้งเตือนภัยครบ 24 ชั่วโมง แต่ในหลายพื้นที่อุปกรณ์อาจไม่พร้อม หรือระบบแจ้งเตือนยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด (จีซีซี, 2568)

การศึกษาครั้งนี้จะให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองจากผลกระทบของวิกฤต เช่น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด หรือวิกฤตเศรษฐกิจ ลดความสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน และโอกาสทางเศรษฐกิจ สร้างความมั่นใจว่ารัฐมีแผนการรับมือและช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน และเป็นการเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการของประเทศ ทำให้สามารถรับมือวิกฤตใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การลงทุน และความมั่นคงของชาติ รวมทั้งสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกในระดับนานาชาติ ว่าประเทศไทยมีระบบการจัดการความเสี่ยงและการเตรียมพร้อมต่อวิกฤตที่ได้มาตรฐาน

แนวคิดและหลักการพื้นฐานของการบริหารความเสี่ยงในภาครัฐ

คำจำกัดความและความหมายของความเสี่ยงและการบริหารความเสี่ยง

ความเสี่ยง (Risk) คือความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและภายนอกหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ การเมือง หรือเทคโนโลยี ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ความเสี่ยงเหล่านี้เป็นสิ่งที่องค์กรต้องเผชิญอยู่เสมอในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การบริหารความเสี่ยง (Risk Management) คือ กระบวนการที่ครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดนโยบาย โครงสร้าง และกระบวนการ เพื่อให้คณะกรรมการ ผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรนำไปปฏิบัติในการกำหนดกลยุทธ์และปฏิบัติงานทั่วทั้งองค์กร เป้าหมายหลักคือการจัดการความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในระดับหนึ่งว่าการดำเนินงานในองค์กรจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สำนักงานข้าราชการพลเรือน ได้เน้นย้ำว่าการบริหารความเสี่ยงเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินประเด็นยุทธศาสตร์ คุณภาพการให้บริการ และการนำระบบการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์มาประยุกต์ใช้ในภาครัฐอย่างจริงจัง การบริหารความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มมูลค่าขององค์กรที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สร้างความมั่นใจต่อการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ ป้องกันและดูแลทรัพย์สิน ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างยั่งยืน และเพิ่มความน่าเชื่อถือของการเปิดเผยข้อมูลต่อบุคคลภายนอก การบริหารความเสี่ยงเป็นกระบวนการที่มี ระบบสามารถนำไปใช้ได้กับทุกองค์กร เพื่อป้องกัน

เหตุการณ์ความเสี่ยง ประเมินความเสี่ยง ดูแล ตรวจสอบ จัดลำดับความสำคัญ ควบคุมความเสี่ยงที่สัมพันธ์กับกิจกรรม หน้าที่และกระบวนการทำงาน และการจัดการความเสี่ยงเพื่อให้องค์กรลดความเสียหายจากความเสียหายมากที่สุด (ศูนย์บริหารจัดการความเสี่ยง มหาวิทยาลัยมหิดล, 2564)

แนวคิดการบริหารความเสี่ยงโดยสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2550) คือ กระบวนการที่ใช้ในการระบุ วิเคราะห์ ประเมิน และจัดระดับความเสี่ยง ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของหน่วยงานหรือองค์กร รวมถึงการบริหารจัดการความเสี่ยงนั้น ๆ โดยกำหนดมาตรการควบคุมเพื่อป้องกันหรือลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ กระบวนการนี้จะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยการสื่อสารภายในองค์กร ให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยงไปในทิศทางเดียวกัน และ ควรมีการจัดทำระบบสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพ

เฉลิมศักดิ์ นามเชียงใต้ (2552) กล่าวว่า การบริหารความเสี่ยง หมายถึง กระบวนการในการระบุความเสี่ยง การประเมินผลความเสี่ยง การจัดลำดับความสำคัญ การกำหนดมาตรการและ แนวทางในการจัดการความเสี่ยง ซึ่งจะต้องอยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้

สถาบันการบินพลเรือน (2552) กล่าวถึง กระบวนการบริหารความเสี่ยง คือ การบริหารความเสี่ยงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การระบุปัจจัยเสี่ยง การประเมินปัจจัยเสี่ยง (การตอบสนองความเสี่ยง การควบคุมดูแล และการติดตามประเมินผล)

นิรภัย จันทรสวัสดิ์ (2551) การบริหารความเสี่ยง คือ กระบวนการที่มุ่งลดโอกาสและความรุนแรงของความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับองค์กร โดยการบริหารจัดการปัจจัย กิจกรรม และกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลของความเสียหายในอนาคตอยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ สามารถประเมินควบคุม และตรวจสอบได้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการบรรลุเป้าหมายขององค์กรเป็นสำคัญ

การจัดการความเสี่ยง หมายถึง กระบวนการ ดำเนินงานขององค์กรที่เป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้องค์กรลดมูลเหตุของแต่ละโอกาสที่จะเกิดความเสียหาย ให้ระดับของความเสียหายและขนาดของความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอยู่ในระดับที่องค์กรยอมรับได้ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2561)

หลักการสำคัญและกรอบแนวคิดการบริหารความเสี่ยง

การบริหารความเสี่ยงในภาครัฐเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและควรผนวกเข้ากับกิจกรรมปกติทางธุรกิจขององค์กร หน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้มีการบริหารจัดการความเสี่ยงเพื่อให้ความเชื่อมั่นอย่างสมเหตุสมผลแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าหน่วยงานได้ดำเนินการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม หน่วยงานราชการได้ให้ความสำคัญกับการบริหารความเสี่ยง คณะกรรมการพัฒนา ระบบราชการได้กำหนดให้หน่วยงานราชการต่าง ๆ จัดทำแผนบริหารความเสี่ยงตามแผนยุทธศาสตร์อันเป็นกลไกในการสร้างความเข้มแข็งให้กับหน่วยงานราชการ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้ (นฤมล สอาดโณม, 2550)

มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2559) นำเสนอไว้ในคู่มือการบริหารความเสี่ยง โดยนำแนวทางของกรอบแนวคิด COSO ERM (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) เป็นรากฐานสำคัญของการบริหารความเสี่ยงสมัยใหม่ กรอบแนวคิดนี้เน้นการบูรณาการการบริหารความเสี่ยงเข้ากับกลยุทธ์และผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างลึกซึ้ง COSO ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยงทั่วทั้งองค์กร (ERM) การควบคุมภายใน การป้องกันการทุจริต และธรรมาภิบาล กรอบแนวคิดนี้ได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อรับมือกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นใหม่และซับซ้อนในปัจจุบัน การนำกรอบ COSO ERM มาใช้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถคาดการณ์ความเสี่ยงและตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงสามารถสร้างโอกาสได้ ไม่ใช่เพียงแค่ก่อให้เกิดวิกฤตเท่านั้น

มาตรฐาน ISO 31000 เป็นมาตรฐานสากลที่ให้แนวทางในการจัดการความเสี่ยงขององค์กรอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าองค์กรนั้นจะอยู่ในภาคส่วนใดก็ตาม หลักการสำคัญของ ISO 31000 ประกอบด้วย การบริหารความเสี่ยงควรรสร้างคุณค่าและปกป้ององค์กร ควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจ ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์และวัฒนธรรมขององค์กร ควรเป็นกระบวนการที่โปร่งใสและครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ควรมีความยืดหยุ่นและปรับได้ตามการเปลี่ยนแปลง ควรอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ดีที่สุดที่มีอยู่ และควรปรับให้เข้ากับบริบทขององค์กร การนำ ISO 31000 มาใช้ช่วยเพิ่มโอกาสในการบรรลุวัตถุประสงค์ สร้างวัฒนธรรมการบริหารความเสี่ยงในทุกระดับ ปรับปรุงการระบุโอกาสและภัยคุกคาม ปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมายและมาตรฐานสากล ปรับปรุงการรายงานและธรรมาภิบาล เพิ่มความเชื่อมั่นและความไว้วางใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสร้างพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจและวางแผนอย่างมั่นคง มาตรฐานนี้มีแนวโน้มที่จะถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากความเสี่ยงใหม่ ๆ เช่น ภัยคุกคามทางไซเบอร์ ภาวะโลกร้อน และโรคระบาด ทวีความรุนแรงและความถี่มากขึ้นเรื่อย ๆ องค์กรที่สามารถบริหารจัดการความเสี่ยงได้ดีจะสามารถปรับตัว รับมือกับความท้าทาย และเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสได้ดีกว่า

แนวทางการบริหารจัดการความเสี่ยงของกระทรวงการคลัง (ประเทศไทย) กำหนดให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีการตรวจสอบภายใน การควบคุมภายใน และการบริหารจัดการความเสี่ยง โดยให้ถือปฏิบัติตามมาตรฐานและหลักเกณฑ์ที่กระทรวงการคลังกำหนด การบริหารจัดการความเสี่ยงต้องดำเนินการแบบบูรณาการทั่วทั้งองค์กร โดยมีความมุ่งมั่นจากผู้กำกับดูแล หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ และผู้บริหารระดับสูง

การบริหารความเสี่ยงในภาครัฐเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบภาครัฐ (Public Accountability) ที่นำไปสู่การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้แก่ การเกิดประโยชน์สุขของประชาชน การเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ การมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่า การไม่มีขั้นตอนปฏิบัติงานเกินจำเป็น การปรับปรุงภารกิจให้ทันต่อเหตุการณ์ การอำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการของประชาชน และการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับแนวปฏิบัติในการบริหารความเสี่ยงที่แข็งแกร่ง ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) และสร้างความผาสุกและความปลอดภัยให้กับประชาชนตามที่พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ และระเบียบคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินกำหนดไว้ กระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องประเมินความเสี่ยงและปรับปรุงระบบควบคุมภายในอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเสี่ยง และทำให้ระดับความเสี่ยงในอนาคตอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ สามารถควบคุม ประเมิน และตรวจสอบได้อย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงการบรรลุภารกิจหลักขององค์กรเป็นสำคัญ (นฤมล บินหะยืออวัง, 2553) ดังนั้น การบริหารความเสี่ยงจึงไม่ใช่แค่การดำเนินการทางเทคนิคหรือการบริหารจัดการเท่านั้น แต่เป็นเสาหลักที่สนับสนุนการดำเนินงานของรัฐบาลให้เป็นไปอย่างมีจริยธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความชอบธรรม หากการบริหารความเสี่ยงล้มเหลว ก็จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและหลักธรรมาภิบาลโดยรวม ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางสังคมในวงกว้าง

การบริหารความเสี่ยงในภาครัฐนั้นมีความหลากหลายและครอบคลุมหลายมิติ การจัดการความเสี่ยงไม่สามารถดำเนินการแบบแยกส่วนได้ แต่ต้องถูกผนวกเข้ากับการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การดำเนินงานประจำวัน และกระบวนการตัดสินใจทั้งหมด การที่กรอบแนวคิด COSO ERM ระบุว่า การควบคุมภายในเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ของการบริหารความเสี่ยงทั่วทั้งองค์กร (ERM) แสดงให้เห็นถึงขอบเขตที่กว้างขวางของการบริหารความเสี่ยงที่ครอบคลุมทั้งความเสี่ยงเชิงกลยุทธ์ การปฏิบัติงาน การเงิน และการปฏิบัติตามกฎระเบียบ การมองเห็น

ภาพรวมเช่นนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกันความล้มเหลวแบบลูกโซ่และเพื่อให้มั่นใจว่ามีการตอบสนองต่อภัยคุกคามอย่างเป็นเอกภาพและครอบคลุม

กรอบแนวคิดและมาตรฐานสากล เช่น ISO 31000 และ COSO ERM มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้องค์กรภาครัฐสามารถปรับตัวและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต การที่ ISO 31000 ถูกนำมาใช้มากขึ้นเพื่อรับมือกับความเสี่ยงใหม่ ๆ อย่างภัยคุกคามทางไซเบอร์หรือโรคระบาด แสดงให้เห็นว่าการเลือกและนำกรอบการบริหารความเสี่ยงมาใช้ไม่ใช่การตัดสินใจที่ตายตัว แต่เป็นความจำเป็นเชิงกลยุทธ์ที่ต้องมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตามพลวัตของภูมิทัศน์ความเสี่ยงและบริบทขององค์กรที่เปลี่ยนแปลงไป กรอบเหล่านี้เป็นระเบียบวิธีที่มีโครงสร้างที่ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต ในการดำเนินงานและนโยบายของตนได้ในระดับหนึ่ง

ประเภทความเสี่ยงในภาครัฐ

องค์กรภาครัฐเผชิญกับความเสี่ยงหลากหลายประเภทที่สามารถส่งผลกระทบต่อความสามารถในการส่งมอบบริการและบรรลุวัตถุประสงค์ การจำแนกประเภทความเสี่ยงช่วยให้สามารถระบุและจัดการความเสี่ยงได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเภทความเสี่ยงในภาครัฐ

ประเภทความเสี่ยง (Risk Type)	คำจำกัดความ (Definition)	ตัวอย่างในภาครัฐ (Public Sector Examples)
ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ (Strategic Risk)	ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์และทิศทางโดยรวมขององค์กร หรือการบรรลุเป้าหมายและพันธกิจ	การเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาลหรือแหล่งเงินทุน, การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้โครงการไม่ได้รับการยอมรับ
ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน (Operational Risk)	ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานประจำวันขององค์กร, ประสิทธิภาพ, ประสิทธิผล, หรือผลการปฏิบัติงาน	ความล้มเหลวของระบบ IT, การหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทาน, ปัญหาจากระบบภายใน กระบวนการ เทคโนโลยี บุคลากร หรือข้อมูลไม่เพียงพอ
ความเสี่ยงด้านการเงิน (Financial Risk)	ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางการเงินขององค์กร	ข้อจำกัดด้านงบประมาณ, การบริหารการเงินที่ผิดพลาดหรือไม่เหมาะสม, ความผันผวนของการลงทุนหรือตลาด
ความเสี่ยงด้านชื่อเสียง (Reputational Risk)	ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับชื่อเสียงและภาพลักษณ์สาธารณะขององค์กร	เรื่องอื้อฉาว, การรายงานข่าวเชิงลบ, การจัดการวิกฤตที่ย่ำแย่
ความเสี่ยงด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Compliance Risk)	ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ และมาตรฐานต่าง ๆ	กฎหมายที่ไม่ชัดเจน ลำโพง หรือไม่ครอบคลุม, การไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมาย
ความเสี่ยงด้านไซเบอร์ (Cyber Risk)	ความเสี่ยงจากการละเมิดข้อมูล การโจมตีทางไซเบอร์ และช่องโหว่ของระบบ IT	การรั่วไหลของข้อมูลละเอียดอ่อน, การโจมตีระบบโครงสร้างพื้นฐาน

กระบวนการบริหารความเสี่ยงในภาครัฐ

จากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่า กระบวนการบริหารความเสี่ยงในภาครัฐเป็นวงจรต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มั่นใจว่าองค์กรสามารถระบุ วิเคราะห์ ประเมิน ตอบสนอง ติดตาม และ ทบทวนความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของ กระบวนการนี้

1. การระบุความเสี่ยงและปัจจัยเสี่ยง (Risk Identification)

ขั้นตอนนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารความเสี่ยง โดยมุ่งเน้นการค้นหาลักษณะปัจจัยเสี่ยงใดบ้างที่อาจส่งผลกระทบต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร การระบุความเสี่ยงที่ครอบคลุมจำเป็นต้องพิจารณาทั้งปัจจัยเสี่ยงภายในและภายนอก ปัจจัยเสี่ยงภายในได้แก่ โครงสร้างองค์กร กระบวนการทำงาน วัฒนธรรม องค์กร และความสามารถของบุคลากร ซึ่งเป็นสิ่งที่องค์กรสามารถควบคุมได้ ในขณะที่ปัจจัยเสี่ยงภายนอก เช่น ภาวะเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย หรือภัยธรรมชาติ เป็นสิ่งที่องค์กรไม่สามารถควบคุมได้โดยตรง

เทคนิคที่ใช้ในการระบุความเสี่ยงมีหลากหลายวิธี เช่น การระดมสมอง (Brainstorming) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์ข้อมูลในอดีตและรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ การวิเคราะห์ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) เพื่อทำความเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม และการใช้แบบสอบถามการประเมินความเสี่ยง สิ่งสำคัญคือการระบุความเสี่ยงโดยการคาดการณ์ในอนาคต ว่าอะไรอาจเกิดขึ้นและจะส่งผลกระทบต่อวัตถุประสงค์อย่างไร เพื่อให้องค์กรสามารถจัดเตรียมการบริหารความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม

2. การวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยง (Risk Analysis and Assessment)

เมื่อระบุความเสี่ยงได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของความเสี่ยง โดยประเมินโอกาสที่จะเกิดความเสี่ยง (Likelihood) และความรุนแรงของผลกระทบ (Impact) ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจเป็นได้ทั้งตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เช่น ผลกระทบต่อชื่อเสียงขององค์กร ผู้รับบริการ บุคลากร หรือ ระยะเวลาโครงการ ระดับโอกาสและผลกระทบมักถูกแบ่งออกเป็นหลายระดับ เช่น 5 ระดับ ตั้งแต่ต่ำมากไปจนถึงสูงมาก ระดับความเสี่ยงสามารถคำนวณได้จากสูตร

ระดับความเสี่ยง = ระดับโอกาส x ระดับความรุนแรง การประเมินนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดลำดับความสำคัญของความเสี่ยง โดยมุ่งเน้นที่ภัยคุกคามที่สำคัญที่สุดก่อน เพื่อให้สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ความเสี่ยงที่แม่นยำอาศัยข้อมูลที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญคือข้อมูลอาจไม่สมบูรณ์หรือขาดข้อมูลในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเกิดใหม่ หรือเหตุการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน แม้ข้อมูลจะไม่สมบูรณ์ แต่กรอบการบริหารความเสี่ยงที่ดีก็ยังคงเน้นย้ำถึงการใช้ข้อมูลที่ดีที่สุดที่มีอยู่ สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการรวบรวมข้อมูล การบูรณาการข้อมูล และการพัฒนาขีดความสามารถในการวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูล แม้ในสถานการณ์ที่ข้อมูลมีจำกัด การประเมินความเสี่ยงจึงเป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่ต้องอาศัยความสามารถในการประเมินและจัดลำดับความสำคัญของภัยคุกคามที่สำคัญที่สุดอย่างมีข้อมูล เพื่อให้สามารถจัดสรรทรัพยากรสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดและลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

3. การตอบสนองและการจัดการความเสี่ยง (Risk Response and Treatment)

ขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดแนวทางและมาตรการเพื่อลดสาเหตุของความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้ระดับความเสี่ยงและผลกระทบอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ มีกลยุทธ์หลักในการจัดการความเสี่ยง 4 รูปแบบ ได้แก่

3.1 การยอมรับความเสี่ยง (Risk Retention/Acceptance) เป็นการยอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากต้นทุนในการจัดการความเสี่ยงอาจสูงกว่าผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ หรือเป็นความเสี่ยงที่มีสาเหตุจากปัจจัยภายนอกที่องค์กรไม่สามารถควบคุมได้

3.2 การหลีกเลี่ยงความเสี่ยง (Risk Avoidance) เป็นการตัดสินใจยกเลิกหรือปรับเปลี่ยนเป้าหมาย โครงการ หรือกิจกรรมที่มีความเสี่ยงสูงและมีผลกระทบอย่างมากต่อองค์กร ซึ่งไม่สามารถจัดการได้ด้วยวิธีอื่น

3.3 การถ่ายโอนความเสี่ยง (Risk Transference) เป็นการโอนความเสี่ยงไปยังบุคคลหรือหน่วยงานอื่น เช่น การทำประกันภัยเพื่อโอนภาระทางการเงินจากความเสียหาย หรือการจ้างบุคคลภายนอก (Outsourcing) เพื่อโอนความเสี่ยงด้านการปฏิบัติงาน

3.4 การควบคุม/ลดความเสี่ยง (Risk Control/Reduction) เป็นการกำหนดมาตรการควบคุมเพื่อลดโอกาสหรือความรุนแรงของผลกระทบจากความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงมาตรการควบคุมภายในที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงโดยใช้ผลการระบุ วิเคราะห์ และประเมินความเสี่ยงเป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนนี้

4. การติดตามประเมินผล และการรายงานผล (Monitoring, Evaluation, and Reporting)

การบริหารความเสี่ยงเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง ขั้นตอนนี้เกี่ยวข้องกับการติดตามความคืบหน้า และผลลัพธ์ของแผนบริหารความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการระบุปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน การติดตามประเมินผลสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องหรือเป็นระยะตามที่กำหนด หน่วยงานของรัฐต้องมีการรายงานการบริหารจัดการความเสี่ยงต่อผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทุกฝ่ายรับทราบสถานะของความเสี่ยงและมาตรการที่ดำเนินการไปแล้ว การใช้ตัวชี้วัดความเสี่ยงที่สำคัญ (Key Risk Indicators: KRIs) และระบบติดตามและรายงานความเสี่ยง (Risk Dashboard) เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการช่วยให้องค์กรได้รับสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าเกี่ยวกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

5. การทบทวนการบริหารความเสี่ยง (Review and Improvement)

การทบทวนเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการบริหารความเสี่ยงมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ในขั้นตอนนี้ จะมีการวิเคราะห์และประเมินกิจกรรมการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมที่ผ่านมา เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของมาตรการที่ใช้ไป หากพบว่ายังคงมีความเสี่ยงคงเหลืออยู่ หรือมีความเสี่ยงใหม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือการดำเนินงาน จะต้องมีการปรับปรุงแผนบริหารความเสี่ยงสำหรับงวดต่อไป สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารความเสี่ยงไม่ใช่การดำเนินการแบบครั้งเดียวจบ แต่เป็นวงจรการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ซึ่งผลลัพธ์จากประสบการณ์ที่ผ่านมาและข้อมูลที่เกิดขึ้นใหม่จะถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์ในอนาคตอยู่เสมอ การที่องค์กรสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ และปรับตัวได้อย่างรวดเร็วเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความยืดหยุ่นโดยรวมของระบบ

6. บทบาทของการสื่อสารในกระบวนการบริหารความเสี่ยง (Role of Communication)

การสื่อสารถือเป็นหัวใจสำคัญที่แทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของการบริหารความเสี่ยง วัตถุประสงค์หลักของการสื่อสารคือเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความเสี่ยงของโครงการ ทางเลือกในการลดความเสี่ยง และข้อมูลความเสี่ยงประเภทต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีที่สุดภายใต้ข้อจำกัดของโครงการ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเอกสารที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของแต่ละขั้นตอนในกระบวนการบริหารความเสี่ยงของโครงการ การสื่อสารที่โปร่งใสและทันเวลาช่วยให้การระบุความเสี่ยงเป็นไปอย่างสมบูรณ์ การประเมินความเสี่ยงมีความถูกต้อง และการตอบสนองเป็นไปอย่างสอดคล้องและมีประสิทธิภาพ หากขาดการสื่อสารที่ดี การดำเนินการบริหารความเสี่ยงอาจไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร

และอาจนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้กระบวนการบริหารความเสี่ยงทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและบรรลุผลตามเป้าหมาย

กระบวนการบริหารความเสี่ยงในภาครัฐเป็นวงจรต่อเนื่องที่สำคัญซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอนหลัก โดยเริ่มจากการระบุความเสี่ยงและปัจจัยเสี่ยงทั้งภายในและภายนอกองค์กร เช่น โครงสร้างองค์กร เศรษฐกิจ หรือภัยธรรมชาติ โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การระดมสมองหรือ SWOT จากนั้นจึงวิเคราะห์และประเมินโอกาสและความรุนแรงของผลกระทบ โดยคำนวณระดับความเสี่ยงเพื่อจัดลำดับความสำคัญของภัยคุกคาม ขั้นตอนต่อมาคือการตอบสนองและจัดการความเสี่ยงด้วยกลยุทธ์ 4 รูปแบบ ได้แก่ การยอมรับ การหลีกเลี่ยง การถ่ายโอน หรือการควบคุม/ลดความเสี่ยง กระบวนการนี้ยังรวมถึงการติดตามประเมินผลและการรายงานอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้ตัวชี้วัดความเสี่ยงสำคัญ (KRIs) เพื่อให้ได้รับสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า สุดท้ายคือการทบทวนและปรับปรุงแผนบริหารความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์และเสริมสร้างความยืดหยุ่นของระบบ ทั้งนี้การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญที่แทรกอยู่ในทุกขั้นตอน เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจและร่วมมือกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วงจรต่อเนื่องกระบวนการบริหารความเสี่ยงในภาครัฐ

การเตรียมพร้อมต่อวิกฤตในภาครัฐ

แนวคิดและวัฏจักรการบริหารจัดการวิกฤต

การบริหารจัดการวิกฤต (Crisis Management) หมายถึง กระบวนการและขั้นตอนที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อป้องกัน เตรียมพร้อม รับมือ และฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์

วิกฤต (Crisis) คือสถานการณ์ที่ไม่คาดฝันที่คุกคามความสามารถในการดำเนินงาน ชื่อเสียง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กรหรือรัฐบาลโดยทันที และอาจมีผลกระทบร้ายแรงต่อสาธารณะ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการวิกฤตที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีแนวทางที่เป็นโครงสร้างเพื่อระบุ ประเมิน และตอบสนองต่อวิกฤต

โดยทั่วไป วัฏจักรการบริหารจัดการวิกฤตจะแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ซึ่งแสดงถึงกระบวนการต่อเนื่องในการรับมือกับเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์

1. การป้องกันและลดผลกระทบ (Prevention and Mitigation) เป็นมาตรการที่ดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภัยอันตราย หรือลดผลกระทบและความรุนแรงของภัยในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ขึ้น ตัวอย่างเช่น การสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม หรือการใช้มาตรการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์

2. การเตรียมพร้อมรับภัย (Preparedness) การดำเนินการเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับวิกฤตที่อาจเกิดขึ้น เป็นวงจรต่อเนื่องของการวางแผน การจัดระเบียบ การฝึกอบรม การจัดหาอุปกรณ์ การฝึกซ้อม และการประเมินผล

3. การจัดการในภาวะฉุกเฉิน/การตอบสนอง (Response) การดำเนินการในระหว่างเกิดเหตุฉุกเฉิน มุ่งเน้นการช่วยชีวิต ลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ และบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน

4. การจัดการหลังเกิดภัย/การฟื้นฟู (Recovery) กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อฟื้นฟูและคืนสภาพการดำเนินงานให้กลับสู่ภาวะปกติหรือดีกว่าเดิมหลังวิกฤต

5. การเรียนรู้และปรับปรุง (Learning & Improvement) เป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องมีการบันทึกบทเรียนที่ได้รับจากวิกฤต การปรับปรุงระเบียบปฏิบัติ และการนำแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดมาใช้เพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นในอนาคต

การเตรียมพร้อมและการวางแผนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการวิกฤตที่มีประสิทธิภาพ การที่วัฏจักรการบริหารจัดการวิกฤตถูกนำเสนอเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องและมีการเรียนรู้และปรับปรุงอยู่เสมอ แสดงให้เห็นว่าระบบการบริหารจัดการวิกฤตไม่ได้เป็นเพียงแค่การตอบสนองเมื่อเกิดเหตุการณ์ แต่เป็นการสร้างความยืดหยุ่นที่ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การละเลยขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้และปรับปรุง จะทำให้ระบบโดยรวมอ่อนแอลง ยกตัวอย่างเช่น หากไม่มีการฝึกซ้อมและซ้อมแผนอย่างสม่ำเสมอ แม้จะมีแผนฉุกเฉินที่วางไว้อย่างดี ก็อาจไม่มีประสิทธิภาพเมื่อเผชิญกับสถานการณ์จริง

สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด

จากการวิเคราะห์แนวคิด หลักการ กระบวนการ ในการบริหารความเสี่ยงและการเตรียมพร้อมต่อวิกฤตในภาครัฐ สามารถสรุปข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐในการเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การเสริมสร้างกรอบการบริหารความเสี่ยงแบบบูรณาการ

หน่วยงานภาครัฐควรนำกรอบการบริหารความเสี่ยงทั่วทั้งองค์กร (Enterprise Risk Management: ERM) เช่น COSO ERM หรือ ISO 31000 มาประยุกต์ใช้และบูรณาการอย่างจริงจังในทุกระดับขององค์กร ตั้งแต่การกำหนดกลยุทธ์ไปจนถึงการปฏิบัติงานประจำวัน การบูรณาการนี้จะช่วยให้สามารถระบุและจัดการความเสี่ยงที่เชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงแบบลูกโซ่ที่อาจเกิดขึ้น การบริหารความเสี่ยงไม่ควรถูกมองว่าเป็นเพียงหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันที่ต้องผนวกเข้ากับกิจกรรมทางธุรกิจปกติ การสร้างความเข้าใจร่วมกันในประเด็นเหล่านี้เป็นกุญแจสู่ความสำเร็จในการบริหารความเสี่ยง

2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและวัฒนธรรมองค์กร

บุคลากรเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารความเสี่ยง หน่วยงานภาครัฐควรลงทุนในการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบบริหารความเสี่ยงและตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความเสี่ยงในทุกระดับ การฝึกอบรมควรครอบคลุมถึงการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกิดจากความผิดพลาดของมนุษย์ การขาดความตระหนัก และการตัดสินใจที่ผิดพลาด นอกจากนี้ การส่งเสริม

วัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลงและตระหนักถึงความเสี่ยงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเอาชนะการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงและสร้างความร่วมแรงร่วมใจจากบุคลากรทุกคน ผู้นำควรแสดงความมุ่งมั่นและให้การสนับสนุนอย่างจริงจังในทุกด้านของการบริหารความเสี่ยง

3. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

การลงทุนในเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบข้อมูลที่ทันสมัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการยกระดับการบริหารความเสี่ยงและการเตรียมพร้อมต่อวิกฤต หน่วยงานภาครัฐควรพัฒนาขีดความสามารถในการรวบรวม วิเคราะห์ และบูรณาการข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้การประเมินความเสี่ยงมีความแม่นยำและสามารถคาดการณ์ความเสี่ยงใหม่ ๆ ได้ การใช้ระบบเตือนภัยล่วงหน้าที่มีประสิทธิภาพ เช่น Integrated Public Alert & Warning System (IPAWS) หรือระบบที่คล้ายคลึงกันในประเทศไทย จะช่วยลดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินได้อย่างมาก นอกจากนี้ การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลสำหรับการสื่อสารในภาวะวิกฤต เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ และแอปพลิเคชันมือถือ จะช่วยให้สามารถเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องและทันเวลาแก่ประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างรวดเร็ว

4. การส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงาน

การเตรียมพร้อมและการตอบสนองต่อวิกฤตเป็นความรับผิดชอบร่วมกันที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ใช่เพียงแค่ภาครัฐเท่านั้น ควรส่งเสริมการประสานงานและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชนท้องถิ่น การจัดตั้งทีมวางแผน วิกฤตที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายฝ่าย และการพัฒนาโปรโตคอลการตอบสนองที่ชัดเจน จะช่วยให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพมากขึ้น การกระจายอำนาจและเสริมสร้างศักยภาพของรัฐบาลท้องถิ่นในการตัดสินใจและตอบสนองต่อวิกฤตในบริบทเฉพาะพื้นที่ก็เป็นสิ่งสำคัญ

5. การเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

การบริหารความเสี่ยงและการเตรียมพร้อมต่อวิกฤตเป็นกระบวนการที่เป็นวงจรและต่อเนื่อง หน่วยงานภาครัฐควรมีการติดตามประเมินผลและทบทวนแผนบริหารความเสี่ยงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อระบุ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข การจัดให้มีการฝึกซ้อมและซ้อมแผนเป็นประจำจะช่วยทดสอบและยืนยัน ประสิทธิภาพของแผน นโยบาย และขีดความสามารถ สิ่งสำคัญคือการบันทึกบทเรียนที่ได้รับจากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว และนำบทเรียนเหล่านั้นมาปรับปรุงระเบียบปฏิบัติและเสริมสร้างความยืดหยุ่นขององค์กรในอนาคต การสร้างกลไกการเรียนรู้เชิงสถาบัน เช่น การทบทวนหลังการปฏิบัติ (after-action reviews) และการวางแผนสถานการณ์จำลอง จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถสร้างขีดความสามารถในการปรับตัวและเตรียมพร้อมสำหรับเหตุการณ์ไม่คาดฝันในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป การบริหารความเสี่ยงในภาครัฐเป็นภารกิจที่ซับซ้อนและหลายมิติ ซึ่งต้องอาศัยความมุ่งมั่น เชิงกลยุทธ์ การลงทุนในเทคโนโลยีและบุคลากร การส่งเสริมความร่วมมือที่แข็งแกร่ง และวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ด้วยการนำแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดเหล่านี้ไปใช้อย่างจริงจัง หน่วยงานภาครัฐจะสามารถเสริมสร้างความพร้อมในการเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และรักษาความเชื่อมั่นของประชาชนในการส่งมอบบริการที่จำเป็นได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

คณะทำงานบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในกองทุนยุติธรรม. (2563). คู่มือบริหารความเสี่ยงกองทุนยุติธรรม. (ฉบับปรับปรุงประจำปีบัญชี 2563). กรุงเทพฯ: คณะทำงานบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในกองทุนยุติธรรม.

- จีซีซี. (2568). ปภ. เตรียมพร้อมรับมือสถานการณ์อุทกภัยในช่วงฤดูฝน สร้างความปลอดภัยให้กับประชาชน. 29 กันยายน 2568, จาก <https://gcc.go.th/2025/05/21/>
- ไทยพีบีเอส. (2568). กฎหมายการจัดการภัยพิบัติของไทย... มาไกลแค่ไหน ?. 29 กันยายน 2568, จาก <https://theactive.thaipbs.or.th/read/disaster-management-progress?utm>
- นฤมล บินหะยีอาวัง. (2553). ความคิดเกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นฤมล สะอาดโหม. (2550). การบริหารความเสี่ยงองค์กร. กรุงเทพฯ: ฐานบุ๊คส์.
- นิรภัย จันทรสวัสดิ์. (2551). การบริหารความเสี่ยง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2559). คู่มือการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: ฝ่ายวางแผนยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2561). การจัดการความเสี่ยง (Risk Management). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พุทธศักราช 2561-2580. (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 1-61.
- ศูนย์บริหารจัดการความเสี่ยง มหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). การบริหารความเสี่ยง. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาบันการบินพลเรือน. (2552). คู่มือการบริหารความเสี่ยงสถาบันการบินพลเรือน. กรุงเทพฯ: สถาบันการบินพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2568). ตีแผ่ช่องโหว่รับมือภัยพิบัติไทย ยังขาดหน่วยงานกลางรับผิดชอบ หนุนเพิ่ม ศักยภาพชุมชน เผชิญเหตุ. สืบค้น 29 กันยายน 2568, จาก <https://old.nationalhealth.or.th/th/node/5313?utm>
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2550). คู่มือการบริหารความเสี่ยง. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.

กรอบแนวคิดเชิงพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการอากาศสะอาดในสังคมไทย:

มิติรัฐประศาสนศาสตร์และธรรมาภิบาล*

BUDDHIST CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR CLEAN AIR MANAGEMENT IN THAI SOCIETY: PUBLIC ADMINISTRATION AND GOOD GOVERNANCE PERSPECTIVES

พระสมพร คุณสมปนโน (ผลงาม)

Phra Somporn Gunasampanno (Ponngam)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: somporn11082@gmail.com

บทคัดย่อ

มลพิษทางอากาศเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชน แม้มาตรการของรัฐมีอยู่ แต่ประสิทธิภาพยังไม่บรรลุเป้าหมายเนื่องจากการขับเคลื่อนนโยบายและการมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีข้อจำกัด บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอกรอบแนวคิดการบริหารจัดการอากาศสะอาดเชิงบูรณาการ โดยให้มิติรัฐประศาสนศาสตร์และหลักธรรมาภิบาลเป็นฐานหลัก และเสริมด้วยหลักพุทธธรรมในมิติคุณธรรมและจิตสำนึกสาธารณะ มิติรัฐประศาสนศาสตร์มุ่งเน้นกระบวนการนโยบายสาธารณะ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดปัญหา การจัดวาระ การออกแบบ การปฏิบัติ และการประเมินผล ควบคู่กับหลักการบริหารเชิงผลสัมฤทธิ์และการมีส่วนร่วม ส่วนหลักธรรมาภิบาลเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นรากฐานของการบริหารภาครัฐที่ดี เมื่อบูรณาการกับหลักพุทธธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4 เพื่อวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้าง และไตรสิกขา เพื่อพัฒนากอบการกำกับ วินัย และปัญญาเชิงนโยบาย จะช่วยยกระดับคุณธรรมของผู้บริหารให้มีเหตุผลคุณธรรม ผลการศึกษาชี้ว่า การบูรณาการทั้งสามมิตินี้ช่วยสร้างระบบบริหารจัดการอากาศสะอาดที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน โดยเน้นการบริหารที่มีจิตสำนึกเชิงพุทธ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการประเมินผลเชิงคุณธรรมควบคู่กับดัชนีคุณภาพอากาศ เพื่อขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมของผู้บริหารภาครัฐ

คำสำคัญ: กรอบแนวคิดเชิงพุทธธรรม; การบริหารจัดการ; อากาศสะอาด; รัฐประศาสนศาสตร์; ธรรมาภิบาล

Abstract

Air pollution is a critical issue that affects public health, the economy, and overall quality of life. Although the Thai government has implemented various measures, their effectiveness remains limited due to policy implementation challenges and insufficient public participation. This article aims to propose an integrated conceptual framework for clean air management based on the dimensions of public administration and good governance, complemented by Buddhist principles that emphasize morality and public consciousness. The public administration focuses on the five stages of the public policy process - problem identification, agenda setting, policy formulation, implementation, and evaluation together with result-based management and participatory administration. Good governance emphasizes

*Received October 2, 2025; Revised November 6, 2025; Accepted November 13, 2025

transparency, accountability, equity, and participation as the foundation of effective and ethical public administration. When integrated with Buddhist principles, particularly the Four Noble Truths for analyzing structural causes of air pollution and the Threefold Training for developing ethical regulation, administrative discipline, and wisdom-based policymaking, the framework enhances both rationality and morality in governance. The study concludes that integrating these three dimensions fosters an effective, transparent, and sustainable system for clean air management. It promotes Buddhist-oriented public consciousness, shared responsibility, and moral evaluation alongside air quality indicators, thereby advancing Thailand toward a balanced state of economic development, environmental sustainability, and ethical public governance.

Keywords: Buddhist Conceptual Framework; Management; Clean Air; Public Administration; Good Governance

บทนำ

ปัญหามลพิษทางอากาศเป็นหนึ่งในวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและความมั่นคงของสังคมไทย โดยเฉพาะสถานการณ์ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM2.5) การเผาในที่โล่ง การปล่อยก๊าซจากอุตสาหกรรมและยานพาหนะ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดโรคมะเร็งทางเดินหายใจ โรคหัวใจ และหลอดเลือด รวมทั้งกระทบต่อเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ประเทศ (UNEP, 2022) ข้อมูลจากองค์การอนามัยโลก (WHO, 2022) พบว่าประเทศไทยติดอันดับหนึ่งในประเทศที่เกิดปัญหามลพิษทางอากาศ และส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากเกิดปัญหาทางสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ผลกระทบจึงส่งผลต่อการลดขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยว การลงทุน และภาพลักษณ์ในเวทีโลก ปัญหาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของการบริหารจัดการอากาศสะอาดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย แม้จะมีนโยบายและมาตรการของรัฐ แต่ผลลัพธ์ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของสังคม.

มิติรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารจัดการอากาศสะอาดเป็นการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการทางเทคนิค และยังเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเสมอภาค (OECD, 2021) อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเชิงบริหารสมัยใหม่จะให้คำอธิบายเกี่ยวกับปัญหาเชิงโครงสร้าง แต่ในบริบทของไทยที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมและศาสนาพุทธเป็นศูนย์กลาง การนำหลักพุทธธรรมมาเป็นกรอบแนวคิดเชิงจริยธรรมจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจและสอดคล้องกับรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทย (สุทธิชัย ผลขาว, 2568)

หลักพุทธธรรมเป็นหลักคำสอนทางศาสนาซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิตที่เน้นการจัดการปัญหาอย่างเป็นองค์รวม ด้วยการเข้าใจเหตุและปัจจัย มุ่งสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวมด้วยเมตตา กรุณา และปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2553) หากประยุกต์ใช้ในบริบทการบริหารสาธารณะ หลักพุทธธรรมสามารถช่วยเติมเต็มช่องว่างของการจัดการเชิงนโยบายที่อาศัยมาตรการทางกฎหมายและเทคนิค และยังต้องการเสริมสร้างรากฐานด้านคุณธรรมและจิตสำนึกสาธารณะ นอกจากนี้ พุทธธรรมยังช่วยสร้างกรอบแนวคิดเชิงคุณค่า ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาโลกการบริหารเชิงป้องกัน (Preventive Governance) มากกว่าการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต และยังสอดคล้องกับแนวโน้มการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการในศตวรรษที่ 21 (เจริญชัย กุลวัฒนาพร, 2563)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายแนวคิดการบริหารจัดการอากาศสะอาดในมิติรัฐประศาสนศาสตร์และธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นกระบวนการนโยบายสาธารณะที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และเพื่อวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในเชิงการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดการคุณภาพอากาศให้สอดคล้องกับหลักจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงเพื่อเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการระหว่างรัฐประศาสนศาสตร์ ธรรมาภิบาล และพุทธธรรม สำหรับพัฒนาแนวนโยบายอากาศสะอาดที่มีทั้งประสิทธิภาพเชิงโครงสร้างและคุณธรรมเชิงสังคม

ผู้เขียนเห็นว่า การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการอากาศสะอาดเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของตนกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน การดำเนินงานในลักษณะนี้เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม การมีส่วนร่วม และการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการอากาศสะอาดอย่างมีธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นหนทางแห่งการสร้างสังคมที่มีความสุขและสมดุลระหว่างรัฐ ประชาชน และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การประยุกต์หลักพุทธธรรมช่วยปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม ลดมลพิษ และเสริมความร่วมมือทุกภาคส่วนในการดูแลอากาศ สร้างนโยบายที่มีคุณธรรม และสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และจริยธรรมของผู้บริหารภาครัฐ

สถานการณ์การจัดการอากาศสะอาดในสังคมไทย

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เกิดปัญหามลพิษทางอากาศอย่างต่อเนื่องและรุนแรง โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5) ซึ่งเกินค่ามาตรฐานที่องค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนดในหลายพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ลำปาง พิจิตร โขง หรือจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัญหาฝุ่น PM2.5 เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเผาในที่โล่งเพื่อการเกษตร เช่น การเผาตอซังข้าวโพดและอ้อย การคมนาคมขนส่งที่พึ่งพาเครื่องยนต์พลังงานฟอสซิลอย่างเข้มข้น และโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งปล่อยมลพิษโดยขาดระบบควบคุม (กรมควบคุมมลพิษ, 2566)

นอกจากนี้ยังมี ปัญหามอกควันข้ามพรมแดน โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือซึ่งได้รับผลกระทบจากการเผาไร่ในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมียนมาและลาว ส่งผลให้สถานการณ์เกินขอบเขตการจัดการเฉพาะภายในประเทศและต้องอาศัยความร่วมมือระดับภูมิภาค องค์การอนามัยโลก (WHO, 2022) พบว่ามลพิษทางอากาศเป็นปัจจัยเสี่ยงลำดับต้น ๆ ของการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร โดยเฉพาะจากโรคหัวใจ มะเร็งปอด โรคทางเดินหายใจเรื้อรัง และโรคหลอดเลือดสมอง ในกรณีของประเทศไทย กรมควบคุมมลพิษ รายงานว่าในช่วงฤดูที่ค่าฝุ่นสูง ประชาชนจำนวนมากต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลด้วยโรคทางเดินหายใจเฉียบพลัน เด็กเล็กและผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ปัญหานี้ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขสูง และส่งผลต่อผลิตภาพแรงงานและเศรษฐกิจโดยรวม

ในเชิงเศรษฐกิจ ธนาคารโลกประเมินว่าความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากปัญหามลพิษทางอากาศในไทยสูงถึงหลายแสนล้านบาทต่อปี จากทั้งค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล การขาดงาน และความสูญเสียด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ภาคการท่องเที่ยวในจังหวัด เช่น เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงในช่วงมอกควัน ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงและกระทบต่อรายได้และเศรษฐกิจของชุมชน (Kiesewetter et al., 2023)

รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมหลายฉบับเพื่อจัดการกับปัญหามลพิษทางอากาศ เช่น แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) เป็นแผนแม่บทระยะยาวที่รัฐบาลวางไว้เพื่อใช้เป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างการพัฒนาที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน หนึ่งในประเด็นที่เน้นอย่างมากคือการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ปลอดภัย

และน้ำอยู่ ทั้งในด้านอากาศ น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติ แผนนี้ยังมุ่งสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและคนรุ่นต่อไป

แผนแม่บทด้านสิ่งแวดล้อมและแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2564) เป็นแนวทางสำคัญที่วางไว้เพื่อจัดการกับปัญหามลพิษทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เป้าหมายหลักคือการลดแหล่งกำเนิดมลพิษ เช่น ควันจากยานพาหนะ โรงงานอุตสาหกรรม และการเผาในที่โล่ง พร้อมกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองและชุมชนเพื่อช่วยดูดซับมลพิษ และสร้างอากาศที่บริสุทธิ์มากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการรักษาธรรมชาติ

มาตรการเฉพาะกิจเป็นการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศแบบเร่งด่วนที่หน่วยงานรัฐใช้ในช่วงที่คุณภาพอากาศอยู่ในระดับวิกฤติ ตัวอย่างเช่น การประกาศเขตควบคุมการเผา เพื่อห้ามการเผาขยะหรือเศษวัสดุทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดควัน การห้ามรถบรรทุกเข้าพื้นที่เมืองในบางช่วงเวลา เพื่อลดปริมาณควันดำและฝุ่นจากการจราจร และการพัฒนาเครือข่ายสถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศ เพื่อให้ประชาชนสามารถติดตามข้อมูลแบบเรียลไทม์และปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิตให้เหมาะสม มาตรการเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อลดมลพิษและปกป้องสุขภาพของประชาชนโดยตรง

แม้มาตรการเหล่านี้แสดงถึงความพยายามของรัฐในการบูรณาการปัญหาสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ในกรอบยุทธศาสตร์ระดับชาติ แต่ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่

1. การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ชัดเจน โรงงานอุตสาหกรรมและภาคการเกษตรบางส่วนยังสามารถหลีกเลี่ยงกฎหมายได้
2. การบูรณาการหน่วยงานยังไม่เป็นเอกภาพ หลายกระทรวงและองค์กรปกครองท้องถิ่นมีบทบาททับซ้อน แต่ขาดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำ ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในบทบาทผู้รับข้อมูลหรือผู้ปฏิบัติตาม มากกว่าการมีบทบาทเชิงรุกในการกำหนดและติดตามนโยบาย (Durongkaverroj, 2023)

สรุปได้ว่า สถานการณ์การจัดการอากาศสะอาดในสังคมไทยมีปัญหาหลายด้าน ทั้งจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและเกษตรเชิงพาณิชย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่ชัดเจน และการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่ไม่เป็นระบบ ส่งผลให้มาตรการควบคุมมลพิษไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนยังอยู่ในระดับจำกัด ทำให้การจัดการอากาศสะอาดยังไม่บรรลุผลอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตลอดจนบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เน้นเหตุปัจจัย ความเมตตา และทางสายกลาง เพื่อให้การบริหารจัดการอากาศสะอาดของประเทศไทยเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

พุทธธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการอากาศสะอาดได้หลายประการ ทั้งในกรอบแนวคิดเชิงปรัชญาและเชิงปฏิบัติการ โดยหลักธรรมที่ผู้เขียนนำเสนอและมีบทความสำคัญมีดังนี้

1. อริยสัจ 4 ในเชิงการบริหารจัดการตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นการแปลงหลักธรรมเชิงจริยธรรมให้กลายเป็นแนวทางปฏิบัติที่ใช้ได้จริงในกระบวนการนโยบายสาธารณะ โดยมุ่งให้การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นระบบ มีเหตุผล และตรวจสอบได้ (พระครูโกศลศาสนบัณฑิต (ภุชณะ ตรุณ), 2568) ดังนี้

ในการบริหารจัดการอากาศสะอาด “ทุกซ์” สามารถแปลเป็นขั้นตอนของ “การระบุปัญหา” ที่หน่วยงานรัฐต้องวิเคราะห์อย่างเป็นระบบโดยใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อชี้ชัดขอบเขตของปัญหาและผลกระทบต่อประชาชน จากนั้นเข้าสู่ “สมุทัย” ซึ่งเทียบได้กับ “การวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้าง” ภาครัฐต้องสืบค้นต้นตอของมลพิษในทุกภาคส่วน เช่น ระบบอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการคมนาคม พร้อมประเมินจุดอ่อนในการบังคับใช้กฎหมายและการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายอย่างแม่นยำ “นิโรธ” ในเชิงการบริหารหมายถึง “การกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์” ที่มุ่งสร้างสังคมอากาศสะอาดอย่างยั่งยืน โดยมีตัวชี้วัดที่ตรวจสอบได้ เช่น ค่าฝุ่นละอองเฉลี่ยรายปี หรือดัชนีความพึงพอใจของประชาชนต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถประเมินความก้าวหน้าและรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ได้อย่างโปร่งใส ส่วน “มรรค” คือ “แนวทางการดำเนินนโยบาย” ที่ต้องใช้หลักธรรมาภิบาลมาควบคุมทุกขั้นตอน ได้แก่ การตรากฎหมายและมาตรการควบคุมมลพิษที่มีประสิทธิภาพ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค การส่งเสริมพลังงานสะอาด การใช้กลไกเชิงจิตอาสาเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามผล

กล่าวได้ว่า การประยุกต์หลักอริยสัจ 4 ในเชิงการบริหารตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์ จึงไม่ใช่การตีความเชิงศาสนา แต่เป็นการแปลง “หลักคิดเชิงจริยธรรม” ให้กลายเป็น “กระบวนการบริหารจัดการเชิงระบบ” ที่ครอบคลุมทุกมิติของนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่การระบุปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ การตั้งเป้าหมาย ไปจนถึงการดำเนินมาตรการแก้ไขอย่างโปร่งใสและยั่งยืน เป็นแนวทางที่ทำให้การจัดการอากาศสะอาดเกิดผลเชิงประจักษ์และตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวม

2. ไตรสิกขา เป็นกรอบการพัฒนามนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม (รณิดา ศรีมันตา และคณะ, 2020) ดังนี้

การประยุกต์ใช้หลัก ไตรสิกขา ในเชิง “การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม” ตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์ สามารถมองได้ว่าเป็นกรอบการพัฒนาระบบการบริหารที่เน้นทั้งกฎหมาย วินัย และปัญญาเชิงนโยบาย เพื่อให้การจัดการอากาศสะอาดมีความสมบูรณ์ทั้งเชิงโครงสร้างและจิตสำนึกของผู้บริหารและประชาชน ในด้าน ศีล สามารถเทียบได้กับ “กระบวนการกำกับและควบคุมทางกฎหมาย” (Regulatory Governance) ภาครัฐต้องจัดทำกฎหมาย มาตรฐาน และระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน เช่น การออกข้อบังคับควบคุมการปล่อยควันจากโรงงาน การบริหารเขตปลอดการเผาในพื้นที่เกษตร และการกำหนดค่ามาตรฐานฝุ่นละอองที่ตรวจสอบได้ พร้อมทั้งสร้างกลไกติดตาม ตรวจสอบ และลงโทษอย่างเป็นธรรม การปฏิบัติตามกรอบของ “ศีลเชิงบริหาร” จึงเท่ากับการรักษาวินัยเชิงนโยบายที่สร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมาย ในด้าน สมาธิ แสดงถึง “กระบวนการบริหารที่มีวินัยและความมุ่งมั่นของบุคลากร” (Administrative Discipline and Commitment) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่รัฐต้องมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ย่อท้อต่อแรงกดดันจากกลุ่มผลประโยชน์ มีระบบติดตามงานที่เข้มแข็ง และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งศูนย์ควบคุมคุณภาพอากาศที่ทำงานอย่างต่อเนื่อง การกำหนด KPI ด้านสิ่งแวดล้อมในทุกหน่วยงาน และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และ ปัญญา เทียบได้กับ “การบริหารเชิงข้อมูลและหลักฐาน” (Evidence-Based Management) ซึ่งเน้นการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลจริงและงานวิจัย ภาครัฐควรพัฒนา “ระบบฐานข้อมูลคุณภาพอากาศแบบเรียลไทม์” เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย รวมทั้งจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่มีมาตรฐานและโปร่งใส ตลอดจนสนับสนุนการวิจัยเชิงนโยบายเพื่อหาแนวทางลดมลพิษอย่างยั่งยืน เมื่อบูรณาการหลักไตรสิกขาในเชิงการบริหาร จะเห็นได้ว่า “ศีล” ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างควบคุม “สมาธิ” เป็นพลังขับเคลื่อนของบุคลากร และ “ปัญญา” เป็น

เครื่องมือสร้างการตัดสินใจที่มีเหตุผล ทั้งสามส่วนจึงทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ช่วยให้การบริหารจัดการอากาศสะอาดมีทั้งกรอบกฎหมายที่มั่นคง วินัยในการปฏิบัติ และความสามารถในการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีเพื่อพัฒนานโยบาย ซึ่งเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงประจักษ์และยั่งยืนตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์

สรุป การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการอากาศสะอาดมีบทบาทที่สำคัญทั้งในเชิงคุณธรรมและเชิงนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ อริยสัจ 4 ช่วยให้ผู้บริหารมองปัญหาอย่างชัดเจนและเข้าใจปัจจัยเชิงระบบ เช่น นโยบายการผลิต การคมนาคม และพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งเป็นแนวทางวิเคราะห์เชิงโครงสร้างตามหลักรัฐประศาสนศาสตร์ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและเป็นขั้นตอน ส่วนไตรสิกขา สร้างกรอบพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กรให้มีคุณธรรม จิตสำนึก และปัญญาในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการใช้ “ศีล” ในการกำหนดกฎหมายและระเบียบ “สมาธิ” เพื่อเสริมสร้างวินัยและความรับผิดชอบ และ “ปัญญา” เพื่อใช้ข้อมูลเชิงหลักฐานประกอบการตัดสินใจ นำไปสู่ระบบการจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ดังนั้นหลักพุทธธรรมดังกล่าวเป็นรากฐานเชิงจริยธรรมที่สนับสนุนการบริหารจัดการอากาศสะอาด เพราะทำให้การดำเนินนโยบายมี “เหตุผลคู่คุณธรรม” ช่วยลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน เกิดวัฒนธรรมการบริหารที่มีความรับผิดชอบ โปร่งใส และร่วมมือกันในการสร้างสังคมอากาศสะอาด

แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์และธรรมาภิบาล

รัฐประศาสนศาสตร์พิจารณาว่าการบริหารจัดการอากาศสะอาดเป็นกระบวนการของนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ที่ต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนและเป็นระบบ บทความนี้จะได้นำแนวคิด “ห่วงโซ่กระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process)” ตามหลักของ Thomas R. Dye (2017) มาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์ในการบริหารจัดการอากาศสะอาด เพื่อให้ภาพของการจัดการเชิงระบบอย่างเป็นขั้นตอนและมีเหตุผล ก่อนจะเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม ซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

1. การกำหนดปัญหา (Problem Identification) การที่รัฐหรือหน่วยงานสาธารณะต้องรับรู้ “อะไรคือปัญหาสาธารณะที่ต้องเข้าไปแก้ไข” โดยมีการสำรวจทั้งสภาพแวดล้อม ข้อมูลเชิงสถิติ ผลกระทบต่อประชาชน และบริบททางสังคม ในบริบทการจัดการอากาศสะอาด เช่น การตรวจพบว่าในพื้นที่หนึ่งมีค่าฝุ่น PM2.5 เกินมาตรฐาน หรือประชาชนมีปัญหাসุภาพจากมลพิษ การใช้จ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น เป็นต้น ซึ่งหากขั้นตอนนี้ดำเนินไม่ดี เช่น ขาดข้อมูลหรือไม่มองถึงต้นเหตุที่แท้จริง จะทำให้การแก้ไขนโยบายเป็นการบรรเทาอาการ ไม่ได้จัดการต้นเหตุของปัญหา

2. การจัดลำดับความสำคัญ (Agenda Setting) หลังจากระบุปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการ จัดให้ปัญหานั้นขึ้นอยู่ในวาระของการพิจารณาของรัฐ (Agenda) หรือกล่าวได้ว่า การกำหนดว่า เรื่องใดควรเป็นนโยบายเร่งด่วน โดยมีปัจจัยหลายประการ เช่น เมื่อปัญหามลพิษทางอากาศกลายเป็นประเด็นที่สังคมให้ความสำคัญและมีผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน จึงถูกนำเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะมีโอกาสได้รับการออกแบบนโยบายและจัดสรรทรัพยากรมากขึ้น หากขั้นตอนนี้ทำไม่ดี เช่น ปัญหาถูกมองข้ามหรือไม่มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้สังคมรับรู้ นำไปสู่การขาดความสนใจจากผู้กำหนดนโยบายและงบประมาณไม่เพียงพอ

3. การออกแบบนโยบาย (Policy Formulation) ขั้นตอนต่อไปคือ การออกแบบหรือกำหนดทางเลือกของนโยบาย ผู้กำหนดนโยบายต้องพิจารณาเลือกวิธีการต่าง ๆ ที่มีอยู่ วิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ ตลอดจนเลือกเครื่องมือและมาตรการที่เหมาะสม ตัวอย่างในเชิงอากาศสะอาด เช่น การออกกฎหมายควบคุมการปล่อยมลพิษจากโรงงาน การกำหนดเขตหรือพื้นที่ห้ามเผาในที่โล่ง การสนับสนุนพลังงาน

สะอาด เป็นต้น หากขั้นนี้ขาดความรอบคอบ เช่น ไม่ได้ศึกษาข้อดีข้อเสียของมาตรการ หรือไม่ได้มีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ก็อาจทำให้นโยบายยากต่อการปฏิบัติหรือตกผลึกไม่ตรงกับบริบท

4. การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) เมื่อมีการออกแบบนโยบายเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือ “การลงมือใช้” หรือการนำมาตรการนั้นไปปฏิบัติจริง ผ่านหน่วยงานรัฐ เอกชน หรือชุมชน โดยต้องมีการจัดสรรงบประมาณ กำหนดบทบาทและหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และมีระบบติดตามผล ในบริบทอากาศสะอาด เช่น สถานีตรวจวัดคุณภาพอากาศ การบังคับใช้ในพื้นที่ห้ามเผา การตรวจสอบโรงงาน เป็นต้น หากขาดขั้นตอนนี้อาจมีประสิทธิภาพ เช่น งบประมาณไม่พอ หน่วยงานไม่มีความชัดเจน หรือผู้เกี่ยวข้องไม่ร่วมมือ ก็จะทำให้นโยบาย ไม่ได้ผลหรือไม่สามารถปฏิบัติได้

5. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่า นโยบายที่ปฏิบัติมาแล้วได้ผลตามเป้าหมายหรือไม่ มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด มีผลข้างเคียงอะไรบ้าง และควรมีการปรับปรุงอย่างไร เช่น สำหรับการจัดการอากาศสะอาด อาจประเมินว่า ค่าฝุ่น PM2.5 ลดลงหรือไม่ จำนวนผู้ป่วยทางเดินหายใจลดลงหรือไม่ งบประมาณใช้คุ้มค่าหรือไม่ เป็นต้น หากขาดขั้นตอนนี้อาจไม่ทราบว่าการดำเนินนโยบายได้ผลหรือไม่ได้ผล นำไปสู่การใช้ทรัพยากรผิดประโยชน์

ดังนั้น โมเดล 5 ขั้นตอนนี้ให้กรอบที่ชัดเจนสำหรับการวิเคราะห์และออกแบบนโยบายสาธารณะในลักษณะเชิงระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การระบุปัญหาอย่างถูกต้อง จัดวางระเบียบให้ปัญหานั้นได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง ออกแบบนโยบายที่เหมาะสม ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เมื่อผนวกกับแนวคิดเชิงพุทธธรรมและธรรมาภิบาล ก็ช่วยเสริมสร้างการบริหารจัดการอากาศสะอาดที่มีประสิทธิภาพ

ในมิติของรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่ แนวคิดเรื่อง ธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้รับการยอมรับว่าเป็นรากฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการสาธารณะ รวมทั้งการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและคุณภาพอากาศด้วย โดยองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD, 2021) ได้เสนอว่า หากปราศจากหลักธรรมาภิบาล นโยบายสิ่งแวดล้อมย่อมไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้ ดังนี้

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) การบริหารจัดการอากาศสะอาดต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายที่ชัดเจนและเสมอภาค การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมต้องไม่เลือกปฏิบัติ ปราศจากอิทธิพลทางการเมืองหรือผลประโยชน์กลุ่มทุน หน่วยงานรัฐควรดำเนินการอย่างตรงไปตรงมา ยึดมั่นในหลักความยุติธรรม และกำหนดโทษทางกฎหมายที่เหมาะสมกับผู้ละเมิด เช่น การปล่อยมลพิษเกินมาตรฐาน หรือการเผาในที่โล่ง นอกจากนี้ การมีกฎหมายเฉพาะด้านคุณภาพอากาศที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับชาติถึงท้องถิ่นจะช่วยสร้างกลไกควบคุมที่เป็นธรรมและตรวจสอบได้ เพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลต่อเนื่อง

2. หลักความโปร่งใส (Transparency) เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างรัฐและประชาชน ภาครัฐต้องเปิดเผยข้อมูลคุณภาพอากาศและมาตรการที่ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเผยแพร่ดัชนีคุณภาพอากาศ (Air Quality Index: AQI) และผลการตรวจวัดค่าฝุ่นละออง PM2.5 ในแต่ละพื้นที่ผ่านระบบข้อมูลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เมื่อข้อมูลสามารถตรวจสอบได้ จะช่วยลดความไม่ไว้วางใจและป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ตัวอย่างเช่น การเผยแพร่ข้อมูลคุณภาพอากาศแบบเรียลไทม์ผ่านเว็บไซต์และแอปพลิเคชันของกรมควบคุมมลพิษ ทำให้ประชาชนสามารถวางแผนการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว

3. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) การบริหารจัดการอากาศสะอาดต้องมีระบบความรับผิดชอบที่ชัดเจนในทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และประชาชน หน่วยงานรัฐต้องรับผิดชอบต่อผลของนโยบายและการบังคับใช้กฎหมายโดยไม่ละเว้น ผู้ประกอบการต้องลงทุนในเทคโนโลยีลดการปล่อยมลพิษและปฏิบัติตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน รัฐควรมีกลไกตรวจสอบ เช่น

การจัดตั้งองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม การให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและเอกชน รวมทั้งการเข้ามาตราการตามหลัก “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” เพื่อให้ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการอากาศสะอาดที่มีประสิทธิภาพ ภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การกำหนดปัญหา ออกแบบนโยบาย ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของนโยบายร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การให้ชุมชนจัดทำ “ธรรมนูญอากาศสะอาด” ในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยสร้างความร่วมมือ ความรับผิดชอบร่วม และการแก้ปัญหาที่ตรงตามบริบทของพื้นที่

5. หลักความเสมอภาคและความเป็นธรรม (Equity and Fairness) การจัดการอากาศสะอาดต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมของประชาชนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เด็ก ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่อาศัยในพื้นที่เปราะบาง แนวคิด “ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม” จึงเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบนโยบาย เพื่อให้การกระจายทรัพยากร งบประมาณ และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างเท่าเทียม เช่น การสนับสนุนอุปกรณ์ตรวจวัดคุณภาพอากาศให้กับชุมชนชนบท การจัดตั้งศูนย์สุขภาพประจำท้องถิ่น และการกระจายงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมทุกพื้นที่

6. หลักความคุ้มค่า (Value for Money) ภาครัฐต้องใช้ทรัพยากรและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งให้เกิดผลลัพธ์สูงสุดต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เช่น การลงทุนในเทคโนโลยีตรวจวัดและควบคุมมลพิษที่มีความคุ้มค่า การจัดสรรงบประมาณแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการใช้งบประมาณ ตลอดจนการประเมินผลตอบแทนทางสังคม เพื่อให้มั่นใจว่านโยบายด้านอากาศสะอาดสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม

สรุปได้ว่า แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์และหลักธรรมาภิบาลเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารจัดการอากาศสะอาดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยรัฐประศาสนศาสตร์มุ่งเน้นกระบวนการนโยบายสาธารณะที่เป็นระบบ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินการ ไปจนถึงการประเมินผล ส่วนหลักธรรมาภิบาลเน้นการบริหารที่ยึดหลักความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่า เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรม การบูรณาการแนวคิดดังกล่าวนี้ช่วยสร้างระบบการบริหารจัดการอากาศสะอาด ตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะและความต้องการของประชาชน

การวิเคราะห์

การศึกษาประเด็นการบริหารจัดการอากาศสะอาดในมิติรัฐประศาสนศาสตร์ควบคู่กับหลักพุทธธรรม พบว่ามีความสอดคล้องกันระหว่าง “หลักการบริหารภาครัฐเชิงคุณธรรม” และ “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา” ที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและคุณธรรม ปัญหามลพิษทางอากาศเป็นปัญหาสาธารณะ มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสุขภาวะของประชาชน การแก้ไขจึงต้องอาศัยทั้งกลไกการบริหารจัดการภาครัฐที่มีธรรมาภิบาล และการปลูกฝังจิตสำนึกทางศีลธรรมในสังคม ดังนี้

1. มิติรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารจัดการอากาศสะอาดเป็นกระบวนการนโยบายสาธารณะ ที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดปัญหา การจัดวางระบ การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผล โดยภาครัฐต้องอาศัยข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ หลักฐานเชิงประจักษ์ และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาทางอากาศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขั้น การกำหนดปัญหา ต้องระบุสาเหตุที่แท้จริงของมลพิษ ทั้งจากภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการคมนาคม ส่วน การ

จัดวางนโยบาย เป็นการผลักดันประเด็นนี้ให้เป็นวาระแห่งชาติ เนื่องจากมีผลกระทบต่อสุขภาพและเศรษฐกิจของประชาชน ขึ้น การกำหนดนโยบาย ควรยึดแนวคิด “การบริหารแบบบูรณาการ” เพื่อเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนให้เกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ขณะที่ การนำนโยบายไปปฏิบัติ ต้องพัฒนาระบบราชการให้คล่องตัว กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการติดตามผล ส่วนการประเมินผล ต้องพิจารณาทั้งคุณภาพอากาศ ประสิทธิภาพเชิงงบประมาณ และระดับความตระหนักรู้ของสังคม เพื่อนำไปปรับปรุงนโยบายให้เหมาะสมต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ ภาครัฐต้องเสริมสร้าง สมรรถนะหลักสามประการ ได้แก่ 1) สมรรถนะด้านนโยบาย คือความสามารถในการวิเคราะห์เชิงระบบและใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ 2) สมรรถนะด้านการบริหาร คือความสามารถในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรมและโปร่งใส และ 3) สมรรถนะด้านการมีส่วนร่วม คือการให้ประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการ ดังนั้นการบริหารจัดการอากาศสะอาดตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์ต้องมุ่งสู่การบูรณาการระหว่างนโยบาย การบริหาร และการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะอย่างแท้จริง

2. มิติธรรมาภิบาลในการจัดการอากาศสะอาด เป็นกรอบสำคัญในการกำหนดมาตรฐานการบริหารภาครัฐที่ดี ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ กำหนดไว้ 6 ประการ ได้แก่ 1. หลักนิติธรรม การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเสมอภาค ปราศจากอิทธิพลทางการเมืองหรือผลประโยชน์กลุ่มทุน 2. หลักคุณธรรม เจ้าหน้าที่รัฐและผู้ประกอบการต้องยึดมั่นในความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคม 3. หลักความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลคุณภาพอากาศอย่างต่อเนื่องและตรวจสอบได้ เพื่อสร้างความไว้วางใจของประชาชน 4. หลักความมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นร่วมออกแบบมาตรการลดมลพิษ 5. หลักความรับผิดชอบต่อสังคม กำหนดกลไกให้ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบต่อค่าเสียหายต่อชุมชน และ 6. หลักความคุ้มค่า ใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างประหยัด คำนึงถึงผลลัพธ์ต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการยึดหลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้การดำเนินนโยบายอากาศสะอาด มีความชอบธรรมทางสังคม และสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อภาครัฐ

3. หลักพุทธธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการอากาศสะอาดได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 และไตรสิกขา ซึ่งมีศักยภาพในการเชื่อมโยงกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์และธรรมาภิบาล เพื่อสร้างกระบวนการบริหารที่มีทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม ในมิติของหลัก อริยสัจ 4 การบริหารจัดการอากาศสะอาดเริ่มจาก “ทุกข์” ซึ่งเทียบได้กับการระบุปัญหาทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน “สมุทัย” คือการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาอย่างเป็นระบบ ทั้งจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่เน้นการผลิต การเผาในที่โล่ง การใช้พลังงานเชื้อเพลิง และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ทั่วถึง “นิโรธ” คือการกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ให้เกิดสังคมอากาศสะอาดและยั่งยืน โดยมีตัวชี้วัดที่ตรวจสอบได้ ส่วน “มรรค” คือแนวทางการดำเนินนโยบายที่เป็นเหตุเป็นผล อาทิ การออกกฎหมายควบคุมมลพิษ การส่งเสริมพลังงานสะอาด การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกระดับ กระบวนการนี้สะท้อนการจัดการเชิงบูรณาการที่มีทั้งการวิเคราะห์สาเหตุ วางเป้าหมาย และลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

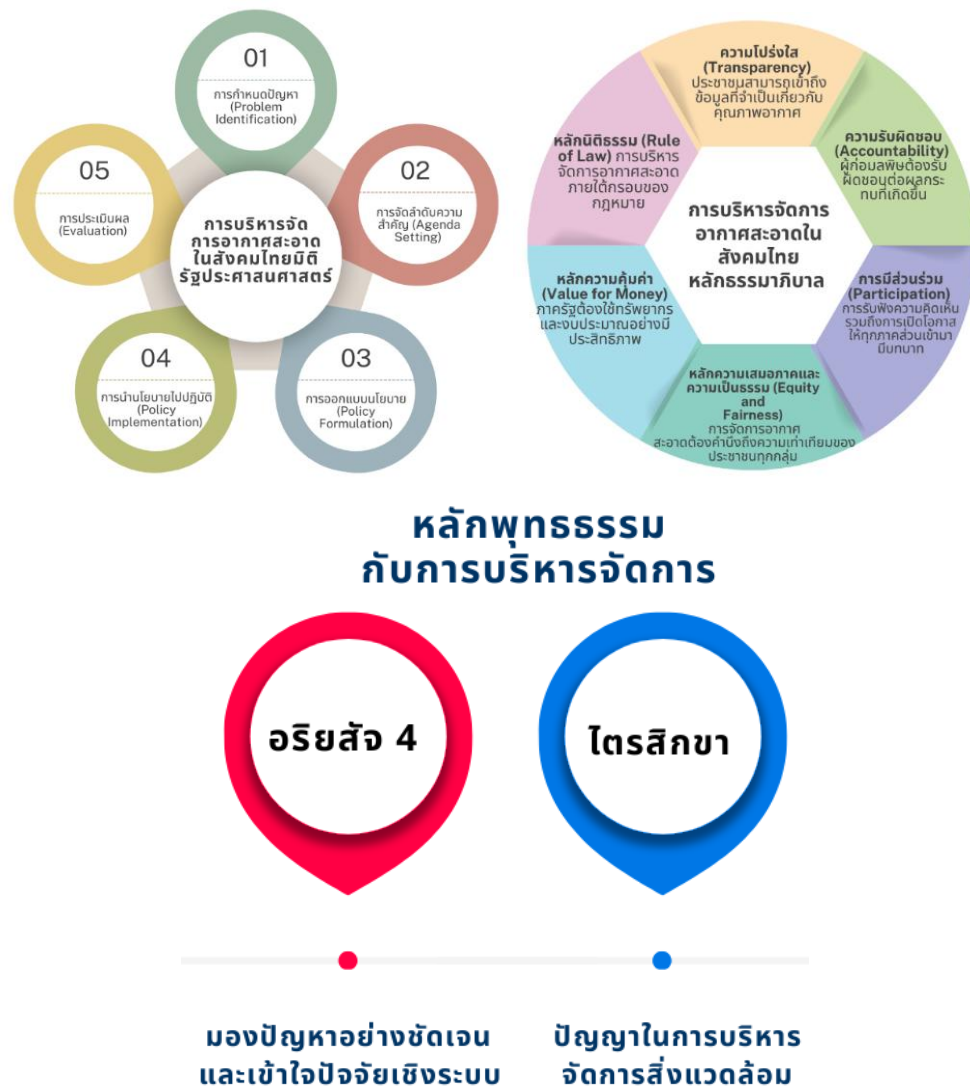
ขณะเดียวกัน ไตรสิกขา ช่วยเสริมให้การบริหารมีมิติทางคุณธรรมควบคู่กับประสิทธิภาพ “ศีล” หมายถึงการสร้างระบบกฎหมายและมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน โปร่งใส และเท่าเทียม “สมาธิ” สื่อถึงความมุ่งมั่นและวินัยของเจ้าหน้าที่รัฐในการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมอย่างต่อเนื่อง และ “ปัญญา” หมายถึงการใช้ข้อมูล วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในการวิเคราะห์และกำหนดนโยบายอย่างมีเหตุผลและตรวจสอบได้ การผสมผสานอริยสัจ 4 กับไตรสิกขาเช่นนี้จึงทำให้กระบวนการบริหารจัดการอากาศสะอาดมีทั้งโครงสร้างเชิง

ระบบ จิตสำนึกทางจริยธรรม และการปฏิบัติที่ยึดมั่นในประโยชน์ส่วนรวม อันนำไปสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะที่โปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสังคม

กล่าวโดยสรุป การบูรณาการ รัฐประศาสนศาสตร์ ธรรมาภิบาล และพุทธธรรม เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้การบริหารจัดการอากาศสะอาดเกิดความสมบูรณ์ทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงจิตสำนึก โดยรัฐประศาสนศาสตร์ทำหน้าที่กำหนดกรอบเชิงระบบ ธรรมาภิบาลเป็นกลไกรับรองความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสังคม ขณะที่พุทธธรรมช่วยปลูกฝังคุณธรรมในใจของผู้บริหารและประชาชน เมื่อทั้งสามแนวคิดประสานกันอย่างกลมกลืน จะทำให้การบริหารจัดการอากาศสะอาดของไทยมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน อันเป็นรากฐานของสังคมที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรม ซึ่งแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบูรณาการ รัฐประศาสนศาสตร์ ธรรมาภิบาล และพุทธธรรม เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้การบริหารจัดการอากาศสะอาด

สรุป

บทความนี้นำเสนอกรอบแนวคิดการบริหารจัดการอากาศสะอาดภายใต้หลักรัฐประศาสนศาสตร์และธรรมาภิบาล โดยมุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการบริหารภาครัฐที่เชื่อมโยงประสิทธิภาพเชิงโครงสร้างกับคุณธรรมเชิงพฤติกรรม การจัดการอากาศสะอาดในมิติรัฐประศาสนศาสตร์ถือเป็นกระบวนการนโยบาย

สาธารณะที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินการ ไปจนถึงการประเมินผล เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางสังคมที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และเป็นธรรม หลักธรรมาภิบาลจึงมีบทบาทสำคัญในการกำกับการบริหารให้อยู่บนฐานของความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่า เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวม เมื่อเชื่อมโยงกับ หลักพุทธธรรม เช่น อริยสัจ 4 เพื่อเข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ไขอย่างมีเหตุผล และ ไตรสิกขา เพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านศีล สมาธิ และปัญญาในการบริหาร จะช่วยให้ระบบการจัดการอากาศสะอาดมีทั้งประสิทธิภาพ กล่าวโดยสรุป การบูรณาการแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์และธรรมาภิบาลควบคู่กับหลักพุทธธรรมจะนำไปสู่การบริหารเชิงคุณธรรมที่โปร่งใส มีส่วนร่วม และสมดุลระหว่างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมของผู้บริหารภาครัฐ ข้อเสนอแนะคือ ภาครัฐควรกำหนดนโยบายอากาศสะอาดที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พัฒนาเครื่องมือประเมินผลเชิงคุณธรรมควบคู่กับตัวชี้วัดคุณภาพอากาศ และปลูกฝังจิตสำนึกเชิงพุทธในระบบราชการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2566). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. (2564). แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เจริญชัย กุลวัฒนาพร. (2563). หลักพุทธธรรมกับกลยุทธ์การบริหารจัดการความเปลี่ยนแปลงขององค์กร. วารสารวิจัยวิชาการ, 3(2), 171–182.
- พระครูโกศลศาสนบัณฑิต (ฤกษ์ณะ ตรุโณ). (2568). แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธจริยศาสตร์: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. มจร ปรัชญาปริทรรศน์, 8(1), 355–370.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2553). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- รมิดา ศรีมันตา และคณะ. (2020). การพัฒนาแบบจำลองไตรสิกขาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. วารสารวิจัยชุมชนและการพัฒนาสังคม, 14(4), 172–186.
- สุทธินัย ผลขาว. (2568). พุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองไทย. วารสารพุทธรัตนโบล, 1(3), 44–54.
- Durongkaveroj, W. (2023). Recent developments in basic education and environmental governance in Thailand. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Dye, T. R. (2017). Understanding public policy (15th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Kiesewetter, G., Klimont, Z., Ru, M., & Slater, J. (2023). National assessment of the cost of inaction of tackling air pollution in Thailand. International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA).
- OECD. (2021). Environmental governance in practice. Paris: OECD Publishing.
- UNEP. (2022). Air quality policies and practices. Nairobi: UNEP.
- WHO. (2022). Air pollution and health. Geneva: WHO.

พลิกโฉมท้องถิ่นไทย : พลเมืองกับรัฐประศาสนศาสตร์*

TRANSFORMING THAI LOCALITY: CITIZENS AND PUBLIC ADMINISTRATION

ธนารัตน์ จิตต์พายัพ

Thanarat Chitpaiyap

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: 6701104233@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาการพลิกโฉมท้องถิ่นไทย ผ่านกระบวนการกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่น โดยใช้แนวคิดการบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ การกระจายอำนาจเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ทว่าในบริบทของประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทาย อาทิ ความไม่พร้อมของบุคลากร งบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงปัญหาการทุจริต และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่เต็มที่ แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของพลเมือง ในการกำหนดทิศทาง ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ และเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่นให้พึ่งพาตนเองได้ บทความนี้จะวิเคราะห์ว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวสามารถช่วยลดผลกระทบเชิงลบของการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่นได้อย่างไร พร้อมศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเป็นกลไกขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสร้างธรรมาภิบาลที่ดี การศึกษานี้จะนำเสนอภาพรวมของการกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่นในประเทศไทย ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ และวิเคราะห์บทบาทของพลเมืองกับการบริหารภาครัฐ ในการเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวและส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยฐานรากต่อไป เพื่อสร้างการพลิกโฉมท้องถิ่นไทยที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: พลเมือง; การบริหารภาครัฐ; ท้องถิ่นไทย

Abstract

This academic article examined the transformation of Thai localities through decentralization and local administration, drawing on the concept of comparative public administration. Decentralization is a key mechanism for strengthening democracy and increasing the efficiency of public administration. However, in the Thai context, challenges remain, including inadequate personnel, budget, and infrastructure, as well as corruption and incomplete public participation. The concept of citizen public administration has become crucial, emphasizing the need for citizen participation in determining the direction, monitoring the performance of government agencies, and strengthening local self-reliance. This article analyzed how applying this concept can mitigate the negative impacts of decentralization and promote sustainable development at the local level. It also examined the role of local administrative organizations as a mechanism for fostering public participation and fostering good governance. This study presented an overview of decentralization and local

*Received August 27, 2025; Revised September 27, 2025; Accepted October 1, 2025

administration in Thailand, including both positive and negative impacts. It also examined the role of citizens in public administration in addressing these issues and promoting the development of grassroots democracy, ultimately contributing to the sustainable transformation of Thai localities.

Keywords: Citizens; Public Administration; Thai Local Administrative Organizations

บทนำ

ในโลกยุคใหม่ที่มีการบริหารจัดการสาธารณะต้องเผชิญกับความซับซ้อน ความหลากหลายของความต้องการประชาชน และข้อจำกัดของระบบราชการแบบรวมศูนย์ แนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization) ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น การกระจายอำนาจไม่เพียงแต่เป็นแนวทางการปรับโครงสร้างการบริหารราชการเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐในการเป็น “ผู้ร่วมพัฒนา” ร่วมกับพลเมืองแทนที่จะเป็น “ผู้ปกครอง” ที่กำหนดทุกนโยบายจากส่วนกลาง (พจนานัลย์ ไชยรังสี, 2550)

ในบริบทของสังคมไทย แม้จะมีความพยายามผลักดันการกระจายอำนาจผ่านการปฏิรูปกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ มานานหลายทศวรรษ เช่น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 และรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ให้หลักประกันต่อการมีอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่ามีข้อจำกัดและความท้าทายจำนวนมาก ทั้งในด้านโครงสร้างระบบราชการที่ยังยึดโยงกับส่วนกลาง ความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร (วุฒิสภา ต้นไชย, 2560) ความพยายามในการกระจายอำนาจของไทยผ่านรัฐธรรมนูญหลายฉบับ เช่น ฉบับปี 2540, 2550 และ 2560 สะท้อนให้เห็นความต่างระหว่างโอกาสตามกฎหมายกับการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในยุครัฐธรรมนูญ 2540 มีการให้อำนาจท้องถิ่นและสิทธิประชาชนอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ส่วนฉบับ 2550 แม้จะสานต่อหลักการ แต่กลับเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองที่บั่นทอนการขับเคลื่อน ขณะที่รัฐธรรมนูญ 2560 กลับถูกมองว่าลดทอนอำนาจท้องถิ่นและเพิ่มการกำกับดูแลจากส่วนกลางมากขึ้น ความท้าทายที่สำคัญยังคงอยู่ที่การต่อต้านจากระบบราชการส่วนกลาง ความไม่พร้อมของบุคลากรท้องถิ่น และการขาดความต่อเนื่องของนโยบาย การกระจายอำนาจจึงยังเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและยังห่างไกลจากการบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นกระบวนการสำคัญที่ถูกขับเคลื่อนในหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ด้วยความเชื่อว่าการโอนถ่ายอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบจากรัฐบาลกลางไปสู่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่เพิ่มขึ้น การตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้ตรงจุดมากขึ้น และที่สำคัญคือการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตามแนวคิดดังกล่าวในบริบทของประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายและก่อให้เกิดผลกระทบที่ซับซ้อน ทั้งในมิติของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารจัดการภาครัฐ การทำความเข้าใจผลกระทบเหล่านี้อย่างรอบด้านจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อค้นหาแนวทางในการเสริมสร้างการกระจายอำนาจให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ชำนาญ จันทรเรือง, 2549)

แนวคิดการบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ (Civic Public Administration) นำเสนออีกมิติหนึ่งของการบริหารจัดการภาครัฐที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะพลเมือง (civic) ที่มีความตื่นตัวและเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และการเป็นหุ้นส่วนในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ซึ่งแตกต่างจากการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมที่เน้นโครงสร้างอำนาจจากบนลงล่าง การ

ประยุกต์ใช้แนวคิดนี้กับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในสังคมไทยปัจจุบันจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากการพิจารณาบทบาทของพลเมืองในการเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนการกระจายอำนาจให้ประสบความสำเร็จ ลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น และสร้างเสริมธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่น (สุรชัย พรหมพันธุ์ และคณะ, 2567)

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งที่จะนำเสนอภาพรวมของการกระจายอำนาจและการบริหารท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเน้นย้ำถึงพัฒนาการ ความท้าทาย และผลกระทบที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองในการเป็นกรอบคิดสำคัญที่จะช่วยวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการยกระดับการบริหารจัดการท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยต่อไป

การกระจายอำนาจท้องถิ่นไทย

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Decentralization) เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างการบริหารของรัฐให้มีความยืดหยุ่น โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่ได้อย่างแท้จริง แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากความพยายามในการลดอำนาจการควบคุมจากส่วนกลาง และถ่ายโอนอำนาจ หน้าที่ ทรัพยากร และความรับผิดชอบไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในพื้นที่ (ธัญญพัทธ์ ภูริพิณสินธ์, 2565)

ในประเทศไทย การกระจายอำนาจเริ่มได้รับการผลักดันอย่างเป็นระบบภายหลังวิกฤตการณ์ทางการเมืองในปี พ.ศ. 2535 และได้ถูกตราเป็นนโยบายระดับชาติผ่านพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยมีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการสาธารณะ และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะมีความก้าวหน้า แต่กระบวนการถ่ายโอนอำนาจในทางปฏิบัติก็ยังคงดำเนินไปอย่างล่าช้าและเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ (วราวุธ วังระพันธ์, 2567)

หนึ่งในปัญหาหลักคือการถ่ายโอนภารกิจโดยไม่มี การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนมากยังพึ่งพางบประมาณจากส่วนกลาง ขาดความสามารถในการหารายได้ของตนเอง ทำให้ขาดอิสระในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ โครงสร้างราชการที่เน้นการควบคุมจากบนลงล่าง (Top-down) ก็ยังฝังรากลึกในระบบราชการไทย ทำให้การบริหารในท้องถิ่นมักถูกกำกับโดยกระทรวง ทบวง กรม แทนที่จะให้อิสระในการตัดสินใจอย่างแท้จริง (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2567)

อีกปัจจัยสำคัญคือ ความไม่พร้อมของบุคลากรท้องถิ่นในด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารงานสาธารณะ รวมถึงการขาดกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลภายในระดับพื้นที่ ส่งผลให้บางแห่งเกิดปัญหาการใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสม หรือขาดความโปร่งใส ซึ่งกระทบต่อความไว้วางใจของประชาชน การกระจายอำนาจยังมีผลกระทบเชิงบวกที่สำคัญ กล่าวคือ ทำให้เกิดการพัฒนาระบบที่ตามศักยภาพท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนา เกิดการสร้างนวัตกรรมในการให้บริการสาธารณะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละพื้นที่ และช่วยลดภาระของหน่วยงานรัฐส่วนกลางได้ในระยะยาว เพื่อให้การกระจายอำนาจเกิดผลอย่างแท้จริงและยั่งยืน จึงจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการบริหารราชการให้ยืดหยุ่นมากขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมแนวคิด “รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง”

(Civic Public Administration) ซึ่งยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เน้นความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และเป็นเจ้าของกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง (ชำนาญ ชูเที่ยง และคณะ, 2566) แนวทางดังกล่าวไม่เพียงส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แต่ยังช่วยให้การบริหารท้องถิ่นมีความชอบธรรม โปร่งใส และสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของประชาชนในสังคมไทยยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลกระทบของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในสังคมไทยปัจจุบัน

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปภาครัฐในหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย โดยมีเป้าหมายหลักในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ การตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้ตรงจุด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตาม ในบริบทของสังคมไทย การกระจายอำนาจได้ส่งผลกระทบทั้งในเชิงบวกและลบ และทำให้เกิดคำถามถึงบทบาทของ “พลเมือง” ในการขับเคลื่อนและตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การพิจารณาถึงความสำคัญของ รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ในการจัดการกับผลกระทบเหล่านี้

การกระจายอำนาจในประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นต้นมา และมีความชัดเจนมากขึ้นหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2560 ซึ่งให้ความสำคัญกับการปกครองส่วนท้องถิ่นและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ผลกระทบที่เกิดขึ้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผลกระทบเชิงบวก

การตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อปท. มีความใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่มากกว่ารัฐบาลกลาง ทำให้สามารถรับรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างรวดเร็วและตรงจุดมากขึ้น เช่น การจัดการโครงสร้างพื้นฐานในท้องถิ่น การบริการสาธารณะพื้นฐาน และการส่งเสริมอาชีพ

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การวางแผน และการตรวจสอบการดำเนินงานของ อปท. ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การจัดทำประชาคมท้องถิ่น การประชุมสภา อปท. และการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น

การพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น อปท. มีอิสระในการตัดสินใจและบริหารจัดการทรัพยากรมากขึ้น ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรท้องถิ่นและนวัตกรรมในการบริหารจัดการ

การสร้างเสริมความเข้มแข็งของประชาธิปไตยฐานราก: การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความตระหนักทางการเมืองและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี

2. ผลกระทบเชิงลบและความท้าทาย

ความไม่พร้อมของบุคลากรและทรัพยากร อปท. หลายแห่งยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ งบประมาณ และเทคโนโลยีที่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลหรือมีขนาดเล็ก

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การกระจายอำนาจทางการเงินและการจัดซื้อจัดจ้างได้เปิดช่องให้เกิดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในระดับท้องถิ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่เต็มที่ แม้จะมีช่องทางการมีส่วนร่วม แต่ประชาชนจำนวนมากยังคงขาดความตื่นตัว ความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนเอง และความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

การเมืองท้องถิ่น การแข่งขันทางการเมืองในระดับท้องถิ่นบางครั้งนำไปสู่ความขัดแย้ง การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง

การกำกับดูแลจากส่วนกลาง การกำกับดูแลจากรัฐบาลกลางและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังคงเป็นประเด็นถกเถียงว่าควรมีความเข้มงวดมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ อบต. มีอิสระในการทำงานในขณะที่ยังคงรักษามาตรฐานความโปร่งใสและประสิทธิภาพ

บทบาทของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองในสังคมไทยปัจจุบัน

จากผลกระทบและความท้าทายข้างต้น รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นแนวทางแก้ไขและเสริมสร้างการกระจายอำนาจให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสังคมไทย โดยเน้นย้ำถึงบทบาทของ “พลเมือง” ที่ไม่เพียงเป็นผู้รับบริการจากภาครัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและควบคุมการทำงานของภาครัฐด้วย

1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของพลเมือง

สร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกพลเมือง การให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของตนเองในการบริหารท้องถิ่น รวมถึงปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ

เปิดช่องทางและกลไกการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย อบต. ควรพัฒนาช่องทางการมีส่วนร่วมที่เข้าถึงง่ายและหลากหลาย เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (E-Participation) การจัดเวทีประชาคมที่เปิดกว้าง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคประชาสังคม และการสนับสนุนกลุ่มพลเมืองที่รวมตัวกันเพื่อผลักดันประเด็นสาธารณะ

การสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผน การจัดทำงบประมาณ การดำเนินโครงการ ไปจนถึงการประเมินผลและการตรวจสอบ เพื่อให้การมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการบริหารงานของ อบต. และชีวิตของประชาชน

2. การเสริมสร้างความโปร่งใสและธรรมาภิบาล

การตรวจสอบโดยภาคประชาชน พลเมืองมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ตรวจสอบการทำงานของ อบต. โดยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การร้องเรียนเมื่อพบความไม่ชอบมาพากล และการติดตามผลการแก้ไขปัญหา

การเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ อบต. ต้องมีความรับผิดชอบในการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงาน งบประมาณ โครงการ และผลการดำเนินงานต่าง ๆ ให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยง่ายและเป็นปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและตรวจสอบได้

การสร้างความร่วมมือระหว่าง อบต. และภาคประชาสังคม การทำงานร่วมกันระหว่าง อบต. และองค์กรภาคประชาสังคมในการจัดทำแผนพัฒนา การเฝ้าระวังการทุจริต และการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการกำกับดูแลและสร้างธรรมาภิบาล

การส่งเสริมความรับผิดชอบ (Accountability) รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองเน้นให้ อบต. มีความรับผิดชอบต่อประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งในด้านผลการดำเนินงาน ความถูกต้องตามกฎหมาย และความคุ้มค่าของการใช้จ่ายงบประมาณ

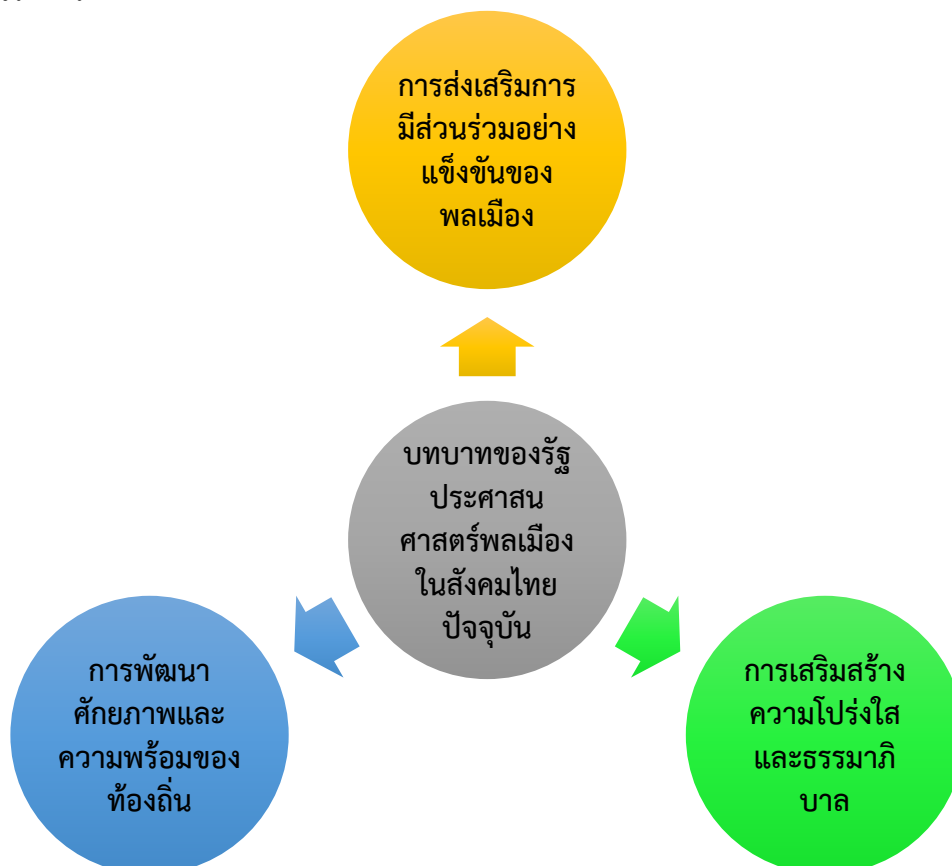
3. การพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของท้องถิ่น

การเสริมสร้างขีดความสามารถของ อปท. โดยเน้นพลเมืองเป็นศูนย์กลาง: การพัฒนาบุคลากร อปท. ให้มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง มีทักษะในการอำนวยความสะดวกการมีส่วนร่วม และเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการบริหารงาน การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการสื่อสาร การเผยแพร่ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น และการให้บริการประชาชน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความเข้าถึงของการมีส่วนร่วม

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การที่ อปท. และกลุ่มพลเมืองสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีระหว่างกัน จะช่วยยกระดับการบริหารจัดการท้องถิ่นและส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ดังนั้น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในสังคมไทยปัจจุบันได้นำมาซึ่งโอกาสในการพัฒนาและเสริมสร้างประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า แต่ขณะเดียวกันก็เผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน การนำแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง มาประยุกต์ใช้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยการเน้นบทบาทของพลเมืองในฐานะผู้ขับเคลื่อน ผู้ตรวจสอบ และผู้ร่วมพัฒนา การสร้างความตระหนักรู้ การเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย การส่งเสริมความโปร่งใส และการพัฒนาศักยภาพทั้งของ อปท. และพลเมือง จะช่วยให้การกระจายอำนาจบรรลุเป้าหมายในการสร้างสรรค์สังคมที่เข้มแข็ง เป็นธรรม และยั่งยืนอย่างแท้จริง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากบทความ

การพลิกโฉมท้องถิ่นไทยจากเดิมที่เป็นเพียงแขนขาของราชการส่วนกลางให้เป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการบริหารตนเองนั้น สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดการบริหารรัฐกิจเชิงเปรียบเทียบ โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมไปสู่การบริหารรัฐกิจแนวใหม่ และการบริหารรัฐกิจแบบธรรมาภิบาล

จากรวมศูนย์อำนาจสู่การกระจายอำนาจ แต่เดิมการปกครองท้องถิ่นของไทยถูกครอบงำด้วยแนวคิดการบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งเน้นการ รวมศูนย์อำนาจ ไว้ที่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำให้อำนาจในการตัดสินใจ การจัดสรรงบประมาณ และการกำหนดนโยบายไม่ได้อยู่ที่ประชาชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) แต่ถูกสั่งการจากข้างบนลงมา การปฏิรูปในยุคหลังได้นำแนวคิด การบริหารรัฐกิจแนวใหม่ (New Public Management - NPM) มาใช้ ซึ่งมองว่า อปท. ควรมีบทบาทเป็น “ผู้ให้บริการ” ที่ต้องตอบสนองความต้องการของ “ลูกค้า” (ประชาชน) การกระจายอำนาจจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ อปท. มีอิสระในการบริหารจัดการตนเอง สามารถวางแผนและจัดบริการสาธารณะที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของคนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วกว่าเดิม

ในอดีตระบบราชการแบบเก่าให้ความสำคัญกับการ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบและขั้นตอน เป็นหลัก ความสำเร็จถูกวัดจากการทำตามระเบียบอย่างเคร่งครัด แทนที่จะคำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงว่าตอบโจทย์ประชาชนหรือไม่ แต่เมื่อนำหลักการของ NPM มาประยุกต์ใช้ อปท. ได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการเน้น กระบวนการมาเป็นการ เน้นผลลัพธ์ หรือ ผลลัพธ์ ที่จับต้องได้จากการดำเนินงาน อปท. ต้องกำหนด เป้าหมายที่ชัดเจนและวัดผลได้ เพื่อให้การใช้งบประมาณและทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่าสูงสุด ตัวอย่างเช่น แทนที่จะแค่ทำตามขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างให้ครบถ้วน ก็ต้องตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนว่าการซื้อจัดจ้างนี้จะช่วยลดปริมาณขยะในพื้นที่ได้มากน้อยเพียงใด

การบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมทำให้ประชาชนมีสถานะเป็นเพียง “ผู้รับบริการ” ที่ไม่มีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจใด ๆ ในขณะที่แนวคิด ธรรมาภิบาล (Good Governance) เข้ามาเติมเต็มการกระจายอำนาจให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเน้นหลักการสำคัญอย่าง ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และ การตรวจสอบ ได้ การบริหารท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ร่วมตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และสามารถตรวจสอบย้อนหลัง ได้ทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วมที่มากขึ้นนี้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การบริหาร จัดการกิจการบ้านเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

สรุป

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นแนวทางสำคัญในการปฏิรูปภาครัฐของไทยที่มุ่งหวังให้เกิดการบริหาร จัดการที่มีประสิทธิภาพ การตอบสนองความต้องการของประชาชน และการสร้างเสริมประชาธิปไตยในระดับ ฐานราก อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวได้ส่งผลกระทบทั้งในเชิงบวก เช่น การพัฒนาบริการสาธารณะ ที่ตรงจุดและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และเชิงลบ เช่น ปัญหาด้านทรัพยากรบุคคล การทุจริต และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่เต็มที่

ในบริบทนี้ รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญใน การเป็นแนวคิดที่ช่วยขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยเน้นการเสริมสร้างบทบาทของ พลเมือง ในฐานะ ผู้มีส่วนร่วมสำคัญ ไม่ใช่เพียงผู้รับบริการ โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นผ่านการให้ความรู้ การเปิด ช่องทางที่หลากหลาย และการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังเน้นการเสริมสร้างความโปร่งใสและ ธรรมาภิบาลด้วยการเปิดเผยข้อมูล การส่งเสริมการตรวจสอบโดยภาคประชาชน และการสร้างความร่วมมือ ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กับภาคประชาสังคม

ดังนั้น การกระจายอำนาจจะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงได้ จำเป็นต้องอาศัยการยกระดับบทบาทของพลเมืองให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและมีความรับผิดชอบ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็งในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- ชำนาญ จันทร์เรือง. (2549). การกระจายอำนาจที่แท้จริงเป็นอย่างไร. กรุงเทพฯ: ประชาไทย.
- ชำนาญ ชูเที่ยง และคณะ. (2566). การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นภายใต้กระบวนการปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่. วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(4), 297-308.
- ธัญญพัทธ์ ภูริพิณินันท์. (2565). การกระจายอำนาจกับการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. วารสาร มจร บัณฑิตศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, 8(1), 85-100.
- พจนาลัย ไชยรังสี. (2550). การเมืองและการปกครองในประเทศสหราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วรารุณ วังระพันธ์. (2567). การขับเคลื่อนนโยบายทางการศึกษากับการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ท้องถิ่นเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคม. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 44(3), 186-216.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2567). บทความหนังสือ “การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น” และ “ผู้ว่าฯ เลือกตั้งโดยประชาชน”. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20(2), 365-376.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2560). การกระจายอำนาจเพื่อยกระดับประชาธิปไตยและเสริมสร้างความเป็นธรรม. วารสารนวัตกรรมสังคม, 1(1), 30-57.
- สุรัชย์ พรหมพันธุ์ และคณะ. (2567). โครงสร้างกรุงเทพมหานครตามแนวทางการกระจายอำนาจ. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง, 13(2), 53-72.

การท่องเที่ยวในวัด : สมดุลระหว่างศรัทธาและเศรษฐกิจ*

TOURISM IN MONASTERIES: BALANCE BETWEEN FAITH AND ECONOMY

ธนภัทร บัวพนัส, ปัทมา ภู่น้อย

Tanaphat Buaphanat, Pattama Punoi

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: pattama.industry@gmail.com

บทคัดย่อ

วัดเป็นสถาบันทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในวัดนำมาซึ่งประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นรายได้จากค่าธรรมเนียมเข้าชม การบริจาค และการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการบำรุงรักษาสถานที่และสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา การท่องเที่ยวที่ขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบ เช่น ความแออัด การรบกวนบรรยากาศทางศาสนา และการเปลี่ยนแปลงเชิงพาณิชย์ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าทางศาสนาและการใช้ประโยชน์จากวัดในเชิงเศรษฐกิจ โดยแนวคิดเรื่อง “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” (Sustainable Tourism) ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการพิจารณาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา แนวทางดังกล่าวเน้นการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ที่ให้ความสำคัญต่อการลดผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยว ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และคำนึงถึงการรักษาด้านคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของสถานที่ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดในแง่มุมต่าง ๆ 2. วิเคราะห์แนวทางการจัดการที่สามารถช่วยลดผลกระทบด้านลบ และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบาย พระสงฆ์ หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นในการหาแนวทางปฏิบัติที่สมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าทางศาสนาและการสร้างรายได้เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของวัดและชุมชนโดยรวม

คำสำคัญ: วัด; ศรัทธา; เศรษฐกิจ

Abstract

Monasteries are religious institutions that play a crucial role in Thai society. They are not only places for conducting religious ceremonies and disseminating Buddhist teachings but also serve as community centers and cultural tourism destinations that attract numerous visitors, both domestic and international. The growth of the tourism industry in monasteries brings economic benefits, including revenue from entrance fees, donations, and the sale of souvenirs, which can be utilized for monasteries maintenance and religious activities. Unmanaged tourism can lead to negative consequences, such as overcrowding, disturbances to the religious atmosphere, and the commercialization of sacred spaces. These challenges raise critical questions regarding how to balance the preservation of religious values with the

*Received July 14, 2025; Revised August 25, 2025; Accepted August 31, 2025

economic utilization of monasteries. The concept of sustainable tourism has been introduced as a framework for managing religious tourism. This approach emphasizes conservation-based development, minimizing the adverse effects of tourism, encouraging community participation, and maintaining the religious and cultural identity of the site. The objectives of this article were: 1. To study the impacts of tourism on monasteries from various perspectives. 2. To analyze management approaches that can help mitigate negative impacts and promote sustainable development. This study was beneficial for policymakers, Buddhist monks, tourism authorities, and local communities in finding a balanced approach between preserving religious values and generating income for the economic stability of monasteries and surrounding communities.

Keywords: Monasteries; Faith; Economy

บทนำ

วัดเป็นศูนย์กลางของศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนไทยมาอย่างยาวนาน นอกจากการเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว วัดยังทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเป็นพื้นที่ทางสังคมที่เชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน ในยุคปัจจุบัน วัดหลายแห่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่งผลให้การท่องเที่ยวในวัดกลายเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้วัดต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างบทบาททางศาสนาและการเป็นแหล่งท่องเที่ยว การเติบโตของการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เพื่อบำรุงรักษาสถานที่และสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาได้ แต่ขณะเดียวกันก็อาจนำไปสู่ผลกระทบเชิงลบ เช่น การพาณิชย์ศาสนา ที่ทำให้คุณค่าทางศาสนาลดลง การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ของวัดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และ ผลกระทบต่อบรรยากาศทางศาสนา ที่อาจรบกวนการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน

แนวโน้มของการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นยังนำไปสู่คำถามสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของวัดในสังคมสมัยใหม่ เช่น วัดควรเป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ หรือสามารถปรับตัวให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพได้ด้วย ปัญหานี้ไม่เพียงเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์และชุมชนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงภาครัฐและหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวที่ต้องร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวในวัดเกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่กระทบต่อคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องมีแนวทางบริหารจัดการที่สมดุลและยั่งยืน

บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์บทบาทของวัดในบริบททางศาสนาและเศรษฐกิจ รวมถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยว พร้อมนำเสนอแนวทางที่ช่วยให้วัดสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม โดยยังคงรักษาความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าทางศาสนาไว้ได้

บทบาทของวัดและความสำคัญในบริบททางศาสนาและเศรษฐกิจ

1. ความหมายและบทบาทของวัดในบริบททางศาสนา

วัด (สถาน) เป็นสถานที่สำคัญในศาสนาพุทธที่ใช้เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และสังคม วัดไม่เพียงเป็นสถานที่สำหรับการสวดมนต์ ทำบุญ ฟังธรรม และปฏิบัติสมาธิเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546) วัดในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ วัดหลวง (วัดที่ได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์) และ วัด

ราษฎร์ (วัดที่ก่อตั้งขึ้นโดยประชาชน) โดยวัดทั้งสองประเภทนี้มีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาและให้บริการด้านจิตวิญญาณแก่ประชาชน (วาสนา ชิตกรหาร, 2546)

นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเทศกาลทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญทางศาสนาและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

บทบาทการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในอดีต วัดมีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา โดยเฉพาะในยุคก่อนที่ระบบการศึกษาแบบตะวันตกจะเข้ามา วัดเป็นสถานที่ที่เด็กไทยได้รับการศึกษาเกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ คณิตศาสตร์ และธรรมะ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาความรู้และจริยธรรมของประชาชน (ไทยเฮลธ์, 2560) ปัจจุบัน วัดหลายแห่งยังคงมีโรงเรียนพุทธศาสนา โรงเรียนพระปริยัติธรรม และศูนย์ปฏิบัติธรรมที่ทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย

นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยมีวัดไทยหลายแห่งในต่างประเทศที่ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาในรูปแบบเถรวาท เช่น วัดไทยพุทธคยา ในประเทศอินเดีย และวัดพุทธธรรม ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งช่วยเผยแผ่พุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยไปยังชาวต่างชาติ

บทบาทด้านสังคม

นอกเหนือจากบทบาททางศาสนา วัดยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนไร้บ้าน บ้านพักคนชรา และศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด นอกจากนี้ วัดยังมีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาทางจิตใจผ่านแนวทางของพุทธศาสนา เช่น การฝึกสติ สมาธิ และการให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ

นอกจากนี้ วัดยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เนื่องจากวัดเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน จิตรกรรมฝาผนัง พระพุทธรูป และสถาปัตยกรรมไทยที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ของชาติ วัดหลายแห่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) และ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย

2. บทบาทของวัดในบริบททางเศรษฐกิจ

วัดมิได้เป็นเพียงศาสนสถานที่ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา แต่ยังมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในบริบทของเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจเชิงพุทธ และเศรษฐกิจการท่องเที่ยว วัดถือเป็นหนึ่งในสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการกระจายทรัพยากรและการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

บทบาทด้านเศรษฐกิจชุมชน

วัดเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจชุมชนผ่านการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและการบริหารจัดการทรัพยากรในรูปแบบของ “ธรรมาภิบาลทางเศรษฐกิจ” หลักคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น “หลักอปริหานิยธรรม” และ “เศรษฐกิจพอเพียง” มีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาของชุมชนโดยมุ่งเน้นความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเอง (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

นอกจากนี้ วัดยังเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เงินบริจาค หรือแรงงาน วัดหลายแห่งมีโครงการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และการให้ความรู้ด้านอาชีพแก่ประชาชน ตัวอย่างเช่น “วัดสวนแก้ว” ในจังหวัดนนทบุรี ที่มีโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยใช้ที่ดินของวัดเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและศูนย์ฝึกอาชีพให้แก่ประชาชน

บทบาทด้านเศรษฐกิจเชิงพุทธ

เศรษฐกิจเชิงพุทธ (Buddhist Economics) เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจเข้ากับหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา แนวคิดนี้มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า ลดความโลภ และส่งเสริมจริยธรรมทางเศรษฐกิจ วัดเป็นแหล่งที่เผยแพร่แนวคิดนี้ผ่านการสอนธรรมะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากร เช่น การใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า การเก็บออม และการทำธุรกิจที่มีจริยธรรม (Schumacher, 1973)

ตัวอย่างที่สำคัญของเศรษฐกิจเชิงพุทธ คือ การบริหารจัดการทรัพยากรของวัดในลักษณะของ “ทาน” และ “บุญกิริยาวัตถุ” วัดหลายแห่งจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันทรัพยากร เช่น โรงทาน การแจกจ่ายอาหารให้แก่ผู้ยากไร้ และกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการกระจายรายได้ที่ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

บทบาทด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

วัดถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญและมีบทบาทในการสร้างรายได้ให้แก่เศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนามากมาย เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) วัดพระธาตุขดอยสุเทพ และวัดร่องขุน วัดเหล่านี้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังภาคธุรกิจอื่น ๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร และธุรกิจจำหน่ายสินค้าทางศาสนา

การพัฒนาที่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

วัดยังมีบทบาทในการส่งเสริมแนวคิดของ “เศรษฐกิจสีเขียว” และ “เศรษฐกิจหมุนเวียน” ผ่านกิจกรรมที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการ วัดสะอาด ที่รณรงค์ให้ลดการใช้พลาสติกและส่งเสริมการใช้วัสดุรีไซเคิลภายในวัด หรือโครงการ วัดพึ่งตนเอง ที่เน้นการใช้พลังงานหมุนเวียนและการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อเลี้ยงดูพระสงฆ์และชุมชน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2562)

การพัฒนาที่ยั่งยืนของวัดยังเกี่ยวข้องกับ “เศรษฐกิจดิจิทัล” ในยุคปัจจุบัน หลายวัดมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อสร้างรายได้ เช่น การรับบริจาคผ่านแอปพลิเคชัน การจัดทำคอร์สสอนธรรมะออนไลน์ และการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อเผยแพร่หลักธรรมและส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยให้วัดสามารถเข้าถึงประชาชนรุ่นใหม่และสร้างความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

ดังนั้น วัดในบริบททางเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านการพัฒนาทางสังคม การเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจเชิงพุทธที่เน้นคุณธรรม การกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือการสนับสนุนแนวทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน วัดจึงมิได้เป็นเพียงศาสนสถานเท่านั้น แต่ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

แนวคิดและกรอบทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในวัด

1. การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ทางจิตวิญญาณและความศรัทธา ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เข้าร่วมพิธีกรรม หรือศึกษาหลักคำสอนทางศาสนา (Rinschede, 1992) ในบริบทของประเทศไทย วัดเป็นสถานที่สำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจของพุทธศาสนิกชน และยังคงดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่สนใจในสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมทางศาสนา

2. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist Economics)

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเป็นแนวคิดที่เสนอโดย Schumacher ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงศีลธรรม ความสมดุล และความสุขของมนุษย์มากกว่าการแสวงหาผลกำไรสูงสุด หลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เน้นการบริโภคและการสะสมความมั่งคั่ง โดยมุ่งเน้นไปที่การดำรงชีวิตแบบพอเพียงและไม่เบียดเบียนผู้อื่น (Schumacher, 1973)

ในแง่ของการท่องเที่ยวในวัด แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและชุมชนโดยไม่ละเลยมิติทางศาสนา ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจมากกว่าการพาณิชย์ศาสนา

3. ทฤษฎีผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของการท่องเที่ยว (Tourism Social and Cultural Impact Theory)

ทฤษฎีนี้กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยแบ่งเป็นผลกระทบเชิงบวกและผลกระทบเชิงลบ

ผลกระทบเชิงบวก ได้แก่ การกระจายรายได้สู่ชุมชน การฟื้นฟูและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมความเข้าใจทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น (Smith, 2003)

ผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น การทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าเพื่อการค้า และปัญหาด้านพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (Cohen, 1984)

4. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทศาสนา (Sustainable Development in Religious Contexts)

แนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการทรัพยากรเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายศักยภาพของคนรุ่นต่อไป (WCED, 1987) ในแง่ของการท่องเที่ยวในวัด การพัฒนาอย่างยั่งยืนหมายถึงการสร้างสมดุลระหว่างการดึงดูดนักท่องเที่ยวและการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของวัด

องค์การการท่องเที่ยวโลก ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างยั่งยืน เช่น การจัดการจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความแออัด การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับมารยาททางศาสนา และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว ให้แก่ชุมชนโดยรอบ

ดังนั้น การศึกษาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในวัดสามารถใช้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มาวิเคราะห์และอธิบายผลกระทบของการท่องเที่ยวในบริบทของศาสนาและเศรษฐกิจ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธช่วยให้เข้าใจถึงบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางศรัทธา ขณะที่ทฤษฎีผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมช่วยให้เห็นผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้แนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่ละเลยมิติของความศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณ

ข้อจำกัดของแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยว

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงศีลธรรม ความสมดุล และความสุขของมนุษย์ มากกว่าการแสวงหาผลกำไรสูงสุด (Schumacher, 1973) การนำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวในวัดอาจเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ

ความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา การส่งเสริมการท่องเที่ยวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนและพระสงฆ์ ซึ่งอาจขัดแย้งกับหลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่เน้นความ

เรียบง่ายและความสงบ การดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากอาจทำให้วัดต้องปรับตัวให้เข้ากับการต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งอาจลดทอนบรรยากาศของความสงบที่เป็นเอกลักษณ์ของวัด

การจัดการทรัพยากรที่ไม่ยั่งยืน หากไม่มีการวางแผนและการจัดการที่ดี การท่องเที่ยวอาจนำไปสู่การใช้ทรัพยากรของวัดอย่างไม่ยั่งยืน ซึ่งขัดกับหลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่เน้นความพอเพียงและการใช้ทรัพยากรอย่างมีสติ

ความไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของนักท่องเที่ยว: นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจมีความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ เช่น การต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่หรูหรา ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัดให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว แทนที่จะรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าทางศาสนา

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับการพาณิชย์ศาสนาในวัด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว

การพาณิชย์ศาสนา หรือ คำว่า “พุทธพาณิชย์” มาจากคำว่า พุทธ ซึ่งหมายถึง พระพุทธศาสนา กับ คำว่า พาณิชย อันแปลว่าการค้า พุทธพาณิชย์ รวมแปลความได้ว่า การค้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันมีกิจกรรมที่เข้าข่ายตามนิยามหลายรูปแบบ ทั้งที่ดำเนินไปโดยพระสงฆ์ ฆราวาส หน่วยงาน สถาบันองค์กรต่าง ๆ โดยที่พุทธศาสนิกชนเข้าใจผิดว่า พระสงฆ์ไม่ควรมายุ่งเกี่ยวกับเรื่องการทำมาค้าขายหรือการแสวงหาเงินตราเพื่อผลกำไร อันเป็นกิจกรรมทางโลกที่มักมีผู้อธิบายว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ ขัดต่อสมณสาธูปผิดพระวินัย (วิริยพุทธ เกิดในมจล, 2560)

ในประเทศไทย มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าการท่องเที่ยวในวัดบางแห่งได้เปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ไปสู่สถานที่เชิงพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น วัดหัวลำโพงในกรุงเทพมหานคร ที่ประชาชนนิยมไปทำบุญผ่านช่องทางต่าง ๆ (ไทยพีบีเอสนิวส์, 2561)

การนำสัญลักษณ์ทางศาสนามาใช้ในเชิงพาณิชย์อาจส่งผลกระทบต่อความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าทางจิตวิญญาณของวัด นอกจากนี้ ยังมีความกังวลว่าการพาณิชย์ศาสนาอาจนำไปสู่การบิดเบือนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเน้นการเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ แต่เมื่อวัดปรับตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น อาจนำไปสู่การพาณิชย์ศาสนา เช่น การขายวัตถุมงคลหรือเก็บค่าธรรมเนียม ซึ่งอาจกระทบต่อบรรยากาศของวัด หากมีแนวทางกำกับดูแลที่เหมาะสม วัดสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยไม่สูญเสียความศักดิ์สิทธิ์

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่คำนึงถึงศีลธรรมและความพอเพียง วัดสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้ แต่ควรนำไปใช้เพื่อบำรุงรักษาศาสนสถานและสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา มากกว่าการมุ่งแสวงหากำไรสูงสุด การดำเนินการอย่างโปร่งใสและอยู่ในกรอบของหลักธรรมคำสอนจะช่วยให้การพาณิชย์ศาสนาเป็นไปอย่างเหมาะสม

ผลกระทบจากการพาณิชย์ศาสนาสามารถมองได้ในสองด้าน ด้านบวกคือการสร้างรายได้ให้วัดและชุมชน สนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านลบคือความเสี่ยงที่วัดจะกลายเป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์มากเกินไป ทำให้ศรัทธาของประชาชนลดลง และเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์ไปจากการเผยแผ่ศาสนา

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนช่วยสร้างสมดุลระหว่างศาสนาและเศรษฐกิจ วัดควรกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการพาณิชย์ เช่น การควบคุมประเภทสินค้าที่จำหน่าย และการใช้รายได้เพื่อกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อศาสนาและสังคม อีกทั้งการให้ความรู้แก่พระสงฆ์และชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างมีจริยธรรม จะช่วยลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

โดยสรุป การพาณิชย์ศาสนาเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายของการท่องเที่ยวในวัด หากขาดการกำกับดูแลที่ดี อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงลบที่กระทบต่อคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของวัด แต่หากมีการจัดการที่เหมาะสมโดยอาศัยแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการคำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม วัดสามารถดำรงอยู่ในฐานะศูนย์กลางศาสนาและแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสมดุลโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ที่แท้จริงของตน

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในวัดอย่างยั่งยืน

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในวัดให้เกิดความยั่งยืนต้องคำนึงถึงทั้งมิติของศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนโยบายและกฎระเบียบที่ชัดเจนวัดควรมีแนวทางปฏิบัติและข้อกำหนดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เช่น การจำกัดจำนวนผู้เข้าชมในแต่ละวัน การกำหนดโซนสำหรับกิจกรรมทางศาสนาและการท่องเที่ยว ตลอดจนการควบคุมการพาณิชย์ภายในวัดเพื่อลดผลกระทบทางลบ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนและพระสงฆ์ชุมชนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา โดยอาศัยหลักการของ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community-Based Tourism) ที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว (Goodwin & Santilli, 2009) พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้และเป็นแกนกลางในการกำกับดูแลให้การท่องเที่ยวดำเนินไปในแนวทางที่เหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนา
3. การส่งเสริมจิตสำนึกและมารยาทของนักท่องเที่ยวควรมีการรณรงค์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับมารยาทในการเข้าวัด รวมถึงข้อควรปฏิบัติ เช่น การแต่งกายที่เหมาะสม การไม่ส่งเสียงดังรบกวน และการให้ความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ วิดีโอแนะนำ และป้ายสัญลักษณ์ จะช่วยให้ข้อมูลเหล่านี้เข้าถึงนักท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น (Timothy & Boyd, 2003)
4. การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมวัดควรมีมาตรการในการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การจัดการขยะ การจัดโซนที่พนักงานท่องเที่ยวให้เหมาะสม ตลอดจนการใช้พลังงานหมุนเวียนและแนวทางลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Buckley, 2012) การใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบบัตรเข้าชมแบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือแอปพลิเคชันให้ข้อมูลการท่องเที่ยว สามารถช่วยลดปัญหาความแออัดภายในวัดได้
5. การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องควรมีการติดตามและประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยวเป็นระยะ เพื่อปรับปรุงมาตรการต่าง ๆ ให้เหมาะสม โดยสามารถใช้เครื่องมือ เช่น ดัชนีความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว (Tourism Sustainability Index) ในการวัดผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยวในวัด (Sharpley, 2009)

การนำแนวทางเหล่านี้ไปปรับใช้ จะช่วยให้การท่องเที่ยวในวัดสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาประเด็น “การท่องเที่ยวในวัด สมดุลระหว่างศรัทธาและเศรษฐกิจ” สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนานโยบายและแนวทางปฏิบัติในระดับวัด ชุมชน และภาครัฐ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวในวัดเป็นระบบนิเวศที่เชื่อมโยงศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ วัดไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ แต่ยังเป็นโครงสร้างพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจชุมชน การบริหารจัดการวัดให้สมดุลระหว่างความศักดิ์สิทธิ์และการสร้างรายได้ต้องใช้แนวคิด “เศรษฐศาสตร์ศาสนา” และ “การพัฒนาอย่าง

ยั่งยืน” มีความจำเป็นต้องสร้างกลไกควบคุมการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงวัดเป็น “พื้นที่พาณิชย์” ที่อาจลดทอนคุณค่าทางศาสนา

2. การพาณิชย์ศาสนาเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายของการท่องเที่ยวในวัด การพาณิชย์ศาสนาที่ขาดการกำกับดูแล อาจทำให้วัดสูญเสียภาพลักษณ์ที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แนวคิด “พุทธพาณิชย์ที่รับผิดชอบ” (Ethical Buddhist Commerce) ควรถูกนำมาใช้ โดยเน้นการสร้างคุณค่าทางจิตวิญญาณควบคู่กับเศรษฐกิจ ภาครัฐและองค์กรศาสนาควรออกมาตรการการกำกับดูแลเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาไม่กลายเป็นการค้าแบบเสรีที่ขาดหลักจริยธรรม

3. แนวทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธอาจต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยว ปัจจุบัน เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธให้ความสำคัญกับ “ความพอเพียง” แต่การบริหารการท่องเที่ยวในวัด จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจ วัดที่เปิดรับนักท่องเที่ยวต้องพัฒนากลยุทธ์ด้านเศรษฐกิจที่ไม่ขัดต่อหลักธรรม เช่น การพัฒนา “สินค้าทางศาสนาเชิงสร้างสรรค์” ที่สอดคล้องกับจริยธรรมของพุทธศาสนา

4. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในวัดต้องอาศัยแนวทางการมีส่วนร่วมแนวทาง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community-Based Tourism) เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาใช้เพื่อลดผลกระทบเชิงลบและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม พระสงฆ์ควรได้รับการฝึกอบรมให้มียุทธศาสตร์ในการเป็น “ผู้นำทางศาสนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสมดุล เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น แพลตฟอร์มการท่องเที่ยวเสมือนจริง และระบบบริจาคออนไลน์ ควรถูกนำมาใช้เพื่อลดการพึ่งพารายได้จากนักท่องเที่ยวโดยตรง

5. การพัฒนาโมเดล “วัดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” (Sustainable Temple Tourism Model) การออกแบบโมเดลที่เป็นระบบสำหรับการบริหารจัดการวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยว ใช้ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มั่นใจว่าการท่องเที่ยวไม่ทำลายคุณค่าทางศาสนาและชุมชน การนำกรณีศึกษาวัดที่บริหารจัดการท่องเที่ยวได้ดีมาเป็นต้นแบบ เช่น วัดพระธาตุตอดยสุเทพ หรือวัดร่องขุน

องค์ความรู้จากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการวัดให้เกิดความสมดุลระหว่างศรัทธา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ การผสมผสานแนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเข้ากับการพาณิชย์ศาสนาอย่างมีจริยธรรม รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้วัดยังคงเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธา ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การพัฒนาโมเดล “วัดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ที่มีระบบบริหารจัดการที่รัดกุม จะช่วยให้วัดสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการสร้างประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างแท้จริง

สรุป

วัดเป็นศูนย์รวมของศาสนาและวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย นอกจากเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดผู้มาเยือนจากทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งมีส่วนช่วยในการสร้างรายได้และการดูแลรักษาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ประเทศไทยมีวัดสำคัญหลายแห่งที่เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เช่น วัดพระแก้ว ซึ่งเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต วัดพระธาตุตอดยสุเทพที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูงในเชียงใหม่ และวัดร่องขุนที่มีเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมร่วมสมัย วัดเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ศาสนา แต่ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทย การท่องเที่ยวที่ขาดการบริหารจัดการที่ดีอาจส่งผลกระทบต่อคุณค่าของวัด เช่น ความแออัด ความไม่เป็น

ระเบียบ และการพาณิชย์ที่มากเกินไป ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของวัด ควบคู่ไปกับการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน และบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดความสมดุล แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธสามารถนำมาใช้ในการบริหารทรัพยากรของวัดได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นความพอเพียง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม วัดหลายแห่งมีโครงการช่วยเหลือชุมชน เช่น โรงทาน การส่งเสริมธุรกิจชุมชน และการให้การศึกษา อย่างไรก็ตาม หากขาดการควบคุมที่ดี การค้าขายทางศาสนา เช่น การจำหน่ายวัตถุมงคล หรือการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมนอกจากนี้ อาจก่อให้เกิดข้อถกเถียงและลดทอนบทบาทหลักของวัดในฐานะศูนย์กลางศรัทธา การจัดการการท่องเที่ยวในวัดอย่างสมดุลจึงควรมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสม เช่น การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อวัน การจัดสรรพื้นที่ให้เหมาะสม และการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยบริหารการท่องเที่ยว รวมถึงการส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกายที่สุภาพและการเคารพสถานที่ ในระยะยาว วัดสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม การนำแนวทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธและการบริหารจัดการที่มีจริยธรรมมาใช้ จะช่วยให้วัดยังคงเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนรุ่นหลัง พร้อมทั้งสามารถสร้างรายได้ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาวัดให้คงอยู่ในฐานะศูนย์กลางของศาสนาและสังคมไทยต่อไป ดังนั้น การท่องเที่ยวในวัดควรถูกบริหารจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อรักษาคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยรอบ หากสามารถสร้างสมดุลที่ดีได้ วัดจะยังคงเป็นแหล่งศรัทธาและแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืนสำหรับคนรุ่นหลัง นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- ไทยพีบีเอสนิวส์. (2561). “พุทธพาณิชย์” แหล่งรายได้-ค่าใช้จ่ายสับสน. 10 กรกฎาคม 2568, จาก: <https://www.thaipbs.or.th/news/content/272602>
- ไทยเฮลท์. (2560). วัดที่คนไทยอยากเห็น. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2568, จาก: <https://www.thaihealth.or.th/?p=240548>
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วาสนา ชิตกรทหาร. (2546). วัดหลวง. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2568, จาก <https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/general/10000-10388.html>
- วิริยยุทธ เกิดในมงคล. (2560). รูปแบบและวิธีการทางธุรกิจกับพุทธพาณิชย์ในสถาบันพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสนศึกษา, 24(1), 62-67.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2562). เศรษฐกิจสีเขียว. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- Buckley, R. (2012). Sustainable tourism: Research and reality. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 528–546.
- Cohen, E. (1984). The sociology of tourism: Approaches, issues, and findings. *Annual Review of Sociology*, 10, 373-392. doi:10.1146/annurev.so.10.080184.002105
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). Community-based tourism: A success? Retrieved July 10, 2025, from <https://www.andamandiscoveries.com/press/press-harold-goodwin.pdf>

- Rinschede, G. (1992). Forms of religious tourism. *Annals of Tourism Research*, 19(1), 51-67.
- Schumacher, E. F. (1973). *Small is beautiful: Economics as if people mattered*. London: Blond & Briggs.
- Sharpley, R. (2009). *Tourism development and the environment: Beyond sustainability?* Barcelona, Catalonia: Earthscan.
- Smith, M. K. (2003). *Issues in cultural tourism studies*. London and New York: Routledge.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). *Heritage tourism*. London: Pearson Education.
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our common future*. London: Oxford University Press.

ยุทธศาสตร์ชาติในยุคดิจิทัล : ภาครัฐไทยกับการปรับตัว* NATIONAL STRATEGY IN THE DIGITAL AGE: THE THAI PUBLIC SECTOR AND ADAPTATION

กฤตพงศ์ ปานผา

Kritpong Panpha

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: 6701104242@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์ การปรับตัวของภาครัฐไทย เพื่อขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ชาติในยุคดิจิทัล โดยสำรวจแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากขึ้น แนวคิดการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ได้นำหลักการบริหารจัดการแบบภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ อาทิ การจัดการเชิงผลสัมฤทธิ์ การเน้นผลลัพธ์ และการลดขั้นตอนราชการ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินนโยบายระดับชาติ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน การยกระดับคุณภาพชีวิต และการสร้างระบบราชการที่ทันสมัย บทความนี้ยังวิเคราะห์ถึงศักยภาพและความท้าทายที่ภาครัฐไทยต้องเผชิญในการนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติที่สอดคล้องกับพลวัตของยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง การปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูประบบราชการอย่างต่อเนื่อง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อสร้างธรรมาภิบาล บทสรุปนำเสนอว่าปัจจัยเหล่านี้คือรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติสู่ผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน และเป็นแนวทางสำหรับอนาคตการบริหารภาครัฐของไทย ที่พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างแข็งแกร่ง

คำสำคัญ: การบริหารภาครัฐแนวใหม่; ยุทธศาสตร์ชาติ; ภาครัฐไทย; ยุคดิจิทัล

Abstract

This academic article analyzes the adaptation of the Thai public sector to drive the national strategy in the digital age. It explores the concept of New Public Management (NPM), which played a crucial role in transforming the public administration landscape, aiming for greater efficiency, transparency, and responsiveness to public needs. NPM incorporated private sector management principles, such as performance-based management, a focus on outcomes, and streamlining bureaucracy. These principles were crucial for implementing national policies, particularly the 20-year national strategy, which focuses on sustainable development, improving quality of life, and creating a modern bureaucracy. This article also analyzed the potential and challenges facing the Thai public sector in applying these concepts to ensure a truly digitally aligned national strategy. Effective adaptation requires ongoing

* Received August 27, 2025; Revised September 22, 2025; Accepted October 24, 2025

bureaucratic reform, the strategic use of digital technology, and the promotion of public participation to foster good governance. The conclusion suggested that these factors were crucial to driving the national strategy toward sustainable results and serve as a guideline for the future of Thai public services, resilient to the changes in the digital age.

Keywords: New Public Management; National Strategy; Thai State; Digital Age

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา บริบทของการบริหารภาครัฐทั่วโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ภายใต้อิทธิพลของแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ หรือ New Public Management (NPM) ซึ่งเน้นประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และผลลัพธ์เป็นหัวใจสำคัญ แนวคิดนี้ได้เปลี่ยนมุมมองการจัดการภาครัฐจากระบบราชการแบบดั้งเดิมที่เน้นขั้นตอนและกฎระเบียบ ไปสู่รูปแบบที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เปิดรับกลไกตลาด และใช้เครื่องมือการจัดการเชิงกลยุทธ์ในแบบที่ภาคเอกชนใช้กันอย่างแพร่หลาย (กาญจนา นครคง และธนา สถา โรจนตระกูล, 2567) ในบริบทของประเทศไทย แนวทาง NPM ได้เริ่มถูกนำมาใช้ในระดับหนึ่งผ่านการปฏิรูประบบราชการ การผลักดันนโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การบริหารจัดการแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และการเปิดพื้นที่ให้หน่วยงานมีความคล่องตัวมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญยังคงอยู่ในเรื่องของ โครงสร้างระบบราชการที่รวมศูนย์วัฒนธรรมองค์การแบบอนุรักษนิยม รวมถึง การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบายเชิงยุทธศาสตร์ (สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์ และคณะ, 2566)

การขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศระยะยาว จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ตอบสนองไว และมีความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์แนวคิด NPM และศักยภาพของระบบราชการไทยในการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติในบริบทของยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นทั้งด้านโอกาสและความท้าทาย เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาระบบราชการที่ยั่งยืน และตอบโจทยอนาคต และประเทศไทยเองก็เป็นหนึ่งในประเทศที่ได้นำแนวคิด NPM มาปรับใช้ในระบบราชการอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งเป็นแผนระยะยาวในการพัฒนาประเทศให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (วรรณมาฆะ เกษรดอกไม้ และธนวัฒน์ พิมลจินดา, 2567)

ดังนั้น การประยุกต์ใช้ NPM ในบริบทของระบบราชการไทยที่มีความซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะตัว รวมถึงการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล ได้ก่อให้เกิดทั้งศักยภาพในการพัฒนาและความท้าทายที่ต้องเผชิญ บทความนี้จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวคิด NPM และการนำไปใช้ในระบบราชการไทยเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ โดยพิจารณาถึงโอกาสที่เทคโนโลยีดิจิทัลจะเข้ามาเสริมสร้างศักยภาพ ตลอดจนอุปสรรคและความท้าทายที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้การบริหารภาครัฐสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของประเทศได้อย่างแท้จริง

การบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)

แนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ หรือ New Public Management (NPM) เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1970 และได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในช่วงทศวรรษ 1990 โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการยกระดับประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบต่อภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของงบประมาณที่จำกัด ความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และความคาดหวังต่อการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพมากขึ้น NPM จึงนำแนวปฏิบัติของภาคเอกชน เช่น การบริหารจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

การวัดผลการปฏิบัติงาน การลดขนาดองค์กร และการกระจายอำนาจ มาใช้กับการบริหารงานภาครัฐ (Henry, N, 2004)

องค์ประกอบสำคัญของ NPM

1. การเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result-Oriented Management) หน่วยงานภาครัฐภายใต้แนวคิด NPM ต้องมุ่งเน้นผลลัพธ์ของการให้บริการประชาชนมากกว่ากระบวนการ โดยมีการกำหนดตัวชี้วัด (KPIs) ชัดเจน และประเมินผลงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. การกระจายอำนาจและความเป็นอิสระของหน่วยงาน ลดการรวมศูนย์อำนาจจากส่วนกลาง ให้หน่วยงานสามารถบริหารทรัพยากร การตัดสินใจ และการดำเนินงานได้ด้วยตนเองมากขึ้น เพื่อลดความล่าช้า และเพิ่มความคล่องตัว (สฤติย์ นิยมญาติ และคณะ, 2566)

3. การใช้กลไกตลาดและการแข่งขัน ส่งเสริมให้ภาครัฐมีลักษณะของการแข่งขัน เช่น การจ้างเอกชน มาดำเนินงานบางด้าน การกำหนดงบประมาณแบบมีเงื่อนไข หรือการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำงาน ระหว่างหน่วยงาน

4. การตอบสนองต่อประชาชน ประชาชนถูกมองในฐานะ “ลูกค้า” ที่ภาครัฐต้องให้บริการด้วยความพึงพอใจสูงสุด มีการเปิดรับความคิดเห็น และวัดความพึงพอใจจากผู้รับบริการเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน

การนำ NPM มาใช้ในบริบทของระบบราชการไทย

ในประเทศไทย แนวคิด NPM เริ่มแทรกซึมเข้าสู่ระบบราชการผ่านนโยบายการปฏิรูประบบราชการ เช่น การจัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการ (Performance Agreements) การใช้ระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (PBBS) การปรับปรุง โครงสร้างและบทบาทของหน่วยงานราชการ ให้มีความคล่องตัว และการผลักดัน การบริการอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) และรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) (สุพร รัตน์ วงศ์ดุสิตบุรี, 2566)

ในการนำ NPM มาใช้ยังคงเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เช่น โครงสร้างราชการแบบรวมศูนย์ และระบบอำนาจหน้าที่ซ้ำซ้อน วัฒนธรรมองค์การแบบอนุรักษนิยม ที่ยังยึดติดกับลำดับชั้นและกฎระเบียบ ขาดกลไกตรวจสอบผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพ ความไม่ต่อเนื่องทางนโยบายจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2549)

ดังนั้น ศักยภาพและความท้าทายต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ การนำแนวคิด NPM มาใช้ให้เกิดผลอย่างแท้จริงในระบบราชการไทยจะเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนให้กับประเทศ โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบราชการให้ทันสมัย และการยกระดับคุณภาพบริการภาครัฐให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การยกระดับทักษะบุคลากรภาครัฐ และการส่งเสริมธรรมาภิบาลจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่กับการประยุกต์ใช้ NPM เพื่อให้เกิด ระบบราชการที่ตอบสนองต่อประชาชน และมีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาประเทศตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้วยแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (NPM)

ในบริบทของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ชาติ ได้รับการกำหนดขึ้นเป็นแผนระยะยาวที่ชี้นำทิศทางการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การจะบรรลุเป้าหมายที่ทะเยอทะยานนี้ได้ นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่กลไกภาครัฐจะต้องมีประสิทธิภาพและปรับตัวให้เข้ากับพลวัตของโลกยุคปัจจุบัน การ

บริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management - NPM) จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ท่ามกลางกระแส การปฏิรูปสู่ยุคดิจิทัล (ภาวนา พงศ์ปริตร, 2564)

NPM เน้นการนำหลักการและเครื่องมือจากภาคเอกชนมาใช้ในภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อ โดยมีแนวคิดหลักที่สอดคล้องกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ดังนี้

1. การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Results-Oriented) NPM สนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐกำหนด เป้าหมายที่ชัดเจน วัดผลได้ และเน้นที่ผลลัพธ์ของการดำเนินงานมากกว่ากระบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดเป้าหมายเชิงผลลัพธ์ในแต่ละด้าน เช่น การลดความเหลื่อมล้ำ การเพิ่มขีด ความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การนำหลักการนี้มาใช้ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ สามารถวางแผนและดำเนินงานโดยมีเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติเป็นศูนย์กลาง และมีการติดตาม ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

2. การเพิ่มประสิทธิภาพและประหยัดงบประมาณ NPM ส่งเสริมให้ภาครัฐมีการบริหารจัดการ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดความซ้ำซ้อน และลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น เพื่อประหยัดงบประมาณและเพิ่ม ประสิทธิภาพในการส่งมอบบริการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องอาศัย งบประมาณจำนวนมาก การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ เช่น การทำรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) การจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ ช่วยให้กระบวนการทำงานคล่องตัวขึ้นและลดต้นทุน

3. การให้ความสำคัญกับลูกค้า/ประชาชน (Citizen-Centric) แนวคิด NPM เน้นการตอบสนอง ความต้องการของประชาชนในฐานะ "ลูกค้า" ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ดีของประชาชน การปรับปรุงบริการภาครัฐให้เข้าถึงง่าย สะดวก รวดเร็ว และมีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งสำคัญใน การสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของการพัฒนาประเทศ

4. การกระจายอำนาจและการให้อิสระในการบริหาร (Decentralization and Managerial Freedom) NPM สนับสนุนการกระจายอำนาจการตัดสินใจไปสู่หน่วยงานปฏิบัติงานระดับล่าง เพื่อให้เกิด ความคล่องตัวและสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว การให้อิสระในการบริหารจัดการ ทรัพยากรภายใต้กรอบและเป้าหมายที่ชัดเจน ช่วยให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถออกแบบกระบวนการทำงานที่ เหมาะสมกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติในบริบทของตนเอง

ศักยภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติในยุคดิจิทัล การนำแนวคิด NPM มาใช้ในการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ชาติในยุคดิจิทัลมีศักยภาพที่สำคัญ (ถาวร เสี่ยงเอียด และอลงกต คชสาร, 2567) ดังนี้

1. การยกระดับการให้บริการประชาชน เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ระบบบริการออนไลน์, แอปพลิเคชัน ภาครัฐ, และศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการภาครัฐได้ง่ายขึ้น สะดวกขึ้น และรวดเร็วขึ้น ส่งผลให้การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิต ประชาชนบรรลุผล

2. การเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงาน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหาร จัดการข้อมูล การติดตามประเมินผล และการเปิดเผยข้อมูล เช่น Big Data, AI, Blockchain สามารถเพิ่ม ความโปร่งใส ลดโอกาสในการทุจริต และช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีข้อมูลและรวดเร็วขึ้น ซึ่งจำเป็นต่อ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและธรรมาภิบาล

3. การส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการบูรณาการ แพลตฟอร์มดิจิทัลช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ สามารถเชื่อมโยงและบูรณาการข้อมูลระหว่างกัน ทำให้การทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ เป็นไปอย่างราบรื่น ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มความแม่นยำในการดำเนินงานข้ามหน่วยงาน

4. การสร้างสรรค์นวัตกรรมและการปรับตัว ยุคดิจิทัลเปิดโอกาสให้ภาครัฐสามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสาธารณะและพัฒนาระบบราชการให้ทันสมัยอยู่เสมอ ซึ่งช่วยให้ภาครัฐมีความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อให้ยุทธศาสตร์ชาติสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

ความท้าทายในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติในยุคดิจิทัล แม้จะมีศักยภาพสูง แต่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้วย NPM ในยุคดิจิทัลก็เผชิญกับความท้าทายหลายประการ (ณัฐพล ช่วยศรีนวล, 2567) เช่น

1. ปัญหาด้านบุคลากร การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและทักษะในการนำ NPM มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรบางส่วน ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการปฏิรูประบบราชการ

2. โครงสร้างองค์กรและกฎระเบียบที่ล้าสมัย โครงสร้างองค์กรภาครัฐที่มีความเป็นราชการสูงและกฎระเบียบที่ล้าสมัย ไม่เอื้อต่อการทำงานแบบคล่องตัวและนวัตกรรมตามแนวคิด NPM และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเต็มศักยภาพ การปรับปรุงกฎระเบียบและโครงสร้างองค์กรจึงเป็นสิ่งจำเป็น

3. การลงทุนด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาระบบราชการดิจิทัลจำเป็นต้องมีการลงทุนจำนวนมากในด้านเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐาน และความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดสำหรับบางหน่วยงานหรือพื้นที่

4. ปัญหาความปลอดภัยของข้อมูลและความเป็นส่วนตัว การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเก็บและประมวลผลข้อมูลจำนวนมาก ทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคลและการละเมิดความเป็นส่วนตัว ซึ่งจำเป็นต้องมีมาตรการและกฎหมายที่รัดกุมมารองรับ

5. ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และกลุ่มประชากร อาจทำให้ประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงบริการภาครัฐดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติในการลดความเหลื่อมล้ำ

ดังนั้น การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้ประสบความสำเร็จในยุคดิจิทัล จำเป็นต้องอาศัยการประยุกต์ใช้แนวคิด การบริหารภาครัฐแนวใหม่ (NPM) อย่างชาญฉลาด โดยใช้ศักยภาพของเทคโนโลยีดิจิทัลมาเสริมสร้างประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการบริการที่ตอบสนองประชาชน อย่างไรก็ตาม การเอาชนะความท้าทายด้านบุคลากร โครงสร้างองค์กร กฎระเบียบ และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ถือเป็นภารกิจสำคัญที่ภาครัฐต้องเร่งดำเนินการ หากสามารถจัดการกับความท้าทายเหล่านี้ได้ การบริหารภาครัฐแนวใหม่ในยุคดิจิทัลจะกลายเป็นพลังสำคัญในการนำพาประเทศไทยไปสู่เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติได้อย่างแท้จริง

วิเคราะห์ความเสี่ยงในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติในยุคดิจิทัล

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้วยแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management - NPM) ในยุคดิจิทัล แม้จะนำมาซึ่งศักยภาพมหาศาลในการยกระดับประสิทธิภาพและคุณภาพการบริหารราชการ แต่ก็มาพร้อมกับ ความเสี่ยง ที่สำคัญซึ่งอาจบั่นทอนความสำเร็จของยุทธศาสตร์ชาติหากไม่ได้รับการบริหารจัดการอย่างรอบคอบ การวิเคราะห์ความเสี่ยงเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ภาครัฐสามารถกำหนดแนวทางการป้องกันและแก้ไขได้อย่างทันท่วงที

1. ความเสี่ยงด้านบุคลากรและวัฒนธรรมองค์กร (Human and Organizational Culture Risk)

1.1 การขาดแคลนทักษะดิจิทัลและความรู้ NPM แม้มีการลงทุนในเทคโนโลยี แต่หากบุคลากรภาครัฐขาดทักษะที่จำเป็นในการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) รวมถึงความเข้าใจในหลักการของ

NPM เช่น การมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การบริหารงบประมาณแบบมุ่งผลงาน หรือการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ การนำเทคโนโลยีมาใช้ก็อาจไม่เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Specialists) ในหน่วยงานภาครัฐก็เป็นข้อจำกัดสำคัญ

1.2 การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงและทัศนคติแบบดั้งเดิม วัฒนธรรมองค์กรแบบราชการที่เน้นลำดับชั้น ความมั่นคง และกฎระเบียบ อาจเป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวเข้าสู่การทำงานแบบใหม่ที่เน้นความคล่องตัว นวัตกรรม และการเปิดกว้าง นอกจากนี้ ทัศนคติแบบ “ไม่ใช่หน้าที่ของฉัน” หรือ “ทำเท่าที่ทำได้” ก็บั่นทอนความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้บรรลุเป้าหมายที่ท้าทาย

1.3 ปัญหาการย้ายงานและรักษาบุคลากร บุคลากรที่มีทักษะด้านดิจิทัลสูงมักเป็นที่ต้องการของภาคเอกชน ทำให้ภาครัฐเผชิญความท้าทายในการดึงดูดและรักษาบุคลากรเหล่านี้ไว้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องและความยั่งยืนของการพัฒนาระบบดิจิทัลภาครัฐ

2. ความเสี่ยงด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน (Technology and Infrastructure Risk)

2.1 ความล้มเหลวของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การพึ่งพาระบบดิจิทัลที่เพิ่มขึ้น ย่อมมีความเสี่ยงที่จะเกิดความขัดข้องของระบบ (System Downtime) การโจมตีทางไซเบอร์ (Cyberattacks) หรือข้อมูลรั่วไหล (Data Breach) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของข้อมูลภาครัฐ ความเชื่อมั่นของประชาชน และประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติอย่างร้ายแรง

2.2 การลงทุนที่ไม่คุ้มค่าหรือไม่เหมาะสม การลงทุนในเทคโนโลยีที่ล้าสมัย ไม่ตรงกับความต้องการจริง หรือขาดการวางแผนที่ดี อาจทำให้เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ

2.3 ปัญหาการบูรณาการระบบ ระบบสารสนเทศของหน่วยงานภาครัฐมักมีความแตกต่างกัน และขาดการเชื่อมโยงกัน ทำให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลและการทำงานร่วมกันเป็นไปได้ยาก ซึ่งขัดขวางการบูรณาการการทำงานเพื่อเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ

2.4 ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล แม้จะมีการพัฒนาระบบดิจิทัล แต่การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์ และทักษะดิจิทัลของประชาชนในพื้นที่ห่างไกลหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังคงมีจำกัด ทำให้ประชาชนกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าถึงบริการภาครัฐดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งขัดแย้งกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติในการลดความเหลื่อมล้ำ

3. ความเสี่ยงด้านกฎหมาย กฎระเบียบ และธรรมาภิบาล (Legal, Regulatory, and Governance Risk)

3.1 กฎหมายและระเบียบที่ล้าสมัย กฎหมายและระเบียบที่ใช้บังคับในปัจจุบันหลายฉบับอาจไม่เอื้อต่อการทำงานแบบใหม่ตามแนวคิด NPM และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเต็มศักยภาพ เช่น กฎระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างที่ซับซ้อน หรือกฎหมายข้อมูลส่วนบุคคลที่ยังไม่ครอบคลุม

3.2 ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในรูปแบบดิจิทัล แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะช่วยเพิ่มความโปร่งใส แต่ก็อาจเปิดช่องทางใหม่ ๆ สำหรับการทุจริตผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ หากไม่มีกลไกการตรวจสอบและป้องกันที่เพียงพอ

3.3 ความรับผิดชอบและความโปร่งใสในโลกดิจิทัล การดำเนินงานภาครัฐในยุคดิจิทัลต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาระดับความรับผิดชอบและความโปร่งใส การตรวจสอบย้อนหลังการตัดสินใจที่ใช้ AI หรือ Algorithm อาจทำได้ยาก และการควบคุมการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลต้องเป็นไปอย่างรัดกุม

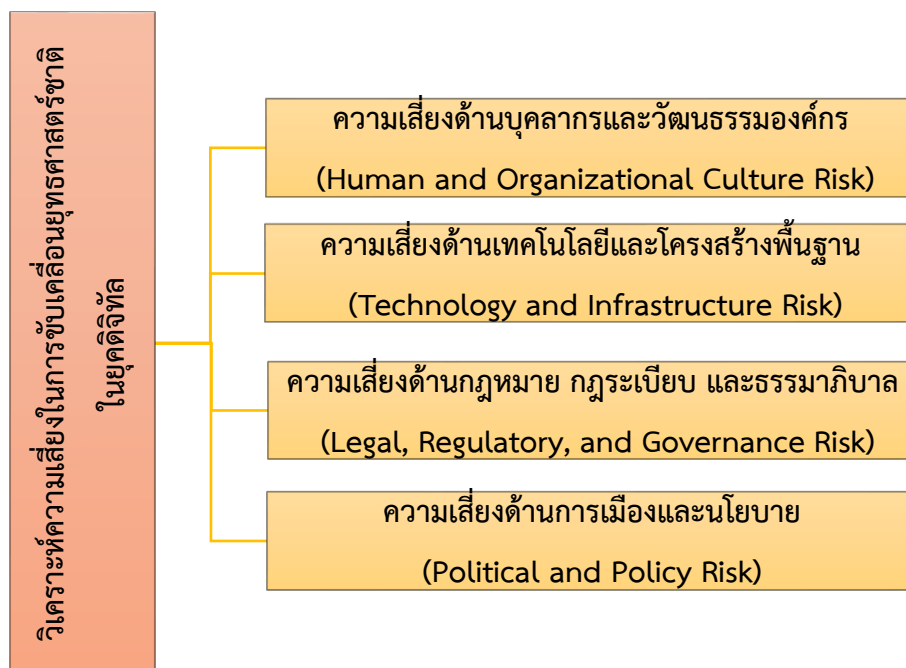
4. ความเสี่ยงด้านการเมืองและนโยบาย (Political and Policy Risk)

4.1 การเปลี่ยนแปลงนโยบายและทิศทางทางการเมือง ยุทธศาสตร์ชาติเป็นแผนระยะยาวที่อาจได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือนโยบายทางการเมือง ซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องหรือไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอ

4.2 การขาดฉันทามติและการมีส่วนร่วม หากการกำหนดและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติขาดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม อาจนำไปสู่การขาดฉันทามติและการต่อต้านการดำเนินงานในอนาคต

4.3 การประเมินผลและการปรับปรุงที่ไม่เพียงพอ หากไม่มีกลไกการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงยุทธศาสตร์ชาติที่ทันสมัยและยืดหยุ่นเพียงพอ อาจทำให้ยุทธศาสตร์ไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่

ดังนั้น การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้วย NPM ในยุคดิจิทัลเป็นความพยายามที่สำคัญในการปฏิรูปภาครัฐของไทย อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับการนำเทคโนโลยีมาใช้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการบริหารจัดการ ความเสี่ยง ที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยด้านบุคลากร เทคโนโลยี กฎระเบียบ และการเมือง การตระหนักถึงความเสี่ยงเหล่านี้รอบด้าน และการวางแผนรับมืออย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ภาครัฐสามารถใช้ศักยภาพของ NPM และเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเต็มที่ เพื่อนำพาประเทศไทยไปสู่เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากบทความ

สรุป

ยุทธศาสตร์ชาติของไทยมุ่งขับเคลื่อนประเทศสู่ความยั่งยืนผ่านการพัฒนาในหลากหลายมิติ ซึ่ง การบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management - NPM) ถือเป็นกลไกสำคัญในการบรรลุเป้าหมายเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมาก แนวคิด NPM ที่เน้นผลสัมฤทธิ์,

ประสิทธิภาพ, การให้บริการประชาชน และการกระจายอำนาจ ได้เข้ามาช่วยยกระดับการทำงานภาครัฐให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ชาติได้ดียิ่งขึ้น การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้วย NPM ในยุคดิจิทัล การประยุกต์ใช้ NPM ร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเพิ่มศักยภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติได้ในหลายด้าน ยกเว้นการให้บริการประชาชน การนำระบบออนไลน์, แอปพลิเคชันภาครัฐ, และศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) มาใช้ ทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้ง่ายและรวดเร็วกว่าเดิม เพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส เทคโนโลยีอย่าง Big Data, AI, และ Blockchain ช่วยให้การบริหารจัดการข้อมูลและการตัดสินใจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยลดโอกาสในการทุจริต ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน แพลตฟอร์มดิจิทัลช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถเชื่อมโยงและบูรณาการข้อมูลระหว่างกันได้ราบรื่นขึ้น ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มความแม่นยำในการดำเนินงานข้ามหน่วยงาน และสร้างสรรค์นวัตกรรม ยุคดิจิทัลเปิดโอกาสให้ภาครัฐนวัตกรรมการใหม่ ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาสาธารณะและพัฒนากระบวนการให้ทันสมัย สามารถปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ความท้าทายและความเสี่ยง แม้จะมีศักยภาพสูง แต่การขับเคลื่อนนี้ก็เผชิญกับความท้าทายและความเสี่ยงที่ต้องบริหารจัดการอย่างรอบคอบ ความเสี่ยงด้านบุคลากรและวัฒนธรรมองค์กร ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะดิจิทัล และความรู้ความเข้าใจในหลักการ NPM รวมถึง การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง จากวัฒนธรรมองค์กรแบบเดิม ๆ ที่เน้นลำดับชั้นและกฎระเบียบ นอกจากนี้ ภาครัฐยังต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาบุคลากรที่มีความสามารถสูงไว้ ความเสี่ยงด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน การพึ่งพาระบบดิจิทัลเพิ่มความเสี่ยงจาก การโจมตีทางไซเบอร์ และข้อมูลรั่วไหล การลงทุนในเทคโนโลยีที่ล้าสมัยหรือไม่เหมาะสมอาจทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ก็ทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างเท่าเทียม ความเสี่ยงด้านกฎหมายและธรรมาภิบาล กฎระเบียบและกฎหมายหลายฉบับยังคงล้าสมัย ไม่เอื้อต่อการทำงานแบบคล่องตัว นอกจากนี้ การทุจริตในรูปแบบดิจิทัลและการขาดกลไกตรวจสอบที่เพียงพอในยุค AI ก็เป็นความท้าทายที่สำคัญ ความเสี่ยงด้านการเมืองและนโยบาย ยุทธศาสตร์ชาติเป็นแผนระยะยาวที่อาจได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ซึ่งอาจทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องหรือไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้วย NPM ในยุคดิจิทัลไม่ใช่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่คือการปฏิรูประบบราชการ ทั้งในด้านบุคลากร โครงสร้างองค์กร และกฎระเบียบต่าง ๆ การตระหนักและบริหารจัดการความเสี่ยงด้านบุคลากร เทคโนโลยี กฎระเบียบ และการเมืองอย่างเป็นระบบจึงเป็นหัวใจสำคัญ หากสามารถเอาชนะความท้าทายเหล่านี้ได้ NPM และเทคโนโลยีดิจิทัลจะกลายเป็นพลังขับเคลื่อนที่แท้จริง นำพาประเทศไทยไปสู่เป้าหมายที่ยั่งยืนตามยุทธศาสตร์ชาติได้อย่างมั่นคง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา นครคง และธันสา โรจนตระกูล. (2567). ระบบอุปถัมภ์กับปัญหาการบริหารงานภาครัฐ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(1), 452-465.
- ณัฐพล ช่วยศรีนิล. (2567). มุมมองต่อสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 15(2), 36-46.
- ถาวร เสงี่ยมยอด และอลงกต คชสาร. (2567). การบริหารโครงการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้วย CIPP MODEL ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่ภาคตะวันตกของไทย. วารสารวิชาการสิรินธรปริทรรศน์, 25(1), 76-87.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2549). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารราชการแนวใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.).

- ภาวนา พงศ์ปริตร. (2564). ประสิทธิภาพการบริหารภาครัฐแนวใหม่ของศูนย์ฝึกพาณิชยน์นาวิ กรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(1), 177-191.
- วรรณมาฆะ เกษรดอกไม้ และธนวัฒน์ พิมลจินดา. (2567). แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การนำไปปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จของเทศบาลนครนครสวรรค์. วารสารศิลปการจัดการ, 8(4), 645-661.
- สถิตย์ นิยมญาติ และคณะ. (2566). วิธีใช้ทฤษฎีเพื่อกิจกรรมการบริหารจัดการ ในองค์การภาครัฐและภาคเอกชน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 10(4), 453-466.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2565). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์ และคณะ. (2566). การบริหารภาครัฐแนวใหม่กับการท่องเที่ยวและโรงแรมไทยภายใต้สถานการณ์ COVID-19. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 10(1), 21-44.
- สุพรัตน์ วงศ์ดุสิตบุรี. (2566). การบริหารจัดการของผู้นำสมัยใหม่ในยุคดิจิทัลของเทศบาลเมืองพญา. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 8(1), 136-148.
- Henry, N. (2004). Public Administration and Public Affairs. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

การพัฒนาท้องถิ่น : นวัตกรรมและกลยุทธ์ใหม่*

LOCAL DEVELOPMENT: INNOVATION AND NEW STRATEGIES

พระปราโมทย์ พุทธธมโม (แซ่ลี)

Phra Pramot Buddhathammo (Saelee)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: pramot00009@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนาท้องถิ่น : นวัตกรรมและกลยุทธ์ใหม่” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความก้าวหน้าและความผาสุกในระดับจุลภาค โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถของพื้นที่เพื่อยกระดับอนาคตทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย แนวทางที่ทันสมัยไม่เพียงแต่เน้นการสร้างงานและการแข่งขันทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งผ่านการมีส่วนร่วมทางสังคม ความเชื่อมโยง และความภาคภูมิใจในชุมชน ปัจจุบันการพัฒนาท้องถิ่นเผชิญความท้าทายจากบริบทที่ซับซ้อน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ โลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งต้องการกลยุทธ์ที่ปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ใหม่ ๆ ในการพัฒนาท้องถิ่นประกอบด้วย การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านช่องทางที่หลากหลาย การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร และการสื่อสาร การบูรณาการแนวคิดความยั่งยืนและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการสร้างขีดความสามารถและทุนมนุษย์ในท้องถิ่น การนำเสนอแนวทางเหล่านี้มุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่นให้สามารถรับมือกับความซับซ้อนและสร้างอนาคตที่ยั่งยืนและครอบคลุมสำหรับทุกคน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนและครอบคลุม โดยการพัฒนาท้องถิ่นผ่านการสร้างขีดความสามารถของพื้นที่เพื่อปรับปรุงอนาคตทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย และการพัฒนาวิธีใหม่ ๆ อันเป็นนวัตกรรมท้องถิ่นในบริบทของท้องถิ่นเฉพาะ ซึ่งรวมถึงนวัตกรรมเทคโนโลยี สังคม นโยบายและองค์กรทางสังคมด้วย

คำสำคัญ: การพัฒนาท้องถิ่น; นวัตกรรม; กลยุทธ์ใหม่

Abstract

This academic article examined “Local Development: Innovation and New Strategies.” The study found that local development was crucial to achieving progress and well-being at the micro level, focusing on strengthening local capacity to enhance the economic future and quality of life for residents. Modern approaches emphasize not only job creation and economic competitiveness, but also the creation of strong communities through social participation, connectivity, and community pride. Currently, local development faces complex challenges, such as demographic change, globalization, and technological advancements, requiring ongoing adaptive strategies. New strategies for local development include building partnerships and networks between government, business, and communities; promoting

*Received August 28, 2025; Revised September 20, 2025; Accepted September 29, 2025

community participation through diverse channels; applying digital technologies to decision-making, resource management, and communication; integrating sustainability and climate change adaptation concepts; and building local capacity and human capital. These approaches focused on developing local areas capable of addressing complexity and creating a sustainable and inclusive future for all. Policy recommendations to promote sustainable and inclusive local development include building local capacity to improve the economic future and quality of life for residents; and developing innovative local approaches within specific local contexts, including technological, social, policy, and organizational innovations.

Keywords: Local Development; Innovation; New Strategies

บทนำ

การพัฒนาท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างความก้าวหน้าและความผาสุกในระดับจุลภาค โดยมีเป้าหมายหลักในการเสริมสร้างขีดความสามารถของพื้นที่ที่กำหนดไว้ ซึ่งมักจะเป็นเทศบาลหรือภูมิภาค เพื่อยกระดับอนาคตทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย แนวทางที่ทันสมัยในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นครอบคลุมมากกว่าเพียงแค่การสร้างงานและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ แต่ยังให้ความสำคัญกับประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและมีชีวิตชีวา เช่น การมีส่วนร่วมทางสังคม ความเชื่อมโยงทางสังคม และความภาคภูมิใจในชุมชน เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้

แนวทางพัฒนาท้องถิ่นแบบเดิมจากงานศึกษาหลายชิ้นในไทย พบปัญหาหลักหลายอย่าง เช่น 1. การพึ่งพิงเงินอุดหนุนจากส่วนกลางมากเกินไป และมีความสามารถสร้างรายได้เองต่ำ (Own Revenue) ซึ่งทำให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระทางการเงินต่ำ และเมื่อเงินอุดหนุนเปลี่ยนแปลงหรือถูกลด จะกระทบต่อการดำเนินโครงการ 2. ความไม่เท่าเทียมของรายรับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Laos) ระหว่างภูมิภาค เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายรับต่อหัวต่ำสุดจากทุกแหล่ง และได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลน้อยและไม่สอดคล้องกับหลักวิชา 3. ขาดการบูรณาการและการถ่ายโอนอำนาจ/หน้าที่กับทรัพยากรที่เพียงพอ แม้จะมีกฎหมายกระจายอำนาจ แต่การปฏิบัติจริงยังถูกจำกัดด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ กฎหมาย และบุคลากร (Pumkaew & Chamrap, 2019)

สอดคล้องกันกับงานวิจัย “Occupational Income Inequality of Thailand: A Case Study” วิเคราะห์ข้อมูลมากกว่า 12 ล้านครัวเรือน พบว่ามีความเหลื่อมล้ำทั้งแบบทั่วไป (Gini Coefficient) และความเหลื่อมล้ำตามอาชีพ (Network Density) โดยเฉพาะจังหวัดในภาคที่ไม่ใช่อุตสาหกรรม มีอัตราความเหลื่อมล้ำทางอาชีพสูง แม้ว่าค่า Gini โดยรวมจะไม่สูงมากในบางจังหวัด นอกจากนั้นจากรายงาน “Bridging the Gap: Inequality and Jobs in Thailand” พบว่าในปี 2021 ค่า Gini ด้านรายได้ของประเทศไทยอยู่ที่ประมาณ 43.3% ซึ่งถือว่ายังอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก สำหรับในงาน “Local Finance: Financial Resources Problem in Thailand” พบว่าในปีงบประมาณ 2016 ท้องถิ่นหลายแห่งมีรายได้หลักมาจากเงินโอน/เงินอุดหนุน และรายรับที่จัดเก็บเองมีสัดส่วนน้อย นอกจากนี้ รายรับเฉลี่ยต่อหัวในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าในภูมิภาคอื่น ๆ อย่างมีนัยยะ และสุดท้ายงานศึกษาการพึ่งพาและการไม่เท่าเทียมของภูมิภาคด้านความยากจน เช่นการศึกษาล่าสุดโดย Gómez-Méndez & Amornbunchornvej (2024) พบว่า ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางตอนบน มีระดับรายได้ การศึกษารวมทั้งการออมต่ำกว่าภาคกลาง (โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) อย่างชัดเจน

ดังนั้นในปัจจุบัน การพัฒนาท้องถิ่นเผชิญกับบริบทที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แรงกดดันเพิ่มเติมจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ โลกาภิวัตน์ หรือการถอยห่างจากโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้สร้างทั้งโอกาสมหาศาลและความเสี่ยงที่จะทำให้บางชุมชนล้าหลังยิ่งขึ้น การทำความเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสินทรัพย์ภายในท้องถิ่นและแรงผลักดันภายนอกเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การพัฒนาท้องถิ่นจึงไม่ใช่กระบวนการที่หยุดนิ่ง แต่เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีพลวัต ซึ่งต้องการการปรับตัวอย่างต่อเนื่องและกลยุทธ์ที่บูรณาการเพื่อรับมือกับความท้าทายและคว้าโอกาสในอนาคต การพัฒนานโยบายที่ป้องกันอนาคต (Future - Proof) จึงจำเป็นต้องก้าวข้ามแนวทางปฏิบัติแบบเดิม ๆ และแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการกับความไม่แน่นอนเหล่านี้

การศึกษารุ่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม วิเคราะห์กลยุทธ์ใหม่ ๆ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมนวัตกรรมในระดับท้องถิ่น ตลอดจนนำเสนอและเปรียบเทียบกรณีศึกษาที่น่าสนใจเพื่อระบุปัจจัยแห่งความสำเร็จ ความท้าทาย และแนวโน้มในอนาคตที่สำคัญ นอกจากนี้ บทความยังจะให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนและครอบคลุม ซึ่งผู้เขียนจะจัดโครงสร้างเป็นส่วน ๆ ดังต่อไปนี้ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน กลยุทธ์และแนวทางใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่น ก่อนที่จะสรุปและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน

นิยามและองค์ประกอบของการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาท้องถิ่นถูกนิยามว่าเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างขีดความสามารถของพื้นที่เฉพาะ เช่น เทศบาลหรือภูมิภาค เพื่อปรับปรุงอนาคตทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย (Kisman & Tasar, 2014) องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD, 2014) ได้ขยายความนิยามนี้ โดยเน้นว่าการพัฒนาท้องถิ่นคือกระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและมีชีวิตชีวามากขึ้น ซึ่งโอกาสทางเศรษฐกิจจะเฟื่องฟู และผู้อยู่อาศัยทุกคนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ การพัฒนาท้องถิ่นไม่ได้จำกัดอยู่แค่การสร้างงานและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประเด็นสำคัญ เช่น การมีส่วนร่วมทางสังคม ความเชื่อมโยงทางสังคม และความภาคภูมิใจในชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นที่ทันสมัย

แนวทางแบบองค์รวมในการพัฒนาท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับการพิจารณาทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งเน้นว่าพื้นที่หนึ่ง ๆ จะสามารถยกระดับอนาคตทางเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และโอกาสสำหรับผู้อยู่อาศัยทุกคนได้อย่างไร โดยการใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์ท้องถิ่นที่หลากหลาย สินทรัพย์เหล่านี้รวมถึงระบบทักษะท้องถิ่น กลุ่มอุตสาหกรรม และความซับซ้อนทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ โครงสร้างพื้นฐาน “อ่อน” ในท้องถิ่น เช่น ความเป็นผู้นำและทุนทางสังคม ก็เป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบาย การที่โครงสร้างพื้นฐาน “อ่อน” เหล่านี้ถูกระบุว่าเป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบาย แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ หรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับมิติทางมนุษย์และความสัมพันธ์ภายในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ความเป็นผู้นำที่เข้มแข็งสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ระดมการดำเนินการร่วมกันและนำทางความท้าทายที่ซับซ้อนได้ ในขณะที่ทุนทางสังคมที่แข็งแกร่งซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยน และเครือข่ายที่แข็งแกร่ง จะช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกัน ลดต้นทุนการทำธุรกรรม และส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ดีขึ้น การขาดหายไปหรือความอ่อนแอขององค์ประกอบเหล่านี้อาจนำไปสู่ความล้มเหลวของนโยบายได้ แม้ว่าจะมีทรัพยากรอื่น ๆ อย่างอุดมสมบูรณ์ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ ผู้กำหนดนโยบายจึงควรลงทุนอย่าง

มีกลยุทธ์ในการสร้างขีดความสามารถด้านความเป็นผู้นำในท้องถิ่นและส่งเสริมทุนทางสังคม ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนความคิดริเริ่มที่นำโดยชุมชน การอำนวยความสะดวกในการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย และการส่งเสริมโครงสร้างการกำกับดูแลที่ครอบคลุมซึ่งสร้างความไว้วางใจและประสิทธิภาพร่วมกัน การลงทุนเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่นวัตกรรมสามารถเจริญงอกงามและผลลัพธ์ของการพัฒนาจะยั่งยืนและเท่าเทียม

นิยามและประเภทนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น

นวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็น กระบวนการ ผลิตภัณฑ์ หรือรูปแบบการพัฒนาที่เป็นที่ยอมรับ เพื่อแก้ไขและตอบสนองต่อปัญหาทางสังคม นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Mulgan, 2019) โดยคำนึงถึงบริบทและความต้องการของชุมชน

นวัตกรรมท้องถิ่น ถูกนิยามว่า เป็นกระบวนการของการพัฒนาวิธีใหม่ ๆ และดีกว่าในการทำสิ่งต่าง ๆ ผลลัพธ์ของกระบวนการนี้คือ “นวัตกรรมท้องถิ่น” ซึ่งอาจอยู่ในรูปของเทคโนโลยี องค์การทางสังคมและเศรษฐกิจ หรือการจัดโครงสร้างสถาบัน (Prolinnova, 2009) โดยรวมแล้ว นวัตกรรมท้องถิ่นคือการสร้างสรรค์วิธีใหม่ ๆ และปรับปรุงวิธีการทำสิ่งต่าง ๆ เมื่อเทียบกับแนวปฏิบัติที่มีอยู่ในบริบทท้องถิ่นเฉพาะ (Elizabeth Hoffercker, 2018) การทำความเข้าใจนี้ขยายขอบเขตของนวัตกรรมให้กว้างกว่าการประดิษฐ์ทางเทคโนโลยี โดยรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการดำเนินงานทางสังคมและสถาบันด้วย

งานวิจัยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของนวัตกรรมท้องถิ่นต่อเศรษฐกิจกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่นวัตกรรมเกิดขึ้น เนื่องจากนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการท้องถิ่นเหล่านี้สร้างผลกระทบต่อการดำรงชีวิตที่มีความหมายสำหรับผู้ใช้ และที่สำคัญกว่านั้น การกระทำของนวัตกรรมมีส่วนช่วยในการสร้างและเสริมสร้างขีดความสามารถของระบบ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น การที่นวัตกรรมท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างขีดความสามารถของระบบ แสดงให้เห็นว่านวัตกรรมในบริบทท้องถิ่นไม่ได้เป็นเพียงการนำเทคโนโลยีจากภายนอกมาใช้ แต่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ฝังรากอยู่ในบริบทและสิทธิประโยชน์ของชุมชนอย่างลึกซึ้ง การเน้นย้ำถึง “บริบทท้องถิ่นเฉพาะ” และ “ความรู้พื้นถิ่น” (Abdallah, 2025) ในฐานะแหล่งที่มาของนวัตกรรม ชี้ให้เห็นว่าขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ที่แท้จริงของการพัฒนาท้องถิ่นนั้นมาจากภายในชุมชนเอง โดยใช้ประโยชน์จากจุดแข็งเฉพาะตัว ภูมิปัญญาดั้งเดิม และโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่ สิ่งนี้แตกต่างจากรูปแบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบเดิม ๆ โดยเน้นว่านวัตกรรมสามารถเกิดขึ้นได้ในรูปแบบขององค์การทางสังคมและเศรษฐกิจ หรือการจัดโครงสร้างสถาบัน ดังนั้น การส่งเสริมนวัตกรรมท้องถิ่นจึงหมายถึง การเสริมสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่นให้สามารถระบุปัญหาและร่วมกันสร้างสรรค์โซลูชันที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมและบริบทของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเจ้าของและความยั่งยืนของผลลัพธ์ที่สูงขึ้น นโยบายที่มุ่งส่งเสริมนวัตกรรมท้องถิ่นจึงควรให้ความสำคัญกับความคิดริเริ่มจากฐานราก การออกแบบที่มีส่วนร่วม และการรับรู้และให้คุณค่าแก่ระบบความรู้ท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิม สิ่งนี้จำเป็นต้องมีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสร้างขีดความสามารถให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมตามเงื่อนไขของตนเอง และส่งเสริมวัฒนธรรมของการทดลองและเรียนรู้ที่ยังรากลึกในบริบทท้องถิ่น

นวัตกรรมสามารถจำแนกได้หลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น

นวัตกรรมเทคโนโลยี (Technological Innovation) เกิดขึ้นเมื่อมีการได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือบริการจากกระบวนการใหม่ ๆ หรือแหล่งจัดหาใหม่ ๆ (Wellspring Blog, 2025)

นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) มุ่งเน้นการค้นหาวิธีใหม่ ๆ ในการตอบสนองความต้องการทางสังคม พร้อมทั้งเพิ่มขีดความสามารถของสังคมในการดำเนินการ นวัตกรรมทางสังคมเป็นทางเลือก

แผนแนวทางการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยเน้นย้ำถึงบทบาทของมนุษย์และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นและพลเมืองให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตน (Nyseth & Hamdouch, 2019)

นวัตกรรมเชิงนโยบาย (Policy Innovation) การนำเสนอและการนำแนวคิด กลยุทธ์ หรือแนวปฏิบัติใหม่ ๆ มาใช้ในเวทีนโยบายสาธารณะ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ หรือสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะเจาะจง (Fiveable, 2025)

นวัตกรรมองค์กร/สถาบัน (Organizational/Institutional Innovation) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในกฎเกณฑ์และโครงสร้างที่ควบคุมปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม (MDPI, 2025)

นอกจากนี้ ยังมีประเภทอื่น ๆ เช่น นวัตกรรมแบบก้าวกระโดด (Disruptive innovation) นวัตกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไป (Incremental innovation) นวัตกรรมกระบวนการ (Process innovation) นวัตกรรมบริการ (Service innovation) นวัตกรรมโมเดลธุรกิจ (Business model innovation) นวัตกรรมเชิงรุก (Radical innovation) และนวัตกรรมที่ยั่งยืน (Sustaining innovation)

สรุป จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังนี้ 1. การพัฒนาท้องถิ่นคือกระบวนการสร้างขีดความสามารถของพื้นที่เพื่อยกระดับเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชน โดยไม่ได้จำกัดแค่การสร้างงาน แต่รวมถึงความร่วมมือและความภาคภูมิใจในชุมชนด้วย 2. แนวทางพัฒนาท้องถิ่นต้องมองทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์ในพื้นที่ เช่น ระบบทักษะ โครงสร้างอุตสาหกรรม รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานเชิงสังคมอย่างผู้นำและทุนทางสังคม 3. ความสำเร็จของนโยบายท้องถิ่นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของผู้นำและทุนทางสังคม ที่ช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชน มิฉะนั้นแม้มีทรัพยากรมากก็อาจล้มเหลวได้ 4. นวัตกรรมท้องถิ่นหมายถึงการคิดค้นวิธีใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทและความรู้พื้นถิ่นเพื่อแก้ปัญหาและสร้างโซลูชันที่ยั่งยืน เพิ่มความเป็นเจ้าของและศักยภาพของชุมชน 5. นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมีหลายประเภท เช่น เทคโนโลยี สังคม นโยบาย องค์กร รวมถึงรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งทั้งหมดมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพและความยั่งยืนของการพัฒนา

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การทำความเข้าใจการพัฒนาท้องถิ่นผ่านเลนส์ของนวัตกรรมต้องอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลาย ซึ่งช่วยอธิบายพลวัตของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในระดับพื้นที่

ทฤษฎีระบบนวัตกรรม (Innovation Systems Theories: National, Regional, Territorial)

ระบบนวัตกรรมแห่งชาติ (National Innovation System - NIS) ถูกมองว่าเป็นชุดของสถาบันที่ร่วมกันและแยกกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเผยแพร่เทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์นโยบายระดับชาติ ในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีระบบนวัตกรรมมักมุ่งเน้นไปที่ปัจจัย “ผู้มาใหม่” (Latecomer) ในกระบวนการนวัตกรรม ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้และปรับตัวจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อตามให้ทันประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนี้ ยังมีแนวคิด “นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น” (Innovation for Local Economic Development - ILED) ซึ่งเป็นกรอบการจัดระเบียบเศรษฐกิจท้องถิ่นรอบระบบนวัตกรรมท้องถิ่น โดยเน้นการนำโซลูชันที่มาจากระบบนวัตกรรมท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุม

การปรับใช้ทฤษฎีระบบนวัตกรรมในบริบทท้องถิ่นและประเทศกำลังพัฒนาเผยให้เห็นถึงความจำเป็นในการทำความเข้าใจพลวัตของนวัตกรรมในระดับที่ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น แนวคิด NIS แบบดั้งเดิมมักเป็นกรอบแนวคิดระดับมหภาค อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของ “ระบบนวัตกรรมท้องถิ่น” และ “การพัฒนาเชิงพื้นที่”

(territorial development) (Andre Torre, 2025) ได้ขยายมุมมองเชิงระบบนี้ไปสู่ระดับจุลภาคมากขึ้น ซึ่งเน้นถึงความสำคัญของสินทรัพย์และความสัมพันธ์เฉพาะในพื้นที่นั้น ๆ มุมมอง “ผู้มาใหม่” ชี้ให้เห็นว่านวัตกรรมในบริบทกำลังพัฒนามักเกี่ยวข้องกับการปรับตัว การผสมผสาน และการปรับปรุงความรู้และเทคโนโลยีที่มีอยู่ให้ดีขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มากกว่าที่จะเป็นการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ทั้งหมดเพียงอย่างเดียว การพิจารณาที่บ่งชี้ว่าสำหรับการพัฒนาท้องถิ่น จุดเน้นจะเปลี่ยนจากการกำหนดนโยบายนวัตกรรมระดับชาติแบบบนลงล่าง ไปสู่การทำความเข้าใจและส่งเสริมระบบนิเวศนวัตกรรมที่มีลักษณะเฉพาะในระดับอนุภูมิภาค สิ่งนี้ต้องการนโยบายที่สนับสนุนการเรียนรู้ การปรับตัว และกลไกการเผยแพร่ในท้องถิ่น โดยตระหนักว่านวัตกรรมท้องถิ่นอาจไม่ใช่สิ่งใหม่ของโลกเสมอไปแต่เป็นสิ่งใหม่สำหรับบริบทท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของนักแสดงและสถาบันในท้องถิ่นในการอำนวยความสะดวกในกระบวนการปรับตัวนี้ ดังนั้นผู้กำหนดนโยบายควรออกแบบกลยุทธ์นวัตกรรมที่รับรู้ถึงลักษณะเฉพาะของระบบนวัตกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมขีดความสามารถในการดูดซับความรู้ในท้องถิ่น การส่งเสริมความเชื่อมโยงทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนภายในระบบนิเวศนวัตกรรม และการสนับสนุนกลไกสำหรับการถ่ายทอดความรู้และการปรับตัวที่ปรับให้เข้ากับเงื่อนไขและความสามารถของท้องถิ่น

ทฤษฎีการพัฒนาจากภายใน (Endogenous Development Theory)

ทฤษฎีการพัฒนาจากภายในเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ระบบความรู้ และกลยุทธ์ที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน (Abdallah, 2025) ทฤษฎีนี้ท้าทายแนวทางแบบบนลงล่างของทฤษฎีการพัฒนาหลัก และเรียกร้องให้มีการวางแผนจากล่างขึ้นบนที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบททางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน (Institutional Change) เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจจากภายใน การปรับตัวเข้ากับเงื่อนไขใหม่ช่วยให้องค์กรสร้างข้อตกลง ค่าขายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดต้นทุนการทำธุรกรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการและความร่วมมือ รวมถึงกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการ บรรทัดฐานที่ไม่เป็นทางการ และความเชื่อร่วมกัน ซึ่งชี้นำพฤติกรรมของมนุษย์และลดความไม่แน่นอน

การที่ทฤษฎีการพัฒนาจากภายในเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของปัจจัยเชิงสถาบันและวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนการพัฒนา แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับกรอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานที่ช่วยส่งเสริมหรือขัดขวางนวัตกรรมและความร่วมมือ การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน ซึ่งรวมถึงกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ บรรทัดฐานที่ไม่เป็นทางการ และความเชื่อร่วมกันมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และลดความไม่แน่นอนในการปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อสถาบันเหล่านี้สามารถปรับตัวเข้ากับเงื่อนไขใหม่ ๆ ได้ จะช่วยให้องค์กรสามารถสร้างข้อตกลง ค่าขายได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดต้นทุนการทำธุรกรรม ซึ่งส่งผลดีต่อการเป็นผู้ประกอบการและความร่วมมือ ดังนั้น การทำความเข้าใจและส่งเสริมการพัฒนาจากภายในจึงจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยังรากลึกเหล่านี้ นโยบายที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาจากภายในจึงควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสถาบันท้องถิ่น การส่งเสริมค่านิยมทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนการทำงานร่วมกันและความเสี่ยง และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปรับตัวจากภายในชุมชนเอง

ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน (Community Development Theories) ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนให้กรอบแนวคิดสำหรับการทำความเข้าใจและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่น โดยเน้นที่การดำเนินการร่วมกันและการสร้างขีดความสามารถเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทฤษฎีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำงานของชุมชนมีหลายแนวคิด (Lewis, 2025) เช่น

ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ที่แข่งขันกัน โดยมักจะเกิดขึ้นตามชนชั้น เชื้อชาติ หรือเพศ และเน้นบทบาทของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจและความไม่เท่าเทียมในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) มองว่าสังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนซึ่งส่วนต่าง ๆ ทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคง การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อระบบสังคมพยายามสร้างสมดุลและปรับตัวเข้ากับเงื่อนไขใหม่ ๆ

ทฤษฎีการสร้างสังคมทางสังคม (Social Constructionism) เชื่อว่าความเป็นจริงถูกสร้างขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและความหมายร่วมกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้ร่วมกัน บรรทัดฐาน และค่านิยม

ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) เสนอว่าสังคมพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากรูปแบบที่เรียบง่ายไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปผ่านการปรับตัวและนวัตกรรม

ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เชื่อว่าการพัฒนาและความก้าวหน้าเกิดขึ้นได้จากการนำรูปแบบความทันสมัยแบบตะวันตกมาใช้ รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมและประชาธิปไตย โดยเน้นการเปลี่ยนผ่านจากสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมสมัยใหม่

ทฤษฎีพึ่งพิง (Dependency Theory) แยกกับทฤษฎีความทันสมัย โดยเชื่อว่าความด้อยพัฒนาในบางประเทศเกิดจากการพึ่งพาประเทศที่พัฒนาแล้ว และเน้นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น

ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) มุ่งเน้นการวิพากษ์และเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวม เพื่อลดการกดขี่และเพิ่มเสรีภาพและความยุติธรรม

ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminist Theory) ตรวจสอบความไม่เท่าเทียมทางเพศในสังคมและสนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศและการเสริมสร้างศักยภาพของผู้หญิง

ทฤษฎีนิเวศวิทยา (Ecological Theory) พิจารณาว่าปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมมีปฏิสัมพันธ์กับระบบสังคมอย่างไรเพื่อส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นความเชื่อมโยงระหว่างสังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสนับสนุนแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุป การที่ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนมีลักษณะหลากหลายและครอบคลุมหลายมิติ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยแนวทางที่บูรณาการและมีส่วนร่วม การนำทฤษฎีทางสังคมที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ช่วยให้สามารถทำความเข้าใจพลวัตของชุมชนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งเน้นว่าการแทรกแซงที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเป็นแบบองค์รวมและเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย การพัฒนาชุมชนมักเกี่ยวข้องกับการสร้างขีดความสามารถที่มองไม่เห็นได้ง่ายเพื่อปรับปรุงชุมชน การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ เช่น สมาชิกชุมชน องค์กร และสถาบัน ก็เป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนเป้าหมายร่วมกัน

กลยุทธ์และแนวทางใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาท้องถิ่นในยุคปัจจุบันต้องอาศัยกลยุทธ์และแนวทางใหม่ ๆ ที่เน้นการปรับตัว การบูรณาการ และการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมเพื่อสร้างความยั่งยืนและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับทุกคน

การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย (Fostering Collaboration and Networks) ความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการนำกลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่นไปปฏิบัติ การระบุและการรวมตัวของ

ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งรวมถึงหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ และผู้อยู่อาศัย ในชุมชน การทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม จะช่วยให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร ความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย และเพิ่มความชอบธรรมให้กับนโยบาย นอกจากนี้ ความร่วมมือด้านนวัตกรรมระหว่างมหาวิทยาลัยและหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นยังเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการเพิ่มขีดความสามารถด้านนวัตกรรมของภาครัฐ การลงทุนในความร่วมมือเหล่านี้สามารถลดต้นทุนการทำการธุรกรรมและส่งเสริมการพัฒนาของระบบนิเวศนวัตกรรมที่ยั่งยืน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (Promoting Community Participation) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จของแผนพัฒนาใด ๆ เมื่อผู้อยู่อาศัยได้รับเชิญให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางความพยายามในการตอบสนองความต้องการของตน พวกเขามักจะยอมรับข้อเสนอการพัฒนามากขึ้น การใช้เครือข่ายความรู้ท้องถิ่นในการสร้างและดำเนินแผนพัฒนาสามารถเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นเจ้าของของชุมชนได้ วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่หลากหลายเป็นสิ่งจำเป็น เช่น การประชุมชุมชน การจัดเวทีสาธารณะ การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อรับฟังความคิดเห็น และการเชิญชวนแบบเผชิญหน้า เพื่อให้แน่ใจว่าทุกเสียงในชุมชนได้รับการรับฟังและมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) ก็เป็นอีกหนึ่งวิธีการที่สำคัญในการระบุความต้องการของชุมชนและพัฒนากลยุทธ์ที่นำไปปฏิบัติได้จริง

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Application of Digital Technology) เทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัยรวมถึงปัญญาประดิษฐ์ (AI) การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) คลาวด์คอมพิวติ้ง (Cloud Computing) และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้รวมถึงการช่วยในการตัดสินใจที่มีข้อมูลมากขึ้น การปรับปรุงการจัดการทรัพยากรผ่านการติดตามและระบบอัตโนมัติแบบเรียลไทม์ การส่งเสริมการเชื่อมต่อและการสื่อสารระหว่างผู้คน และการเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ผ่านการเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรทางการศึกษา แนวคิดเมืองดิจิทัลเชิงกลยุทธ์ (Strategic Digital City) ได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือการวางแผนแบบมีส่วนร่วมที่ช่วยให้เทศบาลสามารถรับมือกับความซับซ้อนของการบริหารจัดการเมืองร่วมสมัยผ่านการออกแบบเชิงกลยุทธ์ที่ครอบคลุมและใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐาน พร้อมด้วยกลยุทธ์ที่ยั่งยืน (Rezende, 2025)

การพัฒนาที่ยั่งยืนและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Sustainable Development and Climate Change Adaptation) การบูรณาการแนวคิดความยั่งยืนเข้าสู่แกนหลักของการพัฒนาท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญ โดยสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน และเป้าหมายที่ 17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนรวมถึงการลงทุนในพลังงานหมุนเวียน การปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะ การส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การพัฒนาพื้นที่ใช้สอยแบบผสมผสาน และการส่งเสริมจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความยืดหยุ่น (Resilience) ยังเป็นมุมมองใหม่ที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Environmental Assessment - SEA) เป็นกระบวนการที่จำเป็นในการเตรียมแผนและโครงการท้องถิ่นเพื่อให้มั่นใจว่ามีการบูรณาการข้อพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อมเข้ากับการวางแผนอย่างเหมาะสม

สรุป การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนต้องให้ความสำคัญกับการสร้างขีดความสามารถและทุนมนุษย์ในพื้นที่ ผู้นำและผู้กำหนดนโยบายในท้องถิ่นจำเป็นต้องกระจายความหลากหลายทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น โดยการสร้างนวัตกรรมที่สามารถถ่ายทอดได้ เพิ่มศักยภาพในความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ และเก็บเกี่ยว

ผลประโยชน์จากการบูรณาการเข้ากับห่วงโซ่มูลค่าระดับโลก การพัฒนาทุนมนุษย์เชิงสร้างสรรค์เป็นองค์ประกอบสำคัญของกลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมแนวทางที่สร้างสรรค์ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทดลอง และการผสมผสานความรู้และสมรรถนะที่มีอยู่ นอกจากนี้ การศึกษาที่เน้นการเป็นผู้ประกอบการและการฝึกอบรมผู้ประกอบการที่แข็งแกร่งยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการส่งเสริมการเติบโตของธุรกิจใหม่ ๆ และนวัตกรรมในท้องถิ่น

สรุป

การพัฒนาท้องถิ่นในยุคปัจจุบันเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีพลวัต ซึ่งได้รับอิทธิพลอย่างมากจากนวัตกรรมและกลยุทธ์ใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์นี้ได้เน้นย้ำว่าการพัฒนาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จนั้นไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมีส่วนร่วมทางสังคม และการเสริมสร้างทุนทางสังคมและภาวะผู้นำในท้องถิ่น นวัตกรรมท้องถิ่นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การนำเทคโนโลยีจากภายนอกมาใช้ แต่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ยังรากลึกในบริบทและสินทรัพย์เฉพาะของชุมชน โดยใช้ประโยชน์จากความรู้พื้นถิ่นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากฐานราก กรอบแนวคิดเช่น ระบบนวัตกรรมท้องถิ่นและการพัฒนาจากภายในได้ให้มุมมองที่สำคัญในการทำความเข้าใจว่านวัตกรรมสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ได้อย่างไร โดยเน้นบทบาทสำคัญของสถาบันและวัฒนธรรมในการส่งเสริมความร่วมมือและการเป็นผู้ประกอบการ

กลยุทธ์ใหม่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายที่แข็งแกร่งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงผ่านวิธีการที่หลากหลาย การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างโอกาสใหม่ ๆ การบูรณาการหลักการพัฒนายั่งยืนและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเข้ากับการวางแผนท้องถิ่น และการลงทุนในการสร้างขีดความสามารถและพัฒนาทุนมนุษย์ในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานเหล่านี้ยังคงเผชิญกับความท้าทาย เช่น ความซับซ้อนของสถานการณ์ ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การต่อต้านจากระบบราชการ และข้อจำกัดด้านทรัพยากร แนวโน้มในอนาคตชี้ให้เห็นถึงการเติบโตของเศรษฐกิจฐานความรู้ การให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและระบบนิเวศนวัตกรรมที่ครอบคลุม และการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลที่รวดเร็ว

การประเมินผลกระทบและการวัดผลที่ครอบคลุมและหลายมิติเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับปรุงโครงการ และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการดำเนินงาน การใช้กรอบการประเมินที่ผสมผสานทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และการพิจารณาผลลัพธ์ในระยะยาว จะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถตัดสินใจได้อย่างมีข้อมูลและปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendations)

จากผลการวิเคราะห์ข้างต้น มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญสำหรับการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและยั่งยืน ดังนี้

1. **พัฒนานโยบายส่งเสริมนวัตกรรมแบบองค์รวม** ควรพัฒนานโยบายที่ส่งเสริมทั้งนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคม โดยตระหนักถึงบริบทท้องถิ่นและความรู้พื้นถิ่นเป็นสำคัญ นโยบายเหล่านี้ควรสนับสนุนความคิดริเริ่มจากฐานรากและกระบวนการสร้างสรรค์ที่มาจากชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของและความยั่งยืนของผลลัพธ์

2. เสริมสร้างขีดความสามารถและทุนมนุษย์ในท้องถิ่น ลงทุนในการศึกษา การพัฒนาทักษะ และการฝึกอบรมผู้ประกอบการที่ปรับให้เข้ากับความต้องการและศักยภาพเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น สิ่งนี้รวมถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทดลองและความคิดสร้างสรรค์

3. สร้างกลไกความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง จัดตั้งแพลตฟอร์มและกลไกที่ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอนของการวางแผนและดำเนินงาน เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายและโครงการตอบสนองความต้องการที่แท้จริงและได้รับการสนับสนุนจากคนในพื้นที่

4. ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชาญฉลาดและครอบคลุม บูรณาการโซลูชันดิจิทัลเข้ากับการบริหารจัดการท้องถิ่น การให้บริการสาธารณะ และการจัดการทรัพยากร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างโอกาสใหม่ ๆ ขณะเดียวกัน ต้องให้ความสำคัญกับการลดช่องว่างทางดิจิทัลและสร้างความมั่นใจว่าเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมการเข้าถึงและเท่าเทียมสำหรับทุกคน

5. บูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับการวางแผนท้องถิ่น ผังรากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เข้าไปในแผนและกลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นที่ความยืดหยุ่นทางสิ่งแวดล้อม ความเท่าเทียมทางสังคม และการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุม สิ่งนี้ต้องอาศัยแนวทางแบบองค์รวมที่พิจารณามิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

6. พัฒนารอบการประเมินผลที่แข็งแกร่งและต่อเนื่อง สร้างและนำกรอบการประเมินผลกระทบที่แข็งแกร่งและหลายมิติมาใช้ ซึ่งไม่เพียงแต่วัดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย การประเมินผลควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ส่งเสริมการเรียนรู้ขององค์กรและการปรับปรุงกลยุทธ์อย่างสม่ำเสมอ

การนำข้อเสนอแนะเหล่านี้ไปปฏิบัติจะช่วยให้การพัฒนาท้องถิ่นสามารถก้าวข้ามความท้าทายในปัจจุบันและสร้างอนาคตที่ยั่งยืนและเจริญรุ่งเรืองสำหรับชุมชนทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- Abdallah, H. (2025). Endogenous Development in Practice: A Theoretical Exploration of Development Planning Principles in Ghana's Experience. *International Journal of Arts and Social Science*, 8(5), 1-16.
- Andre Torre. (2025). Territorial innovations of all kinds (technological, organisational, social, institutional) are based on a deep understanding of the territory. Retrieved May 21, 2025, from: <https://www.andre-torre.com/pdf/PDFpub515N1.pdf>.
- Nyseth, T. & Hamdouch, A. (2019). The Transformative Power of Social Innovation in Urban Planning and Local Development. *Urban Planning*, 4(1), 1-6.
- Fiveable. (2025). Policy Innovation. Retrieved May 21, 2025, from: <https://library.fiveable.me/key-terms/introduction-to-public-policy/policy-innovation>.
- Gómez, M. I. & Amornbunchornvej, C. (2024). Regional and spatial dependence of poverty factors in Thailand, and its use into Bayesian hierarchical regression analysis. Retrieved May 21, 2025, from: <https://arxiv.org/abs/2408.09760>

- Hoffecker, E. (2018). Local Innovation: What it is and why it matters for developing economies. Retrieved May 21, 2025, from: <https://d-lab.mit.edu/resources/publications/local-innovation-what-it-and-why-it-matters-developing-economies-ndir>.
- Kisman, Z.A. & Tasar, I. (2015). The Key Elements of Local Development. *Procedia Economics and Finance*, 15(2014), 1689–1696. DOI:10.1016/S2212-5671(14)00642-X
- Lewis, A. (2025). Theories of Social Change and Community Development. Retrieved May 21, 2025, from: <https://umsystem.pressbooks.pub/aswbprep/chapter/theories-of-social-change-and-community-development/>.
- Mulgan, G. (2019). *Social Innovation: How Societies Find the Power to Change*. Bristol: Policy Press.
- OECD. (2025). Local development. Retrieved May 21, 2025, from: <https://www.oecd.org/en/topics/local-development.html>.
- Prolinnova. (2009). Local Innovation and Participatory Innovation Development. Retrieved May 20, 2025, from: https://prolinnova.net/wp-content/files/documents/resources/working_paper/73237_working_paper_30_li_and_pid.pdf.
- Pumkaew, D., & Chamrap, W. (2019). Local Finance: Financial Resources Problem in Thailand. *Journal of Governance and Political Social UMA*, 7(2), 148-159.
- Rezende, D. A. (2025). Sustainable City Strategies for Strategic Digital City Project in the Sustainable Development Goals (SDGs) Context. Retrieved May 21, 2025, from: <https://www.mdpi.com/2073-445X/14/6/1195>.
- Wellspring Blog. (2025). The 25 Types of Innovation Dominating R&D Today. Retrieved May 20, from: <https://www.wellspring.com/blog/types-of-innovation>.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

1.1 การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บ เปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด เช่น

1.1.1 กฤษฎา แซ่หลี่ (2562) กล่าวว่า...

1.1.2 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา แซ่หลี่ (2562) ผลการวิจัยพบว่า...

1.1.3 Krisada Saelee (2019) explains to...

1.1.4 ... consistent with the research of Krisada Saelee (2019) the research results found...

1.2 การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บเปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน เครื่องหมายจุลภาค และปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

1.2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1.2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา วงเล็บเปิด ชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า วงเล็บปิด แล้วตามด้วย วงเล็บเปิด มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จุลภาค ปีที่พิมพ์ วงเล็บปิด ตัวอย่างเช่น “ดุริยิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่นมนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพศาลในภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก ” (อง.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

1.2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ, 2560)

1.2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุนันท์ สุนนโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือ, 2560)

1.2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ธิดาวิมล หมั่นมีและคณะ, 2560)

1.2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปัจจุบันมากที่สุด

1.2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมาย แอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

2. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาไทย)

2.1 พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.2 หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระมหาสุทนต์ อากาศโร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

2.3 บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ)./ชื่อเรื่อง./ (เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจ สุกนิโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวีตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

2.4 บทความในวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)./เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

จิตวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 25-31.

2.5 บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อสารานุกรม/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มุลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

2.6 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์./วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

2.7 สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์/(ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

พระครูพิศิษฐ์ประทานธ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุสิตนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.8 รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์). /ชื่อเรื่อง./ (รายงานผลการวิจัย). /สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.9 สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน). /ตำแหน่ง./ [บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

2.10 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่). /ชื่อเรื่อง./ สืบค้น วัน เดือน ปี./ จาก/แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก <http://www.dhamma-thai.org/thailand/thailand.php>

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง./ (พ.ศ., วันที่ เดือนที่ประกาศ). /ราชกิจจานุเบกษา./ เล่ม ตอน./ หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

2.12 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์, วัน เดือน). /ชื่อบทความ./ /ชื่อหนังสือพิมพ์./ น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เขียวพระสนธิธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

3. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาอังกฤษ)

3.1 Tripitaka Commentary

The name of the institution of the scriptures./ (Year). /Title of Tripitaka./ Location:/Publisher.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

3.2 Books

Author./ (Year). /Title of the book./ (Edition ed.) / Location:/Publisher.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

3.3 Book Articles

Author./ (Year). /Title of the chapter./ In Editor./ (Eds.), /Title of the book./ (xth ed.) . / (pp-pp)/Publisher.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.),

Environmental Soil Chemistry (2nd Ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

3.4 Encyclopaedia articles

Author./ (Year)./ Title of Article./ In Title of Encyclopaedia./ (Pages)./ Publisher.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

3.5 Journal Articles

Author./ (Year)./ Title of Article./ Title of Journal./ Volume(Issue), Pages-Pages.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

3.6 Newspaper

Author./ (YY, MM DD)./ Colum Name./ Title of Newspaper./ Pages.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans proceeding for joint petroleum production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

3.7 Thesis and Dissertations

Author./ (Year)./ Title./ (Doctoral or Master's thesis or dissertation)./ Location./ Publisher.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiya-phum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

3.8 Interview

Key Informant./ (YY, DD MM)./ Position./ (Interview).

Anuchid. P. (2022, 5 November). Director of the Research Institute. (Interview).

3.9 Website

Author./ (Year)./ Title/ Retrieved MM DD, Year./ from URL address.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who Was The Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (8-15 หน้า A4)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (16 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (16 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (16 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (16 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 400 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

ประเภทของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

(16 pt) กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการศึกษาครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง

(16 pt) กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ 1. รูปแบบของการวิจัย, 2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ), 5. การวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ)

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้)

(16 pt) ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)
ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

ตัวแปร (10 pt)

คำอธิบายตาราง

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ (ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

สรุปผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยและระบุนองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัยหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (16 pt) (ถ้ามี)

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (16 pt) (ถ้ามี)

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (16 pt) (ถ้ามี)

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)

(16 pt) ขอบขอบคุณแหล่งทุน และควรระบุเลขที่สัญญาทุนวิจัย ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องการพัฒนาศูนย์ประสานงานเครือข่ายความเข้มแข็งทางจิตปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

- ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก <http://www.dhamma-thai.org/thailand/thailand.php>.
- ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 25-31.
- พระครูพิศิษฐ์ประทาน. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ ในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภุชญา กิตติโสภณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทนต์ อาภากร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.
- พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).
- สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.
- Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who Was The Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>.
- James, C. (2013). Office markets & public policy. Chichester, West Sussex: Wiley.

Sample of Original Research Article Preparation

NAME OF RESEARCH ARTICLE (ENGLISH) (20 pt)

Name of Research Article (Thai) (18 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (16 pt)

Affiliation of the main author (English) (16 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (16 pt)

Corresponding Author E-mail:..

Abstract (18 pt) (Not more than 400 words)

(16 pt) Objectives of this research were: 1.....
2.....and 3.....Populations and sample, research tools, Data collection, Data
analysis. Statistics used for data analysis.

Findings were as follows: (present only the most interesting research findings).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism; Buddhist Management; Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 400 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt) (should not be more than 4 paragraphs)

(16 pt) mention background of the research topic with brief history as how the topic develops with correct references.

.....

.....

.....

(16 pt) mention problems leading to research directly to the point of the research and relate the matter to locations in which research is conducted on the common problems generally accepted and want them to be solved.

.....

.....

.....

(16 pt) Review related at least 2 concepts and theories to be used as guideline for the research and/or theories related to the research topic with correct references of data sources

.....

.....

.....

(16 pt) Conclude to connect the matters to research questions and objectives of the research

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Research Objectives (18 pt)

- 1..... (16 pt)
- 2..... (16 pt)
- 3..... (16 pt)

(16 pt) Write to cover 5 sub-headlines: Research design, Populations and Samples and Key Informants, Research Instrument (quantitative and qualitative), Data Collection, (quantitative and qualitative) Data analysis (quantitative and qualitative). Statistics used to analyzed the data.

[illegible]

(16 pt) results of the research answer all objectives

[illegible]

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Table 1 (Name of table (if any))

Table explanation.....

.....

.....

.....

.....

.....

Discussion (18 pt)

(16 pt) Discuss the research findings according to the research objectives (what is discovered? what is reflected? Is it related to at least two topics of the reviewed research works in chapter 2. Discuss them all with references of data sources.

Summary and New Knowledge (18 pt)

(16 pt) This section presents a summary of the research findings and identifies the new knowledge or synthesis that has been derived from the research, often structured as a model.

Recommendations (18 pt)

Policy Recommendations (16 pt) (if any)

Operational Recommendations (16 pt) (if any)

Recommendations for Next Research (16 pt) (if any)

Acknowledgement (18 pt) (Put in the article in case the researcher was given fund to conduct research or the title of the article is not matched with the title of the research or the thesis) (if any)

(16 pt) Write the appreciation note to the funding source. The author should indicate the grant contract number of the research, for example, "I would like to express my deepest appreciation for funding resource from National Research Council Of Thailand, the fiscal year

References (18 pt)

This image shows a full page of a handwriting practice worksheet. It consists of multiple rows of horizontal dashed lines spaced evenly down the page, providing a guide for letter height and placement. The background is plain white, and there are no other markings or text present.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (16 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (16 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (16 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (16 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 400 คำ)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management; Innovation

บทนำ (18 pt)

(16 pt) เขียนบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆในการเขียนบทความวิชาการ.....
.....
.....
.....
.....
.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)
ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ.....

.....

.....

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง.....

.....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบAmerican Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sample of Original Academic Article Preparation

NAME OF ACADEMIC ARTICLE (ENGLISH) (20 PT)

Name of Academic Article (Thai) (18 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (16 pt)

Affiliation of the main author (English) (16 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (16 pt)

Corresponding Author E-mail:..

Abstract (18 pt) (Not more than 400 words)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 400 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: (Thai)

(16 pt)

(16 pt).

Figure captions

Table 1 (Name of table) (if any)

Table explanation

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Conclusion (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

References (18 pt)

(16 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA)

References in contents and at the end must be consistent.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

